

HAYMONIS

HALBERSTATENSIS EPISCOPI

OPERUM PRIMÆ PARTIS CONTINUATIO.

ENARRATIO

IN DUODECIM PROPHETAS MINORES^a.

AD CANDIDUM LECTOREM.

Sunt inter prophetas postremos, duodecim vulgo A minores prophetæ appellati, non tam argumento et vaticinii decursu quam elocutionis modulo et sententiarum compage a majoribus differentes. Nam quæ majores, concitatioe divini numinis (ut ita dicam) æstro stimulati, longo verborum ambitu, variis ænigmatum figuris, et personarum crebris mutationibus effuderunt. hæc quoque minores, quibus gratiæ placidior instinctus adfuisse creditur, angustioribus periodis et per breviores obscuritatum anfractus complexi sunt. Porro prophetiam non humana mens suapte natura per humanam sapientiam depromit, sed Spiritus sanctus (ut Sedulius ait) per gratiam loquentis dictat. Est enim (si Suidam audiamus) prophetis peculiare, τὸ τὴν γλῶτταν παρέχειν ὑπουργὸν τῆ τοῦ Πνεύματος χάριτι. Quo sit ut prophetas enarrare nemo possit, nisi divino quodam afflatu excitetur perinde ac nemo prophetiam eloquitur, nisi Spiritus sancti inflammatione caleseat. Apud Platonem Socrates disserit ἐνθουσιασμῷ agitari non solum poetas, ut egregia carmina conficiant, sed etiam poetarum interpretes, ut reconditos sensus aperiant, figuratas locutiones commonstrent, ordinem historiarum digerant, et naturæ miracula, vitæ cultum, morumque ornamenta, fabularum lenociniis et integumentis adumbrata, diligenter ac sedulo exponant. Qui ergo fieri potest, ut interpres sine Dei præcipuo afflatu sit explicaturus divinum oraculum, quod citra præsentis numinis impulsu propheta effari non potuit? Isaias testatur visiones esse verba libri signati; quem si quis dederit scienti litteras, dixeritque: Lege, respondebit: Non possum. Signatus est enim sine dederit nescienti litteras, et dixerit: Lege, respondebit: Nescio litteras. Joannes se vidisse librum ait scriptum, intus et foris signatum sigillis septem quem nemo aperire, cujus signacula nemo solvere potuit. Osee voluminis sui obscuritatem agnoscens, scripsit: Quis sapiens et intelliget ista, intelligens et cognoscat ea? Cui succinit Jeremias, dicens: Quis est vir sapiens qui intelligat hoc, et ad quem verbum oris Domini fiat, ut annuntiet istud? Quod si prophetiæ librum signatum nemo solvit, nisi leo de tribu Juda, radix David, si prophetia, Scripturæ propria interpretatione (ut B. Petri verbum est) non sit, si voluntate humana nunquam allata est prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines, quis non videt quemadmodum imprimis arduum, sic quoque periculosum esse, in prophetas elucubrare commentaria? Nempe in quibus, ut inconcinna quæ-

dam verborum congeries, lecturienti sese primum offert, ita in eruendo sensu immensus labor et in errorem proclivis et lubricus, identidem enarratori impendet, ut personarum verba subinde mutantur; ut historiæ ordo confunditur, ut minæ temperantur consolationibus, ut sedationibus mitescunt iræ, ut medicamentis verbera deliniuntur, ita sententiarum, quæ ad prophetæ scopum pertinent, difficilis est et plena discriminis consarcinatio. Quare factum est, ut pauci in enarrandis prophetis oleum et opera impenderint, nonnulli etiam ἀνέπτοις χερσὶ quod dicitur in illorum explanationem pervolarint. Apud Græcos Apollinarium Laodicenum commentariolos in prophetas reliquisse testatur B. Hieronymus, verum ejuscemodi, ut sensus magis tangant quod explicant. Cæderunt quoque libros in prophetas Origenes et Didymus, sed tales ut B. Hieronymi palato non satisfaciant. Post Hieronymum apud Latinos plerique hanc provinciam susceperunt, cæterum non æquali, neque eruditione et judicio, neque auspicio et eventu. Inter hos est Haymo episcopus Halberstatis; quem si quis cum aliis conferat, admirabitur viri sanctitatem, commendabit diligentiam, suscipiet eruditionem, deosculabitur pietatem, olfaciet spiritum propheticum, quo imbutos esse oportet prophetarum βαπτωδοῦς et enarratores. Quod ad historiæ veritatem pertinet sagaciter vestigavit; quod ad allegoriam, firmissimis Scripturæ testimoniis communivit; quod ad ordinem perturbatum, clarissima serie illustravit; quod ad rerum gestarum involucra, miro quodam artificio evolvit; quod postremo ad verborum tricas et sententiarum nodos, docte simul et feliciter enodavit. Secrevit conminationes a consolationibus, consolationes dispescuit a revocationibus, discriminavit ea quæ duabus tribubus (hoc est, populo Judaico) impendebant, ab illis quæ decem tribus, sive plebs Israelitica, expectabant. Intertinxit luculenter quæ ad corpus Christi verum referuntur, incarnationem scilicet, nativitatem, fugam in Ægyptum prædicationem, passionem, ascensionem, etc., ab iis quæ de corpore Christi mystico prædicta sunt, de Ecclesia, de vocatione gentium, de insultu hæreticorum, de extremi judicii severitate, de beatorum præmio, de damnatorum æterno supplicio. Quemquem igitur non pudebit pigebitve isthæc ex minoribus prophetis perdiscere, is hunc librum parvo numismate coemat: et sordida pecuniola aucupetur (ut ille ait) σοφίας κτήμα τιμιώτατον. Vale.

^a Recudimus juxta editionem Coloniensem anni 1529. Ad calcem libri legitur: « Coloniæ, apud Eucharium Cervicornum, procurante M. Godefrido Hit-

torpio, cive et bibliopola Coloniensi, pridie Nonas Augustas anni 1529, Adolpho Rincho, Arnolde Segenio coss. »

IN OSEE PROPHECIAM

CAPUT PRIMUM.

« Verbum Domini, quod factum est ad Osee, filium Beeri in diebus Oziae, Joathan, Achaz, Ezechiæ, regum Juda, et in diebus Jeroboam filii Joas regis Israel. » Verbum Domini illud debemus intelligere, de quo Joannes in exordio Evangelii sui dicit: « In principio erat Verbum. » Hoc Verbum non dicit factum in sua natura, sed genitum a Deo Patre ante omnia sæcula. Quod ergo hic dicitur, « Factum est verbum Domini ad Osee, » ita intelligendum est, Factum est verbum Domini, id est ut sermo Dei Patris fieret, hoc est loqueretur, ad Osee. Loquendo autem verbum Domini ad Osee, fecit illum deum et salvatorem populi sui. Interpretatur enim Osee *salvator*, ut pote qui doctrina et exemplo sanctitatis, populum ad quem mittebatur, salvum facere curabat. Quod autem idem Osee cæterique prophetæ dii sunt nuncupati, ad quos hoc verbum factum est, Dominus in Evangelio manifestat: Si illos (inquit Dominus) dicitis deos, ad quos sermo Dei factus est, etc. Sicut ergo Deus loquendo hominibus facit illos deos, sic ipse Salvator facit ut et ipsi sint salvatores. Dicuntur autem sancti dii et salvatores per gratiam, cum sit unus Salvator et Deus per naturam. Ubi notandum quod hic non dicitur: Factum est verbum Domini in Osee, ne scilicet sit sensus, quasi per illum fiat sermo ad alium, sed « ad Osee, » ut ostendatur ad illum proprie sermo conferri, ad quem dirigitur. Aliud est enim (ut B. Hieronymus exponit) loqui Dominum in Osee, aliud ad Osee. In Osee quippe non ipse loquitur Osee, sed per Osee ad alios sermo dirigitur, sicut Propheta dicit in psalmo: « Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebe sua. » Ubi ostenditur, quia per illum qui hoc loquebatur, aliis Deus loqueretur. Ad Osee vero loquens, ostendit proprie ad illum pertinere prophetam ea quæ sequuntur, cum dicitur ei: « Vade, sume tibi uxorem, » etc. Prophetavit autem iisdem temporibus quibus Isaias, Amos, Michæas, Joel, Abdias et Jonas; quod ex nominibus regum manifeste probatur, qui in titulis eorundem ponuntur prophetarum. Unde intelligimus eum et ante captivitatem et post captivitatem prophetasse. Prædixit quippe captivitatem decem tribuum, quam visam postea deflevit. « Filium Beeri. » Tradunt Hebræi, quod ubicunque nomina patrum vel avorum prophetarum ponuntur, ipsi quoque patres vel avi prophetæ fuerint. Unde constat Beeri prophetam fuisse, cujus filius Osee fuisse refertur. Osee interpretatur (ut diximus) *salvator*, ideoque Dominum Christum significat, qui est vere Salvator mundi. Unde et Jesus dicitur, ad quem pertinent ea quæ sequuntur. Unde Osee filius Beeri dicitur, qui *puteus meus* interpretatur. Ipse quoque Deus Pater per Prophetam dixit: « Me dere-

liquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. » Hoc enim inter puteum et cisternas distat, quod puteus, perpetuas aquas habeat et de vivo fonte manantes; cisterna vero externas et adventitias aquas possideat atque temporaneas. De hoc fonte Propheta dicit: Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum. « In diebus Oz., Joa., Ach., Eze., regum Juda. » Ozias ipse est qui alibi vocatur Azarias, qui regnavit in Hierusalem super duas tribus, quæ appellantur Juda, annis quinquaginta et duobus. Cui successit in regnum Joathan, qui regnavit annis sexdecim. Post quem filius ejus Achaz, qui et ipse sexdecim annis regnavit, cujus undecimo anno decem tribus ductæ sunt in captivitatem in montes Medorum et Persarum a Salmanasar rege Chaldæorum. Post Achaz regnavit filius ejus Ezechias annis viginti novem. Ex quo perspicuum est (ut supra diximus) Osee et ante captivitatem et post captivitatem prophetasse et ipsam ingruentem captivitatem. In diebus Hier. fl. Joas. Hieroboam istum non debemus autumare primum regem decem tribuum, qui filius fuisse Nabat perhibetur, quia iste (sicut hic commemoratur) filius fuit Joas, pronepos Jehu, qui interfecta Jezabel impiissima regina, et duobus regibus impiissimis, Joram, scilicet filio Achab rege Samariæ, cum septuaginta ejus fratribus, et Ochozia rege Juda, promissum est quod regnarent filii ejus usque ad quartam generationem. Qui tamen, quoniam reversi sunt ad peccata regum filiorum Israel, cito amiserunt regnum.

« Principium loquendi Domino in Osee. » Hæc verba dupliciter intelligi possunt, vel quia isti primum captivitas decem tribuum nuntiata est, ante Isaiam videlicet, cæterosque qui tunc temporales ei in prophetando fuerant; vel quia hoc verbum primum ei a Domino dictum est quod sequitur, de conjunctione mulieris meretricis. Unde statim insertur: « Et dixit Dominus ad Osee: Vade, sume tibi uxorem fornicationis, et fac filios fornicationum, quia fornicans fornicabitur terra a Domino. » Licet quidam hæc juxta litteram acta contendat, excusantes prophetam a culpa fornicationis, utpote qui Dei præceptis in hoc obedierit, nec attendentes quod Deus nihil injustum, nihil turpe unquam præcepit. Meliori tamen intellectu juxta mysticos sensus accipiendum est, sicut illud quod Ezechieli dictum est: « Dormies super latus tuum sinistrum trecentis nonaginta diebus, et non te convertes in latus aliud, et iterum dormies super latus aliud dextrum quadraginta diebus. » Illud quoque quod Jeremiæ in carcere clauso præcipitur, ut in vicinas gentes populo Israelitico inimicas pergat ad Euphratem, et ibi abscondat lumbare quod possideret, qui nec inter suos positus

ad venditionem sui agri exire potuit, sed eo pergens A quasi proditor et delator suorum civium, ab ipsis captus et ligatus atque in carcerem collocatus est, maximeque cum jam ab hostibus Hierusalem obsessa et undique vallata erat. Quantum autem ad litteram pertinet, uxor fornicationum est; quæ multorum patet libidini adultera, quæ super virum suum inducit alienum. Filii vero fornicationum sunt, qui de tali conjugio nascuntur.

« Et abiit, et accepit Gomer filiam Debelaim, et concepit et peperit filium. » Quia hæc omnia, ut superius dictum est, spiritualiter sunt accipienda, Osee, qui *salvator* interpretatur, Dominum Jesum Christum significat. Qui veniens per Incarnationis mysterium, accepit uxorem fornicationum, plebem, scilicet Judaicam, qui Deum unum et verum relin-
quendo, varia dæmonum portenta venerabatur. Ex qua genuit filios fornicationum, quia omnes ostendit esse sub peccato. Unde bene uxor fornicationum Gomer dicitur, quod nomen interpretatur *perfecta*, sive *consumpta*. in malo videlicet opere, quod nulli dubium est ad eandem plebem pertinere. Ideoque etiam congrue filiam Debelaim esse perhibetur, quæ *voluptas* interpretatur, quæ semper suam studuit sequi voluptatem. Quæ genuit filium. hoc est fortem populum in malum. Si vero hoc altius perscrutari volentes, in bonam partem voluerimus interpretari, filius ex gente Israelitica natus intelligitur Dominus Jesus Christus, quoniam qui sibi eandem plebem conjunxerat per divinitatem, nasci voluit ex ea per humanitatem. Cui sensui congruit interpretatio nominis, quo idem vocari præcipitur filius, nam Jezrael *semen Dei* interpretatur. Unde sequitur :

« Et dixit Dominus ad eum : Voca nomen ejus Jezrael, quoniam adhuc modicum et visitabo sanguinem Jezrael super domum Jehu. » Jezrael interpretatur *semen Dei*. Quantum ad litteram attinet, civitas fuit metropolis in regno decem tribuum in qua interfectum legimus Naboth, ob cujus sanguinem vindicandum suscitatus est Jehu, qui delevit domum Achaz et Jezraelis. Verum quia ipse Jehu ultor sanguinis justus exstitit, et filii ejus fecerunt malum in conspectu Domini, sanguis Achaz super domum illius fusus est, id est reversus, quando filii ejus ducti sunt in captivitatem et interfecti. Et non post multum tempus quieverunt pariter, id est cessaverunt et regnum et reges. Mortuo quippe Jeroboam, pronepote Jehu, sub quo prophetare cœpit Osee. sub quo filius ejus Zacharias in regnum successit, quem sexto mense regni sui occidit Sellum de alia natus stirpe. Statimque reges Assyrii ceperunt Ruben et Gad, et dimidiam tribum Manasse, qui erant trans Jordanem, deinde Nephthalim, ad extremum omnes reliquas tribus. Fuerunt a Zacharia usque ad Osee, sub quo omnes decem tribus in captivitatem sunt ductæ, anni tantum quadraginta novem. Quam ob causam hic dicitur : Adhuc mod. et v. san. Je. s. d. Jehu. Spiritualiter Jehu, per quem sanguinis in Jez-

rael fusus visitari dicitur, Judæos significat, a quibus sanguis Christi fusus est, quem nomine Jezraelis prælibavimus designari, cujus sanguis super eos visitatus est, quando a Romanis occisi et in omnes terras abducti, usque hodie a propria terra exules existunt. « Et quiescere faciam regnum domus Israel, et in illa die conteram arcum Israel in valle Jezrael. » Supra diximus Jezrael civitatem fuisse metropolim decem tribuum, juxta quam est vallis nimie vastitatis; quæ plus quam decem millium distenditur passibus; in hac commisso certamine ab Assyriis cæsus est Israel decem tribuum, quorum fortitudo hic nomine arcus exprimitur. Juxta mysticos vero sensus. omnes qui de Christo male sentiunt, sicut hæretici, qui recedentes a domo David, id est ab Ecclesia, Israelis nomine in hoc loco intelliguntur. In valle Jezrael. id est in humilitate seminis Dei, conteruntur, quia « Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio. »

« Et concepit adhuc, et peperit filiam, et dixit ei : Voca nomen ejus absque misericordia, quia non ad dam ultra misericordiam domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum, et miserebor domui Juda, et salvabo eos in Domino Deo suo, et non salvabo eos in arcu et gladio, et in bello et in equis et in equitibus. » Ablata omni fortitudine a Judæis, nequaquam jam masculino sexu nuncupantur, sed feminino; quasi fragiles et imbecilles. Unde et bene filia nuncupatur eadem plebs, quia femineum habuit animum; quando Deum dereliquit; et pro Deo idola vana colere cœpit. Quæ absque misericordia est et oblivioni tradita, quoniam usque hodie Persarum regibus serviunt, et nunquam est eorum absoluta captivitas. Domus autem Juda cum duobus tribubus sibi sociatis misericordiam consecuta est, quando propter confidentiam quam in Deo habuerunt, missus est angelus, et percussit exercitus Sennacherib centum octoginta quinque millia. Et salvabo eos, inquit, in Domino Deo suo, id est, in mea et Patris et Spiritus sancti protectione. Tale est enim hoc, quale illud : Pluit Dominus a Domino, id est Filius a Deo Patre. Et non sal. eos in a et g., et b. et in equis, id est, non in aliqua spe aut in fortitudine humana, vel in multitudine equitum, sed potius a Domino Deo suo, qui mittet angelum suum ut interficiat omnes inimicos illorum. Si autem hoc ad eos refertur qui in adventu Domini sunt reperti, recte ipsi quoque filia, et non filius nominantur, quia molliem suæ voluptatis exsequentes, quando et sanguinem seminis Dei imprecati sunt, « sanguis ejus super nos et super filios nostros. » Unde et absque misericordia facti, traditi sunt Romanis, et eorum perpetua servitute damnati atque oblivioni traditi. Domus autem Juda, quæ interpretatur *confessio*, id est, apostoli cæterique vel credentes vel doctores, qui fidem nominis Christi confessi sunt, salvati sunt non in gladio et arcu, id est non in aliquo humano auxilio. sed in Domino Deo suo, Christo videlicet qui eos per gratiam suam elegit. Sed et nomine filie possumus accipere hæreticos,

qui dogmata vanitatis sequentes, et perfectos ac fortes divinæ Scripturæ sensus depravantes emollire conantes, traduntur diabolo, cujus æterna damnatione sine ulla misericordia premantur, perpetually a Deo obliti. Domus autem Juda, id est Ecclesia catholica, quæ fideliter sanctæ Trinitatis fidem inseparabili unitate consistitur, salvabitur in Domino Deo suo, non in exercitus multitudine aut virium suarum fortitudine.

« Et ablactavit eam quæ erat absque misericordia. » Qui ablactatur, recedit a matre et parentis lacte non vescitur, sed alimentis sustentatur alienis. Mos quippe veterum fuit, ut in die ablactationis infantum, id est a lacte separationis, facerent convivium universis vicinis et amicis suis. Unde et mater Samuelis, ascendente viro suo ad templum Domini, se non ituram dixit donec ablactaretur infans, hoc est, donec ad eam veniret ætatem qua eum a lacte movere posset. Lac in sacra Scriptura pro simplici intellectu ponitur. Et Judæi quodammodo lacte alebantur, quandiu intra suam manebant legem, cæterasque legentes Scripturas. Postquam autem ducti sunt in captivitatem, cœperunt pasci cibus gentilium et idolothyta comedere. Unde ad hanc miseriam pervenerunt, ut ipsum parum scientiæ quod habere videbantur, amitterent, ut neque etiam ipsam legis superficiem intelligant. « Et concepit et peperit filium, et dixit: Voca nomen ejus, Non populus meus; quia vos non populus meus, et ego non ero vester Deus. Et erit numerus filiorum Israel quasi arena maris, quæ sine mensura est, et non numerabitur. Et erit in loco ubi dicetur eis: Non populus meus vos; dicetur eis. Filii Dei viventis. » Hæc verba et ad eos possunt referri, qui tunc temporis a regibus Assyriorum comprehensi et in captivitatem sunt ducti, et ad eos qui post adventum Domini a Romanis sunt per omnes gentes dispersi. Illi quippe Deum per idolorum culturam abjecerunt, isti autem per Filii Dei abnegationem et traditionem, quoniam non habentes filium, non possunt habere patrem. Quam ob rem et Deus illos abjecit, ne sint ejus populus, sed servi efficiantur diaboli, dicaturque eis: Quia vos non populus meus, et ego non ero vester Deus, sed indignos vos judicabo possessione mea et præsentia, abjiciamque vos in perpetuum. Quod et de persona hæreticorum potest accipi, qui Deum adjicientes perversa de illo sentiendo, penitus ab eo repelluntur, ne cum electis dicere possint: « Dominus pars hæreditatis meæ. » Et erit numerus filiorum Israel ut supra. Licet ipsi Judæi vel tunc pressi fuerint, vel nunc durissima premantur captivitate, tamen hominibus innumerabiles sunt, de quibus Isaias dicit: « Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquæ salvæ fient. » Quod et in adventu Domini impletum, et in fine sæculi veraciter implendum potest intelligi, quia postquam populus Israel fuerit dispersus in toto orbe, et omnem supputationem vicerit populi multitudo, tunc habebit licentiam Israel, qui hodie captivus est. « Et erit in loco ubi dicetur

eis: Non populus meus vos, » ut supra. Locum ubi ista dicebantur, debemus intelligere Hierusalem, ubi dicitur eis modo: « Non populus meus vos, » dicitur eis, Filii Dei viventis, tempore Dominicæ Incarnationis. Quod impletum est in apostolis cæterisque fidelibus. « Quotquot enim, ut Joannes dicit, crediderunt in Christum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. » Si autem ad Judæos qui nunc sunt, voluerimus ista referre, locus quo dicitur eis: Non populus meus vos, totus mundus accipitur, quia in omnibus gentibus nunc Judæi, non Dei, sed diaboli servi comprobantur. Cum autem per prædicationem Eliæ et Enoch crediderint, ab omnibus gentibus filii Dei vocabuntur.

« Et congregabuntur filii Juda et filii Israel pariter, et ponet sibi caput unum. » Per Judam significantur duæ tribus illæ conjunctæ, tribus scilicet Benjamin, et tribus sacerdotalis, id est Levitica: propter tribum enim Juda, ex qua reges qui eisdem tribubus præfuere, duxerunt originem, ipsæ duæ tribus etiam nomine Judæ censebantur. A majori autem parte decem tribus nomen pristinum Israelis retinent, quia et ante divisionem decem tribuum et duarum, generaliter omnes hoc nomine vocabantur. Qui ergo divisi erant, promittitur eis quod congregandi sint in unum a Domino. Siquidem Dominicæ incarnationis tempore et resurrectionis, tam ex decem quam ex duabus tribubus, qui reversi fuerant de captivitate, morabantur in Judæa, ex quibus plurimi crediderunt in Christum, de quibus hic dicitur: « Congregabuntur filii Juda et filii Israel simul, » hoc est ex duabus et decem tribubus credentes, convenient in unum Christi ovile. « Et ponet sibi caput unum, » Dominum videlicet Jesum Christum, de quo Ezechiel dicit: Et princeps unus in medio eorum, David servus meus. Vel per Israel possumus intelligere gentiles, per Judam Judæos credentes: sive per Israel hæreticos, per Judam catholicos viros. Qui omnes ad unitatem fidei Christianæ conversi, ponent sibi caput unum Jesum Christum. « Et ascendent de terra, » id est, de terrenis sensibus et humilitate litteræ occidentis; et elevabuntur ad spiritualem et vitalem intelligentiam, « quia magnus dies Jezrael. » Diem hic pro universo tempore a Domini nativitate usque ad finem sæculi positam noverimus, de qua cantamus in psalmis: « Hæc est dies quam fecit Dominus. » Magnus est hic dies, id est magnum est tempus, in quo credentibus remissio peccatorum tribuitur, et janua regni cœlestis aperitur.

CAPUT II.

« Dicite fratribus vestris populus meus, et sorori vestræ, misericordiam consecutæ. » Si hoc ad Judæos voluerimus solummodo referre, hortatur homines Judææ ne desperent decem tribuum salutem, sed eam quotidie et sermone et voto et litteris ad pœnitentiam provocent, quia fratres eorum appellantur et soror. Fratres, ex eo quod dicitur: « Populus meus; » soror, ex eo quod appellatur « misericordiam conse-

cuta. » Si hoc voluerimus referre ad gentes, dicitur eis, ut dicant in infidelitate cæteris manentibus: Populus meus erunt, si in me credere voluerint, et rejecta vetustate, ad novitatem vitæ transire voluerint. Vel vos qui in me creditis, et fidem quam habetis perfecte operibus decoratis, dicite reliquis credentibus: quia meus erunt populus, si in me credere voluerint, et in fide qua vocati sunt permanserint, et eam operibus ornare studuerint. Dicite etiam sorori vestræ, id est eidem plebi in Christum credenti, quia misericordiam consecuta est in me credens.

« Judicate matrem vestram, judicate, quia non uxor mea, et ego non vir ejus. » Hoc apostolis cæterisque credentibus dicitur, ut judicent, id est redarguant matrem suam Synagogam, quæ de meretrice uxor effecta, pristinos non relinquit mores. Sed rursum suam redarguant matrem, quia fornicata est cum suis amatoribus iterum. Et consideranda patientia et clementia hujus viri, iterum adhortantis filios suos ut suam redarguant matrem, quia ipsis credentibus, illa in infidelitate permansit. Hoc impletum est tunc, quando Petrus Judæis lacrymantibus dicebat: « Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum, » etc. Ostendite ei, inquit, quia ipsa non uxor mea, et ego non vir ejus. Quoniam enim ipsa me repulit, et ego abjiciam eam ne sim vir ejus. Vir quippe Ecclesiæ Christus est, de quo hæretici dicunt eidem Ecclesiæ: Non est vir in domo sua. « Auferat fornicationes suas a facie sua, et adulteria sua de medio uberum suorum. » Fornicatio vel adulterium in sacro eloquio dupliciter accipitur, et pro immunditia carnis, et pro idololatria, de qua scriptum est: Perdes omnes qui fornicantur abs te. Fornicatur quippe vel adulterium perpetrat mulier, quæ multorum patet libidini, vel super virum suum inducit alienum. Et quia vir animæ Deus est, populus Israeliticus plurimis fornicationibus se substraverat, quia relicto omnipotente Deo, multorum portenta dæmonum venerabatur. Idcirco nunc dicitur: « Ut auferat fornicationes suas a facie sua, » id est, culturam deorum removeat ab amore et præsentia sua, quia multorum patebat libidini, deos omnium gentium colens. Auferat adulteria etiam sua de medio uberum suorum, hoc est de corde, quo malum opus primum concipitur. Cor quippe inter ubera est, de quo (ut Dominus manifestat) exeunt cogitationes malæ. Et illi prius malum in corde cogitabant, et sic demum cogitationes in opus pravum prodire faciebant. Quapropter hortatur eam sermo divinus, ut hæc omnia a se removeat, ne propter perpetrata scelera perdat bona divinitus sibi collata.

« Ne forte, » inquit, « exspoliam eam nudam, et statuam eam secundum diem nativitatis suæ. » Vestis qua tegebatur eadem plebs, intelligitur Dei auxilium doctrina legis et prophetarum, et tutela angelorum. Quæ omnia minatur Deus omnipotens se ei tollere, nisi potentiam agat a perpetratis sceleribus, ut fiat nuda plenaque ignominia, veluti olim fuit. Et

statuam eam (inquit) secundum diem nativitatis suæ, ut scilicet his careat omnibus, sicut olim in Ægypto manens. » Et ponam eam quasi solitudinem, et statuam eam velut terram inviam. » Domus in solitudinem redigitur, quando dominum proprium amittit. Et hæc plebs in solitudinem redacta est, quando Deus omnipotens propter peccata ejus recessit ab ea. Unde Propheta dicit: Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam, etc. Et in Evangelio ipse eis per semetipsum minatur quod relicturus eos sit, dicens: « Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. » Facta est quoque velut terra invia, quoniam perduto recto itinere fidei, perdidit Patrem Deum, perdidit et Filium ejus qui dicit: « Ego sum via. » « Et interficiam eam siti, » id est inopia omnium bonorum, vel ea siti de qua propheta Joel dicit: Mittam in eos famem et sitim, non famem panis vel sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Dei. Sive aquam quæ eis ablata est, possumus gratiam intelligere Spiritus sancti de qua ipse in Evangelio loquitur, invitans omnes ad se, ut aquam accipiant ab illo hanc: Qui sitit, inquiens, veniat ad me et bibat, et flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hæc autem omnia et Judæis aptantur Christum negantibus, et hæreticis rectam fidem relinquentibus, et varia dogmata errorum corde, verbo et opere sequentibus, qui nisi pœnitentiam egerint, exspoliati omnibus virtutibus quas in Ecclesia perceperunt, redigentur juxta diem nativitatis suæ, et effecti solitudo et terra invia, patientur sitim vel ariditatem sacræ Scripturæ, ut etiam quod falso habere videbantur, in nihilum redigatur.

« Et filiorum illius non miserebor, quoniam filii fornicationum sunt, quia fornicata est mater eorum. » Quando egressi sunt Judæi de Ægypto, iratus Dominus patribus eorum, interfecit eos in deserto. Filiorum autem ipsorum misertus, et ad vitam eos reservavit, et terram quam patribus eorum promiserat, dedit. Sed modo minatur non ita se facturum dicens: Filiorum illius non miserebor, sed in captivitatem simul cum patribus pergent, ibique morientur, et terram nativitatis suæ non videbunt ultra, quia filii fornicationum sunt, hoc est in cultura idolorum sunt nati. Qualem quippe fidem tenebant patres, talem docebant filios. Unde et subditur: « Quia fornicata est mater eorum. » Sicut enim viperam vipera parit, sic eadem plebs tales filios generavit qualis ipsa erat, « Confusa est, » id est obstupuit, et in admirationem versa, « quæ concepit eos » et filios diaboli effecit. « Quia dixit: Vadam post amatores meos, qui dant panem mihi et aquas meas, lanam meam et linum meum, oleum meum et potum meum. » Hoc dixerunt Judæi, dum colerent diversarum gentium deos. « Vadam (inquit) post amatores meos, » id est, fide et dilectione sequar deos, vel imitabor gentes quarum deos adoro, qui mihi dant panem et aquam, etc. Omnia enim bona, quæ idem populus cœlitus a Deo perceperat, ad dæmonibus se habere putabat, illisque totum ascribebat. Quod etiam totum spiritualiter ad

eos potest referri; qui negaverunt Filium Dei eligentes sibi Barabbam seditionis auctorem, et crucifigentes Dei Filium, omnium bonorum largitorem. Quapropter confusi sunt, et non solum se, sed etiam posteros suos pessima imprecatione multati sunt, dicentes: « Sanguis ejus super nos et super filios nostros. » Possunt hæc juxta litteram in expositione sua etiam super hæreticis intelligi, qui confunduntur; sed etiam filii eorum mala doctrina generati, pariter cum eis erubescunt. Qui quare confundantur, manifestatur cum subjungitur, quia dixit: « Vadam post amatores meos, » id est sequar varia dogmata hæreticorum, quorum panis est luctus perpetuus. Aqua autem doctrina perversa et stulta qua etiam baptizatos interficiunt. Cui aquæ illa contraria est, de qua scriptum est: Aqua profunda ex ore viri per lanam autem et linum, simulata eorum sanctitas et munditia exprimitur. Quos Dominus cavendos admonens, dicit: « Quia venient ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. » Per oleum vero adulatio eorum accipitur. De quo Propheta dicit: Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Potus etiam illorum Scriptura sacra intelligitur; quam illi male intelligendo turbidam reddunt.

« Propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spinis, et sepiam eam maceria, et semitas suas non inveniet. » Per spinas vero, punctiones dolorum et duritia adversitatis exprimitur. Per murum autem obstaculum, ne quod quærebat, invenire posset. Sepiam (inquit) viam tuam spinis, id est, tuas actiones durissimis implicabo laboribus, sepiam etiam maceria, ut etiam ad hoc quod vis nequeas pervenire. Porro quod sequitur, « et semitas suas non inveniet, » idem est sensus. Sed more variatur prophæticus sermo, ut de alia ad aliam repente transeat personam.

« Et sequetur amatores suos, » Assyrios vel Chaldæos, quærens ab eis auxilium pressa tribulatione gravissima. « Et non apprehendet eos, » ad hoc ut auxilium sibi præbeat, quin etiam comprehendetur ab illis, et captiva ducetur. « Et quæret eos, et non inveniet » sibi propitios. « Et dicet: Vadam et revertar ad virum meum priorem. » Id est, redeam ad Deum omnipotentem; qui me olim per datam legem respondit « Quia bene mihi erat tunc, » quando præceptis ejus obedivi. « Magisque nunc » quando propter idolorum culturam variis affligor tribulationibus. Ipsa siquidem plebs Israelitica sæpe prosperis elata recedebat a Deo, idola colendo. Iterum autem afflictis calamitatibus, revertebatur ad Deum, qui suscitans eis Salvatorem, liberavit eos. Quæ verba et generaliter et specialiter nobis congruunt, qui prosperitatibus elati, non nunquam Dei præceptis contrarium. Iterum autem afflictionibus attriti, ad nosmetipsos revertimur, et peccasse nos recognoscimus et illius confugimus misericordiam sub cujus protectione nobis bene fuisse recollimus. Sic plerumque solet accidere his, qui in sæculo positi, divitias et

honores appetunt mundi, sed hæc ad hæc possunt pervenire, diversis adeo anguntur tribulationibus, ut velint nolint sæculum relinquunt! et postpositis curis temporalibus, quas adipisci nequaquam ad libitum suum valent, in monasterium confugiunt. Et qui prius contristabantur quod non omnia quæ vellent habebant, gaudent contenti esse cibo et vestimento, secundum Apostolum, et Deo in paupertate servire, qui ante mundo et concupiscentiis ejus serviebant.

« Et hæc nescivit, quia dedi ei frumentum et vinum et oleum et argentum, et multiplicavi ei aurum, quæ fecerunt Baal. » Dictum est superius quod populus Israeliticus omnia bona temporalia quæ a Deo perceperat idolis deputavit, nesciens quod Deus omnipotens omnibus his abundare eum fecerit Unde et relicto Deo, ex auro et argento quod ad ornatum decoris acceperant, fecerunt sibi Baal idolum Sidoniorum, quod Ezechiel propheta plenius in suo volumine describit. Si autem spiritualiter hæc verba voluerimus intelligere, per frumentum legem debemus accipere, qua pasci debuerant; per vinum, spirituales lætitiæ, quam non in temporalibus bonis, sed in Deo habere debuerant; per oleum autem, sensus illuminationem; per argentum, nitorem eloquentiæ, de qua scriptum est: « Argentum igne examinatum, eloquia Domini eloquia casta; » per aurum vero, præceptum dilectionis Dei et proximi, in quibus omnibus cum Deum glorificare debuerit, demones venerari maluerit quam Deum.

« Idcirco, » inquit Dominus, « convertar » a mea scilicet clementia ad crudelitatem, « et sumam frumentum meum in tempore suo, et vinum meum in tempore suo. » Tempus harum frugum est, quando ad maturitatem perductæ colliguntur, et in cellariis per totum annum victum ministraturæ reconduntur. Si autem tunc temporis, instante videlicet maturitate, hominibus qui ea colligere debuerant, auferuntur, gravissimo affliguntur mœnore. Miratur autem hoc se ablaturum a Judæis, ut per totum annum patiantur inopiam famis. Sæpe enim Deus propter peccata hominum, tempore messis et vindemiæ immittit tempestatem, et paratos ad colligendum fructus aufert. « Et liberabo lanam meam et linum meum, quæ operiebant ignominiam ejus. » Falso in quibusdam codicibus habetur, liberabo, unde liberabo est legendum. Quasi enim sub sua servitute habebant linum et lanam, cum ipsi essent servi diaboli, idcirco dicit Deus: Liberabo linum meum et lanam meam, ne ab iniquis possideantur dominis. Porro ignominia quam hæc operiebant, idola eorum intelliguntur, quorum altaria vario vestimentorum decorabant ornamento. Spiritualiter vestimenta ista significant Dei auxilium et angelorum custodiam, quæ omnia aufert ab eis Deus, ut qui ex his non senserant datorem, relictis in sua iniquitate tradantur diabolo æternaliter cruciandi.

« Et tunc revelabo stultitiam ejus in oculis amatorum illius. » Stultitiam appellat idola, quæ in templo posuerant: amatores autem Chaldæos vel Assy-

rios et Idumæos appellat, cum quibus longo tempore pacem habuerant, in quorum oculis stultitia Judæorum revelata est, quando capta Hierusalem temploque subverso, videntes jam dicti hostes imagines Cherubim et idolum Baal, cœperunt dicere: Ecce Israelitæ, sicut omnes gentes, idola venerantur, quam ob rem merito suæ iniquitatis nostræ subiciantur potestati. « Et vir non eruet eam de manu mea. » Hoc est, nullius vi aut fortitudine poterit liberari de manu mea, sed justo iudicio tradam eam hostibus, et in captivitatem duci faciam.

« Et cessare faciam omne gaudium ejus. » Hoc et in illis impletum est, qui ab Assyriis et Chaldæis ducti sunt captivi, ubi omnem perdididerant lætitiā: et post in illis qui a Domino audierant: « Auferetur a vobis regnum Dei, » et: « Relinquetur vobis domus vestra deserta. » « Solemnitatem ejus, neomeniam ejus, sabbatum ejus, et omnia festa temporum ejus, » subauditur, cessare faciam. Cum dicit solemnitatem, unam pro omnibus ponit. Vel certe in hoc speciali nomine vult intelligi festivitatem Paschæ, quam illi in memoriam suæ liberationis honorifice celebrare consueverant. Neomeniam autem appellat innovationem lunæ, quomodo illi in initio singulorum mensium hujusmodi festivitatem cum gaudio colebant. In sabbatis quoque vacabant otio et epulis. Habebant etiam in alias festivitates, id est, Pentecosten, solemnitatem Tabernaculorum, et dedicationem templi, aliaque his similia, quæ omnia ablata sunt ab illis, quando in captivitate positi, nec prædictas festivitates cum gaudio secundum ritum suum celebrare, nec otio vacare permittebantur. Quæ omnia ab illis ablata nunc spiritualiter celebrantur in Ecclesia.

« Et corrumpam vineam ejus, et ficum ejus, » grandine scilicet atque ariditate et gelu, ut nullam habeat arborem fructiferam. Spiritualiter per vineam, lætitiā cordis significat; per ficum autem, dulcedinem ac suavitatem debemus intelligere, quæ ablata sunt ab eis. Unde et in mœrore et in amaritudine versantur, de quibus dixit: « Mercedem hæ meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei. » Reddit causam cur superius abstulerit eis bona dicta, eo quod dixit, « Mercedem hæ meæ sunt, » etc. Putabat enim hæc sibi a dæmonibus dari pro mercede, quia colebat idola. « Et ponam eam in saltum » ut jam non habeat arbores pomiferas, sed in solitudinem penitus redigatur. Quod ex parte quidem ab Assyriis et Chaldæis, plenius tamen completum constat a Romanis, qui eorum terram destruentes redegerunt in solitudinem, ipsos quoque ultima captivitate exsules a sua terra reddiderunt. Hinc est quod sequitur, « et comedet eam bestia agri. » hoc est, Romanorum exercitus. De hac bestia Psalmista dicit: Exterminavit eam aper de sylva. Vel certe hanc bestiam possumus intelligere diabolum, qui eos comedit, quando ad suam traxit culturam, pro qua exterminium postea passi sunt. Quæ de Judæis dicta sunt, possunt et de hæreticis accipi, qui dum de

A Ecclesia egrediuntur a Deo derelicti: eorum stultitia revelatur his qui prius amatores illorum extiterant, et traditi bestię, id est diabolo, ejus morsibus læcerati perpetua morte puniuntur.

« Et visitabo super eam dies Baalim, quibus accendebat incensum, et ornabatur in aure sua et monili suo, et ibat post amatores suos, et mei obliviscatur, dicit Dominus. » Servat adhuc personam mulieris meretricis, quæ ornatur furo et gemmis ut placeat amatoribus suis; et quidquid pulchritudinis non habet per naturam, arte conquirat. Visitabo, inquit, super dies Baalim, id est, pro diebus quibus Baal coluit, adducam super eam afflictionem tribulationis. Hic enim in malum ponitur visitatio; pro angustia scilicet tribulationis, interfectionis et captivitatis, quæ propter idolorum culturam venerunt super Judæos. Cæterum in bonum ponitur visitatio, ut est illud: « Visitavit nos orientis ex alto; » et: « Visita nos in salutari tuo. » « Visitabo (inquit) super eam, » haud dubium quin Judæam, « dies Baalim, » quibus videlicet diebus accendebat incensum non Deo, sed dæmonibus. Baal numero singulari, Baalim vero plurali, masculino genere eadem idola nominantur. Ubiunque enim in fine Hebraici sermonis in syllaba reperitur, numerus pluralis est generis masculini. Ubi autem *oth*, ut sabaoth, numerus pluralis est in genere feminino. Unde cherubim et seraphim pluralis est numeri, generis masculini; sabaoth autem, quod interpretatur *militiarum*, vel *exercituum*, siue *virtutum*, plurali numero genere feminino. Ergo et Baalim masculino genere numero sunt pluralia, licet quidam male legant genere feminino. Ornabatur autem plebs Judaica in aure sua et monili suo, ut placeret amatoribus suis; id est dæmonibus; quæ ad hoc aures ornare debuerat, ut spiritualia præcepta Dei corde conciperet; et collum; ut alijs ipsa prædicaret. Hæc vero ideo gessit, quia sequendo dæmones Dei oblita est, qui ejus vir esse debuerat. Sed hæretici immolabant Baalim incensum, quando perversa dogmata, quæ ipsi sibi tanquam idola fuerunt, sequuntur. Ornant quoque aures suas, quibus verba audiuntur; et collum, quo proferuntur, ut eloquii venustate illis quos ceperint, placeant. Nam et per monilia intelliguntur verba divina, de quibus Ecclesiæ dicitur: Collum tuum sicut monilia, quæ non facerent, nisi Dei obliviscerentur.

« Propter hoc, ecce ego lactabo eam, et adducam eam in solitudinem. » Quia Dominus misericors est et miserator. Licet superius comminatus fuerit mala, tamen ne desperet eadem plebs, promittit ei salutem, dicens: « Propter hoc, » scilicet quia misericors sum, « lactabo eam, » id est blandiar illi, ut ad me revertatur. Unde est: « Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum; » et: « Venite ad me omnes qui laboratis, » etc. « Et ducam eam in solitudinem, » id est liberabo eam iterum de captivitate, sicut prius eduxeram eam de Ægyptiaca servitute; et sicut tunc per solitudinem deserti eduxi illos, protegens et liberans eos ab omni hoste,

sic faciam cum eos de terra captivitatis eorum ad proprium reduxero nativitatissolum. « Et loquar ad cor ejus, » mollia scilicet verba et consolatoria illi proferam, ut tristitiam ejus gaudio relevem. Hoc enim significat loqui ad cor. Unde est : Locutus est Sichem ad cor Dinæ; et Joseph, postquam a fratribus recognoscitur, loqui ad cor eorum dicitur. Tunc hoc impletum est, quando Filius Dei, qui hic per prophetam loquitur. in carne apparens dicit apostolis, immo omnibus discipulis suis ex ea gente in se credentibus : Jam nondicam vos servos, sed amicos meos; quos etiam filios vocat, dicens : Filioli, adhuc vobiscum sum.

« Et dabo ei vittores ex eodem loco. » Quæ sit hæc vinea, Isaias ostendit, qui dicit : Vineam Domini sabbath, domus Israel est. Et David: Vineam de Ægypto transtulisti. Huic vittores dati sunt, primum egredienti de Ægypto Moyses et Aaron, et cæteri qui tunc temporis verbo et exemplo boni operatores eandem excoluerant vineam, deinde regredienti de captivitate Chaldaica Zorobabel, Jesus et Nehemias, atque Esdras, cæterique prophetæ, qui boni ejus cultores exstiterunt. Post quoque in suo adventu optimos illi dedit vittores, apostolos videlicet, qui omnes ex eodem loco fuerunt, hoc est ex eadem Israelitica plebe. « Et vallem Achor ad aperiendam spem. » Hic necesse est ut veteris recordemur historiæ. Legimus quippe in libro Jesu Nave, quod cum filii Israel cepissent Hierico, anathematizavit eam Josue, omniaque quæ erant in ea, quodque Achar filius Charmi, videns quædam inter spolia civitatis quæ sibi placita fuere, tulerit de anathemate. Cumque non possent filii Israel hostibus resistere, consulissentque Dominum super hoc, et illo respondente quod dediti essent in hoc quod fecerat Achar, fecit cum Josue lapidari ab omnibus filiis Israel, locusque occisionis ejus vocatus est vallis Achor, hoc est vallis conturbationis, eo quod dixerit Josue : Quia conturbasti nos, exturbet te Dominus in die hac. Post cujus interfectionem aperta est filiis Israel spes victoriæ futuræ, pergentesque ceperunt oppidum Hai, interfectis habitatoribus ejus ; et mæror eorum in gaudium versus est, ibique spem sumpserunt ubi fuerat desperatio Sed quia hoc, ut dictum est, factum constat fuisse, videamus quid sibi velint verba prophetica, qui hæc de futuro vaticinatur, dicens : « Et vallem Achor ad aperiendam spem. » Sciendum ergo, quia sicut tunc postquam interfectus est Achar, Judæi sumpserunt spem vincendi hostes, nec ea frustrati sunt ; sic nimirum postquam Hierusalem destructa est a Romanis, templumque succensum, et ipsi Judæi interempti et in totum mundum sunt captivati ; apostolis cæterisque credentibus aperta est spes victoriæ, quia totum mundum fidei Christi subjugaverunt, quodque in umbra præcesserat, id est illud templum et omnium cæremoniarum observationes in spiritualem verterunt intelligentiam, sicut nunc agitur in Ecclesia a fidelibus. Et hæc fuit eorum spes victoriæ, de qua hic dicitur : « Et vallem

Achor ad aperiendam spem, » subauditur dabo.

« Et canet ibi juxta dies juventutis suæ, et juxta dies ascensionis suæ de terra Ægypti. » Etiam nunc historiæ similitudinem conservat. In Exodo legitur, quod submerso Pharaone et equitatu illius in mari Rubro, filii Israel cecinerunt Domino canticum, dicentes : « Cantemus Domino, » etc. Quod tempus juventutis illius appellatur dies, eo quod tunc idem populus in fide et religione cresceret Dei, nam ante idola colebant. id est vitulos Ægyptiorum. Unde postea vitulum fabricati sunt, dicentes : « Isti sunt dii tui, Israel, » etc. Et congrue dicitur : « Juxta dies ascensionis suæ de terra Ægypti, » quia Ægyptus in planitie, terra autem repromissionis est montuosa. Ideoque de Ægypto in Judæam pergentes, ascendere dicuntur, sicut et frequenter eis a Domino dicitur : Ego vos ascendere feci de terra Ægypti. Sed jam mysterium videamus. Ægyptus, quæ interpretatur *tenebræ* vel *mæror*, infidelitatem significat Judæorum, mare Rubrum baptismum, quod Dominicæ passionis fide consecratur ; Pharaon et exercitus ejus submersus in mari Rubro, diabolus signat et originalia peccata, quæ in baptismo submerguntur : desertum illud, per quod post mare Rubrum transeuntes passi sunt manna et aqua de petra, et sic demum ad terram repromissionis pervenerunt, typum præsentis vitæ gessit, in qua fideles percipiunt manna et aquam de petra, id est corpus et sanguinem Christi, vel doctrinam divini eloquii. Terra autem repromissionis, cælestem significat patriam, ad quam post baptismum et laborem hujus vitæ pervenitur. Promittitur ergo Synagogæ credentium, quia sicut tunc credentes ex Ægypto post interitum Pharaonis cecinerunt filii Israel carmen Domino, sic ipsa de tenebris infidelitatis egressa, post necem diaboli et vitiorum compressionem, cum gaudio et lætitia transiet spiritali ad cælestem patriam, ubi est terra viventium. Et recte de Ægypto pergentes ascendere dicuntur, quia tunc bene ascendimus, quando a terrenis ad cælestia, a vitiis ad virtutes transmigrare studemus.

« Et erit in die illa, ait Dominus, vocabit me vir omnis, et non vocabit me ultra Baalim. Et auferam nomen Baalim de ore ejus, et non recordabitur ultra nominis eorum. » De nomine Baalim juxta litteram hoc dicendum est : Belus pater fuit Nini primi regis Assyriorum, qui ex nomine suo civitatem a se ædificatam appellavit Ninum. quam Hebræi et nostri Ninivem vocant. Qui patrem suum Belum in deum transferens, simulacrum fecit, quod Bel voluit nominari et ab omnibus adorari. Quo nomine a Babylois, vocatur, sicut in Daniele legitur : a Sidoniis autem et Phœnicibus Baal, ab Hæbræis vero Beelzebub ob spurcitiam et sordes immolatiis cruoris vocatur ; id est, muscarum vir, sive habens muscas et quia in multis colebatur locis, idcirco pluraliter Baalim enuntiatur. Sed jam nunc videamus quid hæc verba Domini significant, quibus de fidei populo loquitur, dicens : Non vocabit me ultra Baalim.

Baalim (ut diximus) idem est quod Baal, et interpretatur *Baal habens*, Baalim vero *habens me*. Unde Hebrææ et Syræ mulieres maritos suos hoc nomine vocant. dicentes : Baal meus, hoc est habens me ; et est sensus, habens me in conjugio. Est et aliud nomen in eadem lingua sub eadem significatione, id est Is, quod similiter sonat vir. Unde et mulier ab ei Issa nominatur, quasi virago, eo quod a viro suo sumpta sit. Quæ ergo nolunt de suis dicere maritis Baal, sive Baalim, dicunt alio nomine Is meus, id est vir meus, scilicet habens me in conjugio. Quod itaque hic dicit Dominus : « non vocabit me Baalim, » sed vocabit me vir meus, ita est intelligendum, quia volens me ostendere suum virum, nequaquam vocabit me Baalim, quod bene dici poterat, sed vocabit me Is, id est vir meus. In tantum enim Deus odio habet nomina idolorum, ut nec recordari quidem electos suos velit, nominum eorum, ideoque dicit de fidei populo : Non vocabit me ultra Baalim, propter ambiguitatem verbi, ne, dum aliud loquitur, aliud recordetur, et virum nominans, idolum cogitet. Unde et subditur : « Et auferam nomina Baalim » de ore ejus, et non recordabitur ultra nominis eorum.

« Et percutiam cum eis fœdus in die illa, cum bestia agri, et cum volucre cœli, et cum reptili terræ. » Jam hic aperte describitur conjunctio Judæorum et gentium in unitate fidei Christi, qui ante adventum ejus dissidentes erant ab invicem. Unde et Judæi gentiles a consortio suo repellebant : postea autem in unum Christi ovile convenientes, jam in una fide Dei omnipotentis pacem et fraternam dilectionem se gloriantur habere. Hinc Isaias eidem populo dicit : Advena quondam tuus adjungetur tibi, ut non jam sit advena, sed recognoscatur frater. Nominibus enim bestiarum, volucrum, et serpentium, gentiles exprimentur qui hæc pro Deo colebant. Verum ab his expurgati, jam non his nominibus appellantur, sed homines rationabiles. Unde cum Petrus linteam ad se missum de cœlo vidisset, in quo bestię, volucres atque serpentes monstrabantur, et audiret se illa occidere et manducare debere, respondissetque : « Absit, Domine, quia nunquam commune aut immundum intravit in os meum, » dictum est ei : « Quod Deus purificavit, tu ne commune dixeris. »

« Et pharetram, et arcum, et gladium, et bellum conteram de terra. » Id est, pacem et tranquillitatem summam dabo in terra, hoc est in Ecclesia. Licet enim multa bella crebrescant in terra, tamen in comparatione illius temporis magna est pax in hominibus, maxime inter electos, apud quos nullius discordiæ fomes locum invenit. De hoc tempore dicit Isaias : Non levabit gens contra gentem gladium, nec exercentur ultra ad prælium. « Et dormire eos faciam fiducialiter, » id est securos eos faciam in mea fide et pace requiescere. Vel certe somnus iste intelligitur pausatio electorum, qui modo quiete dormiunt in spe futuræ resurrectionis.

« Et sponsabo te mihi in sempiternum, et spon-

sabo te mihi in justitia et judicio, et in misericordia, et miserationibus, et sponsabo te mihi in fide; et scies quia ego Dominus. » Advertendum quod eandem plebem ter se promittit sponsaturum. Primo quippe eam despondit in Abraham, cui signaculum circumcisionis dedit ut esset signum inter Deum et semen illius in perpetuum, vel etiam quando eam eduxit de Ægypto. Secundo in monte Sinai, dans ei legem. Unde et hic in secundo loco dicitur : Sponsabo te mihi in justitia, id est in observatione legis, et in judicio mandatorum meorum, ut et juste vires et discretionem inter bonum et malum scires; et misericordia et miserationibus, ut si propter peccata tua tradita fueris in captivitatem et pœnitentiam egeris, iterum misericordiam consequaris. Tertio in adventum Filii Dei, unde et hic dicitur : « Et sponsabo te mihi in fide, » sanctæ videlicet Trinitatis. De qua desponsatione dicit Apostolus de Christo loquens : Desponsavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Et iterum de persona Christi loquens, ait : Desponsavit sibi Ecclesiam non habentem maculam neque rugam. Sed Synagoga ter a Domino desponsata, omnem desponsationem irritam fecit. Unde quia desponsata in Ægypto primam desponsationem non custodivit, et fornicata est tibi deos alienos colendo, rursum per legem et Scripturas sacras prophetarum Veteris Testamenti assumitur, ut quasi sponsalibus secundis firmata, jam ab amplexu non recederet. Tertio autem Jesus Christus Filius Dei et per gratiam sancti Evangelii eam copulare sibi voluit ; sed paucis credentibus, maxima eorum pars collata sponsalia negligens, in infidelitate permansit, sicut beatus Stephanus eis improperat, dicens : « Vos semper Spiritui sancto restitistis, sicut et patres vestri. » Qui autem receperunt fidem ejus, conjuncti sunt illi vinculo dilectionis, credentes quod ipse Christus Deus esset, quem prius negaverunt. Ex quibus fuerunt illi qui ad prædicationem beati Petri una die quinque millia, et alia die tria millia crediderunt.

« Et erit in die illa : Exaudiam, dicit Dominus, et exaudiam cœlos, et illi exaudient terram, et terra exaudiet triticum, et vinum, et oleum, et hæc exaudient Jezrael. » Secundum litteram hoc potest intelligi in his verbis : quæ bona temporalia promittit Dominus his qui in se credunt. Spiritualiter cœli sunt apostoli, de quibus Psalmista ait : « Cœli enarrant gloriam Dei, etc. » Hi cœli exauditi sunt tempore Dominicæ incarnationis, rogantes pro muliere Chananæa et pro socru Petri. Isti cœli nunc exaudiunt terram, id est homines in Ecclesia habitantes, et hæc terra exaudit triticum, id est, profert simplicem doctrinam Veteris et Novi Testamenti, ut impleatur illud Dominicum : « Beatus ille servus quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram. » Exaudiet vinum, hoc est; spiritualem intelligentiam ita præbet, ut sua doctrina lætificet cor. a audientium. Secundum qualitatem enim auditorum debet formari sermo docto-

ram. Exaudit quoque et oleum, quia in episcopis et presbyteris dat fidelibus gratiam Spiritus sancti. Et hoc est cælum et terra, apostoli scilicet atque universalis Ecclesia. Et hæc exaudient Jezrael, id est semen Verbi Dei perducent ad operationis effectum, ut faciat illud semen fructum centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. Porro quod sequitur :

« Et seminabo eam in terris. » Ad apostolos specialiter pertinet, qui ab Hierusalem seminati sunt, ut sua prædicatione et miraculis, terram (hoc est corda auditorum suorum) facerent fructificare. De quibus scriptum est : Isti sunt semen cui benedixit Dominus. Nam ipsi apostoli et semen sunt, quia dispersi sunt per universum mundum, audientes a Domino, euntes in mundum universum, etc. Et ipsi sunt seminatores, juxta illud : « In omnem terram exivit sonus eorum, etc. » « Et miserabor ejus quæ fuit absque misericordia, » hoc est Synagogæ jam in me credentis, quæ prius dum per multa dæmonum portenta erraret, eaque pro Deo adoraret, sine misericordia erat.

« Et dicam non populo meo : Populus meus es tu ; et ipse dicet mihi : Dominus meus es tu. » Hoc est quod ipse fidelibus suis de eodem populo dicit : Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, et ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum. Et ipse dicit : « Deus meus es tu, » sicut et Petrus : « Tu es (inquiens) Christus Filius Dei vivi ; » et Thomas : « Dominus meus et Deus meus. » Quæ verba et specialiter ad decem tribus, et generaliter ad omnes Israelitas possunt referri, ad eos scilicet qui crediderunt.

CAPUT III.

« Et dixit Dominus ad me : Adhuc vade, et dilige mulierem dilectam amico et adulteram : sicut diligit Dominus filios Israel, et ipsi respiciunt ad deos alienos, et diligunt vinacia uvarum. » Per has duas mulieres, id est superiorem fornicariam, quæ appellatur Gomer, et istam quæ vocatur adultera, debemus intelligere Israel et Judam, id est decem tribus, quæ erant in Samaria sub rege Hieroboam, qui fuit de Ephraim ; et Juda, qui regnavit in Hierusalem de stirpe David. Has duas mulieres describit Ezechiel sub nomine duarum sororum, Oola videlicet et Ooliba. Quas si diligentius voluerimus distinguere, per priorem, quæ fornicaria appellatur, decem tribus ; per secundam, quæ adultera, Judam possumus intelligere : et tamen generaliter et per illam et per istam, universus populus Israeliticus (sicut in sequentibus quoque monstrabitur) potest accipi. Juxta litteram ita est intelligendum quod dicit, « Adhuc vade, etc. » Sensus est hic : Tu quidem eam diligis, sed ipsa debita vicissitudine non te diligit, quoniam potius tuum negligens amorem adultera est, quia alteri viro copulatur, eumque plus quam te diligit. Ad quod autem ista pertineant, aperitur cum subditur : « Sicut diligit Dominus filios Israel, » id est, sicut

tu diligis illam mulierem, et tamen illa plus alium quam te diligit, sic Dominus summo amore filios Israel diligit, sed ipsi eum spernentes respiciunt ad deos alienos, » hoc est venerantur et colunt eos, « et diligunt vinacia uvarum. » Vinacia appellat quæ nos acinos dicimus, id est, folliculos uvarum post expressionem a prelo projectos. Spiritualiter autem, per hæc vinacia, dæmones intelliguntur, qui quandiu in sua dignitate fuerunt, quodammodo uvæ erant, hoc est, pinguedine Spiritus sancti referti, postquam vero superbientes contra Deum, similes ei fieri voluerunt, evacuati gratia Spiritus sancti, facti sunt steriles, et veluti ad nihilum utiles, de cælo projecti sunt veteri siccitate marcentes, et nihil antiquæ gratiæ possidentes. Sic et Judæi ob infidelitatem a Deo derelicti, diligunt dæmones omni dulcedine bonitatis evacuatos. Sive pro vinacia possumus intelligere traditiones scribarum et Phariseorum, veritatis sensu prorsus vacuas et superstitione plenas ; quas ipsi Judæi diligebant, relinquentes traditiones Dei propter traditiones hominum.

« Et fodi eam mihi quindecim argenteis, et coro hordei, et dimidio coro hordei, et dixi ad eam. » Septuaginta interpretes, sicut beatus Hieronymus dicit, pro eo quod postea interpretatio habet « Fodi, » posuerunt « Conduxi, » quod ad mulierem utique pertinet, quia ad hoc conducitur, ut marito fidem servet, nec alio copuletur illo vivente. Cum autem dicit Fodi eam mihi in mulierem, ostendit se vineam velle significare, quæ (sicut propheta testatur) domus Israel est, de qua scriptum est : Vineam de Ægypto transtulisti. Foditur ergo atque conducitur hæc mulier quindecim argenteis, et coro hordei, et dimidio coro hordei, id est quadraginta et quinque modiis, nam corpus triginta modios habet, dimidius vero corpus quindecim. Et hac mercede conducta, audivit a Domino : « Dies multos expectabis me : non fornicaberis, et non eris viro. » Hoc est : nec amatoribus turpiter te prostitues, nec mihi viro a quo conducta es legitimo conjungeris, ac ne putes factam tibi injuriam ; quia dixi : « Expectabo me, » paria tibi referam, quia « sed et ego expectabo te. » Mystice, quindecim denarii ad quintum decimum diem primi mensis, id est Nisan, quo Judæi egressi sunt de Ægypto, percussis primogenitis Ægyptiorum, pertinent. Ipsa enim die, id est quinta decima luna, eduxit eos Dominus de Ægypto, et in suam conduxit servitutem, liberans per occisionem agni ab illata plaga Ægyptiis. Cæpitque eos erudire, constituens pro primogenitis filiorum suorum, qui plagam non sensere communem, quinos argenteos siclos conferri in donariis domus Dei. Deinde quadragesimo quinto die, qui intelligitur in quadraginta quinque modiis hordei, pervenerunt ad montem Sinai ; altera autem die, præceptum est Moysi ut se sanctificarent per triduum, et a mulieribus abstinerent, et se præparent ad accipiendam legem ; transactisque tribus diebus, quinquagesimo die Moyses Decalogum legis accepit. Qui ergo quadragesimo quinto die ad eum

pervenerant locum in qua legem acceperunt, bene quadraginta quinque modis hordei fuisse referuntur conducti. Quod autem sequitur : « Dies multos expectabis me, » ad præsens pertinet tempus, quo populus Judæorum, qui quondam quindecim argenteis et quadraginta quinque modis hordei conductus, post incarnationem Domini ejusdem videlicet sponsi adventum viri sui expectat, donec (ut Apostolus dicit) « plenitudo gentium introeat, et sic omnis Israel salvus fiat. » Quod vero dicit : « non fornicaberis, et non eris viro, » hoc ostendit quod interim modo idolis non servit, nec tamen habet Deum, sed et amatoribus et viro spoliata est; et quia virum non habet, nec vescitur modo cibo hominum, id est, frumento, sed hordeo irrationabilium jumentorum, quia videlicet spiritualem sensum vivificantem non capit, sed occidentem litteram sequitur. Quodque additur, « sed et ego expectabo te, » ad eos pertinet qui expectant ad hoc ut in fine sæculi credentes recipiantur ad amplexum Christi, quando ex Judæis et gentibus fiet unus grex, unum habens pastorem, qui de se dicit : « Ego sum pastor bonus. »

« Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, et sine principe, et sine sacrificio et sine altari, et et sine ephod, et sine theraphim. » Judæi autem hæc omnia ad septuaginta anno suæ captivitatis referunt; sed melius est, ut beatus Hieronymus dicit, de præsentis tempore, vel de ultima Judæorum conversione intelligi quæ dicuntur. Jam enim in his verbis ea quæ superius dicta sunt intelliguntur : quia dies multos expectabis me, non fornicaberis. Modo namque sedent, hoc est habitant Judæi contracti, quia status rectitudinem amiserunt, et sunt sine rege Christo, qui loquitur : « Ego autem constitutus sum rex ab eo, » « et sine principe, » id est, ipso Salvatore, vel etiam pontifice et sacerdote, de quo scriptum est : « Principem populi tui non maledices. » Sunt etiam « sine sacrificio, et sine altari, » quia perduto loco ubi templum et altare habuerant, de quo eis in lege præcipiebatur : In loco quem elegerit Dominus, immolabitis ei, et non in omni loco, nequaquam legales victimas offerunt. « Et sine ephod. » Ephod proprie superhumerales vocatur, sed hic pro omni vestimento accipitur Aliquando autem ponitur et pro lineis vestimentis, sicut de Samuele legimus; quia indutus ephod lineo erat. Theraphim proprie appellantur figuræ et simulacra, quæ non possunt in præsentis loco duntaxat, cherubin et seraphin, sive alia quæ in templo ornamenta fieri jussa sunt, dici, sed hic pro omni ornamento sacerdotali positum noverimus. Hæc omnia postquam perdiderunt Judæi, spiritualiter nobis data sunt in Ecclesia. Non enim verum regem et sacerdotem habemus Christum, qui est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech; » habemus sacrificium verum corporis et sanguinis Domini; habemus et ephod, hoc est vestimentum innocentiae et simplicitatis, facti ipsi sacerdotes et reges juxta quod Petrus dicit : « Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta. » Habemus et

theraphim, hoc est signum et memoriam Dei expressam in cordibus nostris, juxta quod eidem decantamus : « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine »

« Et post hæc revertentur filii Israel, et quærent Dominum Deum suum, et David regem suum. » Post hæc, id est, postquam hæc omnia impleta fuerint, dum plenitudo gentium intraverit, revertentur filii Israel per prædicationem Eliæ et Enoch, et quærent Dominum Deum suum, et David regem suum, id est Patrem et Filium ejus Jesum Christum, Filium ejus unum Deum corde et ore et opere consistentes. » Et pavebunt ad Dominum, et ad bonum ejus in novissimo dierum. » Spiritum videlicet sanctum, qui non extra Patrem et Filium, sed simul cum Patre et Filio unus est Deus. De quo dicit discipulis suis : « Si vos, cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris, quanta magis Pater vester de celo dabit Spiritum bonum petentibus se! »

CAPUT IV.

« Audite verbum Domini, filii Israel, quia judicium Domini cum habitatoribus terræ. » Hæc verba proprie ad eos pertinent, qui in adventu Filii Dei sunt reperti, licet et juxta litteram eis possint aptari, qui tunc temporis in decem et duabus tribubus commorabantur, quibus et propheta hæc loquitur, ostendens non frustra iratum Deum, tam gravia comminari et inferre supplicia quæ superius dicta sunt, ut scilicet essent sine rege, cæterisque in quibus eatenus gloriati fuerant. Sed quia erant sine veritate, et sine misericordia, et sine scientia Dei, et maledictum, et mendacium, et homicidium, cæteraque multa inundaverant, idcirco Dei judicio justo, ab habitatoribus illius terræ hæc omnia ablata, ipsique captivitati sunt traditi, argentes peccata peccatis, et novis vetera cumulantes. Ut autem diximus, maxime ad eos referuntur, qui Deum in carne viderunt et audierunt, sed in eum credere noluerunt, sed ad eorum posteros. Dicitur namque eis : « Audite verbum Domini, filii Israel, » quia judicium Domino cum habitatoribus terræ, hoc est cum Judæis semper terrena desiderantibus, quibus contrarii sunt illi qui cælestes appellantur, qui se peregrinos et advenas in hac vita considerantes ad cælestia tendunt. Cum his habitatoribus terræ judicium agit, id est, damnationi æternæ eos tradi promittit. Quare autem hoc faciat aperit, subjungens. « Non est enim veritas, » sed unusquisque cum proximo suo loquitur mendacium. Vel non est veritas, quia ille qui de se dicit : « Ego sum veritas, » non habitat in cordibus eorum. « Et non est misericordia, » quia subditos persequuntur, et pupillo ac viduæ non miserentur. Unde etiam nec ipsi Christo pepercerunt, sed veluti canes rabidissimi contra eum ora sua aperuerunt, dicentes : « Reus est mortis, » et : « Crucifige, crucifige. » « Et non est scientia Dei. » Hoc est, fides et cognitio nominis Dei non est in cordibus eorum, qui terrena solummodo sapiunt. Vel certe scientia, id est sapientia Dei patris, qui de se dicit per Salomonem : « Ego sapientia habito in con-

silio, et eruditis intersum cogitationibus. » Et de quo **A**postolus. » Christum inquit Dei virtutem et Dei sapientiam. » Non habitat in terra, hoc est, non requiescit in illorum mentibus, qui ab ejus fide sunt alieni. De quibus adhuc sequitur.

« Maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt. » Maledictum pertinet ad eorum convicia et opprobria, qui contra Deum tuebant, dicentes : « Dæmonium habes, » et, « Samaritanus es, » et cætera talia. Mendacium ad hoc quod dixerunt : « Reus est mortis, » et, « Hic est vorator et potator vini. » Homicidium ad hoc quod ipsum morti tradiderunt et omnes prophetas, sicut ipse eis improperat dicens : Et vos implete mensuram patrum vestrorum. « Ecce ego mitto ad vos prophetas et sapientes et scribas, » etc. Et beatus **B**Stephanus : « Quem (inquit) prophetarum non sunt persecuti patres vestri ? Et occiderunt eos qui præuntiabant de adventu **J**esu : cuius vos nunc proditores et homicidæ fuistis. » Furtum pertinet ad hoc, quod ipsos et filios suos furati sunt, dicentes : « Sanguis ejus super nos et super filios nostros. » Vel quando ipsum Christum emerunt furtim, triginta argenteis. **A**dulterium, ad immunditiam vel ad idololatriam. Ilæc omnia in Judæis inundaverant, id est abundaverant. Per verbum enim inundationis, magnitudinem scelerum ostendit. « Et sanguis sanguinem tetigit. » Sanguis sanguinem tangit, cum homicidium homicidio jungitur, et cum peccatum peccato augetur. Sanguinis enim nomine peccatum designatur, ut est illud : « Libera me de sanguinibus. »

« Propter hoc lugebit terra, et infirmabitur omnis qui habitat in ea, in bestia agri, et in volucre cæli : sed et pisces maris congregabuntur. » Propter hoc, quia pro bonis operibus vitia superius dicta inundaverunt, lugebit terra. Terra lugere videtur quando inculta remanet, sublatis habitatoribus, et quæ antea suis lætos proferebat fructus, incipit vepres procreare et spinas. Ideoque in hoc loco desolatio decem et duarum tribuum exprimitur, cum dicitur : « Lugebit terra. » Sive per terram ipsos Judæos possumus intelligere, terram quærentes, et terrena sapientes. Unde et statim sequitur : « Et infirmabitur omnis qui habitat in ea, » hoc est, qui per amorem et desiderium ibi manet. Comprehensi enim ab hostibus, **D**luxerunt et infirmati sunt, quoniam ea quæ summo amore dilexerant, et in quibus gloriati fuerant, amittebant. « In bestia agri, et in volucre cæli. » Naturale est, ut beatus Hieronymus dicit, ut si terra ab habitatoribus suis fuerit derelicta, bestiarum quoque et aves ab ea deficient. Altiori autem sensu, per bestias agri, feroces populos, et bestiali stoliditate pressos significat; per volucres vero, superbos, et elatos, ac leves possumus intelligere, quales erant ipsi Judæi, de meritorum dignitate jactantes, et alios despicientes; per pisces maris, ipsi non inconvenienter accipiuntur qui in profunditate vitiorum et in tenebris peccatorum conversabantur. Sive per pisces, philosophos mundi intelligamus, in exquirendis re-

rum temporalium profundis quæstionibus desudantes. « Pisces (inquit) maris congregabuntur, » subauditur in mortem. Unde et alia translatio habet : Pisces maris deficient.

« Verumtamen unusquisque non judicet, et non arguatur vir. » Provocaverat eos superius ad iudicium, ut cognoscerent se ex veritate iudicatos, et non per potentiam Dei oppressos, sed propter peccata præterita hostibus traditos. Verum quia deterior effecti sunt, tantæ erant imprudentiæ, ut ne convicti quidem verecundiam haberent. Prohibet a justis iudicari injustos et argui, quia indigni sunt correptionem suscipere. Unusquisque (inquit) justus non judicet injustum, et non arguatur vir impius a pio, quod utique enormitate scelerum ipsi impii et injusti non merentur. « Populus enim tuus, sicut hi qui contradicunt sacerdoti. » Et est sensus : Sicut plebecula inobediens est sacerdoti, cujus non vult obsequi mandatis, et sicuti discipulus inobediens magistro, sic populus tuus contradicit verbis oris mei, et ideo non est dignus vel a propheta, vel a quolibet redargui justo.

« Et corruet hodie, et corruet etiam propheta tecum. » Superius ad prophetam locutus est de populo, nunc autem ad ipsum populum, decem videlicet tribus, vertit sermonem, dicens : « Corruet hodie, » id est in præsentem tempore, vel certe in aperta luce, et in omnium oculis duceris in captivitatem. « Et corruet etiam propheta tecum. » Duobus modis possumus hic prophetam intelligere, vel falsum videlicet prophetam, quia æquivocum nomen est, vel etiam prophetalem dignitatem, quia decem tribus post captivitatem non legimus habuisse prophetam. Quandiu enim non sunt captæ decem tribus habuerunt Eliam prophetam et Elisæum, cæterosque filios prophetarum, qui prophetaverunt in Samaria. Et quidem duæ tribus in ipsa captivitate et postea habuere prophetas. Decem vero, postquam translatae sunt in Medos et in Persas, neminem referuntur habuisse prophetam. Ideoque eis dicitur : « Corruet etiam propheta tecum, » id est, dignitas prophetalis a te peribit; vel falsi prophetæ, qui vobis falsam prophetiam resolvebant, una vobiscum peribunt. « Et nocte feci tacere matrem tuam. » Mater ipsa Judaica plebs in generalitate appellatur. Filii hujus matris vel singuli e populo, vel hi qui per oppida villasque erant dispersi. In nocte ergo, id est, in tenebris captivitatis et mœroris et prementis angustiarum, feci tacere matrem tuam, quia non est ausa dolere malum suum coram hostibus.

« Conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam. » Hoc est, comprehensus ab hostibus silentio tabuit, non audens eis repugnare. Et redditur causa cur sanctum sit ei, scilicet eo quod non habuerit scientiam legis Dei, et præcepta Dei non servaverit, ut illi serviret et idola contemneret. Quia enim prius a laudibus Dei os clauserat, juste ad hanc devenit miseriam, ut nec malum suum inter hostes deflere auderet. « Quia tu scientiam repulisti, repellam te,

ne sacerdotio fungaris mihi. » Repulit ipsa plebs scientiam, hoc est Deum, quando stultissima mente opus manuum suarum cœpit adorare, Factoremque cœli et terræ deserens, vitulos aureos venerata est in Dan et in Bethel, ideoque repulsa est, ne essent ex ea sacerdotes in domo Domini, sed potius in delubris idolorum. « Et oblita es legis Dei tui, » quæ prohibet deos alienos adorare, « Obliviscar filiorum tuorum et ego, » tradens eos æternæ captivitati, nec miserebor eorum, ut olim misertus sum patrum eorum in deserto. Qui enim ignorat, ignorabitur. Hæc omnia possunt et ad hæreticos referri, qui reliquerunt domum David et Jerusalem, id est Christum et Ecclesiam. Et ideo æterna nocte cooperti, conticescunt a Dei laudibus, sicut scriptum est : « In inferno autem quis confitebitur tibi ? » Et hoc propterea, quia non habuerunt scientiam Dei, id est Christum, ut rectam fidem ejus crederent. Unde et merito a Domino repelluntur, ne sacerdotio fungantur ei. Sacerdotio ejus, quia plerumque tales immatura morte ab hac vita subtracti, æternaliter pereunt, ne vel ipsi indigne corpus et sanguinem Domini attractantes, aliis sint offendiculum, vel mala sua doctrina causa perditionis multis diu vivendo existant. Quorum etiam filii a Deo oblivisci dicuntur, id est, hi qui ab illorum perversa doctrina generati sunt, quia simul cum patribus perpetuæ damnationi tradentur.

« Secundum multitudinem eorum, sic peccaverunt mihi. » Id est, quot homines habuit Israel, tot aras instruxit dæmonibus, in quorum victimis peccaverunt mihi. « Gloriam eorum in ignominiam commutabo. » Gloriam eorum idolum appellat, in quo gloriabantur, et in cujus veneratione lætabantur, quod tunc in ignominiam commutatum est, quoniam pro ipso scelere simul cum ipso ducti sunt in captivitatem.

« Peccata populi mei comedent. » Dupliciter hæc sententia intelligenda est : Peccata populi sacerdotes comedent, id est, sacrificia pro peccatis hominum oblata. Ea quippe, vel quæ tunc offerebantur, vel nunc in templo Domini offeruntur, in usus transeunt sacerdotum. Unde et in canonibus dicitur, ut laici de consecratis non comedant. Sed et illi qui eleemosynas aliorum comedunt, nisi digne pro eis oraverint, Judæis similes sunt. Qui vero digne pro eis orant, operibus manuum suarum vivunt. Sive peccata populi sacerdotes comedunt, quia cum male agentibus adulantur, eorum peccata sibi assumunt. Qui enim alterius peccatis consentiunt, participes eorumdem peccaminum fiunt; quoniam cum eos peccare conspexerint, non solum non arguunt, sed laudibus peccantes attollunt. Unde subditur : « et ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum. » Dum illi peccatis deservirent, sacerdotes sublevabant animas eorum, dicentes : Quoniam populus Dei estis, ex genere Abraham descendistis, propter illius amicitiam parcat vobis Deus, si peccaveritis ei. Quorum verbis accipientes illi fiduciam, audacter pecca-

bant erecti in superbiam, vel etiam falsa adulatione peccantes decipiebant, dicentes : Dimissa sunt vobis peccata vestra. Sicque animas illorum sublevabant, quoniam eorum verbis plus quam suæ conscientiae credentes, cum peccatores essent, justos se esse aestimabant. Unde est : « Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt. »

« Et erit sicut populus, sic sacerdos. » Id est, quia æqualiter peccant, æqualiter indignantis Dei sententiam sustinebunt. Sacerdotes autem isti, quibus æque ut populo mala eventura a Domino prædicuntur, non erant de tribu Levi, sed ex quacunque tribu venientes implebant manum suam auro vel argento, dantes munera regibus decem tribuum, flebant sacerdotes in templis idolorum. Sed et sacerdotes et prælati quilibet, qui mala aliorum sibi assumunt, eis adulando æqualis efficitur, ideoque æque cum eis damnabitur. « Et visitabo super eum, » id est sacerdotem, « vias ejus ». Omnia videlicet opera ejus puniam, quia visitabo, hic pro afflictione ponitur et tormento. « Et cogitationes ejus reddam ei. » Quia non solum pro malis operibus, verum etiam pro pessimis cogitationibus, quibus ut talia facerent tractaverunt, pœnas luent. De hæreticis facilis intelligentia est, quod quanto plures fuerunt, tanto magis delinquant Domino, et juxta suum numerum multiplicant varia dogmata errorum quorum gloria, id est, sapientiæ et Christianitatis dignitas in ignominiam commutatur, quando pro præteritis peccatis justo Dei judicio in errores varios labi permittuntur, pro quibus demum et æternis suppliciis tradantur. De quibus dicit Apostolus : Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant quæ non conveniunt. Qui peccata populi comedunt, quando et placentia loquuntur, et per dulces sermones decipiunt corda credentium, et devorant domos viduarum. Cum enim viderint alios delinquentes, aiunt, nihil aliud quærit Deus, nisi fidei veritatem, quam si custodieritis, non curat quid agatis, male intelligentes illud Dominicum : « Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit. » Dumque hæc dicunt, in iniquitatibus eorum sublevabunt animas eorum, ut non solum non agant pœnitentiam nec humiliantur, sed etiam gaudeant in sceleribus suis, et erecta gradiantur cervice. Unde et populus et sacerdos, id est, hi qui docti sunt et hi qui docuerunt pari judicio constringentur, cum non modo pro factis, verum etiam pro cogitationibus malis debitæ pœnæ illis redditæ sint.

« Et comedent, et non saturabuntur ; » id est, mala opera exercebunt, et non implebuntur : quia luxuriosi et avari nunquam malitia sua saturabuntur. Econtrario autem : « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur. » Illi scilicet de quibus Propheta dicit : « Edent pauperes, et saturabuntur. » Sicut enim justitia saturat, sic iniquitas substantiam non habens, vana comedentes fraude deludit, et uteros devorantium vacuos derelinquit, id est sensus : « Fornicati sunt, et non cessaverunt. » Subauditur fornicari, quia utres perverso-

rum hominum in fornicatione deficiunt, et fornicandi desiderium non quiescit. Et quia non audierunt : « Peccasti, quiesce, » audient in die iudicii : « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum. » Fornicatæ sunt etiam decem tribus cum idolis sub Jeroboam, filio Nabath, et non cessaverunt postea idola colere. Et hoc quare ? « Quia Dominum dereliquerunt in non custodiendo. Fornicatio, et vinum, et ebrietas, auferunt cor. » Non custodiendo illum, subauditur idola coluerunt, ideo quia dereliquerunt Dominum Deum suum, non valentes duobus dominis servire simul, et hoc in non custodiendo, subaudis mandata illius, quibus jusserat : « Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies. » Fornicatio et vinum, etc., id est, sensum et intellectum hominis subvertit ; et est sensus : Sicut vinum et ebrietas, qui nimium biberit, mentis suæ impotem facit, ita fornicatio sive corporalis, sive spiritualis pervertit sensum, animumque debilitat, et de rationali homine brutum efficit animal, ut lupanaria et libidinum lustræ sectetur, lignaque et lapides deos putet, adorans opera manuum suarum.

« Populus meus, » subauditur quondam, « in ligno suo interrogavit, et baculus ejus annuntiavit ei. » Genus erat divinationis, quod fiebat in ligno et baculis, quo futurarum rerum captabantur auguria. Unde in Ezechiele legitur, quod « pergens Nabuchodonosor contra Amon et Jerusalem, steterat in bivio, ubi inter cæteras divinationes commiscuerit sagittas, et inter cæteras una exierit contra Jerusalem. » Forte similiter fecerunt isti, quærentes qui eis esset utilis, utrum Deum an idola colerent ? Et quia adeo perversi erant, ut relicta veritate mendacium sequerentur, justo iudicio relictis a Deo, per responsionem baculi seducti sunt a diabolo. Unde sequitur : « Spiritus enim fornicationum decepit eos, et fornicati sunt a Deo suo ; » id est, per idololatriam recesserunt a Deo suo. Spiritus enim fornicationum diabolus intelligitur, qui suadet hominibus ut a Deo recedant, et se in simulacris ligneis et lapidibus venerentur. Principium quippe hujus fornicationis idolorum formatio. Sed et hæretici, quibus hæc congruere possunt, nunquam suis satiantur erroribus, nec cessant a fornicationis turpitudine ; immunditiam carnis operantes, et non custodientes legem cæterasque Scripturas, Deum derelinquunt, insaniunt et inebriantur ; et perditio mentis vigore, adorant idola quæ de suo corde slexerunt, fornicationisque spiritum possident.

« Super capita montium sacrificabant, et super colles accendebant thymiama. » Filii Israel sequendo voluptates suas et desideria carnis, Deo derelicto, spretoque ejus templo, in montibus et in collibus sacrificabant idolis, eisque thymiama (id est, incensum suavitatis) incendebant, ibique propter amœnitatem locorum comedebant, bibebant, dormiebant, et luxuriabantur eademque loca excelsa vocabant. Ideo autem ista faciebant, quoniam excelsum Deum non habebant. De quibus excelsis legimus in actibus

A Regum : Verumtamen excelsa non abstulit. Adhuc enim populus immolabat in excelsis. Vel certe in excelsis hæc fecisse dicuntur quia in solariis domorum suarum adorabant, et hoc ex consuetudine, ut reor, serpentis in stipite elevati. « Subtus quercum, et populum, et terebinthum, » subauditur sacrificabant, « quia bona erat umbra ejus. » Veritatem Judæi perdidit, et idcirco hoc faciebant. Præceperat quippe Dominus in lege ne sacrificaretur nisi in loco quem elegisset ; sed illi propter voluptates suas, ut superius dictum est, in delectabilibus lucorum et montium locis sacrificabant idolis, sub umbra arborum altaria facientes, quarum amœnitate allekti, immunditiam suæ carnis exercebant. Unde Dominus prohibuerat plantari nemus juxta altare suum. « Ideo fornicabuntur filiae vestrae. » Subauditur cum alienigenis, vel Dominum etiam relinquentes, idola colent : « et sponsæ vestrae adulteræ erunt, » hoc est, thorum proprium relinquentes, alienis se jungent.

« Non visitabo super filias vestras cum fuerint fornicatæ, et super sponas vestras cum adulteraverint. » Fornicatus fuerat Israel a Domino Deo suo recedens, ideo fornicabantur filiae ejus et sponsæ absque ulla vindicta, suo sceleri relinquuntur, ut ex proprio dolore intelligant dolorem Dei, qui intantum iratus est, ut nequaquam percutiat delinquentes. « Non (inquit) visitabo super filias vestras cum fuerint fornicatæ, et super sponas vestras cum adulteraverint, » hoc est, non puniam eas pro sua fornicatione et adulterio, sed libere voluptatibus suis servire permittam, ut vestra injuria meam cognoscatis, nec mala illarum vindicabo, nisi per ultimam captivitatem. « Quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur, et cum effeminatis sacrificabant. » Reddit causam quare se dicat non vindicaturum iniquitates filiarum atque uxorum populi Israel. Tantis quippe fuit numerus filiorum Israel, ut esset ultio desperans emendationem. « Cum meretricibus (inquit) conversabantur, et cum effeminatis sacrificabant, » et cum mulieribus et cum viris turpitudinem exercebant in templis deorum suorum. « Et populus non intelligens » subauditur Deum vel peccatum suum, « vapulabit, » id est, per captivitatem plagis verberibusque attritus. Si super hæreticis ista voluerimus intelligere, filiae vel sponsæ illorum intelliguntur animæ, quas in errore genuerunt, et suis dogmatibus desponsarunt. Istiusmodi indigni sunt correptione Dei, quoniam omnis eorum cultus fornicatio est ; et turpes turpibus commiscuntur. Et propterea vapulabunt, ut aliquando per plagas qui reliquerunt Dominum, resipiscant.

« Si fornicaris tu Israel, non delinquat saltem Juda. » Israel in hoc loco, sicut sæpe dictum est, decem tribus significat, Judas autem, Benjamin et sacerdotalem, id est, Leviticam, cum eadem tribu conjunctas Quam tribum nunc hortatur propheticus sermo, ne Deum deserat per culturam idolorum, sicut fecerat Israel, id est decem tribus, adorando idola, quæ fecerat eis Jeroboam, filius Nabath. Si

fornicaris (inquit) tu Israel, qui cum meretricibus te miscuisti, ita ut quicumque impleveret manum, vel suam, vel regis, muhera dādo fieret idolorum sacerdos. Saltem tu Juda, qui possides Hierusalem, et habes ex lege sacerdotes et Levitas, ac templum cum legalibus cæremoniis, noli delinquere ut eum imiteris idola colendo. « Et nolite ingredi in Galgala. » Galgala locus est ubi filii Israel, transito Jordane, primum castra metati sunt; ibique secunda circumcissione accepta, purgabant ibi idola, a quorum veneratione nunc tribus Juda prohibetur, cum dicitur: « Nolite ascendere in Galgalā, » subaudis ut ibi deos adoretis, sicut faciunt Israelitæ, id est decem tribus. « Et ne ascendatis in Bethaven. » Bethaven ipsa est Bethel, quæ prius dicta est Bethel, hoc est domus Domini. Sed postquam idolorum cultus in ea exortus est, et vituli ab Jeroboam ibi positi sunt, domus inutilis appellata est et domus idoli. Unde et Septuaginta pro Bethaven, domoon, id est domum inutilium ponunt, quia videlicet ibi unus ex vitulis aureis positus fuerat ab Jeroboam. Nolite inquit ascendere in Bethaven ut ibi immoletis, quia jam non est ibi domus Dei, sed domus idolorum. « Neque juraveritis, vivit Dominus. » Prohibentur jurare in nomine Domini, qui cultores idolorum extiterant, et laudibus dæmonum os pollutum habebant. Non est enim speciosa laus in ore peccatoris. Nam prohibuerat Dominus in lege, ne jurarent Judæi per nomina idolorum vel alienorum, per nomen suum jurare concedens. Unusquisque enim per quem jurat, aut amat, aut veneratur. Unde ne idola diligerent aut venerarentur, prohibiti sunt per nomina idolorum jurare, ne forte eorum facta mentione illicerentur ad amorem et culturam eorum, sed habentes nomen Dei semper in ore, illum colerent et adorarent. Verum quia ipsi Judæi jam relicto Deo colebant idola, prohibentur jurare: « Vivit Dominus. » Quod juramentum apud illos erat, sicut dicebat Elias: « Vivit Dominus, in cujus conspectu sto. » Et sæpissime legimus eos hoc usos fuisse juramento. « Neque enim juraveritis: Vivit Dominus; » ac si diceret: Nolo per os vestrum mei fieri mentionem, quod idolorum pollutum est veneratione.

« Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israel: nunc pascet eos Dominus quasi agnum in latitudine. » Vacca lasciviens appellatur superba propter nimiam crassitudinem, quæ et jugum suscipere detrectat, et cæstro stimulata, tramitem recti deserit sulci. Sic Israel (hoc est, decem tribus) jugum legis de cervice sua excussit, et dæmoniaco spiritu incitata, latam viam arripuit voluptates suas sequendo, de qua Dominus dicit: « Lata via est quæ ducit ad perditionem. » Nunc pascet eos ut supra. Hic vox prophetæ est de eodem populo: et quia cæperat loqui de vacca lasciviente, servat metaphoram in reliquis, dum in latitudine camporum Deum dicit pasturum Israelitas quasi agnum. Nunc, inquit, hoc est in præsentem tempore, dum spiritus hos regit artus, me scilicet vivente, pascet eos Dominus in latitudine quasi agnum, id est, ducentur ab Assyriis in captivitatem,

et ibi in captivitate latitudinis terræ dispergentur, ibique multo tempore morabuntur. Allegorice Israelis nomine hæretici appellantur. Judas autem vir quilibet ecclesiasticus Deum confitens, quibus dicitur: Si fornicaris tu Israel, hoc est, si tu, o hæretice, a Deo recedis per falsam doctrinam, non delinquat Judas; hoc est, vir ecclesiasticus non sequatur dogmata tuæ perversitatis. Et ne ingrediatur in Galgala, hoc est in conciliabula hæreticorum, ubi omnium peccata revelantur, et instar porcorum volutantur in cæno vitiorum. Galgal enim *revelatio* interpretatur sive *volutabrum*. Nec ascendat in Bethaven, hoc est ad arrogantes falsorum dogmatum fisiones, quoniam non est ibi domus Dei, sed domus idolorum. Prohibentur etiam hujusmodi delictis maculati jurare in nomine Domini, cujus majestatem mala de eo sentientes polluunt, qui sicut vacca lasciviens asylo percussa, ardentibus diaboli sagittis percussi sunt et legis notitiam reliquerunt, ideoque pascentur in lata et spatiosa via, quæ ducit ad mortem.

« Particeps idolorum Ephraim. » Ephraim in hoc loco appellantur decem tribus post separationem a domo David ad Jeroboam, qui de tribu fuit Ephraim, cui Jacob benedictionem regni dederat. Interdum appellantur et Joseph nomine, propterea quia Joseph pater fuit Ephraim. Ephraim itaque, (hoc est decem tribus) particeps fuerunt idolorum, quia similes eis fuerant, quos manibus operantes ut deos venerabantur. Sic enim Psalmista ait: « Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis. » « Dimitte eum. » O Juda, subaudis, id est ne spernas verba prophetæ, et ne sequaris impietatem Israel, qui idolorum particeps et amicus est, cujus cultus, religio et cibus a tuo convivio separatus est, unde sequitur:

« Separatum est convivium eorum, » id est, sacrificium idolorum a tuo sejunctum est, quia tu omnipotenti Deo offers, illi autem dæmonibus. « Fornicatione fornicati sunt. » Repetitio sermonis, confirmatio est; quod tale est ac si diceret: Quotidie fornicantur, et diligunt fornicationem suam, semperque fornicationes fornicationibus augent. Primo quippe idolum adoraverunt, quod fecerat eis Jeroboam, filius Nabath, deinde omnium gentium deos. « Dilexerunt asferre ignominiam protectores ejus. » Protectores Israelitici populi appellantur Jeroboam et cæteri reges ejus, qui illos et erudire in via justitiæ, et ab hostibus defendere debuerant. Isti dilexerunt asferre ignominiam, hoc est, idololatriam, quorum actu infelix populus cultum suscepit idolorum, qui debuerant ductores existere eis in viam salutis, facti sunt duces erroris et æternæ perditionis.

« Ligavit eum spiritus in alis suis. » Spiritus et ventus uno verbo apud Hebræos exprimuntur, quod est *Ruach*. Spiritus autem hic dæmones significat, qui ligaverunt eos, haud dubium quia et reges et populum sibi subjectum ligaverint in alis suis, hoc est in umbrationibus eorum, ut mentis paterentur cecitatem, ne quo vellent libere possent incedere. Ligavit

nempe illum ipse spiritus, quando sibi conjunxit, et ita univit, ut nondum jam coleret, sed illum jam in simulacris adoraret. « Et confundentur a sacrificiis suis. » Hoc est, cum fuerint comprehensi ab hostibus, confundentur et erubescunt, cognoscentes sibi hanc pœnam illatam propter sacrificia, quæ idolis prius immolabant. Altiori sensu, hoc et ad hæreticos referendum, qui participes fuerunt idolorum, quando sua varia dogmata colunt. Ideoque hortatur virum ecclesiasticum propheta, ut dimittat et contemnat eorum vesaniam, omnemque illorum spernat societatem, quia sacrificium ipsorum a sacrificio fidelium est divisum, dum non recte celebrant mysteria corporis et sanguinis Domini, atque idcirco fornicantur varios sequendo errores, et immunditiæ carnis serviendo. Diliguntque afferre ignominiam, hoc est, vanas et superfluas traditiones auditoribus suis gaudent præbere; quos spiritus, id est, diabolus, ligat, ne stabili pede in Ecclesia permaneant, sed « hac et illac omnivento doctrinæ circumferantur. » Qui vere in suis sacrificiis confunduntur, quia panis eorum, hoc est remuneratio, perpetuus erit luctus.

CAPUT V.

« Audite hoc sacerdotes, et attendite, domus Israel, et domus regis auscultate: quia iudicium vobis est, quoniam laqueus facti estis speculatione et rete expansum super Thabor. » Sacerdotes decem tribuum alloquitur, et vocat reges eorum ad iudicium, non quod sint sacerdotes de tribu Levi, sed quoniam sacerdotes vocentur a populo. Sed et Israel, id est populus, vocatur ad iudicium, nullusque excipitur, ut et sacerdotes, et populus, ac reges, qui seduxerant populum et constituerant illi tales sacerdotes, simul audiant quid facerent, et cur inimicis traduntur. Audite hoc omnes et auscultate, id est, corporis aure percipite, et mentis intellectu retinete, quia vobis iudicium est, id est, damnatio imminet merito vestræ iniquitatis, quoniam laqueus facti estis captivitatis et interfectionis. Ego quidem posui vos speculatores et principes in populo, ut eum regeretis errantem. Vos autem facti estis laqueus, ideoque jam non speculatores et principes, sed venatores estis appellati. Et sicut super montem Thabor rete expanditur ut aves capiantur, ita vestra doctrina et exemplo cepistis populum, et ad mortem duxistis. Thabor autem mons est situs in campes-tribus Galilææ, rotundus atque sublimis, et ex omni parte æqualiter finitur. De quo in psalmo canitur: « Thabor et Hermon in nomine tuo exsultabunt. »

« Et victimas declinastis in profundum. » Victimæ in profundum declinantur quæ dæmonibus offeruntur. Populus duarum tribuum victimas, quas Deo omnipotenti offerebat, superius (id est ad cœlos) ascendere faciebat: Israel vero, quoniam idolis sua immolabat sacrificia, descendere illa faciebat in profundum, hoc est in infernum. Moraliter victimæ

Domini sunt laudes credentium, pœnitentia peccatorum, lacrymæ orationum, de quibus scriptum est: « Sacrificium Deo spiritus contribulatus. » Sed sunt nonnulli qui, post lacrymas et pœnitentiam peccatorum, ad jam perpetrata redeunt peccata. Hi, nimirum pœnitentiam quam de pristinis peccatis exercuerant, in profundum declinant, quia peiores efficiuntur. De qualibus scriptum est, « Canis reversus ad vomitum suum. » Juxta mysticos quoque sensus, sacerdotes et principes hæretici intelliguntur, populi autem discipuli et subjecti eorum. Increpantur et principes, et ad iudicium deducuntur damnationis: quia qui debuerant esse doctores populorum, ceperunt per pravam doctrinam, induxeruntque eos in errorem. Idem quoque hæretici expandunt rete super Thabor, qui interpretatur *veniens lumen*, quando suas in Ecclesia tendunt insidias, per quæ dogmata perversa aves (id est animas ad cœlestia volantes) capiunt. Victimam enim declinant in profundum, qui suadent hominibus immolare dæmonibus, dum eos affectando errores suos pertrahunt, ut non resipiscant aliquando a malis, et se erigant ad cœlestia contuenda. « Et ego eruditor omnium eorum. » Ne desperarent populi et magistri eorum, hoc est principes et sacerdotes, redire se posse ad veniam, misericorditer se Dominus eruditorem omnium eorum fore pronuntiat, dicens: « Et ego eruditor omnium eorum. » Ac si diceret: Si pœnitentiam agere voluerint, et diis quos hactenus coluerunt servire cessaverint, ne desperent: quia ego eruditor eorum docebo illos quid agere debeant, qui emendare, non punire cupio: et salvare, non perdere quæro.

« Ego Ephraim scio, et Israel non est absconditus a me. » Nomine Ephraim, comprehendit Jeroboam, filium Nabath, et omnes ex eadem tribu reges. Ego etiam condidi populos regibus subjectos. Quia ergo mea sunt creatura, et omnia eorum intueor opera, non desperent, sed pœnitentiam agant, et suscipiam eos. « Quia fornicatus est nunc Ephraim. » Hoc est, reges eorum in præsentem tempore a Dei cultu recedentes, fornicari cœperunt vitulos aureos adorando. « Et Israel contaminatus est. » Quia fornicante rege, populus est secutus, paremque impietatem pari studio compleverunt, ubi a superioribus jungendum, et hoc ego scio.

« Non dabunt cogitationes suas ut convertantur ad Deum suum, quia spiritus fornicationum in medio eorum et Deum non cognoverunt. » Licet eruditorem eorum se Dominus misericorditer superius dixerit, tamen intentionem cordis illorum cognoscens, subjungit: Non dabunt cogitationes suas ut convertantur ad Deum suum, ut scilicet pœnitentiam agant de malis cogitationibus, ne perficiant opus malum quod cogitaverunt. Et reddit causam, inquit: Spiritus fornicationum (id est, diabolus) in medio eorum. Et Deum non cognoverunt, id est, non intellexerunt ut eum colerent et digna veneratione adorarent. Quia ergo diabolus in eorum cordibus habitabat, ipse eos excæcaverat, ne ad verum lumen possent redire, ut

Deum cognoscerent, id est, intelligerent eum solum esse colendum. Sic enim dicitur de filiis Heli : Porro filii Heli filii Belial non cognoscebant Dominum. Principes quoque dogmatum perversorum (id est hæreticos) et populum subjectum scit Deus, quia omnia eorum opera et ipsas cogitationes occultas considerat, nihilque est apud illos quod eum possit latere. Et quia per pravam eorum doctrinam subjecti quoque ipsorum contaminati sunt, non dabunt suas cogitationes ut pœnitentiam agant, et ad Deum revertantur, quia spiritu fornicationis seducti sunt, qui in medio illorum versatur, ideoque Deum non cognoscunt.

« Et respondebit arrogantia Israel in faciem ejus. » Arrogantia, id est, superbia Israel fuit, qua tumens contra Deum, culturam ejus despexit, ut in creatoris injuriam idola veneratus est. Hæc arrogantia ejus respondebit in faciem ejus, quando merito iniquitatis propter idolorum culturam tradetur captivitati, ne habeatur impunitus, sed humilietur ab hostibus ejus contumacia. « Et Israel et Ephraim ruent in iniquitate sua, » hoc est, et populus subjectus et reges, qui eos ad idolorum culturam inclinaverunt, pariter corruent et infirmabuntur, ut qui fortes erant in scelere, infirmi cogantur redire ad Deum. « Ruet etiam Judas cum eis. » In his verbis ostenditur quod et tribus Juda jam tunc colebat idola, non enim hoc solum, inquit, eveniet Israel et Ephraim, id est, decem tribubus et regibus earum, ut ducantur in captivitatem, verum etiam Judas, id est, duæ tribus quæ regnabant in Hierusalem, sequentur captivorum vestigia, ut quorum imitati sunt scelera, patiantur et pœnam. Sed et hæreticis sua arrogantia in faciem respondet, quando pro superbia qua semper se scire altiora jactant, et magistri et discipuli simul corruent. Judas quoque, id est vir ecclesiastica doctrina institutus, qui corpore quidem, non mente, in Ecclesia manet, et eandem cum hæreticis habet in errore scientiam, frustra que nomen ecclesiasticum confitetur, ipse quoque cum hæreticis puniendus est.

« In gregibus suis et in armentis suis vadent ad quærendum Dominum, et non invenient. » Hoc tam de decem tribubus, quam et duabus accipi potest. Et sensus est : Cum pressi fuerint ab hostibus Israel et Ephraim et Judas, tunc sera pœnitentia ducti vadent ad quærendum Dominum in suis muneribus gestientes, cum oblationibus placare, quem prius offenderant prævaricationibus. Sed non invenient eum, quia, recedentibus illis a cultu divino, ipse quoque ab eis recessit. Unde et subditur, « ablatus est ab eis. » Non ergo præsentem eum sentient adiutorem, nec suis eum poterunt placare muneribus, præsertim cum Psalmista dicat : Non suscipiam de domo tua vitulos ; et : Nunquid manducabo carnes taurorum, etc.

« In Domino prævaricati sunt, » tunc scilicet, quando pro Deo idola venerati sunt, « quia filios alienos genuerunt, » hoc est, juncti idolis, non Deo, sed dæmonibus filios genuerunt. Alieni quippe filii

accipiuntur, qui in idolorum sunt errore generati, sive quos per ignem ducentes idolis consecrarunt. « Hunc devorabit eos mensis cum partibus suis. » Quia, inquit, hoc fecerunt, non multo post tempore, sed impræsentiarum advenientes hostes, Assyrii videlicet atque Chaldæi, et devorabunt eos cum suis partibus, hoc est, cum suis possessionibus, quas sorte et funiculo acceperunt. Unde et LXX transtulerunt : Devorabit eos rubigo cum hederis suis. Et est sensus : Per singulos menses hostis adveniet, et cuncta quæ ad eos pertinent vastabit, ipsosque partim interficiet, partim in captivitatem ducet. Quod qualiter factum sit, historia libri Regum et Paralipomenon demonstrat, quæ eundem populum non semel, nec bis, sed pluribus vicibus captivatum refert. Sed hæretici suspicantur quod in multitudine sacrificiorum suorum placent Deum, et Judas (id est ecclesiastici) quod faciendo eleemosynas peccata sua redimant, in quibus permanent, cum omne sacrificium præterita, non præsentia scelera delere soleat. Et utique tales Deum non inveniunt, quia auferetur et procul recedet ab eis. Prævaricantur autem, quando Dei negligunt præcepta, et alienos generant filios per opera diabolica. Ideoque quotidie et singulatim damnantur cum suis partibus, hoc est, cum malis quæ egerunt operibus ad interitum properant æternæ damnationis.

« Plangite buccina in Gabaa, tuba in Rama, ululate in Bethaven. » Buccina ex cornu animantis recurvo fit, tuba autem ex ære vel argento in lege fieri præcipitur, concrepatque in bellis et in solemnitatibus. Gabaa et Rama civitates sunt in tribu Benjamin sibi vicinæ. Hæc est Gabaa, in qua natus est Saul. Rama autem ipsa est, quam rex Israel conatus est occupare, sicut in Regum legitur, ut clauderet exitum et introitum tribui Judæ et Benjamin. Porro Bethaven in tribu est Ephraim, quæ ante vocata est Bethel. Quia ergo præmiserat superius decem tribuum et duarum captivitatem, dicens : « Nunc devorabit eos mensis cum partibus suis, » hortatur eos quasi jam instante vicina captivitate, ut resonent buccinis et tubis, cohortantes se invicem in communem luctum. Et est sensus : Nolite vestram captivitatem humili voce deflere, sed buccinis concrepate et tubis, ut omnes audiant qui in circuitu sunt. Cui sensui bene congruit, quod Gabaa, collis, Rama excelsa interpretatur. Dicitur ergo eis : « Plangite buccina in Gabaa, tuba in Rama, » id est ascendite in montes et colles, celsaque voce deflete imminentem vobis captivitatem. « Ululate etiam in Bethaven, » ubi est unus ex vitulis aureis, pro quorum veneratione modo captivi tradentur habitatores ejus. Et pulchre additur, « post tergum tuum Benjamin. » Ubi enim tribus finitur Benjamin, non procul est hæc civitas condita in tribu Ephraim, in posteriore scilicet parte ipsius Benjamin.

« Ephraim in desolationem erit in die correctionis. » In hoc loco Ephraim nomine tam reges de stirpe ejus procedentes, quam et ipse decem tribuum

populus designatur. Diem correctionis appellat tempus quo traditi sunt hostibus propter peccata sua, ut qui noluerunt Deo servire in prosperitate, correctionem sustinerent hostium variis afflictis miseris. Qua videlicet die facti sunt in desolationem et reges et subjecti illorum, quando quibusdam interfectis, cæteris autem in captivitatem abductis, terra eorum a suis cultoribus vacua remansit. « In tribus Israel ostendi fidem. » Septuaginta : In tribus Israel ostendi fidelia, et ponitur ibi præteritum tempus pro futuro, ostendi pro ostendam. Ac si diceret : Cum venerint ea, quæ prius locutus sum in prophetis, ostendam fidem, id est, fidelia verba mea manifestabo et vera, quia quidquid de eorum locutus sum perditione, complebitur opere. Sed et hæretici in Gabaa et in Rama, id est, in tumore superbæ scientiæ morantur, dum excelsam se putant habere sapientiam, ibique idola colunt, id est, falsa dogmata quæ de suo corde finxerunt, venerantur. Quapropter præcipitur eis ut non silentio malum suum tegant, sed publice cunctis manifestent. Et jubentur ululare in Bethaven, quæ domus inutilis sonat, hoc est, in suis cordibus quæ prius per rectam fidem erant Bethel, id est domus Dei, sed jam per diversos errores inutilia facta sunt, quibus bene congruit, quod Bethaven post tergum Benjamin fuisse memoratur. Benjamin quippe interpretatur dexter, et significat sanctos ad dexteram, id est, ad cælestis regni prosperitatem venturos, qui propter gaudia æterna omnia præsentis vitæ commoda post dorsum habent, quia cuncta postponunt transeuntia, dicentes cum Apostolo : Unum est quod retro obliviscentes, et in anteriora nos extendentes, sequimur ad bravium supernæ vocationis. Hæretici vero post tergum Benjamin sunt, quia illa quæ in præsentia sunt vita, et sancti despectui habent, desiderabiliter appetunt, et delectabiliter sequuntur, totam spem suam in transitoriis rebus positam habentes, et qui prius videbantur esse Ephraim, id est ubertas, cum advenerit dies correctionis, id est iudicii, erunt in desolationem, quando exspoliati bonis omnibus, quibus pollere videbantur, nudi et vacui igni tradentur inexstinguibili. Tunc etiam Dominus in damnatione illorum fidem ostendet, id est, verba sua fidelia et vera demonstrabit, cum hoc quod de illorum interitu ante prædixerat, opere complevit. Quod non solum ad hæreticos, sed ad omnes generaliter reprobos potest non inconvenienter referri.

« Facti sunt principes Juda quasi assumentes terminum. » Qui flere debuerant, et suum populum cohortari, ut recederent ab idolorum cultura, et ne ipsi similia sustinerent, cœperunt gaudere, quod pateret sibi terra eorum ad possidendum latius, et facti sunt quasi assumentes terminos Israelis, transeuntes fines suos et in regnis quondam eorum, regnum suum et possessionem dilatare cupientes. Quamobrem subditur : « Super eos effundam quasi aquam iram meam, » id est, super ipsos principes Juda venient Babylonii, et ita eos quasi aquæ impetus oc-

cupabunt, per quos perfectam super eos captivitatem et mortem abundanter inducam, quia non suis viribus, sed mea hoc facient indignatione. Verbum enim effusionis, largitatem et magnitudinem rei de qua agitur, significat. Dicit quoque ad principes Juda, hoc est Ecclesiæ, quod non debuerint exultare, et reproborum perditionem suam æstimare salutem, sed potius plangere quod illi perierint, memores suæ conditionis. Unde et Apostolus admonet viros ecclesiasticos, ne super fractione Judaicorum gloriantur ramorum, sed magis timeant ne et ipsi fragantur. Sed quia de interitu quidam gaudent reproborum, et idcirco stare se putant si alii corruant, effundit super eos Dominus quasi aquam iram suam, quia plerumque dum alii de aliorum lapsu lætantur, ipsi in eadem incidunt mala, pro quibus aliis insultabant, ac per hoc iram Dei incurrunt. Transferunt etiam Juda principes terminos, quos posuerunt patres eorum, quando immutant mendacio veritatem, et aliud prædicant quam ab apostolis acceperunt.

« Calumniam patiens Ephraim, fractus iudicio. » Populus Israeliticus adhuc in duritia cordis perseverans dicebat se fractum iudicio, et inique opprimi ab hostibus, dicens : Quoniam nos ex genere Abraham amici Dei descendimus, pejoribus vobis, hoc est, incircumcisis et idololatriis, penitusque a Dei cultu alienis tradi non debuissimus. Calumniam quippe appellat afflictionem ab hostibus ei illatam, quam sustineret, fractum se dicebat iudicio, hoc est, injuste et sine aliqua culpa fatebatur se damnatum. Quamobrem, ut non sine causa cognoscat se hoc sustinere, subditur, « quoniam cœpit abire post sordes. » Ac si diceret : Non idcirco traditi sunt Chaldæis, quod justiores fuerint, qui eos oppresserunt, sed quia Judæi, quondam populus meus, me deseruerunt, et cœperunt abire post sordes, hoc est, post idola. Unde sordibus et immunditiis comparantur, ideoque justam infert sententiam, ostendens eos idcirco calumniam sustinere, et tradi pejoribus, quia cœpit Ephraim (hoc est Hieroboam) abire post idola, et Deum derelinquere. Ipse enim aureos fabricavit vitulos, quos postea populus adoravit. Et de hæreticis manifestus est sensus, quod sophismatibus suis et arte dialectica oppresserint Ecclesiam. Sed cum hoc fecerunt, non munditiam veræ fidei, sed sordes sequuntur mendacii. Qui cum se damnatos viderint cum diabolo et angelis ejus, videntur sibi calumniam pati, et in se fractam esse iudicii veritatem. Sed et de omnibus reprobis sciendum est.

« Et ego quasi tineam Ephraim, et quasi putredo domui Juda. » Tinea comedit vestimentum, putredo autem vel caries ligna consumit, estque in his verbis sensus : Sicut tineam consumit vestimentum, et putredo vel caries lignum, quod utrumque per spatium fit temporis, ita ego et prius decem et postea duabus tribus longo tempore pœnitentiam tribuens, eosque ad salutem provocans, damnationi illos tradam. Ubi notandum quod tineam refertur ad Ephraim, putredo autem ad domum Juda. Tineam

quippe celerius consumit vestimentum, quam **pu-
redo** vel caries lignum. Ac per hoc ostenditur prius
actam decem tribuum captivitatem, deinde dua-
rum : quoniam qui priores quoque dati sunt in ca-
ptivitatē, advertendum etiam, quod cum totum
Ephraim se tanquam tinea consumpturum protesta-
tar, de tribu Juda loquens ait : « Et ego quasi pu-
redo domui Juda. » In quibus verbis ostendit par-
tem quamdam se servaturum ex eis, quæ postea re-
versa est, ex qua Christus originem duxit, cui re-
promissio reposita est, dicente Jacob : « Et ipse erit
expectatio gentium. » Punitis autem hæreticis, qui
intelliguntur nomine Ephraim, etiam Judas, scilicet
hi qui in Ecclesia permanent, et hæreticorum vel
vitiis vel erroribus continentur, simili sententiæ sub-
jacebunt, quia necesse erat, ut qui eorum imitantur
actus, parem cum eis pœnam sustineant.

« Et vidit Ephraim languorem suum, et Judas
vinculum suum, et abiit Ephraim ad Assur, et misit
ad regem ultorem. » Intelligens Ephraim (id est de-
cem tribuum reges) suum languorem, id est suam
infirmi-
tatem, et Judas vinculum suum, hoc est, co-
gnoscens sibi ideo imminere captivitatem, quia so-
ciatus erat decem tribubus in peccato, misit ad As-
sur, quia non a Deo, qui et peccatum et captivitatem
solvere poterat, sed a rege Assyriorum quæsivit
auxilium. Legimus in libro Regum quod sub rege
Manahem, qui decem tribubus præfuit, Israel As-
syriis dona transmisisset, ut eum a Damascenis ho-
stibus liberaret. Judas quoque sub rege Achaz misit
munera Teglatphalassar, ut liberaret eum de oppres-
sione Phaceæ regis Damasci. Sed licet eos tunc sal-
vaverint de manu hostium, ipsi postea eos debel-
laverunt, et facti sunt ultores injuriarum Dei, qui
prius fuerant liberatores. Unde hic subditur : « Et
ipse non poterit sanare vos, nec solvere a vobis vin-
culum. » Quia videlicet Deo adversante, nec a se-
ipsis liberare eos potuerunt Assyrii, nec vinculum
captivitatis solvere. Juxta tropologiam Ephraim et
Judam possumus referre ad hæreticos et ecclesiasti-
cos viros, qui cum suum viderint vinculum, hoc est,
cum se viderint peccatis obnoxios, de quibus scri-
ptum est : Funibus peccatorum unusquisque con-
stringitur, non Dei quærent, sed diaboli auxilium,
qui ultor est peccatorum omnium, de quo scriptum
est : Ut destruas inimicum et ultorem. Et quia non
verum auxiliatorem et judicem deprecantur, idcirco
permanere coguntur in doloribus suis, et in variis
delictorum erroribus, nec poterit eos diabolus sa-
nare, nec a vinculis peccatorum eruere, cum justo
judicio Dei una cum eo perierint.

« Quoniam ego quasi læna Ephraim, et quasi
catulus leonis domui Juda. » Sensus est : Licet per-
rexerint ad Assur, et miserint munera regi ultori ut
eos liberaret, tamen sanare eos non potuerunt, nec
solvere vinculum captivitatis eorum. Ostendam enim
quod me adversante, vanum sit omne humanum auxi-
lium. Ego enim quasi læna Ephraim. Septuaginta
pro læna, pantheram interpretati sunt, quæ Græce

similiter dicitur ut Latine. Qua bestia (ut dicit bea-
tus Hieronymus) nihil est velocius, ideoque jure Do-
minus adversum Ephraim (id est, contra decem tri-
bus) loquens, dicit se fieri ut panthera, propter ve-
locem videlicet captivitatem, quoniam non longo
post tempore per Assyrios factus est eorum inter-
itus. Contra Judam autem veluti leonem futurum di-
cit, qui fortissimus bestiarum est ; per quod ostendi-
tur captivitas eorum aliquanto post tempore futura,
per regnum Chaldæorum fortissimum : comparat
enim se Dominus bestiis in eorum damnationem, ut
quidquid sævius est, cognoscant in ejus indigna-
tione. « Ego capiam et vadam et tollam, et non erit
qui eruat. » Quia dixerat se superius futurum veluti
pantheram vel leonem, servat metaphoram in reli-
quis, dicendo : « Ego capiam, » subaudis per meos
ministros, neque in suis viribus ceperunt eos Chal-
dæi vel Assyrii, sed Deus omnipotens propter ini-
quitates eorum comprehendet illos. Unde nec ipsi
etiam hostes parcere eis irato Domino potuerunt.
Ego, inquit, capiam, id est, comprehendi ab hosti-
bus faciam, et vadam cum eis, ut etiam in captivi-
tate positi, præsentiam meæ vindictæ sustineant cui
peccaverunt, et tollam eos de proprio solo, et non
est qui eruat, hoc est, qui a mea potestate eripiat.
Nemo enim de manu Dei quemquam eripere valet,
nisi ipse qui tenetur propria voluntate excidere vo-
luerit, sicut fecit Judas proditor.

« Vadens revertar ad locum meum, donec defi-
ciatis et quæretis faciem meam. » Locum Dei,
magnificentiam et majestatem ejus debemus acci-
pere, sive ut hæc verba specialiter ad Filium Dei re-
feramus, per quem omnis dispensatio prophetiæ
agitur, locus ejus est Deus Pater, juxta quod ipse
ait : « Ego in Patre, et Pater in me est. » « Vadens
inquit, revertar ad locum meum, » hoc est, cum tra-
diti fueritis hostibus, securus residebo in mea ma-
jestate, vel etiam in Patre, nec descendam ad vos,
ut patiar humanos affectus, quo scilicet irascar vo-
bis aut etiam miserear oblitus malorum vestrorum ;
sed permittam vos quos antea protegebam hostibus
subjacere, nullumque auxilium miserationis porri-
gam, donec deficiatis, et servitute cogente quæretis
faciem meam, pœnitentiam agentes. Hæreticis etiam
et viris ecclesiasticis peccantibus Deus omnipotens
propter magnitudinem peccatorum suorum, cum sit
clementissimus, vertitur in sævitiam ferarum, tollit-
que ab eis prædam, hoc est, discipulos illorum, quos
de Ecclesia rapuerunt, ad rectam fidem redire facit,
nec est qui eruat, quia cujus cor ipse illuminaverit,
nemo decipere poterit, dumque hæc agit, a concilia-
bulis perversorum abscedit, et in Ecclesia commora-
tur credentium, eosque despicit et aspernatur, donec
tabescant in suis impietatibus, et deficiant in ini-
quitate sua quærentes præsentiam illius a quo fue-
rant derelicti, dicentes : « Illumina, Domine, faciem
tuam, et salvi erimus. »

CAPUT VI.

« In tribulatione sua mane consurgent ad me. »

Hæc verba ex parte ad eos referri possunt qui, pressi A tribulatione captivitatis, cœperunt pœnitentiam agere et requirere Deum, quem absentem sentiebant iratum. Et in mane, hoc est, in luce pœnitentiæ, dicentes ad invicem : « Venite, revertamur ad Dominum. » Generaliter hæc verba aptantur omnibus Christianis credentibus in Christum, qui afflictis variis tribulationibus, orto eis lumine veritatis, in adventu Christi mane, hoc est, in luce fidei consurgentes de tenebris infidelitatis et erroris, cœperunt se invicem hortari, dicentes : « Venite, revertamur ad Dominum. » Illi quippe, qui ex duabus tribubus de captivitate sunt reversi, non contenti propria salute, hortantes se invicem, dicunt : Venite gressibus amoris et fidei, revertamur ad Dominum, quem peccando deseruimus, et a quo justo iudicio relictis sumus.

« Quia ipse cepit, » per Nabuchodonosor ducendo in captivitatem ; unde supra dictum est : « Ego capiam : » « et sanabit nos, » a captivitate revocando, ut pater filios ; « percutiet, » nos flagellando variis tribulationibus atque verberibus, « et curabit nos, » a vulneribus peccatorum, si post flagella dignam egerimus pœnitentiam. Quod autem subditur :

« Vivificabit nos post duos dies, » proprie ad credentes referendum est, qui vocati et fide Christi illuminati, mutuo se provocant, ut ad Dominum revertantur, a cujus cultu olim recesserant, et varia dæmonum portenta colendo absentiam illius meruerant. Quia (inquit) ipse cepit nos, quando Verbum caro factum est. Hinc Paulus : Semen (inquit) Abraham apprehendit. Et sanabit nos, quia cœlestis medicus post dolorem vulnerum et peccatorum, plenam nobis salutem dabit. Hinc Dominus paralyticum sanaturus prius in anima purgat, deinde in corpore ab infirmitatis molestia relevat. Percutiet nos, subaudiis vario modo, et post percussionem curabit nos, juxta illud : « Quem diligit Dominus corripit. » Unde et ipse cuidam sanato ait : « Ecce sanus factuses, » etc. « Vivificabit nos post duos dies. » Frustra Hebræi (dicit beatus Hieronymus) somniant sibi post circulum mille annorum salutem, cum salus credentium tertia die promissa sit, quia Dominus ab inferis resurrexit. Illi quippe diem secundum referunt adventus sui Christi : diem vero sui tertium, adventus ad iudicium, quo salvandi sunt. Sed cum hæc dicunt, debent respondere, quare primum accipiant. Qui enim secundum tertiumque accipiunt, primum se perdidisse testantur quia secundus et tertius sine primo esse non possunt. Cumque de primo respondere non poterunt, nos hæc omnia referamus ad primum et secundum Christi adventum, quibus impleta est salus credentium. Primum itaque Dei tempus diem accipiamus secundum adventum Christi. Post quem diem vivificabit nos per fidem, qui eramus mortui per infidelitatem : vel certe vivificavit nos in spe resurrectionis, juxta illud Apostoli : Convivificavit nos, et consedere fecit in cœlestibus in Christo. » In die tertia suscitabit nos, » quia ipso resurgente a mor-

tuis, nos pariter in illo surreximus, quorum resurrectionem sua resurrectione significavit, quoniam sicut ille resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos resurgemus cum illo. Vel primum diem accipiamus, adventum Christi in humilitate, secundum in gloria, qua videbitur ab omnibus : tertium, quando transacto iudicio, electis ampliorem gloriam suæ demonstret claritatis : generalem enim omnium sanctorum vivificationem et resurrectionem ordinavit Deus Pater fieri per Filium : vel nobis prima dies est, quando renascimur per aquam baptismatis, et gratiam Spiritus sancti, a tenebris ad lumen venimus, secundum illud Apostoli : « Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. » Secunda in requie animarum, tertia in resurrectione generali.

B « Et vivemus in conspectu ejus, » quando (ut Joannes dicit) « videbimus eum sicuti est. » Vel si ad præsens tempus hoc referre volumus, in conspectu ejus vivimus, quia in ipso movemur et sumus. « Sciemus sequemurque ut cognoscamus Dominum. » Sciemus enim, id est, majestatem deitatis illius cognoscimus credentes, perspicientesque ejus Trinitatem in personis, et unitatem in majestate. Sequemur illum ejus vestigia imitando, vel ad cœlos ascendendo. Unde subditur : « Ut cognoscamus Dominum. » Quod veraciter tunc implebitur, quando quod nunc videmus per speculum et in ænigmate, contemplabimur facie ad faciem. Unde est : Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum et, quem misisti, Jesum Christum. « Quasi diluculum præparatus est egressus ejus. » Diluculum dicitur parva diei lux, qua oriente tenebræ noctis fugantur, et claritas diei apparere incipit. Est ergo sensus : Sicut diluculo surgente tenebræ noctis fugantur, et lux diei aperitur, ita Christo in carne nascente tenebræ peccatorum nostrorum dissipatæ sunt, et ortus est nobis sol justitiæ, qui nostram illuminans cæcitatem, oculos mentis nostræ aperuit, et claritatem cœlestis patriæ, lumenque veræ scientiæ manifestavit. Et pulchre eadem nativitas egressus ejus appellatur, de qua Psalmista ait : « Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. » Tanquam sponsus quippe de thalamo processit, quando de incorrupto virginis utero immaculatum corpus assumpsit, et in carne natus apparuit. De cujus ortu recte adhuc subditur. Et veniet quasi imber nobis temporaneus et serotinus terræ. » Quantum ad litteram, temporaneum imbrem vocat pluviam, quæ jactis seminibus a Deo datur terræ Palæstinorum, qua infusa coalescunt semina ; serotinam autem, quæ ad maturitatem eosdem perducit fructus. Siquidem terra promissionis non ita frequenter, veluti nostra, de cœlo accipit pluviam, sed bis tantum in anno. Unde Dominus pollicetur per prophetam eidem populo dicens : Dabo vobis pluviam temporaneam et serotinam. Spiritualiter autem Christus nobis est imber temporaneus, quando fidei illius fundamenta percipimus, qua radicati bonis operibus abundemus. Serotinus vero, quando paratis jam ad metendum

frugibus, id est, completis bonis operibus abundemus, in horrea Dominica recondemur. Vel nunc nobis imber est temporaneus, dum ex parte cognoscimus. Erit et serotinus, quando venerit quod perfectum est. Ergo Judæi qui non receperunt temporaneas, et absque pluviis messuere, fructus semen in ultimo tempore non recipient.

« Quid faciam tibi, Ephraim? quid faciam tibi, Juda? » Ac si diceret: Quomodo te sine dolore cordis tradere potero hostibus, aut quod medicamen tibi imponam, ut te sanitati restituam? « Misericordia vestra quasi nubes matutina, et quasi ros mane pertransiens, » id est, sicut veniente sole, nubes quæ tetram noctem reddiderat pertransit, et veluti mane consurgens ros orto sole siccatur, ita illa misericordia, qua vobis misereri consueveram, pertransiit, etiam vobis tempus captivitatis imminet, cito per Assyrios et Babylonios venturum.

« Propter hoc dolavi in prophetis » Ne dicerent Judæi excusationem quærentes: A pseudopropheta decepti sumus, pacem nobis promittentibus, ideoque peccavimus, testatur se Dominus prius prophetas interfecisse, ut ipsi eos occisos a Domino intelligentes, et qui fuerant ei causa erroris, interempti verterentur in occasionem salutis. Hinc legimus in libris Regum quadringentos quinquaginta prophetas interfectos, et aliam innumerabilem multitudinem ab Hieu, qui subvertit domum Achab. Unde et subditur, « et occidi eos in verbo oris mei. » Os quippe Domini erat Elias, qui eos occidi iussit. Aliter: Propter hoc scilicet, quia inique agentibus misericordia recessit ab eis; dolavi, id est dolandos esse prædixi per prophetas, sicut fuit Isaias, Jeremias, et cæteri; ac verbis meis terribilibus comminatus sum eis, ut qui clementem contemnebant timerent offensum. » Et occidi eos in verbo oris mei, » ut ante peccatores verborum terrore punirentur, quam captivitas immineret. Hæc vero omnia ut judicia mea, quibus te judicaturus sum, quasi lux egredientur, id est, manifesta fient. Quia enim sæpe vos redarguo, et impœnitentes existitis, in aperta luce multisque nationibus videntibus damnabimini. Vel certe mea judicia quasi lux egredientur, quia nullus dubitabit vos juste, quæ patimini, fuisse perpressos. Possunt hæc eadem verba ad hæreticos sive ad viros Juda referri, quod Dominus provocat ad misericordiam, et reverti cupit ad salutem. Illis autem impœnitentibus nubes vel ros, id est, prosperitas istius sæculi auferetur ab eis, sicut accidit illi diviti purpurato, qui omne quo fruitus est, ut instar nubis vel roris transire cognovit, semperque hæreticorum prophetas Dominus interficit, dum æterna eis supplicia comminatur. Quorum judicia manifesta fient, cum videntibus omnibus cum diabolo et angelis ejus damnabuntur.

« Quia misericordiam volui, et non sacrificium, et scientiam Dei plus quam holocaustum. » Judæi vario modo peccantes, putabant se purgari per sacrificiorum oblationes; sed Dominus ostendit se

potius velle misericordiam, ut primum miserentur sibi, juxta illud: Fili, miserere animæ tuæ placens Deo, deinde pauperibus, et scientiam rectæ fidei cum sui cognitione, quam holocausta, quia sine fide et misericordia impossibile est placere Deo.

« Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum meum. » Ac si diceret: Ideo non poterunt purgari per sacrificia, sicut æstimant, quia sicut Adam gustando pomum ligni vetiti, contempsit Dei præceptum, ita isti transgrediendo legem divinam, faciunt contra Dei præceptum, quo dixit eis: Non faciatis vobis deos alienos: et sicut ille perdidit paradysum, ita et isti perdent terram, quam acceperant in hæreditatem. « Ubi » hoc est, in Adam, sive etiam in paradiso, « prævaricati sunt in me, » juxta quod Apostolus ait: In quo omnes peccaverunt. Quotidie etiam et eos qui intra Ecclesiam sunt, et peccant, et qui extra Ecclesiam commorantur, ad pœnitentiam Dominus vocat, et ad misericordiam rectæque fidei scientiam, dicens: « Misericordiam volo, » etc. Videntur enim tales offerre Deo munera, et sectari humilitatem, et facere eleemosynam, quæ sacrificia vocarentur, si cum rectitudine fidei et bona voluntate procederent. Sed cum et hi misericordiam, et hi rectam abjiciunt Dei scientiam, frustra se truncato capite fidei cætera membra habere jactant. Prævaricati enim sunt pactum Dei in Ecclesia, sicut Adam in paradiso: ideoque quomodo ille a paradiso, ita isti projicientur ab Ecclesia.

« Galaad civitas operantium idolum. » Galaad nomen est civitatis vel montis, sed hic pro civitate ponitur; est autem sita trans Jordanem in tribu Gad. In hac urbe idolum primitus est consecratum, quia habitabatur a sacerdotibus. Erat enim et civitas fugitivorum, sed quanto celebrior et majoris erat auctoritatis, quia in partem sacerdotum fuerat delegata, tanto principium idololatriæ et malorum omnium fuit: et quia isti idola primum consecraverunt, primi ab Assyriis capti, et in captivitatem sunt ducti. « Supplantata sanguine. » Legimus in libro Regum quod Hieu unctus in regem in Ramoth Galaad deleverit, secundum Domini præceptum, omnem domum Achab, id est septuaginta ejus filios, cæterosque illi consentientes in malum. Quapropter ipsa civitas supplantata (id est humiliata) sanguine dicitur, vel etiam, quia vindicta sanguinis quem fundebat, sicut in sequentibus videbimus, super eum venit.

« Et quasi fauces virorum latronum. » Fauces virorum latronum sunt cavernæ, cæteraque loca abdita, in quibus absconsi prætereuntes exspoliant et interficiunt. Hujusmodi habitacula erant in eadem regione. Idcirco dicitur quod sit Galaad quasi fauces latronum, quia sicut illi latentes denudabant et interficiebant homines, ita sacerdotes Galaad insidiantes simplicitati populi, exspoliabant eos fide, et interficiebant mente. Quos autem decipere non poterant, vestibus privabant, et corpore necabant. Et hoc est quod subditur, « particeps

sacerdotum in via interficientium pergentes de Siche-
 m. » Siche- m civitas est in confinio decem
 tribuum et duarum, quæ hodie Neapolis appellatur,
 unde transitus erat Israelitis in Hierusalem, ubi
 solummodo licebat victimas immolari. Tribus ergo
 temporibus, quibus secundum legis præceptum
 populus ad Dei templum ascendere debebat, sacer-
 dotes idolorum ponebant in itinere latrones, qui
 insidiarentur pergentibus, ut magis vitulos aureos
 in Dan et in Bethel quam Dominum adorarent in
 Hierusalem; et quos revocare non poterant, in ea-
 dem via interficiebant. Quorum sacerdotum parti-
 ceptus erat Galaad, quia sacerdotes illius conjuratio-
 nem et consensum fecerunt cum supradictis, simi-
 literque per suos ministros interficiebant pergentes
 in Hierusalem. Unde sequitur, « quia scelus operati
 sunt, » subaudis in interfectione scilicet illorum, sive
 in idololatria. Sed et nunc pravi doctores in via, hoc
 est, in itinere præsentis vitæ pergentibus in Hieru-
 salem cœlestem, tendunt insidias, necantque quos
 possunt in Siche- m, id est, in bonis operibus, revo-
 cando ad nequitiam suæ actionis prava doctrina vel
 malo exemplo. Nam Siche- m interpretatur humerus.
 In humero autem opus intelligitur. Unde et de Is-
 sasar legimus, quod supposuerit humerum suum
 ad operandum.

« In domo Israel vidi horrendum. » Horror ali-
 quando ponitur pro timore, juxta quod scriptum est:
 Horrendum est incidere in manus Dei viventis; ali-
 quando pro squalore et re sordida; unde est: Non
 horruisti virginis uterum, hoc est, sordidum non
 deputasti. Horrendum itaque hoc in loco pro timore
 ponitur idololatriæ. Expavit enim propheta videns
 idolum, quod fecerant Israelitæ relicto Deo, ideoque
 ait: In domo Israël, id est, in congregatione decem
 tribuum vidi idololatriam. Quod enim horribilius
 quam decem tribus ad idolorum cultum repente
 transgressas? « Ibi fornicationes Ephraim, conta-
 minatus est Israel. » Dictum est superius quod no-
 mine Ephraim Hieroboam intelligatur, primus sci-
 licet rex decem tribuum, Israelis autem, omne
 regnum illius. Dicitur itaque ibi, hoc est, in domo
 Israel qua horrendum apparuit, fornicationes sunt
 Ephraim, id est, Hieroboam de tribu Ephraim, qui
 Deum relinquens idola venerari cœpit. Fornicatur
 quippe homo, quando Creatorem (qui est vir animæ)
 deserens, adultero (id est diabolo) copulatur. Et
 fornicante Jeroboam, contaminatus est Israel, po-
 pulus videlicet illi subjectus, quia magna ex parte
 commune nomen Israelis obtinuit. Unde et ad Ju-
 dam sermo convertitur, cum protinus subditur:

« Sed et Juda, pone messem tibi. » Et est sensus:
 Non te putes esse securum, quod Israel captivus
 abducitur, tu quoque præpara tibi segetes ut me-
 tantur, id est, genera filios qui succidantur a Na-
 buchodonosor et exercitu ejus. Non multo enim post
 tempore duceris captivus in Babylonem, et messio-
 nis tuæ (hoc est interfectionis) tempus adveniet.
 « Cum convertero captivitatem populi mei, »

subaudis, videbis. Impletum est hoc sub Cyro rege
 Persarum, quando per manum Zorobabel et Jesu
 atque Nehemia, reversi sunt Judæi in terram suam,
 videntibus multis, quorum tempore eadem facta
 fuerat captivitas, qui videntes illorum reversionem
 qui nati fuerant in Chaldæa, pariter cum ipsis re-
 versi sunt. Nota autem quod Judæa captivitas et re-
 gressio pariter prophetetur; de Israel autem nihil
 dicitur, quia videlicet istis post septuaginta annos
 revertentibus, illi perpetuo mansere captivi. In domo
 quoque hæreticorum horrendum apparet, quando
 dogmata prava sectando, male de Christo sentiunt,
 quorum etiam fornicationis errore populus ab eis
 seductus sordidatur. Judæa quoque, hoc est, viris
 ecclesiasticis præcipitur, ut præparent messem
 sectionis, metendi propter peccata sua in die judicii,
 ab eo qui in Apocalypsi Joannis habere falcem acu-
 tam in manu sua dicitur. Hoc tamen non optantis
 voto dicitur, sed prædicentis. Nam et isti si pœni-
 tentiam egerint, suam conversionem a malo ad bo-
 num videbunt.

CAPUT VII.

« Cum sanare vellem Israel. » Subaudis, ab ido-
 lolatria, quam exercuerant in Ægypto vel in deserto,
 quando conflaverunt caput vituli, dicentes: Isti sunt
 dii tui, quia malui pœnitentiam peccatoris quam
 mortem. « Revelata est iniquitas Ephraim, » id est,
 idololatria Jeroboam, qui repente super populum
 Israeliticum rex constitutus, vitulos aureos fecit;
 « et malitia Samariæ, » id est, subjecti populi re-
 velata est sequentis regem impium. « Quia operati
 sunt » et rex et populus « mendacium, » hoc est,
 idolum. Sicut enim contrarium est mendacium ve-
 ritati, ita idolum Deo. Vel certe in hoc mendacium
 fecisse dicuntur, quia falso loquebantur, dum pro-
 strati diis dicebant: Isti sunt dii tui, gloriam Dei
 transferentes ad simulacra. « Et fur ingressus est
 spolians, latrunculus foris. » Hoc inter furem et
 latronem distat quod fur noctem quærit, et latenter
 inique operatur, latro autem aperte vim infert.
 Furem autem in hoc loco vel latronem, debemus
 intelligere Jeroboam, qui instar furis ingressus ad
 domum Israel, furatus est eos Deo, et quasi la-
 trunculus infelicem populum exspoliavit Dei pro-
 tectione, et est sensus: Cum vellem vetera peccata
 populi mei delere propter antiquam idololatriam,
 Ephraim et Samaria nova idola repererunt. Sed et
 hoc dici potest, quod Domino Salvatore volente pec-
 cata Ecclesiæ tam Judæorum quam gentium sanare,
 subito surrexit Ephraim, hoc est ubertas falsorum
 dogmatum, cui multi faventes operati sunt menda-
 cium contra Christum, et per eos ingressus est fur
 et latro, hoc est diabolus in Ecclesiam. Sive furem
 et latronem ipsos intelligamus hæreticos, de quibus
 Dominus dicit: Qui non intrat per ostium in ovile
 ovium, vel ascendit aliunde, ille fur est et latro, etc.
 Omnes quotquot venerunt ante me, fures sunt et la-
 trones. Unde significanter ait, quod latrunculus foris
 exspoliet. Non enim possunt illos privare Christi

veste, quos docuerint, nisi de Ecclesia foris eos eduxerint, et in via doctrinarum suarum ambulare fecerint.

« Et ne forte dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum, nunc circumdederunt eos adinventiones suæ. » Ne forte (inquit) dicant in cordibus suis, pro veteribus peccatis nos punit, et patrum delicta resolvimus, juxta illud : « Patres nostri comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt. » Nunc, id est in præsentibus, circumdederunt eos adinventiones suæ, hoc est, non pro dilectis patrum eos, sicut illi æstimant, vel veteres iniquitates, sed pro præsentibus puniam. Putabant enim illi latere Deo suam iniquitatem, cum procul dubio Deus omnia videat. Unde et subditur : « Contra faciem meam factæ sunt, » id est, ego semper mala illorum intueor, quæ me præsentibus faciunt, non veriti faciem meam. Sed et mali quique non tantum propter peccata præterita damnantur, sed quia antiquis operibus novam quotidie addunt impietatem, et cum Dominum celare se putant, vitare ejus oculos non valent, quia scriptum est : « Vultus autem Domini super facientes mala. »

« In malitia sua lætificaverunt regem, » præbentes consensum regi Jeroboam, ut adorarent idola secundum ejus voluntatem, « et in mendaciis suis » quibus dicebant : Isti sunt dii tui. « Principes » subauditur, lætificaverunt : quia ipsi principes consentiebant regi. Attendendum autem, quia nunc exponit quod fecerunt coram facie ejus. Omnis quoque qui perverso operi deservit, vel male de Christo sentit, sicut Arius et cæteri, regem (hoc est, diabolus) lætificat, et in mendaciis pravorum dogmatum principes, hoc est, satellites diaboli, qui principes diaboli tenebrarum vocantur. Valde enim in peccatis nostris gaudent contrariæ fortitudines.

« Omnes adulterantes quasi clibanus succensus a coquente. » Et hoc contra eos loquitur, qui in malitia sua lætificaverunt regem, et in mendaciis suis principes. Omnes (inquit) adulterantes, id est, a proprio viro Deo recedentes, quasi clibanus a coquente, quia sicut clibanus succenditur ut coquat panes, ita illi succensi sunt malitia Jeroboam, et igne idololatriæ. « Quievit paululum civitas a commistione fermenti, donec fermentaretur totum. » Fabricatis quippe idolis, non vim fecit Jeroboam populo ut ea coleret, ne forte quibusdam causa Dei et religionis resistentibus, cultura illorum evacuetur, ideoque paululum quievit civitas, donec propria voluntate populus regi consentiret, ut primum principes, deinde satellites illorum regi et principibus faventes, ad ultimum omnis populus corrumpere. Et hoc est quod dicit : Donec fermentaretur totum. Quæ enim sponte fiunt, diu permanent : quæ autem necessitate, cito solvuntur. Hoc considerans Jeroboam, maluit populum sponte subire novam idolorum culturam, quam coactum. Fermentum autem et in bonam partem ponitur et in malam. In bonam, ut Dominus in Evangelio dicit, quod mulier accepto fermento abscondit in farinæ satis

A tribus. Hic autem in malo ponitur, pro corruptione, scilicet populi, per idolorum venerationem. Hæretici quoque pravam intentionem tandiu celant, veris falsa velantes, quousque subjecti libenter eorum obtemperent voluntati, et donec corda deceptorum intumescant fermento pravæ doctrinæ illorum de quo Dominus dicit : « Cavete a fermento Phariseorum. »

« Dies regis nostri. » Succensa tota populi massa veneratione vitulorum, cœperunt dicere ad fores Jeroboam regis : Dies regis nostri, subauditur iste est, et quem nobis festivum noster constituit imperator, hunc celebramus, in hoc gaudemus, in hoc vitulos aureos adoramus. « Cœperunt principes furere a vino. » Clamante populo : Iste est dies quem nobis rex noster sacrum instituit, principes non solum non sunt irati, qui debuerant esse rectores populi, sed insuper intelligentiam suæ mentis amittentes, cœperunt furere a vino, hoc est, amentiam pati luxuriæ et idololatriæ. » Extendit manum suam cum illusoribus, quia applicuerunt quasi clibanum cor suum, cum insidiaretur eis. » Cum cerneret rex clamare populum quod prædiximus, et principes etiam temulentos et vino idololatriæ demersos, extendit manum suam cum illusoribus, hoc est, principibus qui illudebant pessime populo, et a Deo suo longe abducebant benedicendo, et gratias agendo, vel erroribus eorum consentiendo, quia videlicet applicuerant cor suum quasi clibanum, ut eos succenderet, et idololatriæ flammis ardere faceret. Idcirco enim applaudendo gratias egit populo una cum principibus, quia intellexit toto nisu mentis ad errorum eos fuisse conversos. Et hoc cum insidiaretur eis, ne ascenderent ad templum Domini, sed vitulos quos ipse fecerat colerent. Dolose quippe eosdem fabricatus fuerat vitulos, ne forte populus Israel pergens ad Dei templum Hierosolymis, sumpta occasione reconciliaretur regi Judæ. « Tota nocte dormivit coquens eos, mane ipse succensus quasi ignis flammæ. » Postquam ignem malitiæ misit in eorum cordibus, et vidit eos furere, nullumque esse qui subresisteret voluntati, tota nocte dormivit, hoc est, securus jacuit, versatus in tenebris, coquens eos igne impietatis, mane autem ipse succensus flammis suorum scelerum, venit ad immolandum.

« Omnes calefacti sunt quasi clibanus, » quia cum jam non per insidias, sed impudenter a Dei cultu ad cæremonias idolorum transirent, omnes succensi sunt malitia iniquitatis suæ. « Et devoraverunt iudices suos, » id est, eos qui noluerunt eis consentire, sed insuper redarguebant, et interfecerunt. Vel certe eos, qui ante iudices illorum extiterant, spiritualiter interemerunt trahendo ad suam malitiam. Cum enim illi religiones Domini recordarentur, videntes regem et principes omnemque populum idololatriæ deditos, cœperunt dicere : Quid faciemus ? Ecce rex et principes ejus, omnisque populus debs colit. Jam quia in medio illorum versamur, non

possumus similia non facere, ne forte exspoliati omnibus rebus, etiam vitam amittamus. Dumque hæc dicerent, etiam ipsi ad scelus idololatriæ devoluti sunt. « Omnes reges eorum ceciderunt. » Ab isto scilicet Jeroboam usque ad ultimum Josiam, omnes reges Israelitarum ceciderunt in idololatriam vel perditionem æternam, et ambulaverunt in viis Hieroboam, filii Nabath, qui peccare fecit Israel. « Non est in eis qui clamet ad me, » id est, nemo in regibus aut in subjecto populo reperitur qui clamet ad me, et relictis idolis ad Deum convertatur. Hæc omnia beatus Hieronymus ad hæreticos eorumque refert discipulos, qui malitia diaboli (qui est rex super omnes iniquos) debriati, dies regis (hoc est, cujusque præpositorum suorum, verbi gratia, Marcionis, Arii, atque Eunomii, cæterorumque) celebrant festivos, Ecclesiam relinquentes, et veritatem fidei conculcantes. Unde et hi qui cæteris præsent, applaudunt illis, eo quod videant corda illorum nequitia referta, et vino iniquitatis infusa; de quo Salomon dicit: Principes vinum non bibant, nequando obliviscantur sapientiæ. Insaniunt etiam ex vino. De quo Moyses: « Furor (inquit) draconum vinum eorum, » etc. Quod autem dicitur Jeroboam tota nocte dormisse, ostenditur per hoc, quia hæretici dum in tenebris infidelitatis morantur, lucem veri solis non valent perspicere: nam et qui dormiunt, nocte dormiunt, quia oppressus est sensus eorum. Horum corda calefieri noscuntur ira, avaritia, cæterisque vitiis, ipsique devorant iudices suos, hoc est, si qui possunt habere in animo virtutem, vel sensus quibus mala discernuntur a bonis, abstrahunt ab illis, et omnes principes talium ceciderunt in Dei prædestinatione, nec est inter eos qui clamet ad Dominum, ut invocans nomen Domini salvus fiat.

« Ephraim in populis ipse commiscebatur. » Ephraim non hic tantummodo reges, ut superius, sed omnis populus decem tribuum accipitur. Ephraim ergo, id est omne regnum decem tribuum, « commiscebatur in populis, » hoc est, similis erat gentibus idola colentibus. « Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reversatur. » Panis qui non reversatur, ex omni parte plenus est sordibus. Talis factus est Ephraim non agendo pœnitentiam, ideoque inconvertibilis manens, ex omni parte circumdatus est cineribus peccatorum. Quod si converti a suis iniquitatibus vellet, purgari utique potuisset.

« Comederunt alieni robur ejus, et ipse nescivit. » Robur appellat principes et fortes quosque populi, vel certe thesauros in quibus confidebant. Alieni ergo a Deo, vel etiam a gente Judæorum, hostes scilicet ejus Chaldæi atque Assyrii, comederunt robur ejus, interficiendo principes, et bona illorum sibi vindicando, et quidquid virium habere poterat devorando. Tantæque idem Ephraim fuit amentia, ut nesciret Deum suum, aut certe ignoraret causam pro qua fuisset devorantibus traditus, justum se reputans.

« Sed et cani effusi sunt in eo, et ipse ignoravit. » Cani hominum aliquando in bonum ponuntur, ut est illud Salomonis: « Cani sunt sensus hominis, et ætas senectutis vita immaculata. » Hic autem in malum ponuntur, malitiam in eodem populo usque ad finem regni perseverasse monstrantes. Sed et cani (inquit) effusi sunt in eo, hoc est, abunde in nequitia usque ad senium et regni terminum permanserunt. Et ipse ignoravit finem regni sui, subaudis imminere.

« Et humiliabitur superbia Israel in facie ejus. » Erexerat enim se Israel contra Dominum, et non in illo, sed in multitudine sui fidebat exercitus. Et quia « superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam, » dicit nunc per Prophetam: « Humiliabitur superbia Israel, » hoc est, interficientur principes et exercitus ejus (in quibus gloriabatur) ab Assyriis et Chaldæis, et hoc non multo post tempore sed nunc et in præsent. Hoc est enim quod ait: « In facie ejus. » « Non reversi sunt ad Dominum Deum suum, et non quæsierunt eum in omnibus his. » Quod superius subobscurè posuerat, dicens: « Ephraim factus est subcinericius panis qui non reversatur, » nunc ponit manifestius: « Non sunt (inquit) reversi ad Dominum Deum suum, et non quæsierunt eum in omnibus his. » Quod si fuissent reversi ad Dominum Deum suum, audissent utique per Jeremiam loquentem Dominum: « Revertimini ad me, et ego revertar ad vos. » Post idola quippe ambulantes, non quæsierunt cum in omnibus his adversitatibus, ut in eum perfecte crederent, et rectè operarentur. Ut autem ad hæreticos vel impios ista referamus præpositos, Ephraim in populis commiscetur, quando ad sui similitudinem alios quilibet nequam præpositus trahit, et similis eorum efficitur, juxta quod supra dictum est: Erit sicut populus sic sacerdos. Sive etiam Ephraim populis commiscetur, quia omnes hæretici nihil differunt ab errore gentilium, et qui fuerat princeps quondam Ecclesiæ, sit quasi panis subcinericius, ex omni parte cineribus peccatorum circumdatus, nec revertitur ad Dominum, in incepto permanens errore, cujus robur, hoc est, fortitudinem virtutum et intelligentiæ, dæmones, Christianorum pessimi hostes, auferunt. Ipse vero hoc nescit, dum sibi amicos putat, quos devoratores sentit. Sed et cani in eo effunduntur, dum stultitia cordis illius usque ad terminum vitæ in eo perseverat. Sicut enim justus hominis cani sapientia intelligitur, sic impii stultitia accipitur. Ipse autem vetustatem suæ ignorat malitiæ, de qua scriptum est: Quod antiquatur et senescit, prope interitum est. Quorum superbia cum quotidie a Christo humilietur, non agunt pœnitentiam, nec revertuntur ad Dominum. « Et factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor. » Columba in bonum accipitur, ut Dominus in Evangelio dicit: « Estote prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbæ, » ut nec aliis nocere possimus, nec ab aliis insidias patiamur, sed simplicitate et prudentia exhibeamus hominem temperatum, quia prudentia sine simplicitate calliditas est, simplicitas

sine prudentia stultitia est. Unde et in hoc loco columba stultitiam Judaici populi designat, qui potius fisus est in homine quam in Deo, Ægyptum invocans, et ad Assyrios pergens. Qui enim auxilium Ægypti petiit, qui ab Isaia appellatur baculus arundineus confractus, ab Assyriis abducitur captivus. Factus est ergo Ephraim quasi columba seducta a diabolo, non habens cor, hoc est, intelligentiam mentis. Notandum autem quod non aquilæ, accipitri, aut corvo, vel cuilibet aliæ avi comparatur, sed columbæ, quæ tantæ fragilitatis est, ut proprios non valeat tueri fetus. Sic enim et isti comprehensi ab hostibus, non habuerunt vires se defendendi. « Ægyptum invocabant, » subaudis in auxilium, vel deos illorum colendo. « Ad Assyrios abierunt, » non sponte, sed captivi, « et cum perfecti fuerint, expandam rete meum super eos, » id est, ut sentiant quia mutant loca, meum non possunt vitare conspectum. Cum profecti fuerint in captivitatem, rete meum expandam, hoc est, potentiam meam super eos ostendam, ne possint libere redire ad terram sicut putant, donec ipse velim. « Quasi volucres cœli detraham eos, » id est, sicut avis ab altitudine cœli reti super aquas expanso detrahitur, sic ab altitudine superbie suæ deponam eos. « Cædam eos secundum auditionem cœtus eorum. » Et est sensus: Sicut juncto consilio omnes idola coluerunt, quæ fabricantes consiliati sunt omnes ut a me recederent, ita me irato omnes pariter vastabuntur, dum communiter eos percussero a rege usque ad mendicum. Possumus et hæc verba ad tempus Dominicæ passionis referre, quia sicut communi consilio tractaverunt de Domini morte, clamantes ad Pilatum, « Crucifige, crucifige eum, » sic pariter ab hostibus in solemnitate paschali comprehensi sunt, cæsi, et interfecti.

« Væ eis, » id est, damnatio perpetua erit post præsentem tribulationem. « Quoniam recesserunt a me, » idola colendo « vastabuntur » ab hostibus scilicet, et miseri erunt. « Quia prævaricati sunt in me, » adorantes vitulos aureos, et meum præceptum transgredientes, quod dixi: Non facietis vobis deos alienos. « Et ego redemi eos » de Ægyptiaca servitute, et eduxi in excelso brachio; « et ipsi locuti sunt contra me mendacia » facientes idola et dicentes: « Isti sunt dii tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti. »

« Et non clamaverunt ad me in corde suo » quo idola diligebant. « Sed ululabant in cubilibus suis. » Voces luporum vel canum imitantes in laudibus dæmonum. Ipsa enim carmina, quæ dæmonia laudantes canebant, ululatum Scriptura nuncupat. Amiserant quippe rationabilem animi intellectum, et similes facti sunt bestiis insensatis. De hæreticis facilis est intelligentia, quibus væ imminet sempiternum, quoniam a Deo recesserunt, et prævaricati sunt mandata illius, qui redemit eos sanguine suo. Ipsi enim loquuntur contra Deum mendacia, impia falsitatis dogmata componentes, non clamant ad Dominum in cordibus suis, sed ululant semper in suis conciliabulis, quæ lustra

A ferarum vocantur, ululatum luporum, et sonitum irrationabilium bestiarum imitantes. « Super triticum et vinum ruminabant. » Ruminare est revomere, quomodo animalia quod die comedunt, nocte ab intimis visceribus ad guttur et fauces redire faciunt, sicque subtilius ruminando, in ventrem redire faciunt. Et est sensus: Quia abundantia omnium rerum habebant, quæ in vino et tritico comprehenditur, ideo corruerunt recedentes a me, quod etiam Ezechiel in Sodomis et Gomorrhis factum esse commemorat. Intuendum autem quia ut ostenderet eos jumentorum similes, non dixit comedebant, sed « ruminabant. » In hoc etiam ruminasse dicuntur, quia pabula divinorum eloquiorum spiritualiter non intelligebant. « Recesserunt a me, » cultum religionis meæ spernendo, et servituti diaboli se subdendo. « Et ego erudivi eos, » id est, docui eos per Moysen, cæterosque fideles. « Et confortavi brachia eorum, » hoc est, præbui fortitudinem ad bellandum, sicut factum est temporibus Josue et Machabæorum. « Et in me cogitaverunt malitiam, » meam potentiam ad idola transferentes, dicentesque non me esse Deum, sed vitulos quos ipsi fecerunt. Nunquid aliquid possunt facere aut nocere mihi? Sed quod solum agere potuerunt, contra me cogitaverunt mala.

« Reversi sunt ut absque jugo essent, » id est, ut prius antequam vocarem eos per Abraham, deinde per Moysen et reliquos, absque jugo legisque notitia erant, cunctis nationibus commiscebantur, ita nunc reversi sunt ad priorem statum, ut absque jugo et Dei frenis irent præcipites sequendo suas voluptates. « Facti sunt quasi arcus dolosus, » id est, pravus, reflectens in dominum sagittam. Ipsi quippe fortes a Deo et extensi facti fuerant, ut adversarios hostesque percuterent, sed quos Deus extenderat contra inimicos, ipsi contra suum versi sunt Dominum, mittentes adversus eum blasphemie sagittas. « Cadent in gladio principes eorum a furore linguæ suæ. » Sicut caput malitiæ fuerunt principes, qui infelicem populum deceperunt, ita nunc ipsi vere primum confundantur propter furorem linguæ suæ, qui amentes effecti, ausi sunt vitulos aureos vocare deos, ut hoc facerent in terra repromissionis quod didicerant in Ægypto. Nam furor linguæ eorum, amentia et blasphemie intelliguntur. « Ista subsannatio eorum in terra Ægypti, » id est, hoc quod modo faciunt subsannando me et deridendo per culturam idolorum, non est nova res, quia quod fecerunt in Ægypto, et postea in deserto, hoc etiam nunc tenent. Ibi quippe cœperunt idola colere, et usque nunc in eadem perseverant malitia. Spiritualiter vero per triticum et vinum possumus intelligere mysteria corporis et sanguinis Christi, sive etiam Scripturam sacram, quæ in locis obscurioribus cibum, in facilioribus autem potum nobis præstat. Super hoc triticum vel vinum hæretici corruunt, indigne corpus et sanguinem Domini sumentes, et Scripturam divinam perverso intellectu interpretantes. Legentes enim assidue, et meditantes legem cæterasque Scripturas, co-

medere simulant, quod male intelligendo ruminant. Et hoc facientes recedunt a Domino, qui docuit eos in Ecclesia, et dedit eis fortitudinem, qua contra adversarios dimicarent. Ipsi vero cogitant contra Deum malitiam, impiissimas hæreses extruentes, fiuntque similes gentibus, et ad nihilum rediguntur. Et tales vertuntur in arcum dolosum, dum suis sententiis mortem sibi æternam inferunt. Unde principes hæreticorum propter insaniam linguæ suæ, quia Dominum blasphemant, sententia veri iudicis feriuntur, facientes eadem in falsi nominis Ecclesia, quæ ante faciebant dum in Ægypto, hoc est, in tenebris morabantur infidelitatis et ignorantiae.

CAPUT VIII.

« In gutture tuo sit tuba. » Vox Dei est ad prophetam, cui præcipitur ut sic exaltet vocem, quatenus tubæ sit similis, ut plurimi eum audiant vociferantem, quia plurimi peccaverunt. Denique quid eum exaltata voce oporteat dicere, statim subjungit, dicens : « Quasi aquila super domum Domini. » Quo in loco aquila appellatur Nabuchodonosor, veniens adversus Hierusalem et Dei templum, quod in ea erat situm. Qui aquilæ comparatur propter nimiam velocitatem vel rapacitatem, quia imitatus est volatum aquilæ raptim festinantis ad prædam. Unde Ezechiel parabolice de eo loquitur : Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu venit ad Libanum. Ipsum quippe Dei templum, super quo prophetæ præcipitur annuntiare adventum aquilæ, Ezechiel appellat Libanum. Unde et Zacharias loquitur, dicens : « Aperi, Libane, portas tuas, et comedat ignis cedros tuos. » « Pro eo quod transgressi sunt fœdus meum, et legem meam prævaricati sunt. » Et hic versus ad superiora pertinet, quo præcipitur prophetæ ut excelsa voce clamet, quia aquila super domum Dei. Et est sensus : Quod tibi dico, o propheta, atque præcipio ut in gutture tuo sit tuba, id est magna voce annunties venire regem Chaldæorum, non ob aliam causam hoc jubeo, nisi quod transgressi sunt fœdus meum faciendo idola, et legem meam prævaricati sunt, qua dixi : « Non facietis vobis deos aureos vel argenteos. »

« Me invocabunt, Deus meus, cognovimus te, Israel. » Quando, inquit, captivitas evenerit, pressi angustia, necessitate cogente invocabunt me, poscentes auxilium et misericordiam, et dicent : « Cognovimus te, Israel, » id est nos qui appellamur Israel, et servamus nomen antiquum Jacob, qui tibi placuit, scimus te atque cognoscimus, et propter tui cognitionem quam præ omnibus gentibus habemus, libera nos.

« Projecit Israel bonum, inimicus persequetur eum. » Responsio est Dei omnipotentis ad hoc, quod ipsi dixerant : « Cognovimus te, Israel. » Et est sensus : Quomodo vocamini nomine Israel, qui interpretatur vir videns Deum, cum projeceritis bonum, hoc est, Dominum Deum, a quo Jacob appellatus est Israel ? Bonum enim quod projecerat Israel. Deus

intelligitur, de quo scriptum est : « Nemo bonus nisi solus Deus. » Projecit itaque Israel bonum, hoc est, Deum suum reliquit, et pro nihilo duxit : ideoque cum clamaverit, non exaudiam eum propter falsum nomen Israel, sed inimicus (hoc est, Assyrius, sive etiam diabolus) persequetur eum, et comprehendet, qui, me rege derelicto, petierunt sibi regem, sicut habent reliquæ gentes. Unde statim subjungit :

« Ipsi regnaverunt, et non ex me : principes exstiterunt, et non cognovi. » Si hoc ad primum regem eorum Saul referre voluerimus, quæstio oritur cur Dominus dicat : Ipsi regnaverunt, et non ex me, etc., cum Dominus elegerit eum, et per sortem regem constituerit. Nam et Samuel eo rege constituto dixit : Certe videtis quem elegit Dominus. Unde et in domo absconditum prodidit, et auriculam Samuelis ante ejus adventum revelavit. Sed sciendum quia Deus omnipotens aliquando fieri permittit quod non vult, sicut de ipsius electione factum profecto constat. Vidit quippe prona illorum corda ad electionem regis, et ideo permisit fieri secundum quod petebant, contra suam voluntatem. Quod ex tonitruo et coruscatione facta tempore æstivo contra consuetudinem illius terræ, aperte monstratur. Unde et Samuel sciens hoc Deum nolle, prædixit eis jus regis, qui durissima servitute erant ei subjiciendi, ut ad Dominum regem clementissimum reverterentur. Si autem ad Jeroboam, qui postea decem tribubus præfuit, et ad cæteros principes qui ei in regno successerunt, ista retulerimus, manifeste cognoscimus hoc contra Dei ordinationem factum. Licet enim Deus propter peccatum Salomonis iratus regnum dividere voluerit, tamen contra suam voluntatem populus Israel Jeroboam elegit. Debuerat enim juxta præceptum consulere Deum, an vellet hoc fieri, et sic per sortem eligere regem, non secundum suam voluntatem. Nam et sæpe fiunt necessariae causæ, quæ præteriri nequeunt, sed tamen quia homines non Dei voluntatem, sed suam in his attendunt, graviter delinquant, sicut, verbi gratia, de Domino Salvatore dicitur, quod oporteat tradi Filium hominis, mori, et sepeliri, et cætera, ac postea infertur : Væ illi homini per quem tradendus sit. Neque enim in ejus morte nostram Judas necessitatem, aut Dei consideravit voluntatem, sed potius suam secutus est cupiditatem. Ideoque quod Deus ante sæcula fieri præordinaverat, iste faciens perenni morte damnatus est. Ipsi itaque regnaverunt, et non ex me : principes exstiterunt, et non cognovi, id est non elegi eos, ideoque eos reprobato. Scire autem Dei, eligere est : nescire autem, reprobare. « Aurum suum et argentum suum fecerunt sibi idola ut interirent, » id est, quia his abundabant, neglecto Deo qui hæc illis ad ornatum et deliciarum affluentiam dederat, fecerunt sibi idola contra animam suam ut interirent, quia dii quos fecerant, causa mortis et perditionis illis exstiterunt. Spiritualiter ista quæ de Nabuchodonosor dicuntur, possunt referri ad diabolum, qui in plerisque locis Scripturæ divinæ aquila appellatur. Unde est : Si exaltatus fueris ut aquila, inde detraham te,

dicit Dominus. Hæc aquila venit super hæreticorum conciliabula, quia quondam fuerant domus Dei: et ideo quia prævaricati sunt Dei legem, et sine causa invocant Deum verbis, a cujus notitia longe distant operibus, qui etiam Deum projicientes per falsam doctrinam, eligunt sibi reges contra Dei voluntatem, principes scilicet et auctores perversorum dogmatum, quod Deus nescit, quia ipsius notitiam non merentur. Qui aurum et argentum, id est quidquid habuerunt in nitore eloquentiæ vel fulgore spiritualium sensuum, perverse intelligendo vertunt in idola, quæ de suo corde finxerunt; et quia hoc fecerunt, idcirco perierunt.

« Projectus est vitulus tuus, Samaria. » Samaria nomen est civitatis et provinciæ; ponitur autem hic Samaria, quæ metropolis est decem tribuum, pro omnibus civitatibus ejusdem regni. Neque enim in Samaria vituli aurei erant, sed potius in Dan et in Bethel, qui (sicut dictum est) in Samaria comprehenduntur. Unum autem vitulum pro duobus debemus accipere, singularem numerum pro plurali positum agnoscentes, quod sæpissime fit in Scripturis. Projectus est (inquit) vitulus tuus, id est destructum est templum idolorum ab Assyriis. Ipsi quoque vituli sunt projecti, et conflati, atque in captivitatem delati. Unde protinus subditur, « iratus est furor meus in eis. » Quod vindicatus sum in eis, vel in vitulis scilicet, vel in eis qui eos adorabant. « Usquequo non poterunt emendari? » Ac si diceret: Quæ ista insania est, me dante locum pœnitentiæ, illos ad sanitatem nolle converti? Et exponendo quis fuerit iste vitulus, a cujus sordibus non poterunt emendari, subjungit:

« Quia ex Israel et ipse est. » Id est, non aliunde vitulum acceperunt, ut alium Sidoniis Baas et Astaroth, Gamos Moabitibus, Moloch ab Ammonitis, sed illi et rex illorum Jeroboam fecerunt vitulum. « Artifex fecit illum, » hoc est, Jeroboam malitiæ inventor, vel certe artifex quilibet jussus ab illo, unde ostenditur, « quia non est Deus » quem manus format artificis, sed simulacrum. « Quam in aranearum telas erit vitulus Samariæ, » id est, sicut telæ aranearum vento percussæ dissolvuntur et annihilantur, ita vitulus ejus redigetur ad nihilum. Unum autem vitulum, sicut et supra, pro duobus posuit.

« Quia ventum seminabunt, et turbinem metent. » Seminabunt positum est pro eo, quod est seminaverunt, futurum scilicet pro præterito, sicut sæpe fit in Scripturis. Ventum (inquit) seminabunt, hoc est, inania opera facient, idolum fabricantes vacuum penitus omni divinitate, et idcirco turbinem metent, captivitatem scilicet, tempestatem, et miseriam. « Culmus stans non est in eis, germen non farinam faciet. » Quando semina jacta corrumpuntur vento, et medullam perdunt interiorem, nequaquam possunt facere stipulæ ut ex his seminibus tantummodo possit effici farina. Et est sensus: Sicut vento corrupto semina fructum non reddunt, ita in eis fructus boni operis reperiri non potest, nec ali-

quam speciem ferundæ operationis possunt habere. Unde et subditur: « Quod et si fecerint, alieni comedent eam, » id est, si habere prævaluerint aliquam potestatem ad tempus, vel si fecerint aliquod bonum, alieni, hoc est Assyrii, hæc omnia auferent, vel etiam dæmones, de quibus Dominus in Evangelio loquitur, quod jacta semina comederint volucres cæli.

« Devoratus est Israel, » ab hostibus, qui interfecerunt, vel a dæmonibus, qui omne bonum illorum abstulerunt. « Nunc factus est nationibus, » hoc est, factus est similis gentibus idola colentibus. Unde subjungitur, « quasi vas immundum. » Vas immundum, quantum pertinet ad litteram, appellat, quo ad suscipienda et projicienda stercorea uti solemus. Tales ipsi erant stercoreibus et sordibus idolorum maculati, facti vas non in honorem, sed potius in contumeliam, ideoque velut immundi projecti sunt a Domino: quid enim immundius esse potest dæmoniaco spiritu? Hæc omnia hæreticis possunt aptari, qui inania sectantur, et ideo vacui recedent, et in carne seminantes de carne metent turpitudinem corruptionis, in quibus cum videatur culmus ecclesiastici dogmatis stare, per hoc quod baptizati sunt, quod mysteria corporis Christi celebrant, non faciet farinam, hoc est, non perveniet ad fructum boni operis, quia omnis illorum actio vacua est et nihili. Quod et si fecerint, alieni comedent eam, quia favoribus hominum elati, omne bonum suum amittent, ideoque in futuro fructu remunerationis carebunt. Qui etiam ab hostibus, id est dæmonibus sæpissime devorati, fiunt vas immundum, et similes paganis existunt, etiam nomen Christianitatis amittentes.

« Quia ipsi ascenderunt ad Assur, » non sponte pergentes, sed potius invitæ captivitatis malum perferentes. « Onager solitarius sibi Ephraim. » Onager est asinus sylvestris, qui non similiter ut oves pascua requirit domestica, sed sponte per diversa loca vagatur, et solitariam diligit habitationem. Tales facti sunt Judæi recedentes a Deo, pro libito suo per diversa idola currentes, et varios deos sibi fabricantes, qui a Deo derelicti, solitarii effecti sunt, de quibus adhuc subditur, « munera dederunt amatoribus suis, » id est Assyriis, quibus quondam in amicitiam juncti fuerant, quod factum est temporibus Manahen, vel Osee regis, sicut supra dictum est.

« Sed et cum mercede conduxerunt nationes, » subaudis, in auxilium sibi, quod supra ostensum est, ubi dicitur, quod abierit Ephraim ad Assur, et miserit ad regem ultorem. « Nunc congregabo eos, » subaudis ad pugnam, scilicet ut cuncti pariter ducantur captivi. « Et quiescent paulisper ab onere regis et principum. » Quasi diceret: Hactenus amabant dare adversarii munera, quos diligebant: nunc autem faciam eos cessare paulisper, ut quandiu transierint in captivitatem, non solvant stipendia etiam suis regibus et principibus, donec scilicet perveniant in Assyrios, ubi nequaquam veluti liberi tri-

buta et stipendia dabunt, sed in ultimam servitutem A cata autem vindicat; idcirco ergo, quia post datam legem peccaverunt isti, dicitur nunc, id est in præsenti tempore recordabitur iniquitates eorum, ad ulciscendum scilicet, et peccata pristina visitabit per flagella et tormentum miseriæ et captivitatis. «Ipsi in Ægyptum convertentur.» Tripliciter hoc intelligi potest. Conversi quippe sunt in Ægyptum, primum mente deos eorum colendo, deinde auxilium postulando, non confisi in Dei protectione, ad ultimum, cum Deus præceperit eis ne ultra redirent ad Ægyptum, contempto Deo, etiam corpore reversi sunt in Ægyptum, et habitaverunt ibi.

« Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum, factæ sunt ei aræ in delictum. » Ostendit causam cur patiantur captivitatem, et desinant paulisper dare munera regibus et principibus, quia scilicet Ephraim, id est Jeroboam, vel certe omnis populus decem tribuum, multiplicavit altaria, in quibus peccatis peccata conjungerent. Ideoque potius peccaverunt, quia non solum in Dan aut in Bethel, sed in montibus et lucis diversisque locis idola colebant.

Quæ altaria (id est aræ) versa sunt ei in delictum, quia quanto plura fuerunt, tanto magis ibi peccaverunt. « Scribam ei multiplices leges meas. » Quia scilicet pro nihilo ducunt legem, quam dederam eis per Moysen, idola colendo in diversis locis, cum præceperim ut in Hierusalem unum esset altare, adhibebo ei multiplices leges, quibus corrigantur, sed rursus intendens illorum nequitiam subjungit, quia et ipsæ leges « quæ velut alienæ computatæ sunt. » Quasi diceret: Quia enim contempserunt eam quam ante susceperant, quid prodest ultra alias scribere leges?

« Hostias afferent, immolabunt carnes, et comedent. » Hic ostenditur quod idcirco plura fecerint altaria, ut afferent hostias et ibi varia immolarent sacrificia, ubi ventrem suum replerent, non ut Domino placerent. Quamobrem et subjungitur, « et Dominus non suscipiet eas. » Quia videlicet non ipsi, sed potius dæmonibus offerebantur. Neque enim Domino, sed suo ventri immolaverunt eas et gutturi. C Omne enim studium suum in hoc habebant, ut ipsi hostias comederent, non ut per eas Domino placerent. Hæretici quoque multiplicant sibi altaria, quando veritatem deserentes, varia sibi componunt dogmata, non ad placandum Deum, sed ad irritandum. Siquidem altare sanctæ Ecclesiæ unum est, licet per diversa orbis terrarum loca multa construantur altaria, sicut una fides, unam et baptismum secundum Pauli apostoli dogma. Quod dum hæretici deserunt, gravis delictum incurrunt. Unde et leges Dei non merentur accipere, quia eas quas acceperant ante, contempserunt, qui unam et veram Christi corporis hostiam deserentes, varias immolant victimas, pro libito suo comedentes et consecrantes mysteria Christi. Unde quidquid fecerint, eleemosynam scilicet, humilitatem, pudicitiam, cæteraque virtutum opera exhibentes, pro nihilo a Deo ducuntur. Nec aliquid de hujusmodi sacrificiis Dominus suscipiet, quia non Dei, sed suam in his gloriam quærent. « Nunc recordabitur iniquitates eorum, et visitabit peccata eorum. » Interest aliquid inter iniquitatem et peccatum. Iniquitas enim est quidquid ante divinam committitur cognitionem. Peccatum vero, quod post legem perpetratur, quod etiam gravius accipitur. Unde est: « Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. » Et qui in delictis permanent, iniquitates eorum Dominus recordatur, quas ante legem commiserant, pec-

« Et oblitus est Israel factoris sui, et ædificavit delubra. » Israelis nomine (ut sæpe dictum est) omnis populus intelligitur decem tribuum, a majori parte nomen pristinum retinens. Qui oblitus cultum Dei sui, in montibus et collibus et sub umbrosis arboribus Baalim et Astaroth aliaque idola coluit, et ædificavit ibi delubra, hoc est, templa deorum construxit. « Et Judas multiplicavit urbes munitas. » Nomine Judæ duæ tribus accipiuntur, Judas scilicet ac Benjamin, cum tribu sacerdotali. Qui cum vidissent Israelem a Dei amore recessisse, et visitata eorum peccata, non sunt conversi ad Dominum, sed ædificaverunt sibi urbes munitas, quibus tuerentur; sed nihil eis profuit, quia sicut historia Regum narrat, quadragesimo anno Ezechiae ascendit Sennacherib, et destruxit omnes civitates munitas, et cepit eas. Unde subjungitur: « Et mittam ignem in civitates ejus, et devorabit ædes ejus. » Ignis quippe vocatur Sennacherib, qui civitates et ædes, hoc est, domos tam publicas quam etiam privatas destruxit, et igne combussit. Qui si ad hæreticos hæc ut cætera retulerimus, et iniquitates quæ eis in baptismo fuerant dimissæ, et nova eis peccata quæ post baptismum egerunt, imputantur, et vindicta eis redditur, eo quod ad Ægyptum, hoc est ad tenebras infidelitatis, a quibus per confessionem Christi exierant, sint reversi, obliviscentes Dei sui, et varia fingentes delubra, hoc est, falsitatis dogmata. Judas quoque, id est vir ecclesiasticus, in malis operibus vel in sanctarum Scripturarum interpretatione perversa, ædificat sibi urbes munitas, non auxilio Dei, sed artificis mendacio, dum scripturam male intelligens, testimoniis divinis suos nititur confirmare errores, quos Dominus igne sui spiritus succendet, et ad nihilum deducet.

CAPUT IX.

« Noli lætari, Israel, noli exultare sicut populi, quia fornicatus es a Deo tuo. » Populi nationum ignorantes Dei notitiam, et varia colentes dæmonum portenta, lætabantur ibi: quod videntes Israelitæ et ipsi quoque cæperunt gaudere in cultura deorum suorum, eo quod similes essent gentibus, putantes se pace frui, veluti cæteræ gentes. Idcirco dicitur ei: « Noli lætari, Israel, » quia recessisti a me. Non enim diu pacem (ut æstimas), habebis, propter hoc quinimo captivus duceris, ut peccata tua puniantur, qui

mibi servitutis censum impendere volens, factus es A sicut populi qui ignorant me, qui etiam in suis diis lætantur et gaudent. Noli ergo gaudere, quia fornicatus es a Deo tuo, et noli te putare talem ut sunt cæteræ gentes, quoniam aliter nesciens Deum, aliter autem punitur recedens a Deo. Servus autem qui scit voluntatem domini sui, et non facit eam, vapulabit multum. « Dilexisti mercedem super omnes areas tritici. » Per areas et triticum, abundantiam omnium rerum intelligamus, quibus idem populus fruebatur, quæ omnia putabat sibi esse data pro mercede, eo quod derelicto Deo cœperit idola colere. Omnia enim quæ a Deo perceperat, idolis deputabat, quam ob rem justo Dei iudicio hæc omnia eis auferri minantur, cum subditur :

« Area et torcular non pascet eas, » id est, mit- B tam illis inopiam famis, ut in areis non inveniatur triticum, neque in torcularibus vinum. Quod factum esse constat temporibus Eliæ et Elisei, quando matres, cogente fame, filiorum suorum cadaveribus pascabantur. « Et vinum mentietur eis, » id est deficiet, nec erit in vineis aut torcularibus, sicut putabant. Dicitur et hæreticis ne gaudeant, qui putant se similes esse gentibus, dum ab unitate Ecclesiæ recedunt, quoniam qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt, qui autem post Dei notitiam recesserint a recta fide, gravius punientur. Qui etiam temporalibus bonis abundantes, area et torculari (corpore scilicet et sanguine Christi) non satiantur, quia dum indigne comedunt, perpetuum luctum et æterna sibi tormenta præparant.

« Non habitabunt in terra Domini. » Non solum penuriam famis patientur in terra, quam a Domino acceperunt, sed etiam in captivitatem ducentur, nec possunt habitare in terra, quam suis sceleribus polluerunt. « Reversus est Ephraim in Ægyptum. » Subaudis corde, vel, sicut supra dictum est, deos eorum colendo. Et in Assyriis pollutum comedit. » Sicut enim in terra sua idolothyta comedebant, ita ducti in captivitatem, in Assyriis sacrificiis dæmonum vescabantur: quæ dum idolis offerebantur, polluta fiebant.

Non libabunt Domino vinum, » sed dæmonibus, « et non placebunt ei. » Neque enim ipsi in Chaldæa positi Domino vinum libare poterant, non habentes templum vel altare, in quo hæc facerent. « Sacri- D ficia eorum quasi panis lugentium. Omnes qui comedunt eum, contaminabuntur. » Apud Judæos cum pro mortuo sacrificium offerebatur, quisquis inde comedisset, immundus fiebat et ipse, et sacrificium quod oblatum fuerat. Ipsum quippe sacrificium vocatur panis lugentium, propter hoc videlicet, quia pro mortuo erat oblatum, in cuius morte lugebant parentes. Aliter: Mos apud Judæos fuit, mortuum per septem dies deflere. Quandiu autem hoc agebatur lamentum, quidquid in domo mortui per septem dies quibus eum deflebant, fiebat, immundum erat. Et quisquis ex eadem domo comedisset, vel aliquid tangeret, immundus fiebat. Unde et aliorum

comedebant usque ad septimum diem. Prima quippe die flebant mortuum, adhuc in eadem domo jacentem. Post cuius sepulturam feretrum in medio ponebatur, et quasi præsentem mortuo lamentabantur. Secundum hanc itaque consuetudinem dicit propheta: « Sacrificia eorum quasi panis lugentium, » etc. Et est sensus: Sicuti ea quæ in modo mortui erant, immunda fiebant septem diebus quibus lugebant mortuum, quisquis inde comedisset aut bibisset immundus fiebat, sic illorum sacrificia, qui idolis immolant, immunda sunt, tam ipsa quam qui ea offerunt vel comedunt. « Quia panis eorum animæ ipsorum, » subaudis præparatur, id est, ad hoc offerunt panem et cætera idolis, ut inde satientur et gaudeant in præsentem vitam. Anima hic pro vita præsentem ponitur, sicut solet fieri in divino eloquio, unde est, Qui amat animam suam, perdet eam. « Non intrabit in domum Domini. » Quia videlicet non Domino offertur, sed dæmonibus. Sciendum autem quia panis pro omni cibo et sacrificio ponitur. De hæreticis facilis est intellectus, qui non habitant in domo Domini, hoc est, in Ecclesia fidelium, quæ propter soliditatem fidei sæpe terra appellatur. Hinc Joannes dicit: « Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. » Et revertentur in Ægyptum, opera infidelium imitantes. Unde et inter Assyrios polluta comedunt, dum in societate dæmonum voluptatibus suis satiantur, nec libant Domino vinum, quia spiritualiter non lætantur in ipso. Unde non placebunt ei, sed quæcunque fecerint, immunda reputabantur. Nec in domum Domini intrare poterunt, quia omne quod faciunt vertetur in luctum: quia ad hoc bona operantur, ut verba prædicationis, quæ panis appellantur, suis auditoribus impendant, ut in præsentem gaudeant, exspoliantes domos viduarum sua deceptione, quæ comedentes contaminantur: quia qui doctrinam hæreticorum suscipiunt, immundi fiunt. Hæreticorum enim conciliabula non domus Dei sunt, sed spelunca latronum appellantur.

« Quid facietis in die solemni, in die festivitatis Domini? » Diem solemnem vel festivitatis Domini, debemus intelligere vel captivitatis tempus et miseriarum, quo vindictam de suis inimicis et hostibus exercuit. Licet enim omnes dies Domini sint, illa tamen proprie ejus esse dicitur, quæ vindictam reddere cogitur. Cum venerit, inquit, dies captivitatis, et sævissimus hostis ingruerit, quæ in ea solemnitas est, quam ego habeo placabilem, quia me vindicat de meis hostibus, et injuriæ ponit modum, quid facietis? Respondete. Illis tacentibus sibi ipse respondet, imo quid sint facturi, divinis oculis intuetur. Unde subjungitur: « Ecce enim profecti sunt a vastitate. » Quo in loco præteritum pro futuro ponitur usitato more sacræ Scripturæ. Profecti sunt scilicet, pro eo quod est proficiscentur, quia miseria et vastitate prementibus Assyriis atque Chaldæis, captosque ligare cupientibus, fugient ad Ægyptum, ut possint evadere manus hostium. Unde et subditur: « Ægyptus congregabit eos. Memphis sepeliet eos. » Quod de

reliquis duarum tribuum est accipiendum, quæ interfecit Godaliam cum Jeremia contra Domini præceptum, fugientes Chaldæos ingressi sunt Ægyptum, ubi postea interempti sunt a Nabuchodonosor, sicut liber ipsius prophetæ testatur. Memphis autem, cujus habitatores sepellerunt Judæos ibi interemptos, civitas erat metropolis Ægypti ante Alexandriam. « Desiderabile argentum eorum, urtica hæreditabit et lappa in tabernaculis eorum. » Hæc verba longam significant vastitatem, quia ubi erant quondam Domus pulcherrimæ, ibi ortæ sunt lappæ atque urticæ. Nam per argentum illud intelligitur, quod argento emitur, villæ videlicet atque agri, quos diuturna vastitas redegit in solitudinem. Dicitur et hæreticis: Cum venerit dies festivitatis Domini, hoc est, dies iudicii, quando vitam suis redditurus est amicis, quid facietis? Ecce enim vastati estis ab hostibus, id est dæmonibus, qui vos omnibus exspoliaverunt virtutibus, imitati estis opera infidelium, et cæteris estis nationibus similes. Propter hoc ibi sepeliet vos Memphis, quæ interpretatur ex ore, quia juxta sententias et blasphemias oris vestri damnabimini, et quod locuti estis in suppliciis sentietis. Tuncque desiderabile argenti, id est, quidquid habuistis in nitore eloquentiæ et falsis dogmatibus urtica hæreditabit, hoc est, perpetuum incendium possidebit, quod vos æterno ardore consumet. Et erit lappa in tabernaculis suis hoc est, conscientia peccatorum et pristinae conversationis, et curæ hujusmodi vos torquebunt.

« Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis. » Visitatio in hoc loco pro afflictione et tormento ponitur. Alibi ponitur in bono, ut est: « Visitavit nos oriens ex alto. » « Venerunt (inquit) dies visitationis, » de quibus supra dixerat: « Quid facietis in die solemni et festivitatis Domini? » Venerunt dies retributionis, ut qualia fecerunt, talia recipiant. « Scito te, Israel, stultum prophetam, insanum, virum spiritualem. » Populus Israeliticus veros Dei prophetas, insanos appellabat. Unde legimus quod dixerunt principes in Ramoth Galaad ad Hieu: « Quid dixit tibi insanus iste? » quibus ille ait: « Nostis hominem; et quid locutus sit. » Dicitur ergo: O Israel, nunc tua verba cognosce, qui prophetam tibi vera dicentem et Spiritu sancto prophetantem, stultum et insanum vocabas. Scito itaque te stultum, hoc est, sine intellectu, et eum quem vocabas prophetam insanum, qui mea verba despexisti, et putabas te esse virum spiritualem, et profutura tibi æstimabas te videre per Spiritum sanctum. Aliter: Scito te, Israel, stultum prophetam, quia tibi promittebas pacem, et non venit juxta tuam falsam æstimationem; scito te etiam prophetam esse insanum, qui mea verba despexisti, et putabas te esse virum spiritualem, et profutura tibi æstimabas te videre per spiritum. « Propter multitudinem iniquitatis tuæ et multitudinem amentię. » Id est, propter innumera peccata multam etiam incurristi amentiam, ut proprium amittens intellectum, nescires quid ageres. Unde nec ea quæ

A tibi futura erant adversa videre potuisti, nec eos qui per Spiritum sanctum edocti erant, et tibi ea prædicabant audisti, quos insuper insanos et amentes vocasti. Dies quoque ultionis veniet reprobis, quando Domino veniente ad iudicium, visitabuntur ad pœnam, et reddetur eis prout gesserant, qui dum viverent, Israelitas (hoc est, viros videntes Deum) se esse fatebantur, quod non erant, non cognoscentes suam stultitiam, dicentes Dei Filium facturam, Spiritum sanctum negantes; et rursus, alium Deum bonum, alium mundi asserentes creatorem, quorum insania multiplex est, quia et iniquitates quamplurimæ.

« Speculator Ephraim cum Deo meo, propheta laqueus ruinæ factus est super omnes vias ejus. » Vox prophetæ: Speculator Ephraim, subaudis est, cum Deo meo, id est ad hoc a Deo meo constitutus est speculator Jeroboam, qui nomine Ephraim intelligitur, ut ipse et ejus sequaces reges speculatores essent populi Dei, et eis bona providerent, ac secundum Dei voluntatem, regerent atque instruerent eos. Speculatores quippe appellabantur rectores et prophetæ ipsius populi. Unde et dicitur Ezechieli: « Speculatorem dedi te domui Israel. » Ita ergo Jeroboam quasi speculator et quasi propheta datus est populo cum sequacibus suis, ut populum corrigerent delinquentem, et ad rectum iter revocarent. Sed qui eos erudire debuerat, factus est laqueus ruinæ in omnibus suis actionibus, quia per potentiam et pravam suasionem fecit eos idola colere: et qui debuerat esse propheta ut populo Dei culturam ostenderet docuit eos idololatriam. Unde hic subditur: « Insania » hoc est, idolum « in domo Dei ejus, » id est, in Bethel, ubi antea fuerat domus Dei. Ibi quippe vitulum aureum adorandum constituit.

« Profunde peccaverunt, sicut in diebus Gabaa. » Hic reducit propheta ad memoriam scelus filiorum Israel quod quondam gestum et in Gabaa, quando uxorem Levitæ revertentis de Bethleem illicito necavere concubitu, sicque in impietatis barathrum suo tempore Israelitas dicit demersos, ut vincant scelus quod olim fuerat in Gabaa perpetratum. Possumus et dies Gabaa accipere tempus, quando pro Deo ibi elegerunt regem Saul de urbe Gabaa. Potius enim isti peccaverunt, quoniam illi tantummodo Deum reliquerunt eligendo sibi regem hominem qui eis dominaretur: isti autem et regem sibi elegerunt. Jeroboam videlicet filium Nabath contra Dei voluntatem; insuper a Deo recesserunt, vitulos quos ipse fecerat adorando. « Recordabitur iniquitates eorum, » subaudis, quas nunc putabatur esse oblitus, « et visitabit peccata eorum, » subaudis per captivitatem in mortem. Deus enim aliquando oblivionem non patitur, sed tunc recordari dicitur, quando vindictam peccatoribus reddere cognoscitur. Possunt et hæc referri ad eos qui præpositi fuerant Ecclesiæ, id est episcopi et presbyteri. Sed ipsi perversam doctrinam docendo, facti sunt aliis laqueus perditionis.

« Quasi vias [Al. uvas] in deserto inveni Israel, A quasi prima poma ficulneæ. » Id est, cum omnes gentes desertæ essent a Deo, cujus notitiam non habebant, inveni populum Israel, quasi viam in solitudine, et sicut avide novi fructus inventi comeduntur, sic omnibus gentibus relictis in deserto, hujusmodi elegi eos. Hoc est enim quod subjungit, « quasi prima poma ficulneæ, » subaudis quæ delectabilis est et cum amore colligitur. » In cacumine ejus vidi patres eorum. » Hoc est, in initio ipsius populi gratia misericordiæ meæ elegi Abraham, Isaac, et Jacob, quia mihi placuerunt, adherentes fide et bonis operibus. Videre quippe Dei, misereri est. » Ipsi autem intraverunt ad Beelphegor, » id est idolum Moabitarum, « et abalienati sunt » id est, recesserunt. « In profusione, « subaudis sui, « et facti sunt abominabiles, » hoc est, abjectione digni. « Sicut ea quæ dilexerunt, » juxta illud quod scriptum est in psalmo : « Similes illis frant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis, » ut non solum idololatræ, sed etiam ipsa idola nuncupantur. Ut autem ad fidelem populum ista referamus, in deserto hujus sæculi, id est cum omnis mundus teneretur in peccato, et gentes ignorarent Deum, primum in apostolis et apostolicis viris invenit Dominus populum Christianum mente Deum videntem, et dulcissimis eorum satiatus est fructibus. Sed hæretici qui sibi nomen Christianitatis usurpant, intraverunt ad Beelphegor, servientes libidini. Difficile est enim, ut beatus Hieronymus dicit, hæreticum reperire, qui diligat castitatem, licet eam soleat ore præferre, quia aliud loquitur labiis, aliud servat conscientia, et implet opere. Unde et abominabiles existunt, facti immundi, sicut ea quæ dilexerunt.

« Ephraim quasi avis avolavit. » Hoc est, populus decem tribuum velociter terram propriam amittens, abiit in captivitatem. Avem autem appellavit eum propheta, ut velocem in Babylonem transitum demonstraret. « Gloria eorum a partu et ab utero et a conceptu, » subaudis avolavit. Gloriabatur populus decem tribuum in multitudine filiorum et multitudine exercituum, et in eo se majorem arbitratus est Juda fratre suo, quia ipse decem tribubus, ille duobus præfuit. Habebant ergo plurimos filios, quibus gloriabantur, qui omnes captivi ducti sunt, aut etiam interfecti, et avolavit, hoc est, subito omnis eorum gloriatio qua in filiis gloriabantur, recessit. Unde et subditur :

« Quod et si enutrierint filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus, » id est, si multitudinem liberorum congregaverint, et licentiam nutriendi habuerint, nihil eis proderit, quia tradentur neci, et faciam ut non gloriantur in eis, quia videbunt illos interfici, et ab hostibus captivari, cæterisque nationibus in propagine filiorum lætantibus, ipsi erunt absque liberis. » Sed et vae eis, cum recessero ab eis. » Quia enim ipsi recesserunt a me, et ego recedam ab eis, tuncque sentient vae, hoc est damnationem æternam, cum omnia meum perdiderint auxilium.

Ephraim ut vidi, Tyrus erat fundata in pulchritudine. Tyrus civitas erat nobilis et multarum divitiarum, in medio maris sita, et dicebatur emporium, eo quod omnes ibi invenirentur divitiæ ad emendum, plurimisque civibus abundabat. Quapropter Ephraim, id est decem tribus superbientes in multitudine divitiarum et populorum similem se Tyro putavit, fundata in pulchritudine, id est in honore et decore multarum divitiarum. Et est sensus : Tam pulcher erat (inquit) Ephraim, qui nunc desertus est, et sic vallabatur Dei auxilio, ut Tyrus qui mari cingitur, et procellas ac turbines ventorum contemnit : et sicut Tyrus undas adversum se insurgentes non curat, sic illi Dei protecti auxilio pro nihilo ducebant omnes adversum se insurgentes. « Ephraim adducet ad interfectorem filios suos. » Interfectorem intelligamus Azaelem regem Syriæ, qui Samariam longo tempore obsedit, quousque fame cogente ad eum exirent, arbitantes sibi utilius cum gladio subito perire, quam longa inedia. Tropologice hæretici intelliguntur Ephraim, quæ veluti instabiles et lascivi de Ecclesia recedunt, et gloriantur in multitudine filiorum, quos per prævum dogma sibi generant, quibusque Dominus comminatur, etiamsi enutriti fuerint puniendos, quoniam ex fornicatione sunt geniti, ideo et patres absque liberis redduntur, dum simul discipuli cum pravis pereunt magistris, de quibus et subditur : « Vae eis cum recessero ab eis. » Simulque replicat qualis fuerit Ephraim, quando (inquit) erat in Ecclesia inter sæculi hujus tentationem, quasi Tyrus tunde-
batur marinis fluctibus, et tamen nihil adversi poterat sustinere, quia habebat fundamentum Christum, super quod domus ædificata non potest everti. Nunc autem filios suos educit ad interfectorem, hoc est, ad diabolum, qui æternaliter animas pravos jugulat. Et pulchre dicit, « educit, » id est, de Ecclesia facit extrahi foras. Moraliter filios Ephraim possumus dicere cogitationes pessimas, et contraria dogmata veritati, quæ omnia Dominus interficit, nec peccatores tales liberos habere patitur, quas æternaliter derelinquens, cum suis pravis dogmatibus et iniquis cogitationibus punit. Unde est : In illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

« Da eis, Domine. Quid dabis eis ? Da eis vulvam sine liberis et ubera arenia. » Ne his quæ Deus pro benedictione dedit male utamur, et in contrario quæque ab eo data sunt convertamur, expedit ut auferantur a nobis. Denique cum nobis lingua data sit ad Deum laudandum, et quæ bona sunt loquenda, si quis ea abutatur in blasphemiam, contra hunc Psalmista deprecatur : « Muta fiant labia dolosa, » etc. Quia ergo Ephraim gloriabatur in utero et in conceptu et partu, et in populorum multitudine, pro quibus elatus in superbiam tumebat, cum potius deberet humiliari et Deo gratias agere, qui eos multiplicaverat, loquitur propheta ad Dominum, dicens : « Da eis, Domine, » sibi que ipsi respondet. « Quid dabis eis ? » Et statim imprecando et provocando Deum

adversus illos, subinfert: Da eis vulvam sterilem et A ubera arentia, ne scilicet habeant causas superbiæ, et in quo gloriari solent, in hoc confundantur. Superbia enim in eis erat multitudo filiorum. ideoque ait: Da eis vulvam sterilem, ne scilicet generent filios, et da ubera arentia, ut, etiamsi genuerint, non habeant unde eos lactare possint.

« Omnes nequitiae eorum in Galgal, quia ibi ex- osos habui eos. » In Galgal Saul unctus est in regem, Samuele iram Dei populo nuntians. Ibi (inquit) ex- osos habui eos, quia regem hominem ibi postulantem, a meo imperio recesserunt. Aliter: Legimus in Li- bro Jesu Nave, quod in Galgal populus Israeliticus secundo fuerit circumcisus, ubi etiam postea quasi causa religionis primum cœperunt colere idola, in quorum cultura omnia scelera commiserunt. Verum B quia Galgal revelatio, sive volutabrum interpreta- tur, bene nequitiae hæreticorum in Galgal esse di- cuntur, eo quod manifestanda opera eorum, ipsique sint ad inferos devolvendi. Ipsi enim veraciter odio digni sunt, quia contra Deum mendacia loquuntur.

« Propter malitiam adinventionum eorum. » Id est, propter idolorum culturam, quam ipsi malitiose adversum me invenerunt, « de domo mea ejiciam eos, » id est, de Bethel, quæ domus Dei dicitur. Sive etiam domum Domini possumus intelligere cœlum, de quo ejecti sunt; quia deficientes corpo- re, in anima quoque æternaliter pereunt.

« Non addam ut diligam eos. » Perspicuum est, quod non addiderit Dominus ut ultra eos diligeret, unde usque hodie in captivitate permanserunt. « Om- nes principes eorum recedentes, » subaudis sunt. Principes in hoc loco debemus intelligere reges de- cem tribuum, qui omnes a Deo per idololatriam re- cesserunt, nullusque ex eis ad Deum toto corde con- versus est. Possumus hæc omnia referre ad Christi tempora, et intelligere de duabus tribubus, quæ in adventu ejus ejectæ sunt de domo Dei, ne salvaren- tur, ut Israel, id est, ut populus Christianus salva- retur. Hinc in Evangelio legimus quod fecerit Do- minus flagellum de funiculis, et ejecerit eos de tem- plo, quia domum Patris ejus fecerunt domum ne- gotiationis.

« Percussus est Ephraim, » a Deo, qui tradidit eos hostibus, « radix illorum exsiccata est, fructum nequa- quam facient. » Metaphoram sumit ab arbore, cujus D si radices aruerint, fructum ferre non poterit: et si paululum fecerit, statim in ipso flore siccabitur. Quam autem Israelitarum radicem debemus intelli- gere, nisi bonos patres, ex quibus illi carnis sumpse- runt originem? Et tamen quia noluerunt eorum fi- dem tenere, atque exempla imitari, exsiccata est radix illorum per hoc, quod illis subvenire non po- tuerunt, ut ab imminente malo eos liberarent: vel certe radicem Deum debemus accipere omnipoten- tem, in quo fuerant fundati, quique eos ut omnes populos creaverat, protegebat, et crescere faciebat. Hæc ergo radix in illis exsiccata est, quia jam non eos proteggit atque defendit. Unde subditur: Fructum

nequaquam facient, id est, filios non generabunt, vel bona opera non habebunt. « Quod et si genuerint, interficiam amantissima uteri eorum. » Id est, si contigerit eos habere filios contra meam volunta- tem, nihil eis proderit, quia interficiam natos eo- rum. quos admodum diligunt. Hoc est enim quod supra ait: Quod si enutrierint filios, absque liberis eos faciam.

« Abjiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum, et erunt vagi in nationibus. » Varias culturas per diversa loca sequendo, quia noluerunt esse solidi in unius veri veneratione Dei. Possumus hoc genera- liter intelligere de omnibus Judæis, quorum quia principes a Domino recesserunt, moventes populum ut eum ad mortem expeterent, ejecit eos de domo sua, et non addit ut diligat eos. Quorum radix per- cussa exsiccata est, quia cordis intelligentiam per- diderunt, nec sano sensu Scripturam sacram intel- ligunt, ideoque fructum bonæ operationis non fa- ciunt. Quod et si fecerint, id est, si visi fuerint Scripturam sanctam legemque meditari, et quasi amantissimos filios aliquid scientiæ et doctrinæ de suo protulerint, adversante Domino succidentur. Abjecit enim eos Deus omnium prophetarum, quia non audierunt eum, et vagi erant in nationibus, non habentes altare, non ædem, non civitatem propriam. Unde et David in psalmo: Non occidas eos ne- quando obliviscantur populi mei, disperge illos, etc.

CAPUT X.

« Vitis frondosa Israel, » subaudis fuit in sanctis, quando abundavit bonis operibus. Unde est: Vinea Domini sabaoth domus Israel est. « Fructus adæ- quatus est ei. » Bonas enim propagines habens et flagella fructifera, multos botros attulit, et uvarum fecunditas ramorum magnitudinem cœquavit. Quia secundum multitudinem populorum abundavit bonis operibus, in patriarchis, prophetis et cæteris bonis viris. Alia translatio habet: Vitis aquosa Israel, quod in malam partem intelligimus, quia videlicet aquosa vitis, si a vinitore non fuerit putata, tota in frondibus crescit, et humorem quem debuerat in vina mutare, vana frondium et foliorum ambitione disperdit, et istiusmodi vitis damnosa est agricolis. Talis fuit Israel, crescens in multitudine populo- rum, et non reddens fructum agricolæ Deo, quia cum debuisset facere uvas, fecit labruscas. De qui- bus scriptum est: « Vinea Sodomorum vinea eo- rum. » Laborem enim suum non in bonis operibus, sed in abundantia foliorum occupaverunt. « Secun- dum multitudinem fructus sui multiplicavit sibi al- taria. » Id est, quot fuerunt homines, tot habuerunt altaria: quæ enim prius fuerat abundans bonis ope- ribus, postea abundantiam fructuum vertit in offen- sam multitudinem, ut quanto plures haberet popu- los, tanto plura ædificaret altaria. Unde subdit, « Juxta ubertatem terræ suæ exuberavit simulacris, » id est, secundum quod terra illorum præ omnibus terris fuit uberrima, sic præ omnibus gentibus fe-

cerunt ibi simulacra, id est imagines mortuorum A hominum aut animalium, intantum ut etiam abundantiam terræ nimietas vinceret idolorum. Sic et hæretici dum essent in Ecclesia plantati, vocabantur vinea Domini, et afferebant uberrimos fructus : postea vero recedentes a bono altari, id est ab unitate fidei, plures erroris sui aras extruxerunt, et juxta ubertatem terræ suæ, id est juxta acumen sensus et vim ardentis ingenii, exuberaverunt simulacris. Ex profundissimo enim sensu reges et populi vitulos aureos adoraverunt, et habuerunt in impietate consensum, quem prævenit captivitas. Extremus enim rex decem tribuum fuit Osee, de quo scriptum est quod fecerit quidem malum in conspectu Domini, sed non sicut reges qui fuerunt ante eum ; quia permisit eos (si vellent) ire in templum Domini, quod erat in Hierosolymis. Sed quia data sibi licentia noluerunt ire in Hierusalem, nono anno Osee venit Salmanasar, rex Assyriorum, et cepit populum Israel, duxitque in Assyrios, et habitare fecit juxta flumen Gozan, in civitatibus Medorum. Quæri autem potest cur sub pessimis regibus capti non fuerint, sed sub eo qui cœperat ex parte aliqua ad meliora converti ? Ad quod dicendum, quod sub aliis regibus excusabat se populus, et dicebat : Regum paremus imperiis nec possumus resistere tyrannidi, ideoque colimus vitulos quos adorare compellimur, et ad templum Domini ascendere non possumus. In diebus autem Osee, ab eodem rege præceptum est, ne tanto studio colerentur vituli sed qui vellet ire in Hierusalem, et in templo sacrificaret. Huic enim sententiæ contradixit populus, et hoc est quod nunc C

dicit : « Divisum est cor eorum, » id est voluntas et sensus regis et populi. Ideoque nunc ait, jam nulla excusatione remanente, « nunc interibunt » et tradentur æternæ captivitati. Statim enim ut populus dissensit a rege, venit interitus et captivitas, quam Osee propheta non solum prædixit, ut dictum est, sed etiam vidit, visamque deflevit. Ideoque ait : « Nunc, » id est in præsentis tempore, « ipse confringet simulacra eorum, depopulabitur aras eorum. » De Deo hoc dicitur omnipotente, non quod ipse hoc fecerit propria manu, sed quod per Assyrios voluntas ejus impleta sit, in quibus depopulabitur, id est devastabit et destruet aras eorum. Hæreticorum sensus inter se divisus est, dum varie de Christo sentiunt, ideoque interibunt, id est perpetuo damnabuntur supplicio, dum ipse, id est Deus omnipotens, simulacra et aras, id est varia dogmata, quæ ipsi de corde suo finxerunt, depopulatus fuerit.

« Quia nunc dicent » Nunc positum est pro eo, quod est tunc, nono videlicet anno, cum captus fuerit Osee a Salmanasar, qui et ipse est Sennacherib, et positus in carcere. Et postquam confregerit Dominus simulacra Israel, dicent : « Non est rex nobis. » Qui nos videlicet defendat, quia videlicet rex et omnes principes nostri capti et interfecti sunt. Denique causam exponendo, cur rex et principes ab

eis sint ablati, subjungunt dicentes : « Non enim timuimus Dominum. » Ac si dicerent : Ideo perdidimus regem hominem qui nos defendere debebat, quia non timuimus regem verum Deum. Et rex quid faciet nobis ? Sensus est : Si habuissemus hominem regem, quid faceret nobis ? Id est quomodo nos defendere posset, cum Deus omnipotens sit nobis offensus, cujus voluntati nemo resistere potest ? Quasi dicerent : Nihil nobis prodesset si habuissemus regem.

« Loquimini verba visionis inutilis. » Vox prophetæ sermo est Dei deridentis eos qui sibi pacem et prosperitatem pollicebantur venturam. Loquimini (inquit) verba visionis inutilis, id est promittite vobis prospera, et somniate somnia diversa, quæ vobis cuncta salubria evenire pronuntient, sicut hactenus fecistis. Omnia quæ vobis prospera videbantur, in contrarium sunt versa. Unde subditur : « et ferietis fœdus, » non cum Deo, sed potius cum mendacio, dicentes : Pax erit nobis. « Et germinabit quasi amaritudo iudicium, » id est ipsum mendacium in quo confiditis. non pacatissimos fructus vobis procreabit, quibus satiari possitis, sed vim amaritudinis, captivitatis scilicet, atque interfectionis. « Super sulcos agri, » id est super terrena corda vestra, de quibus malos fructus protulistis, secundum illud : « De corde exeunt cogitationes malæ. » Discipuli quoque hæreticorum, cum fuerint eorum contrita mendacia, sero dicent : Non habemus regem, id est magistros, qui nobis prius imperaverant, et quibus decipientibus, Deum non timuimus. Et rex quid faciet nobis ? Ac si dicerent. Quid nobis profuit eos sequi, quorum in necessitate non sentimus auxilium ? Hæc dicent, quærentes aliquas excusationes, ut non per se, sed per doctores suos errasse videantur. Unde et verba, et visiones hæreticorum inutiles sunt. Et ferient fœdus nequaquam cum Deo, sed cum amaritudinis iudicio. De hoc iudicio Dominus in Evangelio, quod quidam recipiant amplius iudicium, quia cum dies iudicii advenerit, qui in sulcos agri cordis seminaverint mendacium, metent damnationem ; et qui seminaverint in lacrymis, in gaudio metent. Sequitur :

« Vacas Bethaven coluerunt habitatores Samariæ. » Bethaven ipsa est Bethel, et interpretatur domus idoli, in qua posuit Jeroboam vitulum aureum quem fecerat, vacas enim ipsos vitulos vocat irrisorie. Quasi diceret : Ad tantam enim miseriam devenit Israel, ut non solum vitulos, sed etiam vacas adoraret. Porro habitatores Samariæ, omnes intelliguntur habitatores decem tribuum, quarum metropolis erat eadem civitas. « Quia luxit super eum populus ejus. » Ut ostenderet per vacas Bethaven, vitulum debere intelligi qui erat in Bethel ; non intulit : Luxit super eos populus, sed super eo. Populus autem ejus dicitur, quia ipsum vitulum aureum colebat, qui tunc utique luxit, quando (sicut in sequentibus invenimus) in munere delatus est regi ultori. « Et æditui, » id est sacerdotes « ejus super eum exsultaverunt, » eo quod fraus ejus non est de

prehensa : qui (ut Hebræi tradunt) pro vitulis aureis fecerunt æneos et deauratos, in eodem reposuerunt loco. Cum igitur tempore necessitatis lugeret populus, eo quod etiam ipsi vituli a rege Israel Sennacherib essent direpti, exultabant sacerdotes quod fraus illorum non posset argui et deprehendi. « In gloria ejus. » Gloria ejus, id est populi, appellatur ipse vitulus, in quo gloriabantur, eo quod aureos haberent vitulos. « Quia migrabit ab eo. » Ostendit quare exultaverint in gloria populi, quia migravit (inquit) ab eo, id est a populo : unde subditur :

« Siquidem et ipse in Assur delatus est manus regi ultori. » Sennacherib ipse est ultor, quia vindicavit Dei injuriam adversus eos qui idola colebant pro Deo. Nota quod ipse dicit miseriam, et damnationem populi exprimens, quia quod charius habere videbantur etiam in munere dederunt. « Confusio Ephraim capiet eum, et confundetur Israel in voluntate sua. » Legimus in Regum volumine Manahem regem Israel, Phul regi Assyriorum, misisse mille talenta argenti, ut esset mantis ejus cum eo, id est ut ei præberet auxilium. Inter quæ nonnulli arbitrantur etiam vitulos, quos putabant aureos, esse directos. Deprehensa autem fraus deauratorum vitulorum, regi Israel litteris indicatur, et unde eum placabilem sibi reddere volebant, inde offendunt, atque adversum se concitant, quibus munera miserant, æstimantes non furto sacerdotum, sed fraude regis atque consilio hoc esse peractum. Cognoscens enim æreos esse vitulos, iratus est valde, æstimans eos sibi voluisse illudere. Quam ob causam et veniens debellavit eos. Ideoque dicitur : « Confusio (id est perditio) Ephraim capiet eum, et confundetur, id est erubescet, Israel in voluntate sua, » hoc est, in consilio quo auxilium petiit ab alienigena.

« Transire fecit Samaria regem suum, quasi spumam super faciem aquæ, » id est, sicut spuma et bulla aquæ cito solvitur, sic regnum decem tribuum velociter finietur. Dictum est enim supra quod Osee voluerit et jusserit, ut reverterentur ad templum Domini; sed quia eum noluerunt audire ipsi habitatores, fecerunt eum perire, sicuti transit et perit spuma aquæ tempore pluvie vel siccitatis. « Et disperdentur excelsa idoli. » De quibus sæpe in libris Regum dicitur : Verumtamen populus immolabat in excelsis. Quid autem sint ipsa excelsa idoli, aperitur cum subditur. « Peccatum Israel, » subaudis, fuerunt excelsa eadem. Valde enim deliquerunt, quando in montibus et lucis cæterisque amœnis locis, idola coluerunt, relicto Dei templo. « Lappa et tribulus ascendet super aras eorum. » Signum est ultimæ solitudinis, dum lappa et tribulus in tabernaculis eorum ascenderunt propter longam desolationem. « Et dicent montibus : Cadite super hos : et collibus : Operite nos. » Hoc non solum ad captivitatem decem tribuum, sed etiam generaliter ad tempora Romanorum et ad totum populum Judæorum referre possumus. Quod etiam Dominus manifestat, qui ait in Evangelio : Filie Hierusalem, nolite flere

A super me, sed super vos ipsas flete. Vel etiam in die judicii dicent sanctis, qui propter culmina virtutum montes dicuntur : « Cadite super nos, » id est vestris precibus operite mala nostra ; etiam ad litteram designatur terror nimius peccatorum, qui imminente die judicii, si possent, optarent effugere posse Dei præsentiam et interire temporaliter quam perire æternaliter.

« Ex diebus Gabaa peccavit Israel, » id est, ex eo die quo illicito concubitu uxorem Levitæ turpiter atque creduliter interfecit Benjamin in urbe Gabaa, peccavit nihil populus, Israel vel etiam ex eo quo Deum, ne principatum haberet super eos, expellentes, elegerunt Saul in regem. « Ibi steterunt, » id est in ipsis peccatis perseveraverunt. « Non comprehendet eos in Gabaa prælium super filios iniquitatis, » id est non ideo perierunt in Gabaa prælio, quia consurrexerunt contra filios iniquitatis, id est contra Benjamin, et deleverunt eam, sed quia hominem sunt ulti, Dei vero injuriam non vindicaverunt, permittentes idolum in domo Michææ. Debuerant enim primum Dei exercere vindictam, subvertentes Michæam et domum ejus, et idolum ad nihilum redigentes, et postea vindicare Levitæ injuriam. Quia ergo ulti sunt hominem, non Deum, et hoc ipsum causa hominis plus fecerunt quam Dei, et insuper sacrilegium in Deum suum vindicare noluerunt, comprehendet eos prælium.

« Juxta desiderium meum corripiam eos, » id est tradam eos hostibus secundum voluntatem meam. « Et congregabuntur super eos populi, » Assyriorum videlicet multitudines. « Cum corripientur propter duas iniquitates suas. » Duas iniquitates possumus intelligere hoc, quod hominem vindicaverunt, Dei negligentes injuriam. Sive duas iniquitates fecerunt, quia primum peccaverunt in idolis Michææ, secundo in vitulis Jeroboam, vel certe duas iniquitates, duos intelligere vitulos Samariæ, unum in Dan, alterum in Bethel. Vel certe duas iniquitates perpetrarunt, quia Deum deserentes, idola coluerunt. De his duabus iniquitatibus Jeremias ait : « Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi lacus qui continere non possunt aquas. » Hæ duæ iniquitates contra duo Decalogi erupere præcepta, in quibus dicitur : Ego sum Dominus Deus tuus : et non erunt tibi dii alieni coram me.

« Ephraim vitula docta diligere trituram. » Consuetudo hic terræ promissionis tangitur, tibi vitulæ cum cæteris animalibus fruges terere consueverant. Cum autem gravissimo labore fatigantur, solent prodiere ab area, iterum autem diligentes aream, eo quod fruges in ea comedant (unde est : « Non alligabis os bovi trituranti »), sponte ad aream redeunt. Igitur Ephraim similis est vaccæ vel vitulæ, quia didicit aream terere, et non solum didicit, verum etiam annua consuetudine cœpit amare quod docta est, licet trituratio laborem inferat : sic et populus Israeliticus, licet frequenter affligeretur, et multa

adversa pateretur propter idololatriam, tamen voluntates suas et ingluviem ventris sequi desiderans, ultro ad idola revertebatur. Moraliter hoc possumus referre ad illos qui ex sæculari habitu ad monasticam convertuntur religionem, et sponte ad exercendum terrenum laborem redeunt. Cumque diutina afflictione calor et frigoris fatigantur, voluntarie tamen hæc omnia perferunt, quæ antea fuerant experti.

« Et ego transivi super pulchritudinem colli ejus. » Id est superbiam ejus, qua torosa cervice jugum meum non recepit, confringam. Transitus autem, maxime quando de Deo dicitur, semper plagas et adversa significat. Denique et exterminator per Ægyptum transisse memoratur. Et est sensus: Quia Ephraim non vult jugum legis recipere, ego transivi super pulchritudinem colli ejus, et tumentes cervicum toros jugo imposito perdomui, unde subditur: « Ascendam super Ephraim, id est contra eum, ut discat contentiosa vacca atque lasciviens laborare quod non vult. Vel jugum possumus intelligere damnationes omnium gentium, quoniam promittit se Dominus remove a loco ejus, ut vel sic ad eum rediret.

« Arabit Judas, confringet sibi sulcos Jacob. » Per Judam duas tribus accipe, quæ cum vidissent Israel captivari ab hostibus, cœperunt excolere corda sua, et semetipsos in Dei coarctare cultura. Per Jacob eos tantum, qui ex decem tribubus sunt relictæ, atque ad cultum veræ religionis evocati, ablata omni duritia cordis, cœperunt fructus facere bonorum operum, de quibus in Isaia scriptum est quia misit eis Ezechias libros, et adduxit illos in Hierusalem, ut ibi adorarent Deum in templo ejus, pœnitentiam agentes pro cultu idolorum. Secundum anagogen hoc dici potest. quod Ephraim, qui eruditus erat legem Dei, ut tereret arcam Scripturarum, et medicaretur in ea die ac nocte, cœpit abjicere jugum legis, et contendere contra ecclesiasticos in subversione audientium. Unde Dominus elevatam cervicem, et sibi sublimia promittentem, vel jugo premet, vel ipse transiens, calcabit pedibus suis, et ascendet super eum, ut sciat se habere Deum. Judas autem, hoc est vir ecclesiasticus, arabit terram, cœpti sui incepto opere perseverans. Jacob quoque, qui interpretatur supplantator, visiorum sulcos confringet, id est glebas historiæ et litteræ duritiam conteret in partes, et spiritualiter dividet, ut possint fruges reddere spirituales.

« Seminate vobis in veritate justitiam. » Servat ab agricolis œmel cœptam translationem. Dixit Ephraim vitulam doctam amare trituram, et se ascendere super collum ejus, ut arare Judam, ac confringere sulcos Jacob; nunc præcipit ut seminent in justitia, id est, in observatione legalium præceptorum. « Et metite in ore misericordiæ, » id est in gratia Evangelii; unde est: « Pœnitentiam agite, etc. » Et: « Benefacite his qui oderunt vos. » Et: « Qui te percussit in maxillam, præbe illi et aliam. » « Innovate

vobis novale, » id est novum facite cor vestrum, dicentes cum Psalmista: « Cor mundum crea in me, Deus. » Quantum ad litteram, novale est ager, cum primum perscissus vomere fuerit. « Tempus autem requirendi Dominum, » subauditur tunc erit, cum venerit qui docebit vos justitiam, id est, tempore Dominicæ incarnationis et passionis, quando aperte manifestabuntur omnia per quæ justificabuntur fideles. Unde est: « Quærite Dominam dum inveniri potest. » Reddit enim causas cur seminent, cur metant, cur læta novalia innovent. Tempus (inquit) requirendi Dominum est, cum venerit Christus atque Salvator, qui docebit vos justitiam, quam nunc speratis in lege. « Finis enim legis Christus est ad justitiam omni operanti bonum. » Similliter præcipitur his qui ab Ecclesia separati sunt, et falsum Christianorum nomen assumunt, ut agant pœnitentiam, et utrumque recipiant Testamentum: in Veteri justitiam seminent, in Novo misericordiam metant; ut innovent sibi novalia bonorum operum, ac requirant Deum, qui decere eos potest veram justitiam.

« Arastis impietatem, iniquitatem messuistis. » Sensus est: Me hortante ut seminaretis in justitia; et meteretis in ore misericordiæ ut melætificaretis ex vestris lætis novalibus, vos contra arastis impietatem, id est cogitastis iniqua consilia, ut a me recederetis. Maxima est enim iniquitas a Deo recedere, et pro Deo idola colere. Ideo iniquitatem messuistis, id est captivitatem et mortem propter peccata vestra vobis venire fecistis; de malo semine malas fruges recipere meruistis. « Comedistis frugem mendacii, » id est retributionem mendacii suscepistis. Somnabatis vobis bona, et juste advenit vobis adversitas. Sic et hæretici impietatem arant, quando iniqua docent. Ideoque iniquitatem metent, et fractam mendacii comedent, quando pro merito suæ iniquitatis et mendacii damnabuntur. Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet. « Quia confisus es in vilitatis, id est in idolis, in quorum cultura ambulasti. » « In multitudine fortium tuorum. » In regibus scilicet, atque principibus, non in Deo habens fiduciam, sed in exercitus robore.

« Consurget tumultus in populo tuo, » id est sonatus exercitus Assyriorum superveniet, quibus clamantibus « et omnes munitiones tuæ vastabuntur, » et ea quæ munita et tuta arbitraberis, patebunt hostibus. Hinc in Isaia scriptum est, quia ascendit Sennacherib, et cepit omnes civitates Judæ munitas. « Sicut vastatus est Salmana a domo ejus, qui vindicavit Baal in die prælii, matre super filios affisa, sic fecit nobis Bethel a facie malitiæ iniquitatum vestrarum. » Judicum historia ad memoriam ducitur, ubi legimus angelum Gedeoni apparuisse, qui dixit ei: « Vade in hac fortitudine tua, et liberabis Israel de manu Madian. » Prius tamen hortatus est destruere nemus et aras Baal, quam ob causam dictus est Jerobaal, eo quod ipse pater dixerit ei: « Ulciscatur se Baal de eo qui suffodit aram ejus. » Abiit

ergo ille cum trecentis viris, ferenssecum lampadas A lagenarum, et interfecit exercitum Madianitarum, qui ascendebant, cum omnibus quæ habebant, et possidebat, atque devorabat cuncta quæ ad Israel pertinebant. Et est sensus : Sicut vastatus est Salmana, princeps Madianitarum, qui interfectus est a domo, id est a familia Gedeonis, qui vindicavit, id est, damnavit Baal, aram ejus destruendo in die prælii, matre super filios allisa, sic faciet vobis Bethel, in qua vitulum posuistis aureum, a facie malitiæ iniquitatum vestrarum, pro quibus hostibus traditi peribitis. Quod autem dicit : « Matre super filios allisa, » ad hoc pertinet, quod eadem historia dicit, quia postquam comprehendit Gedeon Zebee et Salmana, principes Madianitarum, ait illis : Quales fuerunt viri quos occidistis in Thabor ? Cui B Salmana respondit : Similes tui fuerunt, et unus ex illis sicut filius regis. Quibus ille ait : Si servassetis eos, non occiderem vos, etc.; quousque concludens, ait : Sicut fecit mulieres sine liberis gladius tuus, sic mater tua erit sine liberis. Percussitque eum et interfecit. Allisa est itaque mater super filios, quia nimio dolore contracta ex morte filiorum, vel certe cum ipsis est pariter interempta potuit enim fieri ut ibi esset, et cum ipsis pariter alderetur, quia, sicut supradictum est, quod cum omnibus quæ habebant, ascendebant ad terram Israel.

CAPUT XI.

« Sicuti mane transit, pertransit rex Israel. » Diversis figuris explicat eundem sensum, quod supra dixerat : « Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquæ. » Eadem enim rem sub alia ponit similitudine: sicut enim mane adveniente sole cito transit, ita pertransit rex Israel Osee, quia captus est ab hostibus. Est autem mane auroræ ortus, a fine noctis usque ad ortum solis. « Quia puer Israel, et dilexi eum. » Exponit beneficia quæ ipsi contulerat Deus. Puer (inquit) erat Israel, idola colens in Ægypto, et pueriliter sapiens, et dilexi eum in patriarchis et reliquis sanctis. « Et ex Ægypto vocavi filium meum, » subaudis per Moysen. Sic enim ipse dixit Pharaoni : Hæc dicit Dominus: Primogenitum meum dimitte ut sacrificet mihi in deserto. Et alibi, Primogenitus meus Israel. Et iterum : Filios enutrivit et exaltavit. Quod si ad Christum, qui est Filius Patris, ista referre voluerimus, ex Ægypto eum vocavit, quando (ut Matthæus ait) ad præceptum angeli una cum matre virgine a Joseph reductus est in terram Israel. Spiritualiter autem Ægyptus, quæ tenebræ dicitur, hunc mundum significat. Tunc ergo Deus Filium suum ex Ægypto vocavit, quando per ascensionis gloriam, ab hoc mundo sublevatum in cælo collocavit.

« Vocaverunt eos. » Quia Israel licet singulariter dicatur, pluraliter intelligitur, sicut populus et plebs. Recte a singulari transit ad pluralem : « Vocaverunt eos, id est Judæos omnes, Moyses, et Aaron, et cæteri, ut sequerentur eos egredientes de terra Ægypti, et ut Dei implerent jussionem et voluntatem.

« Sic abierunt a facie eorum, » id est taliter recesserunt cito ad doctrinam illorum vocati ab eis, vertentes eis terga et mentis duritiam, quando dixerunt Aaron : Fac nobis deos qui nos præcedant. Moysi enim huic nescimus quid factum sit, et procedentes clamaverunt : « Isti sunt dii tui, Israel, et cætera. » « Baalim immolabant, et simulacris sacrificabant. » Non enim eis suffecerat vocantes contemnere, nisi immolarent Baal tempore Achab, qui accepit idolum a Sidoniis, eo quod Jezabel, filiam regis Sidoniorum, duxerit. Baal autem ipse est Beelphegor. Simulacris etiam sacrificabant, non solum in Dan et in Bethel idola colentes, sed etiam in montibus et lucis cæterisque locis amœnis varias imagines adorantes. De hæreticis facilis intelligentia est, quorum rex, id est diabolus, vel quilibet hæresiarches, instar diluculi transiet. Quos in infantia, quando crediderunt et erant parvuli, atque Christiano nomine censebantur, dilexit Deus, et vocavit eos de tribulatione et tenebris Ægypti Vocavit autem apostolos et doctores Ecclesiæ, a quibus vocati, recesserunt a facie eorum, et adoraverunt Beelphegor, hoc est suis vitiis et libidini servientes, immolabant simulacris quæ sibi finxerant. Singuli enim hæreticorum habebant deos suos, et quodcunque simulaverint, quasi sculptile colunt et conflatile.

« Et ego quasi nutritius Ephraim. » Narrat quo amore Israel dilexerit vocando ex Ægypto, secundum illud Deuteronomii : Portavit te Dominus Deus tuus, ut solet homo gestare parvulum filium, etc. C « Portabam eos in brachiis meis, » id est in fortitudine mea, Ac si diceret : Ego qui eram pater, factus sum nutritius, et parvulum meum in ulnis meis ipse portabam, ne læderetur in solitudine, et ne vel æstu in die, vel tenebris terreretur in nocte : in die eram nubes, in nocte columna ignis. « Et nescierunt quod curarem eos, » id est cum peccassent, et fecissent sibi caput vituli, dedi eis locum pœnitentiæ, et ignoraverunt quod curare eos vellem, id est mundare ab idolis suis. « In funiculis Adam traham eos, id est in affectu dilectionis quo Adam dilexi : quia sicut eum sanctum feci, ita et illos sanctificare volui et mundos reddere. Unde et subditur : « in vinculis charitatis, » id est in summo affectu dilectionis. Unde et in alia translatione habetur : In funiculis D hominum traham eos. Et est sensus : ea charitate qua dilexi et astrinxi mihi Abraham, Isaac et cæteros sanctos jungam mihi et istos. « Et ero eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum, » id est auferam ab eis jugum legis, ut non pereant secundum gravissimum pondus ejus, quo ait : « Qui fecerit idolum, et qui immolaverit Moloch, morte moriatur. » Quia enim misericordiam potius quam vindictam volo, jugum legis sublevabo, ne ponderi illius succumbant, vel jugum captivitatis et dominationis cunctarum per circuitum nationum auferam ab eis. « Et declinavi ad eum ut vesceretur, » id est dedi ei escam manna in deserto ut pasceretur. Quod enim declinavi ad eum, ita est intelligendum : declinare

feci ad eum cibos. Possumus et hæc verba ad adventum Dominicæ incarnationis referre. Intantum (inquit) dilexi eos, et tam clemens pastor fui, ut morbidam ovem humeris meis ipse portarem. Ipsi vero ignoraverunt quod mea illos passione curarem, et quia amator sum hominum, traherem illos ad credendum vinculis charitatis, juxta illud: Nemo venit ad Patrem nisi per me. Et arbitrati sunt jugum meum leve esse gravissimum, et declinavi ad eos deserens regna cælorum, ut cum eis versarer assumpta forma hominis; dedique eis cibum corporis mei.

« Non revertetur in terram Ægypti. » Populus Israel sub Manahen, rege decem tribuum, voluit fugere in Ægyptum a facie Sennacherib auxilium flagitans. Contra quem hic loquitur Dominus, dicens: **B** « Non revertetur (inquit) in terram Ægypti, » ut scilicet habeant regem Pharaonem: « sed Assur ipse rex ejus est, » id est Sennacherib, ac posthac erit rex ejus, quia captus in captivitatem ducetur, et dominabitur illius jure victoris. Quare autem talia patiantur, aperitur cum subditur: « quoniam noluerunt converti » per pœnitentiam, confisi in homine potiusquam in Deo.

« Cœpit gladius in civitatibus ejus, et consumet electos ejus. » Vide quantum pondus miseriarum, ut non agri, vel possessiones, ac rura vastantur, sed medias civitates hostis introeat. Cœpit (inquit) gladius in civitatibus ejus, subaudis interficere, « et consumet electos ejus, » principes videlicet, ac robustiores exercitus ejus, « et comedet capita eorum. » **C** Quod ipsos significat principes, qui jure capitis cæteros regunt.

« Et populus meus pendebit ad reditum meum, » id est, cum tempus venerit captivitatis, et gladius consumpserit omnes bellatores illius, nec poterit aliquod invenire præsidium, tunc plebs mea miserabilis sero pœnitentiam agat, hostibus cuncta vastantibus pendebit ad meum reditum, et suspirabit, ac converti captabit; sed non proderit, quia quondam fuit populus meus, nunc autem non. « Jugum autem imponetur ei simul, quod non auferetur. » Quia usque hodie adhuc servi permanent in montibus Persarum et Medorum. Potest hoc et ad tempora Romanorum referri, quia tunc Judæi ultima et perpetua sunt captivitate damnati. **D**

« Quomodo dabo te, Ephraim, protegam te, Israel? » id est non protectione dignus. More pii patris hic Dominus loquitur ad Israel. « Quomodo (inquit) dabo te? » id est quomodo potero te dare in captivitatem sine meo dolore? quomodo te protegam, et quid tibi faciam, et qua arte te corripiam, et quomodo te meo auxilio denudabo sine maximo cordis dolore? Hic enim loquitur quasi pater pius. » Quomodo dabo te? ut Adama, » subaudis, dabo te; » ponam te sicut Seboim, » id est licet non sine dolore, tamen tradam te, et redigam te in pulverem et in solitudinem vastam, et delebo usque ad cineres et favillas, sicut delevi Adamam et Seboim,

et reliquas civitates Sodomorum. Notandum quod ubi contra duas tribus Dominus loquitur per prophetas, non Adama ponitur et Seboim, sed Sodoma et Gomorrha. Unde in Isaia legimus, « Audite verbum Domini, principes Sodomorum: percipite legem Domini Dei nostri, populus Gomorrhæ. » Et Dominus in Evangelio discipulis, « Tolerabilius erit Sodomæ et Gomorrhæ quam civitati quæ non receperit vos. » Et ad Jerusalem Ezechiel: « Justificata est Sodoma ex te. » Quando autem decem loquitur tribubus, non Sodoma et Gomorrha, sed cæteræ ponuntur civitates illi subjectæ, propter hoc videlicet, quia licet decem majores essent numero, præminebant tamen duæ dignitate quadam templi et sacerdotii. Ideoque gravius peccaverunt quam decem, quæ his omnibus carebant, et insuper ab Jerusalem longe erant remoti. Similiter Sodoma et Gomorrha majores fuerunt in scelere, quia nequitia horum cæteris principabatur. Subjectæ quoque secutæ sunt, ideoque gravius erit illis. Similiter gravius erit duabus tribubus, quæ etiam in templo Domini coluerunt idola, quam decem. Servus enim qui scit voluntatem Domini et non facit, plagis vapulabit multis. Unde ecclesiastici viri, si iisdem quibus et hæretici continentur sceleribus, nequamquam Adamæ et Seboim, quæ inferiores sunt, sed Sodomæ et Gomorrhæ, quæ majorum criminum sunt, cruciatibus subjacebunt. « Conversum est in me cor meum pariter, conturbata est pœnitudo mea, » id est monstrata est mea voluntas paterno affectu, quia statim ut locutus sum adversum te malum, et crudelem protuli sententiam, tetigit me pietas vincente misericordia, veluti austeritatem judicis pietas mitigat patris. Statim ut locutus sum me Ephraim et Israel sicut Adama et Seboim positurum, mea commota sunt viscera, et pœnituit me meum quondam populum delere perpetuo. Sic enim loquitur hic Dominus: Veluti si quilibet vestrum quidam dicat: Occidam te, et statim pœnitentia ductus subjungat: Mea culpa, quia taliter locutus sum adversum te.

« Non faciam furorem iræ meæ, » id est de mea clementia non mutabor ut disperdam Ephraim, si in me pœnitentiam egerit. Unde sequitur, « Non convertar, » a mea scilicet clementia ad crudelitatem, « ut disperdam Ephraim, » id est populum decem tribuum: non enim percutio ut disperdam in perpetuum, sed ut emendem. Crudelitas quippe mea pœnitentiæ et pietatis occasio est. « Quoniam Deus ego sum, et non homo, in medio tui sanctus. » Homo ad hoc percutit ut perdat, ad hoc irascitur ut vindicet, cujus judicium supplicium est. Deus autem ad hoc corripit ut emendet, ad hoc flagellat ut corripiat. Quod vero sequitur: In medio tui sanctus, taliter est intelligendum: Si pœnitentiam agere volueris, in medio tui ero, et habitabo tecum, et salvabo te, « et non ingrediar civitatem. » Ad hoc scilicet ut puniam, sicut judices, quia non sum unus de his quæ in urbibus habitant, et humanis legibus

legibus vivent. Judæi hanc sententiam ita intelligunt: Si penitentiam egeris, non ingrediar civitatem gentium, sed tecum morabor. Aliter: Duas civitates sæpe legimus, unam videlicet quam cepit Cain, alteram Abel: una malorum est, altera justorum. Non ergo ingreditur dicens civitatem eam, quam parricida extruxit, quæ ex scelere fabricata est, sed in civitate Abel perpetuo manet. Possumus hæc eadem ad hæreticos referre, deceptumque ab eis populum. Dicitur ergo hæreticis quod, nisi penitentiam egerint, ponantur sicut Adama et Seboim, ut nullam spem habeant salutis. Rursumque clementissimis Pater dicit se mutare suam sententiam, et penitere quod talia sit locutus, ut illos quoque ad penitentiam et conversionem provocet. Non faciamus (inquit) in furore meo, non disperdam Ephraim, quantum, inquit, in me est, quantum ego capio, si errorem veritate correxerit, si me magis amaverit quam principes hæreseos. Deus enim ego sum, et non homo: lapsis manum porrigam, errantes ad salutem vocabo; et quia sanctus sum propterea non ingrediar civitatum conciliabula et urbes hæreticorum: foras excentes de urbibus suis liberiter recipio; in civitates illorum non ingrediar.

«Post Dominum ambulabunt.» Vox prophetæ, acsi diceret: Quia tanta est misericordia Domini, ut etiam peccantibus veniam polliceatur, et prospera repromittat: «post Dominum ambulabunt,» id est etiam imitabuntur conversi ad illum. «Quasi leo rugiet, quia ipse rugiet, et formidabunt filii maris.» Leo, quando famem patitur, magnum solet rugitum emittere; ad cujus vocem omnes bestię et volatilia pavent, stantque fixo gradu. Domini itaque rugitus fuit comminatio captivitatis, quando ait: «Sicut Adama ponam te et sicut Seboim.» De quo et Amos dicit: Dominus de Sion rugiet, et de Jerusalem dabit vocem suam. Vel etiam rugitus illius terror intelligitur gentibus incussus, ut Judæorum solveretur captivitas. Rugitus quoque illius fuit, quando præsens in carne, ait: «Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur.» Ad hanc enim vocem, quando verus leo infremuit, etiam falsus leo, qui est, juxta apostolum Petrum, adversarius noster, illico conticuit. Rugit etiam quando dixit: «Tunc dicet rex his qui a sinistris erunt: Discedite a me, maledicti, in ignem æternum.» Erit autem hic rugitus perfectus et apertus, quando veniente eo ad judicium, non solum homines, sed angeli etiam pavebunt. Unde subditur: «Et formidabunt filii maris,» hoc est filii hujus sæculi. Mare enim sæpe præsens sæculum significat.

«Et volabunt quasi avis ex Ægypto, et quasi columba de terra Assyriorum: et collocabo eos in domibus suis.» Judæi hæc omnia adhuc ventura præstolantur. Nos autem quia jam transacta cognoscimus, dicamus, quia de Ægypto et de Assyriis, hoc est, ab oriente et occidente, aquilone et meridie, fideles ad fidem convolant Christi, simplicitatem et innocentiam columbæ imitantes, ut postmo-

dam possint avolare de potestate dæmonum, ut collocentur in domibus suis, hoc est in cælestibus mansionibus, in sinu videlicet Abrahamæ, Isaac, et Jacob. Si autem ad hæreticos specialiter hoc referre volumus, audita voce leonis, judicium damnationis ejus comminantes, qui fuerant nati ex amaris aquis hæreticorum, assument pennas, et volabunt quasi avis, vel quasi columba de terra Assyriorum, id est dæmonum, vel de Ægypto, id est mœrore tribulationis, a quibus liberati, habitent in domibus suis, hoc est in fide Ecclesiæ.

«Circumdedit me in negotiatione Ephraim, et in dolo domus Israel,» id est negavit me Ephraim, hoc est, Jeroboam idola colens, et deitatis honorem mihi non reddidit. Israel quoque deludere voluit, faciens idola, quasi in ipsis esset aliquid divinitatis. «Judas autem testis descendit cum Deo et cum sanctis fidelibus.» Tradunt Hebræi: quia, cum egredierentur filii Israel de Ægypto, et esset eis ex una parte mons altissimus, et ex alia mare Rubrum, ex tertia vero hostes, et ita inclusi traderentur, cæteris tribubus dubitantibus, et in Ægyptum redire volentibus, Judas (hoc est duæ tribus qui habitant templum, legem, prophetas) testis verborum Domini, cujus præcepta servabat, descendit cum Deo, id est semetipsum humilians, Domini vestigia secutus est, et hoc cum sanctis fidelibus, hoc est cum eis qui in fine pertransierant, vel certe cum patribus quorum opera imitabatur. Circumdant hæretici Dominum in mendacio, imo in negatione. Quidquid enim loquuntur, negant, imo mendacium est: et circumdant eum in dolis, id est in impietate domus Israel, dum universa quæ simulant, artificioso sermone componunt, et impietatem contra Deum loquuntur. Judas autem, hoc est vir ecclesiasticus, non superbit, non inflatur timore hæreticæ, sed humiliatur cum Deo, et cum sanctorum choro fidelis est. Sive testis fidelis est et robustus, dum adificat domum supra petram, quæ nulla tempestate quatitur.

CAPUT XII.

«Ephraim pascit ventum, et sequitur æstum.» Narrat historia Manahen, regem Israel, pace facta cum Assur, ab Ægyptiis auxilium postulasse. Hoc est, itaque quod hic dicitur, Ephraim pascit ventum, hoc est vana spe decipitur, fiduciam ponens in homine. Et sequitur æstum, id est pergit ad Ægyptum, quæ in meridiana parte mundi sita est. «Tota die mendacium et vastitatem multiplicat.» Tota die, id est omni tempore, mendacium, id est idola et vastitatem calamitatis videlicet, et afflictionis sibi multiplicat, et eversionem suis urbibus præparat. «Et fœdus» videlicet «cum Assyriis inivit» Manahen, sicut supradictum est, qui misit eis, id est Assyriis munera, ut sibi eos fœderarent. «Et oleum in Ægyptum ferebat.» Postquam fœdus cum Assyriis inivit, et sibi Sennacherib conjungere non potuit, sed cognovit eum adversum se venire, mi-

sit munera Pharaoni. Inter quæ etiam ei oleum direxit, quod clarissimum ac pretiosissimum nascitur in Samaria, porro in Ægypto non reperitur. Tentemus hæc eadem hæreticis coaptare Ephraim pascentium, id est suis operibus lætificat dæmones. Et sequitur æstum, qui contrarius est floribus, et germinantia cuncta disperdit. Unde et Septuaginta ventum urentem ponunt. Tota die mendacium, hoc est falsam doctrinam, et vastitatem, hoc est interitum sibi suisque multiplicat, dum proprio non est errore contentus, sed multos sibi discipulos vanitatis aggregat. Fœdus quoque cum Assyriis ineunt, id est, cum dæmonibus pacem habent, quorum voluntati obsequuntur: et oleum in Ægyptum ferunt, quia cum sint in tenebris erroris, scientiam Spiritus sancti se habere mentiuntur, quem non merentur, qui extra Ecclesiam sunt.

« Judicium ergo Domini cum Juda » Captivitatis scilicet et miseriarum, quia decem tribubus pro peccatis suis captivatis, non egit pœnitentiam, sed insuper pejus operatus est, intantum, sicut Ezechiel propheta manifestat, ut vinceret sorores suas sceleribus suis. « Et visitatio, » id est magnitudo tormentorum et flagella atque supplicia, « super Jacob, » id est, super duas tribus, quæ ex semine ejus ortæ sunt. « Juxta vias ejus, et juxta adinventiones ejus reddet ei, » id est, qualia fecit, talia recipiet. Non enim fortuito tantum concidit, et humana concidit fragilitate, sed inquisivit, et adinvenit in quibus peccaret.

« In utero supplantavit fratrem suum. » Veteris hic recordatur historiæ, ut Dei misericordia erga Jacob, et illius duritia contra Deum cognoscatur, quoniam, cum adhuc esset in utero Rebeccæ, supplantavit fratrem suum Esau, non utique fortitudine propria, sed Dei dispositione, qui eum sibi fidelem putabat futurum patriarcham. « Et in fortitudine sua directus cum angelo. » Quando missus est a patre suo in Mesopotamiam, vel quando ad torrentem cum Jacob tota nocte angelus luctatus est, a quo benedictionem accipiens, audivit: Si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævalebis?

« Et invaluit ad angelum: » Precibus impetrans ut sibi benedictionem daret. « Et confortatus est. » Ipsius benedictione quem vicerat, quando dictum est illi: « Non vocaberis Jacob, sed Israel erit nomen tuum. » « Flevit, et rogavit eum. » Quando dixit, « Non dimittam te nisi benedixeris mihi. » Ista enim est luctatio quam gessit cum angelo, precibus tenens illum ut sibi benediceret, non viribus operis. « In Bethel invenit eum. » Ordo præposterus est. Prius enim patris matrisque acquiescens consilio, dum fugeret a facie fratris sui, angelum in Bethel, quando submittens lapidem capiti, obdormivit; ibique angelos Dei vidit ascendentes et descendentes, et audivit Dominum subnixum scalæ, dicentem sibi: « Jacob, Jacob, nolui timere, ego sum Dominus Deus patrum tuorum: descende, eroque tecum, et redu-

cam te. » Quam ob causam vocavit nomen loci illius Bethel, id est domus Dei. « Et ibi locutus est nobiscum » in patre scilicet nostro, dicens illi: « Terram in qua dormis, tibi dabo et semini tuo. »

« Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale ejus, » id est hoc memoriale nominis sui dedit illi ut diceretur Israel, hoc est vir videns Deum. Quod nomen usque nunc retinent filii ejus. Ipse enim suo nomine quod ab angelo ei impositum est, semper nominis Dei recordatur, a quo et ita vocatur.

« Et tu ad Dominum Deum tuum converteris. » Apostropham facit Propheta ad Judam; Cum hæc (inquit) ita se habeant, tu, o Juda, converteris ad Dominum Deum tuum, pœnitentiam agendo et in eum fideliter credendo. Quod tunc impletum est, quando una die crediderunt tria millia, alia quinque millia, et deinceps multa millia. « Misericordiam et judicium custodi, et spera in Domino Deo tuo semper. » Primum tibi miserere, juxta quod scriptum est: Miserere animæ tuæ placens Deo. Deinde etiam aliis misericordiam impendere stude, juxta illud: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, etc. Deinde etiam custodi judicium discretionis inter bonum et malum, Deum et diabolum: et cum utrumque feceris, spera in Domino Deo tuo, semper bonis operibus ad majora proficiendo. Possumus hæc eadem quæ de Juda dicuntur referre ad ecclesiasticum quemlibet virum, qui a Domino corripitur, quod non sit pristinorum beneficiorum ejus memor, sed quotidie peccata peccatis consociet; quæ sint etiam ipsa beneficia exponit: Cum te (inquit) nascentem Ecclesia parturiret, supplantasti Esau, subaudis Judæum sive gentilem populum, ejus acceptis primogenitis, et in fortitudine tua directus es contra angelum, vel vincens malignos spiritus, vel roboratus benedictionibus angeli et invaluisti contra angelum, id est precibus tibi esse fecisti adiutorem, prævaleres etiam contra homines. Postquam autem habuisti victoriam, flevisti et rogasti angelum Domini, et peccatorum veterum recordatus, invenisti eum in Bethel, hoc est in domo Dei quod est Ecclesia, sive, secundum Septuaginta, in domo Oves, id est doloris, et lacrymarum, ac pœnitentiæ. Et ut sciremus quis sit iste Judas, ibi inquit, hoc est in Ecclesia locutus est nobiscum, id est nobis Christianis. Et ex eo tempore Christicensemur nomine, et ipso dirigente corrigimur. Itaque, o vir ecclesiastice, qui appellaris Judas et confitens, convertere quotidie per pœnitentiam ad Deum tuum; et si forte peccaveris, convertere ad Deum tuum, quemadmodum agebat Propheta clamans: Laboravi in gemitu meo. Serva etiam Dei mandata; fac in aliis misericordiam, ut et ipse misericordiam consequaris. Spera quoque in Domino Deo tuo semper, sive appropinqua Deo jugite in omni tempore in virtute proficiens, ac propinquans Deo tuo semper.

« Chanaan, in manu ejus statera dolosa. » Monuerat Judam superius ut converteretur ad Domi-

num Deum suum, et misericordiam atque iudicium A servans, speraret in Domino Deo suo semper : nunc ad Ephraim, id est ad decem tribus sermo convertitur, quæ Chanaan appellantur, non per naturam, sed per imitationem, juxta illud quod loquitur Daniel ad presbyterum, qui utique de semine Judæ erat : « Semen Chanaan, et non Juda, species decepit te. » Et in Ezechiele ad Hierusalem dictum legimus : « Pater tuus Amorrhæus, et mater tua Cethæa. » Stateram dolosam inter Ephraim, contra illud : Sit tibi æquus modius, justusque sextarius. « Calumniam dilexit, » id est non solum habuit stateram iniquam ac dolosam, sed etiam calumniam dilexit, id est oppressionem pauperum, quos per potentiam exspoliavit.

« Et dixit Ephraim : Verumtamen dives effectus B sum. » Nunc manifestius ponit quis sit iste Chanaan, id est decem tribus quæ dixerunt : « Dives effectus sum, » id est omnibus temporalibus bonis abundo. Et est sensus : Non curo undecunque hæc mihi congregaverim, cum tamen habeam quod possideam. Hoc morbo laborant multi, quia divitias quas habent, pauperibus non erogant, nec pro his Deo gratias agunt, de quibus scriptum est : Divitiæ congregatæ igni comburentur. Non enim fiunt illis redemptio, cum Scriptura dicat, « Redemptio animæ viri propriæ divitiæ, » et Dominus de Evangelio : « Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. » « Inveni idolum mihi. » Ipsas divitias, quibus erat reffectus, idolum appellat. Sicut enim gulosis Deus venter est, ita et avaris aurum idolum est. Vel C certe veraciter hoc dicunt, quia idola pro Deo colebant.

« Omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem quam peccavi. » Sensus est : Quidquid peccavero, quia divitias habui, ab his qui meo auxilio indigent, non mihi imputabitur. Quia enim bonis meis indigent, non me pro peccatis meis accusabunt, quin potius laudabor ab illis, sicut scriptum est : Et qui iniqua egerit, benedicetur. Hæc enim duo, divitiæ scilicet et famulorum ambitio, accusatione carent. Diviti enim plurimi sunt amici. Hæc omnia hæreticis aptantur, in quorum manu est statera dolosa : quia quoscunque possunt, fraudulenter decipiunt. Calumniam quoque diligunt, dum innocentes persequuntur, et per potentiam opprimunt ; qui postquam alios de- D ceperint, solent dicere : Divites facti sumus multitudine discipulorum qui nos sequuntur. Invenimus idolum nobis, idcirco vel maxime hæreses componuntur, ut devorent domos viduarum, quæ semper discunt, et nunquam ad scientiam veritatis perveniunt. Et pulchre ait : « Inveni idolum mihi. » Omnia enim hæreticorum figmenta idola sunt, et ab impietate gentilium nihil differunt ; solent atque dicere : Quidquid fecero, quidquid egero mihi non poterit imputari. Habeo enim divitias meas, argumenta philosophorum, habeo multitudinem populi, quam qui aspexerit non me arbitrabitur peccare.

« Ego Dominus Deus tuus ex terra Ægypti. »

Sensus est : Te lætante in scelere et gloriante in multitudine divitiarum, intantum ut diceres : « Dives effectus sum, inveni idolum mihi, » licet graviter peccares, ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, quando serviebas Pharaoni, et ædificabas de luto et paleis civitates, adhuc tribuo tibi locum pœnitentiæ ; unde subditur : « Adhuc sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis. » Dies festivitatis scenopegiam vocat, quæ septimo a Pascha mense celebratur, et in memoriam suæ egressionis de terra Ægypti, in tabernaculis habitabant filii Israel. Sicut (inquit) eo tempore de Ægypto te liberavi, et in tabernaculis per quadraginta annos habitare feci, sic et nunc faciam, educens te de captivitate, ut in diebus etiam festivitatis scenopegiæ, more patrum tuorum in tabernaculis sedeas, si tantum feceris quæ præcepi.

« Et locutus sum super prophetas, » id est per prophetas, ut per Moysen, per Isaiam, Jeremiam, et cæteros. « Et ego visionem multiplicavi. » Unde Isaias : « Vidi Dominum sedentem super solium excelsum. » Et Daniel : « Aspiciebam in visu noctis, et ecce Filius hominis veniebat. » « Et in manibus prophetarum assimilatus sum. » Ut Adam typum illius tenuit, qui dormiens ex suo latere formavit Evam, ut Christus Ecclesiam in cruce, sicut Jonas : unde Dominus : « Sicut fuit Jonas in ventre ceti ; » sicut David qui stravit Goliath, sicut Isaac pro quo aries immolatus est, ad eos quoque qui hæreticos sunt secuti, dicitur ut revertantur ad Deum, qui magis vult pœnitentiam peccatoris quam mortem. Ipsum enim esse qui eos eduxerit de Ægypto, id est de tenebris et errore gentilium, credi oportet. Et ne forsitan peccati memores tardius revertantur : Adhuc (inquit) sedere vos faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis, ut quod fecit baptisma, hoc faciat et pœnitentia, et habitent in tabernaculis Salvatoris, hoc est in ecclesiis, de quibus dicitur : « Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei nostri flore bunt. » Et ne putent hæresiarchas et principes erroris sui Dei locutos Spiritu : Ego sum, inquit, qui locutus sum ad prophetas, et non ad magistros vestros, et ego visiones multiplicavi, et in manu prophetarum eorum qui sunt in Ecclesia constituti, assimilatus sum.

« Si Galaad idolum, ergo frustra errant in Galgal D bubus immolantes. » Galaad et mons est, et civitas juxta eundem montem sita trans Jordanem in tribu Gad, de qua superius legimus : « Civitas operantium idolum, supplantata sanguine. » Galgal vero in tribu Juda prope Bethel, de qua supradictum est : « Omnis nequitia eorum in Galgal. » Quia ergo et decem tribus, quæ significantur per Galaad, et duæ quæ exprimuntur per Galgal, in iisdem locis idola colebant, recte dicitur : « Si Galaad idolum, » etc., id est si decem tribus idola colunt, quæ templo, sacerdotibus, et Dei religione carent, tamen tu, o Juda, frustra Deum dereliquisti, et in Galgal idola veneraris, cum habeas templum, sacerdotium, et cætera quæ ad verum ritum pertinent. Porro boves,

vitulos appellat. « Nam et altaria eorum quasi acervi super sulcos agri, » subauditur, remanebunt, et relinquentur absque cultura, illis in captivitatem ductis, sicuti tumuli de lapidibus et arenis congregati.

« Fugit Jacob in regionem Syriæ. » Historiam Geneseos tangere propheta videtur, loquens de fuga Jacob, qui fugit ad Laban avunculum suum in regionem Syriæ, de quo et supra dixerat : « In utero supplantavit fratrem suum, et in fortitudine sua directus est cum angelo. » « Et servivit Israel; » hoc est ipse Jacob, « in uxore, » id est propter uxorem, Rachel scilicet, septem annis pascens oves avunculi sui. « Et in uxore servivit, » pro alia videlicet alios septem.

« In propheta autem eduxit eum Dominus de Ægypto, et in propheta servatus est. » Quia de Jacob et Israel historiam texere cœperat, conjungit patri filios, dicens : « In propheta eduxit eum Dominus de Ægypto, » in Moyse videlicet, quo monente egressi sunt de terra Ægypti. Vel certe, si altius hæc volumus intelligere, Dominus, id est Deus Pater, in propheta, id est in Christo, populum suum de tenebris infidelitatis eduxit. Porro in propheta idem populus servatus est, quando pro peccato vituli, Domini ira sæviante, prostratus coram eo dixit : « Aut dimitte eis, aut dele me de libro tuo, » etc., quousque responsum est ei : « Dimisi juxta verbum tuum. » Non errabit, qui supplantatorem Jacob et Israel videntem Deum in typo Domini dixerit præcessisse, et Rachel primo sterilem atque formosam, quam plurimum dilexit Jacob, significare Ecclesiam : Liam autem lippientibus oculis atque fecundam, Synagogæ sacramenta monstrare, et quod ipse credentium populum eduxerit de tenebris hujus sæculi, et ad lucidissima Jordanis fluentia, id est baptismum pervenerit.

« Ad iracundiam me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis. » Sensus est : Cum ego Ephraim, id est omnes decem tribus de Ægyptia servitute liberaverim, multa que bona illi concesserim, provocavit me, qui sum natura dulcissimus, in suis amaritudinibus, id est fecit me amarum, et coegit reddere vindictam. « Et sanguis ejus super eum veniet, » id est ipse erit causa mortis ejus, id est propter peccatum suum ducetur captivus, et interficietur ab hostibus, secundum quod David ad eum, qui se Saulem interfecisse nuntiabat, dicit : « Sanguis tuus super caput tuum. » « Et opprobrium ejus restituet ei Dominus Deus tuus, » id est vindictam blasphemie qua dixisti : « Isti sunt dii tui qui te eduxerunt de terra Ægypti, » faciet Dominus super te venire. Semper hæretici clementissimum Dominum ad iracundiam provocant, et qui magis vult pœnitentiam peccatoris quam mortem, duritia cordis sui punire compellunt. Et sanguis eorum, quo et suum et multorum effuderunt sanguinem, veniet super eos, et opprobria quibus Domino blasphemabant restituet eis Dominus Deus

suus, non quod eorum Dominus sit, sed quod quondam Dominus eorum fuit.

CAPUT XIII.

« Loquente Ephraim, horror invasit Israel. » Loquente Ephraim, id est Jeroboam, filio Nabath, de tribu Ephraim, et præcipiente ut idola colerent, horror, id est timor nimius invasit Israel, intantum ut Deum dereliqueret, et idolis sacrificaret. Unde subditur : « Et deliquit in Baal, » idolo scilicet Sidoniorum, qui et ipse est Bel, « et mortuus est, » infidelitate perdens eum, qui dicit : « Ego sum vita. » Scriptum est enim : « Anima quæ peccaverit ipsa morietur. »

« Et nunc addiderunt ad peccandum. » Peccatum idololatriæ peccato copulantes, « feceruntque sibi conflatile, » id est vitulum, « de argento suo, » ut scilicet haberent ipsi quoque suos vitulos, « quasi similitudinem idolorum. » Quia enim rex habebat deos aureos, ipsi, id est populi subjecti, secundum suam possibilitatem in similitudinem illorum fecerunt sibi deos argenteos. « Factura artificum totum est, » id est opus hominis, non Dei. « His ipsi dicunt : Immolate homines, vitulos adorantes. » Sicut verbi gratia fecit Manasses et multi alii, de quibus scriptum est : Immolaverunt filios suos et filias suas dæmonibus. Ac si aperte diceret : Vos, cultores idolorum, quia hostiæ non suppetunt, filios et filias vestras idola vobiscum colentes, id est vitulis immolate. Sin autem (ut quidam volunt) dæmones loquuntur ad populum : « Immolate homines, » vitulos enim deferunt. Ostenditur ingluvies eorum qui sanguine victimarum aluntur et holocaustorum fumo, quod, deficientibus hostiis, homines cupiunt immolari, quorum non solum interitu, sed et cruore lætantur.

« Idcirco erunt quasi nubes matutina, et sicut ros matutinus pertransiens : sicut pulvis turbine raptus ex area, et sicut fumus fumariorum. » Quia (inquit) homines vitulis, imo uno vitulo immolaverunt, et adoraverunt vitulos, idcirco erunt quasi nubes, etc., quæ omnia videntur ad tempus, et cito esse desinunt. Nubes enim et ros sole adveniente fugantur et exsiccantur ; pulvis quoque de area raptus, et fumus de fumariorum in tenues auras dissolvuntur. Unde est : Sicut deficit fumus, deficient. Et est sensus : sicut hæc quatuor subito dilabuntur, sic illi subito ducentur in Assyrios. Unde supra dictum est : « Sicut mane pertransit, ita pertransiit rex Israel. » Nubi autem matutinæ, et rori, et pulveri hæretici comparantur, de quibus in Epistola catholica legimus : Hi sunt nubes sine aquis. Habent enim speciem prophetarum et nubium apostolicarum, ad quas Dei veritas pervenit, sed non habent aquas, id est gratiam Spiritus sancti, de quo Dominus dicit : « Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. »

« Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Ægypti. » Fui subauditur, ex quo eduxi te de Ægypto : « et Deum absque me nescies, et præter me non est sal-

vator. » Refert nunc quid præstiterit illis, educens eos de Ægypto per manum Moysi, quando ait illis : Attende, ne forte comedas et satureris ; ne forte obliviscaris Dei tui, qui te eduxit de terra Ægypti, etc. Non enim alius Deus præter me, et non est qui possit salvare alius.

« Ego cognovi te, » id est dilexi. Sicut enim nescire Dei, reprobare est, sic cognoscere, diligere est, atque eligere. Unde et Moysi dicitur Novi te ex nomine, id est specialiter præ cæteris elegi. « In deserto in terra solitudinis, » subauditur cognovite, ubi scilicet non erant messis vel vineæ, nec etiam arbores frugiferae, sed rerum omnium penuria.

« Juxta pascua sua adimpleti sunt, » id est licet esse ibi indigentiam omnium bonorum, dedi illis manna de cælo, aquarum fontes produxi de petra durissima. « Et saturati elevaverunt cor suum, » id est in superbiam erexerunt se repleti manna, carnibus, et potu spirituali. « Et obliti sunt mei, » cujus beneficiorum memores esse debebant, secundum illud quod scriptum est : « Incrassatus est dilectus, et recalcitavit. » Neque enim per tantam eremi vastitatem, ubi non solum fruges, sed et arbores vineæque, sed nec herba quidem gignitur, et nullæ aquæ ardorem temperant solis, per quadraginta annos poterat Israël ad terram pervenire Jordanis, nisi Dominus omnia præstitisset. Hæreticos quoque eduxit Dominus de tenebris infidelitatis, ubi serviebant Pharaoni et duobus ejus, præcepitque eis in Ecclesia, ut alium nescirent deum nisi eum qui est Creator omnium populorum, et novit salvare quos fecit. Ipse cognovit et pavit in terra solitudinis, ut possint dicere : Dominus pascit me, et nihil mihi deerit. Deditque eis panem de cælo, quem in Ægypto comederant nunquam, et aquas de consequente eos petra : petra autem, juxta Apostolum, erat Christus. Impletique pane divitiarum Scripturarum et saturati, elevaverunt contra Creatorem cor suum, et alterum sibi fixerunt deum obliviscentes Dei, qui præcesserat eis ut legis verba ante oculos religarent, et in manibus haberent, ne unquam obliviscerentur Dei sui.

« Et ero eis quasi leæna, et sicut pardus in via Assyriorum. » Leæna raptis catulis ferocior est omnibus bestiis, pardus quoque varius non minoris est sævitie. Et est sensus : Cum traditi fuerint hostibus, et ducti in captivitatem, ego, qui semper erga illos clementissimus extiti, ferocitatem omnium bestiarum adversus eos exeram. Unde protinus subditur :

« Occurram eis quasi ursa raptis catulis, et dirampam interiora jecoris eorum. » Aiunt qui de bestiarum scripsere naturis inter omnes feras nihil esse ursa sævius cum perdiderit catulos, vel indiguerit cibis ; et est sensus : Quia in corde adversum me sævientes cogitaverunt blasphemias, et adversum me protulerunt, convertar eis in omnes bestias, id est in omnem ferocitatem, et disperdam et conteram per Assyrios, atque interiora cordis eorum dirampam, id est vitalia cordis eorum auferam. « Et con-

sumam eos ibi quasi leo, bestia agri scindet eos. » Ac si diceret : Tantæ iniquitatis sunt, ut etiam positi in captivitate, sævitiam meam merito sentiant. « Consumam ergo eos ibi, » veluti leo prædam devorat, « bestia agri scindet eos, » Sennacherib scilicet, vel diabolus in deserto hujus sæculi habitans. Notandum quod qui in Evangelio credentibus loquitur : « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, » etc., usque : « Onus meum leve est, » nunc per prophetam incredulis et nolentibus agere pœnitentiam, leæna, pardus, ursa et leo efficitur.

« Perditio tua, Israël, tantummodo in me auxilium tuum. » Id est tu ipse es causa perditionis tuæ. Pro quo alia habet translatio : Pereas, Israël, qui in tantum impietatis descendisti profundum, ut solus Dei salveris misericordia. In me est enim tantummodo auxilium tuum, si pœnitentiam egeris, panem ex te.

« Ubi est rex tuus ? Maxime nunc salvet te in omnibus urbibus tuis, » Ironice ad eos divinus sermo profertur, qui contra Dei voluntatem elegerunt sibi regem, de cujus fortitudine præsumptas, victores se fore jactabant. Ubi est, inquit, rex tuus ? Jeroboam scilicet, vel etiam Saul, de quo dicebat Samueli : Constitue nobis regem, ut judicet nos. Cumque ille contradiceret, respondebat : Nequaquam, sed erit rex nobis, et egredietur antenos, et pugnet pro nobis. De quo ergo promiseras tibi, quod tua bella bellaret, maxime nunc salvet te in omnibus urbibus tuis, cum jam imminet Assyrii, etiam quæ imminente necessitate subveniat, sed non habes regem hominem, quia me, quem projecisti, non habes Deum. « Et judices tui, » id est comites et cæteri principes, « de quibus dixisti : Da mihi regem et principes, » subauditur : Ubi sunt ?

« Dabo tibi regem in furore meo, et auferam in indignatione mea. » Dabo tibi regem, Saul videlicet, in furore meo, intantum ut in diebus messis pluviam monstrarem contra naturam terræ repromissionis, et auferam in indignatione mea Sedechiam, quem erutis oculis in Babylonem ducam, Aliter : Dabo tibi regem, id est Jeroboam, in furore meo, et auferam in indignatione mea Osee, ultimum regem decem tribuum.

« Colligata est iniquitas Ephraim, » id est, quomodo si ligetur quod in sacculo conservatur, et non perit ei qui ligatum est, sic omnis iniquitas qua in Deum peccavit Ephraim, colligata est ei, et permanet usque ad tempus captivitatis ; unde subditur : « Absconditum peccatum ejus. » Non Deo, cui nuda et aperta sunt omnia, sed ipsi, qui usque ad tempus captivitatis voluit recognoscere illud.

« Dolores parturientis venient ei. » Cum venerit scilicet dies ultionis et captivitatis, et revelabitur ejus iniquitas et omnibus manifestabitur, tunc repentinis doloribus concutietur, veluti parturiens mulier affligitur et ingemiscit. « Ipse filius non sapiens. » Filius Dei Ephraim fuit, juxta quod scriptum est : « Filius primogenitus mihi Israël, » sed non sa-

piam, quia verum non cognovit Patrem Deum, pro quo idola coluit. « Nunc enim non stabit in contritione filiorum, » id est, cum parturitionis dies et captivitatis advenerit, non poterit sustinere malum et contritionem filiorum sufferre, qui presentibus patribus interficiuntur; vel non stabent, quia captivi ducuntur.

« De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. » Eis loquitur Deus omnipotens, quos sua gratia liberare dignatur. De manu, inquit, mortis liberabo, id est de opere peccati, quod ad mortem trahit: quia enim manus opus agitur, recte manus peccati ipsum opus intelligitur, quo anima interficitur. Unde scriptum est: « Mors et vita in manibus lingue; » vel certe manus peccati, intelligitur potestas diaboli. De morte redimam eos, id est de inferno liberabo omnes Judæos et gentiles credentes; unde subditur: « Eve mors tua, o mors, sero morsus tuus, inferne. » Mors illius fuit, quia sua morte mortem destruxit, quæ nullam suorum ibi reliquit. Momordit autem quando partem (suos videlicet electos) liberavit, partem autem reproborum ibi dimisit. Nam ex eo quod mordemus, partem consumimus, partem relinquimus: vel mors et infernus, diabolus intelligitur, quem momordit Christus, ut potestatem amitteret, non tamen penitus esse desisteret. Inter mortem autem et inferos hoc interest: mors est quæ anima separatur a corpore; infernus locus est in quo animæ recluduntur sive ad refrigerium, sive in pœnis pro qualitate meritorum. « Consolatio abscondita est ab oculis meis. » Videns clementissimus Pater quod omnes morimur, data sententia in Adam, dicit: Consolatio abscondita est ab oculis meis, pro eo quod omne genus humanum perire conspicio. Vel etiam propheta considerans omnes mori, et in infernum descendere, seque ad eos venturum esse prænosens, dicit: « Consolatio abscondita est ab oculis meis. » Et est sensus: Non valeo consolari: nec quidquid mente concepero dolorem meum possum mitigare, dum considero inevitabilem necessitatem mortis.

« Quia ipse inter fratres dividit. » Ipse, id est infernus, dividit inter fratres, dum unum ab hac vita subtractum recipit, alterum superstitem relinquit. Quo in loco omnem intellige deesse charitatem, quod et mater dividatur a filia, et pater a filio, et frater a fratre. Itaque quidquid fraternitatis unitatem dividit et discordiam seminat, infernus merito appellatur. Duos autem fratres inter se morte divisos, juxta historiam illius temporis, quidam intelligunt Judam et Israel, ut quod tunc figurabatur in parte, tunc sentiatur in toto. « Adducet urentem ventum Dominus de deserto ascendentem. » Ventum urentem illum debemus intelligere de quo Habacuc dicit: Deus ab austro veniet, et sanctus de monte Pharan. Deus enim Pater adduxit ventum urentem, hoc est Filium suum, peccata tollentem de deserto generis humani, in quo diabolus quærens requiem, invenire non potuerit; vel de utero virginis, quæ sine hu-

more virilis seminis concepit; unde est: Quomodo flet istud, quoniam virum non cognosco? Pulchre autem tam in Isaia quam in presenti loco, flos sive ventus ascendens dicitur, quia de humilitate carnis ad excelsa conscendit, et nos secum ad Patrem duxit, dicens in Evangelio: « Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me. » « Et siccabit venas ejus, » id est peccata mortis ejus. Venas mortis peccata recte intelligimus, quibus per Christum siccatis, mors quoque ipsa siccabitur. « Et desolabit fontem ejus, » id est diabolus, de quo ipse ait: Nunc princeps mundi ejicietur foras. « Et ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis. » Quod dupliciter accipitur: vasa enim desiderabilia sunt sancti, de quibus Paulus dicit: « Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus; » vel certe: quos diabolus veluti vasa in æternum tenere desiderabat, ipse Christus veniens ab ejus potestate diripuit, et quasi vasa pretiosissima secum perduxit in paradysum.

CAPUT XIV.

« Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum. » Sæpe diximus decem tribus appellari Samariam, a metropoli Samaria, quæ ex nomine Augusti nunc vocatur Augusta, id est Sebastia. Cur autem Samaria dicta sit civitas in Regum volumine legimus. Loquitur itaque propheta hic non optative, sed prædicando, dicens: « Pereat Samaria, quia ad amaritudinem concitavit Deum suum, » cum esset dulcissimus colendo, et coegerit eum peccantibus reddere vindictam, « in gladio, » subaudi Assyriorum. « Pereat: parvuli ejus elidantur, » id est conterantur ad terram, « et fetæ ejus discedant, » id est prægnantes gladio dirumpantur in mortem, quæ omnia ei accidisse credendum est tempore captivitatis et angustiae, quando suam patriam perdiderunt, et qui evaserunt gladium in servitute perpetuam sunt adducti.

« Convertere, Israel, ad Dominum Deum tuum, quoniam corruisti in iniquitate tua. » Hæc verba, quantum ad historiam pertinent, ad decem tribus quæ appellabantur Ephraim dicta sunt, quæ dereliquerunt Dominum Deum suum, et adoraverunt vitulos quos fabricaverat Jeroboam. Spiritualiter vero, referri possunt ad unumquemque peccatorem, qui recedens a Creatore suo, subdit se idolo, hoc est omni mendacio, et sperat salvari ab Assur, id est diabolo, qui est auctor mendacii, sicut et pater ejus. Dicamus ergo breviter utrumque, et sic historiam intelligentiam, et juxta spiritualem ad unumquemque referendo. Superius prædixit propheta decem tribubus ad quas loquebatur calamitates et ærumnas quæ sibi imminabant; nunc alloquitur eas, hortaturque et dat consilium, qualiter deprecentur Dominum, postponendo idola, et convertendo ad Deum: « Convertere, Israel, ad Dominum Deum tuum, » ab iniquitate ad justitiam per confessionem peccatorum, et operationem bonorum operum, « quoniam corruisti in iniquitate tua, » fabricando idola

et adorando dæmonia. Corruisti per idololatriam, **A** ut nos protegant, sed non sumus tuti et protecti ab eis. Nunc ergo jam non habemus fiduciam in homine, sed in te, qui es Deus noster, quia maledictus homo qui confidit in homine, et a Domino recedit cor ejus; et quod addit: « Super equos non ascendemus, » demonstrat quia confisi super Ægyptios sunt, qui velocissimos equos habebant. Et est sensus: Super equos non ascendemus, hoc est non habemus ultra spem in Ægyptiis, sed in te erit refugium nostrum. Allegorice si volumus istud intelligere, per Assur possumus accipere diabolum, per equum vero superbiam illius. Si quis ergo nostrum fiduciam habuerit in Assur, placans eum muneribus, pessimis scilicet operibus, quibus ipse delectatur, ut ascendat equum, hoc est super arrogantiam illius, eveniet ei hoc quod Dominus in Evangelio dicit: « Omnis qui se exaltat, humiliabitur. » « Nec dicemus ultra, dii nostri opera manuum nostrarum, » id est vitulos aureos, quos nos ipsi fecimus, ultra deos non æstimabimus, nec auxilium ab eis postulabimus. « Quia ejus qui in te est misereberis populi. » Hoc est populi Israel, de quo dixerat: Filius primogenitus meus Israel. Ejus, inquit, populi qui in te est per fidem et pœnitentiam, quoque quondam peccando a te recesserat, postquam per pœnitentiam fuerit reversus, misereberis ejus.

« Tollite vobiscum verba, » o populi decem tribuum, « et convertimini ad Dominum, et dicite ei. » Duo agit propheta: hortatur eos ad pœnitentiam, et de quo fundant orationes ad Dominum. Tollite, inquit, vobiscum verba, hoc est: Proferte preces et delictorum confessionem, et convertimini ad Dominum tam verbis quam operibus. Ille enim vere et veraciter convertitur a sua iniquitate ad bona opera peragenda, qui hoc quod credit et corde tenet, prædicat ore et implet opere. « Omnem aufer iniquitatem, et accipe bonum, et reddemus vitulos labiorum nostrorum. » Talia debet unusquisque fidelium dicere: « Omnem aufer iniquitatem, » id est ab omnibus nos emunda peccatis, juxta illud: « Ab occultis meis munda me. » Et accipe bonum, confessionem scilicet, precesque non fictas et gratiarum actionem. Quod adjungit propheta: Reddemus vitulos labiorum nostrorum, mirabiliter loquitur. Quis unquam vitulos in labiis, nisi sumpta pars fuerit ad edendum? Non præcipit offerre vitulos et sacrificia, victimasque quas solebant Judæi in templo offerre, sed per vitulos labiorum debemus intelligere laudes et gratiarum actiones, juxta illud Psalmistæ: Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua; et illud: « Sacrificium Deo spiritus contribulatus. » Sic et unusquisque nostrum vitulos, hoc est laudes, Deo omnipotenti reddit, cum confitetur se credere in Deum, Patrem ingenitum, Filium genitum, verum Deum et hominem credens, Spiritum sanctum procedentem a Patre et Filio, Trinitatem in distantia personarum, unitatem in Deitatis potentia habere. Et hoc agens, adimplet illud Apostoli: « Corde, inquit, creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. »

« Assur non salvabit nos, super equos non ascendemus. » Dicit beatus Hieronymus, quia traditio Judæorum est, quod temporibus Manahen, regis Israel, miserit ipse rex Manahen et populus decem tribuum mille talenta argenti Phul regi Assyriorum, ut esset manus ejus cum eis, et haberet pacem cum eis, præberetque auxilium ad resistendum Ægyptiis. Inter quæ munera etiam illos duos vitulos misisse illi, quos sacerdotes eorum fecerant ex ære, et deauraverant pro aureis quos Jeroboam fecerat, quorum aurum ipsi sacerdotes populo ignorante in suos usus transtulerunt, fabricantes æneos loco illorum; de quibus vitulis Propheta superius dixit: Et ipse (subauditur vitulus) in Assur delatus est munus regi ultori, ponens singularem numerum pro plurali; ideoque dixit Propheta, ex persona populi loquens: « Assur non salvabit nos. » Ac si diceret aliis verbis: Possumus spem nostram super Assyrios ponere,

B eveniet ei hoc quod Dominus in Evangelio dicit: « Omnis qui se exaltat, humiliabitur. » « Nec dicemus ultra, dii nostri opera manuum nostrarum, » id est vitulos aureos, quos nos ipsi fecimus, ultra deos non æstimabimus, nec auxilium ab eis postulabimus. « Quia ejus qui in te est misereberis populi. » Hoc est populi Israel, de quo dixerat: Filius primogenitus meus Israel. Ejus, inquit, populi qui in te est per fidem et pœnitentiam, quoque quondam peccando a te recesserat, postquam per pœnitentiam fuerit reversus, misereberis ejus.

« Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontanee. » Quia dixerant per pœnitentiam ad Deum conversi: Omnem aufer iniquitatem, et accipe bonum; recognoscentes patrem quem reliquerant, respondit Dominus: Sanabo contritiones eorum, id est dimittam eis peccata, quibus graviter fuerant contracti et vulnerati. Diligam eos spontanee, hoc est, voluntarie. « Quia aversus est furor meus ab eis, » pœnitentiam illis agentibus.

« Ero quasi ros, et Israel germinabit quasi liliium. » Qui enim propter peccata irascebar eis, nunc propter meam clementiam miserebor. Et ero eis quasi ros, quia æstum æstuantis incendii et libidinis misericordia mea auferam ab eis; ipsique germinabunt ut liliium, quia abundabunt et crescent decore virtutum, et odore bonæ operationis. Unde Paulus: « Christi bonus odor sumus Deo. » Germinant enim, imo florent electi ut liliium, Dominum Deum suum imitantes, qui dicit in Canticis canticorum: « Ego flos campi, et liliium convallium. » « Et erumpet radix ejus ut Libani, » id est voluntas bona ad effectum bonæ operationis ducetur. Libanus mons est, cujus arbores excellentissimæ, quantum ad auras extendunt verticem, tantum radicem in ima demergunt, ut nulla tempestate quatiantur, sed stabili mole consistant.

« Ibunt rami ejus, » id est proficiunt de virtute in virtutem, « et erit quasi oliva gloria ejus. » Quia dixerunt: Et erumpet radix ejus quasi Libanus; ne putarem eundem eum loqui ex infructuosis arboribus sanctum virum, et conversum ad Dominum, olivæ fructiferæ comparat. Oleum autem misericordiam significat, quæ per charitatem operatur, et

omnibus bonis operibus. Ait ergo : « Erit quasi oliva gloria ejus, » id est operibus misericordiae impinguabitur, ut accenso lumine in tenebris luceat, et aliis exemplum bonæ operationis tribuat.

« Et odor ejus ut Libani. » Libanus apud Græcos et Hebræos et mons dicitur et thus. Hic autem pro thure ponitur : Sicut enim odore thuris, sic delectamur et fama justi hominis.

« Convertentur sedentes in umbra ejus. » Illi scilicet, qui a Deo Patre peccando recesserant, convertentur ad eum, et postquam conversi fuerint, accipient conversionis suæ præmium, ut sedeant sub umbra, id est sub protectione illius habitent, et possint dicere cum Ecclesia : Sub umbra illius quam desideraveram sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo.

« Vivent tritico, et germinabunt quasi vinea. » Cum, inquit, sederint sub umbra illius, qui mortui fuerant vivent tritico, id est bonis operibus abundabunt, vel corpore et sanguine Domini, vel certe tritico vivent, quia per Christum, qui est verum frumentum, de morte ad vitam resurgent. Unde est : Nisi granum fruienti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Ipse quoque vinea est, qui in se credentes vino spirituali debriat. Unde Psalmista : Visitasti terram et inebriasti eam. Et ipse Dominus discipulis : Comedite, amici, bibite et inebriamini, charissimi. Quasi vinea ergo electi germinabunt, quia Dominum suum bonis operibus imitabuntur, juxta quod ipse Dominus dicit : « Qui mihi ministrat, me sequatur. » « Memoriale ejus sicut vinum Libani. » Vinum Libani possumus dicere mistum, et diversis pigmentis conditum, ut odorem habeat suavissimum. Et est sensus : sicut vinum pigmentatum suave fragrat hominibus, sic memoria justi hominis Domini opera imitantis, suavis est et dulcis. Possumus et vinum Libani illud intelligere, quod Domino offerebatur in templo, de quo ait Zacharias : « Aperi, Libane, portas tuas, » etc. Sicut enim delectabatur Deus omnipotens in vino quod ei offerebatur, sic gaudet et lætatur ex odore fidelium, fidei, et bonorum operum de se reddentium famam.

« Ephraim, quid mihi ultra idola? » Subauditur opponis. Et est sensus : Cum tanta bona percepturus

sis, quia pœnitentiam agens meus esse cœpisti, quid ultra vis colere idola? « Ego exaudiam et dirigam eum pœnitentiam agentem, et ad me clamantem. » Dirigam eum, id est per rectam viam incedere faciam ; via autem Christus, per quem fit accessus ad Patrem. « Ego ut abietem virentem, » subauditur dedi eum, ut haberet viriditatem fidei et operationis, et semper cœlestia mentis intuitu peteret. « Ex me fructus ejus inventus est, » id est omnis illius operatio, et Veteris et Novi Testamenti observatio ex meo præcessit dono, sine quo nihil potestis facere. Sciendum autem quod sæpe jam diximus, salutis Israelis et reversionis ad Deum et de captivitate redemptionem, non carnaliter accipi, ut Judæi somniant, sed spiritualiter et verissime compleatur.

« Quis sapiens et intelliget ista ; intelligens et sciet hæc? » In his verbis. Propheta obscuritatem voluminis, et difficultatem ostendit explanationis. Quis nisi Christo docente cognoscere, quid significet Jezrael, quid soror ejus non misericordiam consecuta, quid tertius frater ejus non populus, quid meretrix Osee conjuncta, et cætera quæ narrantur in capite, vel quid ventus urens, etc., in fine? Harum itaque obscuritatem rerum considerans, ait : Quis sapiens et intelliget ista? Si autem ipse qui scripsit vel difficile vel impossibile confitetur, quid nos facere possumus, qui, lippientibus oculis et peccatorum sordibus obscuratis, clarissimum jubar solis non possumus intueri? tum si dicerem illud quod scriptum est : O profundum divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! quam inscrutabilia sunt judicia ejus et investigabiles viæ ejus. « Quia rectæ viæ Domini, et justi ambulabunt in eis. » Viæ Domini mandata intelliguntur Veteris ac novi Testamenti, in quibus justi ambulant, dum ea opere complent, dicentes ad Deum cum Psalmista : « Perfice gressus meos in semitis tuis. » « Prævaricatores vero corruent in eis. » Prævaricatores, Judæi intelliguntur, hæretici, falsique Christiani, qui mandata Domini transgrediuntur. Qui in eis corruent, quoniam qui in lege peccaverant, per legem judicabuntur. Et servus qui scit voluntatem domini, et non facit, plagis vapulavit multis.

IN JOEL PROPHETAM.

Joel interpretatur incipiens. Iste ad Judæam et Hierusalem vaticinium proferens, in principio sui voluminis post luctuosa convivia ad luctum provocat Hierusalem, excidiumque ejus prænuntiat. Prophetat quoque vocationem gentium, et super congregatos credentes superventurum Spiritum sanctum.

CAPUT PRIMUM.

« Verbum Domini quod factum est ad Joel filium Phatuel. » Joel interpretatur fortis Dei. Phatuel, adaptio vel sermo Domini. Verbum Dei, quod semper fuit apud Patrem, ad Joel factum est.

« Audite hoc, scnes, et auribus percipite, omnes habitatores terræ. » Scns non ætate, sed merito; habitatores vero terræ, qui terrenis operibus deprimuntur. Inter audire vero, et auribus percipere, magna distantia est. Presbyteri, hoc est spirituales, sacratius audiunt ; qui vero terram inhabitant, auribus percipiunt, sed humiliter. « Si factum est istud in diebus vestris, aut in diebus patrum vestrorum, super hoc filiis vestris narrate : et filii vestri filiis suis, et filii eorum generationi alteræ. » Quod dicturus sum, novit memoria : nova res novos auditores desiderat. Vinum enim novum in utres novos mittitur.

In hac brevi sententia omne genus humanum con-
taxuit.

« Residuum erucæ comedit locusta, et residuum locustæ comedit bruchus, et residuum bruchi comedit rubigo. » Quid enim per erucam, quæ toto corpore in terram repit, nisi luxuria designatur? quid per locustam, quæ saltibus evolat, nisi inanis gloria exprimitur? quid per bruchum, cujus pene totum corpus in ventre colligitur, nisi edendi ingluvies figuratur? quid per rubiginem, quæ dum tangit incendit, nisi ira innuitur? Residuum ergo erucæ locusta comedit, quis sæpe, cum luxuriæ vitium a mente recesserit, inanis gloria succedit, cum se quasi sanctum ex castitate gloriatur. Dum ergo vitia vitii succedunt, agrum mentis alia pestis devorat, dum alia relinquit. Item aliter: Assyrii sub Salmanasar, Babilonii Judæam sub Nabuchodonosor, Antiochus Syriæ, et Vespasianus imperator Romanorum vastaverunt. Item aliter: Quatuor hæ pestes quatuor significant genera vitiorum, quibus humanæ animæ pervertuntur; nam hi metuunt, cupiuntque, dolentque, gaudentque.

« Expergiscimini, ebrii, et flete, et ululate omnes qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam perit ab ore vestro. » Ebrii vocati sunt qui, mundi hujus amore confisi, malanon sentiunt quæ patiuntur. Quid est ergo dicere: Expergiscimini, ebrii, et flete, nisi: Somnium vestræ insensibilitatis excutite, et in devastatione cordis tot sibi succedentibus vitiorum pestibus, vigilantibus lamentis obviate?

« Gens enim ascendit super terram meam fortis et innumerabilis; dentes ejus ut dentes leonis, et molares ejus ut catuli leonis. » Gens enim fortis et innumerabilis dæmones significat, quæ non super cælam, hoc est spirituales, sed super terram, hoc est super carnales ascendit.

« Posuit vineam meam in desertum, et ficum meam decorticavit: nudans spoliavit eam et projecit, albi facti sunt rami ejus. » Vineam populus Domini nuncupatur, ficus vero Israeliticam plebem significat. Ficum diabolus decorticavit, quia eandem plebem Judaicam ab omni gloria nudavit. Rami ejus albi facti sunt, quia sacerdotes illius atque doctores forinsecus albi videntur per hypocrisim.

« Plange quasi virgo accincta sacco, super virum pubertatis tuæ. » O infelix plebs, vel anima, quæ sponso, id est Christo, velut sponso copulata fueras conjugio, et stuprata a dæmonibus, adultera effecta es, plange quasi virgo, hoc est age poenitentiam.

« Perit sacrificium et libatio de domo Domini; interierunt sacerdotes ministri Domini. » Domum Domini plebem dicit Israeliticam, sive animam, quæ, exspoliata ab adversariis potestatibus, nudata sit ab omni sacrificio justitiæ.

« Depopulata est regio, luxit humus, quoniam devastatum est triticum, confusum est vinum, et elanguit oleum. » Hoc est quod ait David: « Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. » Triticum, vinum, et oleum, charismatum significant

dona, quæ in populum Judæorum, vel in cæteris animabus per degenerem vitam a diabolo dissipata sunt.

« Confusi sunt agricolæ, ululaverunt vinitores super frumento, vino, et hordeo, quia periit messis agri. » Agricola vel vinitores angeli sunt, sive magistri atque doctores, qui, videntes animas sibi creditas carnalibus passionibus deservire, nunc plangunt. Messis humanum genus significat.

« Vineam confusa est, et ficus elanguit; malogranatum, et palma, et malum, et omnia ligna agri aruerunt, quia confusum est gaudium a filiis hominum. » Vineam vel ficus id ipsum quod superius plebs Judaica. Malogranatum etcætera ligna diversa significant charismatum dona, quæ humano generi ab adversariis potestatibus per vitia auferuntur.

« Accingite vos, et plangite, sacerdotes; ululate, ministri altaris. Incedimini, cubate in sacco, ministri Dei mei, quoniam interit de domo Dei nostri sacrificium et libatio. » Exhortatio ad præpositos Ecclesiæ, ut per eruditionem populi sibi crediti, velut propria deplorent. Domum Dei Ecclesiam dicit, vel animam ex qua munera Dei per vitæ incuriam perierunt.

« Sanctificate jejunium, vocate cætum, congregate senes, omnes habitatores terræ in domum Dei nostri, et clamate ad Dominum: Ah ah ah diei! quia prope est dies Domini, et quasi vastitas a potente veniet. » Hoc est: jejunium vestrum cæteris virtutibus adjunctum sanctificate. Senes et habitatores terræ, doctores et auditores dicit in Ecclesiam congregandos per fidem; dies Domini dicitur dies judicii.

« Nunquid non coram oculis vestris alimenta perierunt, de domo Dei vestri lætitia et exsultatio? » Crescentibus enim vitii atque peccatis, luctus succedit lætitiæ; domus Dei Ecclesia intelligitur, vel anima.

« Computruerunt jumenta in stercore suo. » Jumenta in stercore suo putrescere est, homines carnales in fetore luxuriæ vitam finire. « Demolita sunt horrea, dissipatae sunt apothecæ, quoniam confusum est triticum. » Horrea vel apothecæ mentes significat fidelium, in quibus frumentum justitiæ et vinum prudentiæ recondi solitum erat.

« Quid ingemuit animal, mugierunt greges armenti? Quia non est pascuum eis, sed et greges pecorum disperierunt. » Quod animal et armenta dixit, homines doctos doctrinam Dei ignorantes insinuavit, pecora vero gentes significant. Pascua defecerunt, quia ariditas verbi Dei cuncta possidet, et cessantibus pluviis ejus, omnia aruerunt. Greges disperierunt, quia pastores tales non sunt qui doceant sanitatem.

« Ad te, Domine, clamabo, quia ignis comedit speciosa deserti, et flamma succendit omnia ligna regionis, sed et bestiae agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te, quoniam exsiccati sunt fontes aquarum, et ignis devoravit speciosa deserti. » Ignis, diabolus, desertum, mundus iste, speciosa deserti, homines sive gloria hujus sæculi; ligna regionis, gentes quæ a diabolo consumptæ sunt; be-

stiae agri gentes dicuntur, quae post mala opera ad A Deum conversae, ejus misericordiam implorant. Fontes aquarum scientiam significant legis, quae in populo Judaeorum per infidelitatem exsiccata est.

CAPUT II.

« Canite tuba in Sion, ulutate in monte sancto meo, conturbentur omnes habitatores terrae: quia venit dies Domini, quia prope est dies tenebrarum et caliginis, dies nubis et turbinis. » Clara vox Evangelica praedictio, Sion vero Ecclesia vel anima; habitatores terrae, homines dicit esse carnales, quos omnes terret, et ad poenitentiam provocat; dies judicii talis erit his qui passuri sunt poenas, quam diei tenebrarum et caliginis ob damnationem reproborum comparavit. At vero, quia cuncta retroacta tunc judicii justitiae patefacta erunt, ideo eam solis lumini comparavit. « Quasi mane expansum super montes populus multus et fortis, similis ei non fuit a principio, et post eum non erit usque in annos generationis et generationis. » Populus multus et fortis, daemonum multitudinem et impiorum significat, quae a principio, hoc est ab Adam usque in finem saeculi cum in judicio fuerit extincta, in aeternum non erit, quia post eundem diem judicii, ascensus atque descensus (sicut dicere voluit Origenes) non erit.

« Ante faciem ejus ignis vorans, et post eum exurens flamma. » Ubiunque enim ille ingressus fuerit, exercitus daemonum statim desertum facit, et omnium virtutum exurit flores. « Quasi hortus voluptatis terra coram eo, et post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum. » Priusquam homo delinquat per ejus suasionem, et est sine peccato, fit quasi hortus paradisi: cum autem eum semel ceperit et duxerit in peccatum, facit eum solitudinem et desertum, ita ut non sit, aut raro sit, qui ejus possit effugere decipulam.

« Quasi aspectus equorum aspectus eorum, et quasi equites sic currunt. » Equus homo, eques diabolus. Quasi aspectus equorum, aspectus impiorum, per quos diabolus persequitur justos. Quadriga diaboli quatuor sunt passiones, quas sub nomine pestium in capite hujus libri describit.

« Sicut sonitus quadrigarum super capita montium exsillent, sicut sonitus flammæ ignis devorantis stipulam, velut populus fortis praeparatus ad praelium. » Stipula, leves et infructuosi homines, igne diaboli consumpti.

« A facie ejus cruciabuntur populi, omnes vultus redigentur in ollam. » Cum populi ceperint cum ipso in poenam trahi, et eos ceperit habere diabolus in propria potestate.

« Sicut fortes current, quasi viri bellatores ascendent murum. » Infelix illa civitas, hoc est anima, quae a tali hoste capitur. In qua cum quisque ingressus fuerit, super murum virtutum currens libenter insultat; atque domum conscientiae cum intraverit, si quid boni in ea invenerit, cuncta deperdat.

« Vir in viis suis gradietur, et non declinabit a semitis suis. Unusquisque fratrem suum non coartabit. Singuli in calle suo ambulabunt. Sed et per fenestras cadent, et non demolientur. Urbem ingredientur, in muro current, domos conscendent. » In quibus enim diabolus juste acceperit potestatem, in his per sensus carnis velut per fenestras ingrediens, anota quae intrinsecus reperit, deprædatur. Si quis vero eum introire prohibeat, ejus aedificium boni operis demoliri non permittitur. « Per fenestras intrabunt quasi fur, » id est per sensus nostros occulte daemones velut fures ingredientur.

« A facie ejus contremuit terra, moti sunt caeli, sol et luna contenebrati sunt, et stellae retraxerunt splendorem suum. » A facie hujus populi diaboli, vel etiam Antichristi contremuit terra, hoc est peccatores, moti sunt caeli, id est spirituales. Sol et luna obtenebrati sunt, quia fides Christi et Ecclesiae in quorundam corda sub Antichristo deficiet.

« Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui, quia multa sunt nimis castra ejus, quia fortia et facientia verbum ejus. » Quia divina praedictio praebit Antichristi adventum. Castra daemonum ideo castra Domini dicuntur, quia in omni necessitate tam ad probationem justorum, quam ad damnationem reproborum ejus juri deserviant. « Magnus enim dies Domini, et terribilis valde, et quis sustinebit eum? » Quis, semper in Scripturis dupliciter intelligitur, id est aut nullus, aut rarus.

« Nunc ergo dicit Dominus: Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio et fletu et planctu. » Exhortatio Domini humanum genus ad poenitentiam provocans, in jejunio primo, quia fundamentum poenitentiae jejunium est. Comes autem jejunii, fletus et planctus.

« Et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra, et convertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus et misericors est, patiens et multae misericordiae, praestabilis super malitia. » Hoc adversum eos loquitur poenitentes, qui habitu poenitentiam pollicentur, et corde non exhibent. Ne desperet peccator magnitudine vitiorum, benignitas et misericordia Domini illi pollicetur, quia peccantes non punit statim, sed poenitentiam dat locum.

« Quis scit si convertatur, et ignoscat, et relinquat post se benedictionem? Sacrificium et libamen Domino Deo nostro. » In uniuscujusque peccatum dante veniam repromittit, ne negligentior faciat poenitentem, et relinquat post se benedictionem. Primum benedictionem, quae expellit maledictionem, deinde sacrificium et libamen, hoc est opera bona quae placeant Deo.

« Canite tuba in Sion, sanctificate jejunium, vocate coetum, congregate populum: sanctificate Ecclesiam, coadunate senes, congregate parvulos et sugentes ubera. » Iterum eadem repetit, ut vel doctrinae frequentis auditu convertantur ad Deum. Congregatio populi collectio est in Ecclesia fidelium per Christum; atatum diversitas discretio est maritum

rum. « Egrediatur sponsus de cubili suo et sponsa de thalamo suo. Intra vestibulum et altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, et dicent. » Sponsus Christus de cubili suo, hoc est de sinu Patris, ad publicum humani generis egressus. Sponsa caro ejusdem Christi ex utero Mariæ virginis velut de thalamo suo prodiens. Sponsus sermo divinus, sponsa anima fidelis. Sacerdotes ministri Domini, apostoli sunt, pro delictis populi intervenientes. « Parce, Domine, parce populo tuo, et ne des hæreditatem tuam in opprobrium, ut dominantur eis nationes. » Hoc est: ut mitteret qui eam liberaret, et misit et pepercit populo suo; id est, in adventu Christi, remissionem largitus est peccatorum, ut non dominantur eis nationes, id est dæmones. « Quare dicunt in populis: Ubi est Deus eorum? Zelatus est Dominus terram suam, et pepercit populo suo. » Zelare ideo dicitur, quia ubicunque zelus est, amoris indicium est. Responsio Domini, pollicitatio ejus per libros legis prophetarum. « Ecce ego mittam vobis frumentum, et vinum, et oleum, et replebimini in eis, et non dabo vos ultra opprobrium in gentibus. » Frumentum, Christus, qui in Zacharia frumentum dicitur electorum; vinum, gratia Spiritus sancti; oleum, charismata, quæ a Christo per donum Spiritus sancti in corda electorum diffunduntur, hoc est: benedictione mea veterem maledictionem abstergam.

« Et eum qui ab aquilone est, procul abjiciam a vobis, et expellam eum in terram inviam et desertam. » Aquilonem diabolum dicit: terram inviam et desertam, reprobos omnes in quibus regnat appellat. « Faciem ejus contra mare orientale, et extremum ejus ad mare novissimum. » Diabolum non habens faciem ad solem justitiæ, sed quocunque respexerit, semper mare istius sæculi respicit. Orientale autem et novissimum, principium ruinæ ejus intelligitur. « Et ascendet fetor ejus, et ascendet putredo ejus, quia superbe egit. » Cum idem diabolum jugulatus in fine mundi fuerit, tunc fetor ejus, hoc est qualis sit, omnibus apparebit.

« Noli timere, terra, exulta et lætare, quia magnificavit Dominus ut faceret: nolite timere animalia regionis, quia germinaverunt speciosa deserti. » Hoc est cogitationem suam, quam pro salute humani generis disposuit, ut de eorum substantia Filius Dei carnem assumeret. Eam quam supra dixerat maledictam, nunc dicit benedictione Dei restaurari. Animalia regionis, gentes quibus verba virtutem, id est Christus, per Virginem germinavit. « Quia lignum attulit fructum suum, ficus et vinea dederunt virtutem suam. Et filii Sion, exultate et lætamini in Domino Deo vestro, qui dedit vobis doctorem justitiæ, et descendere faciet ad vos imbrem matutinum. » Lignum, Christus, ficus vero in persona accipitur Spiritus sancti; vinea idem Christus in plebe fidelium; filii Sion, filii dicuntur Ecclesiæ in speculatione fidei constituti; doctor justitiæ, Christus, Ecclesiæ suæ a Deo Patre electus; imbrem matutinum et se-

rotinum, utriusque Testamenti benedictionem divinitus in Christo collatam dicit.

« Et implebuntur aræ frumento, et redundabunt torcularia vino et oleo, » id est in Christo, vel in principio regni spiritualis, aræ Ecclesiæ a credentibus populis repletæ, sive corda electorum variis virtutibus per imbrem gratiæ Spiritus sancti redundantia.

« Et reddam vobis annos quos comedit locusta, et bruchus, et rubigo, et eruca. Fortitudo mea magna, quam misi in vos. » Quatuor hæ pestes quatuor perturbationes, per quas diabolus humanum genus devorat, significant, hoc est: cupiditatem et metum, lætitiā atque tristitiā.

« Et comedetis vescentes, et saturabimini, et laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit vobiscum mirabilia. » Omnes enim qui legunt Scripturas carnaliter, sicut Judæi, et ad intelligentiam non perveniunt spirituales, isti sunt vescentes, et nunquam ad saturitatem pervenientes. Et laudabitis nomen Domini Dei vestri, hoc est: si misericordiam Dei per intelligentiam spiritualem fueritis consecuti. « Et non confundetur populus meus in sempiternum, et scietis, quia in medio Israel ego sum, » id est in medio videntium Deum ex fide. « Et ego Dominus Deus vester, et non est amplius, et non confundetur populus meus in æternum. » Ego sum Christus, et ego Dominus vester, idem ipse Christus, et amplius præter Christum.

« Et erit post hæc, et effundam spiritum meum super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filiæ vestræ. Senes vestri somnia somniabunt, et juvenes visiones videbunt. » Senes, prophetas, juvenes, apostolos appellat.

« Sed et super servos meos et ancillas meas in diebus illis effundam spiritum meum. » Hoc secundum historiam manifestissime dictum et impletum est Servos meos, viros spirituales atque doctores: ancillas vero, ecclesias, vel animas credentium dicit.

« Et dabo prodigia in cælo et in terra, sanguinem, et ignem, et vaporem fumi. » Prodigia in cælo, hoc est in sanctis; et in terra, hoc est in peccatoribus se Dominus dare pollicetur. Et quid prodigia, nisi signa et perditionem peccatorum, quæ in adventu Spiritus sancti patefactæ sunt? In sanguine interfectio animarum; in igne calorem corporis, sive iracundiam cordis; in vapore fumi, cogitationes noxiæ, quæ in corde hominum æstuant, significantur. Secundum historiam et prophetiam, in tempore passionis Christi omnia hæc completa sunt.

« Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. » Hoc est: splendor quorundam fidelium, ultima tribulatione deficiens obscurabitur, et Ecclesia martyrum sanguine cruentabitur.

« Et erit, omnis quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit. » Invocare et dicere Dominum, non tantum voce, sed opere comprobandum est et effe-

ctu. « Quia in monte Sion et in Hierusalem erit salvatio, sicut dixit Dominus, et in residuis quos Dominus vocaverit. » Montem Sion et Hierusalem, Ecclesiam intelligimus, in qua erit salvatio, sicut dixit.

CAPUT III.

« Quia ecce in diebus illis et in tempore illo cum convertero captivitatem Juda et Hierusalem, » quæ antea non erat. Primi sunt sancti apostoli, vel cæteri ex circumcissione credentes, residui vero, ex gentibus venientes.

« Congregabo omnes gentes, et deducam eas in valle Josaphat, et disceptabo cum eis ibi. » Josaphat interpretatur *Domini judicium*. Hoc ergo est quod dicit: Quando misertus fuero eorum qui per confessionem nominis mei censentur, tunc omnes adversarios meos deducam in vallem judicii. Omnes gentes, aut omnes designat nationes incredulas, aut omnes dæmones dicit. « Super populo meo et hæreditate mea Israel, quod disperserunt in nationibus, et terram meam diviserunt. » Hoc est, non eos opprimam in die judicii, aut auctoritatem potentiae meæ sentiant, sed ratione justitiæ, aut etiam sua confessione dignos se suppliciis esse cognoscant.

« Et super populum meum miserunt sortem. » Hoc est, quod certatim in singulis regnare voluerunt. « Et posuerunt puerum in prostibulo, et puellam vendiderunt pro vino ut biberent. » Hoc loco queritur de sortibus eorum, quod etiam robustissimum sexum, ætatem quæ poterat ad virtutes crescere, suis injustitiis effeminaverunt, et anima quæ erat fortissima, libidini et voluptatibus subjugata est.

« Verum quid mihi et vobis, Tyrus et Sidon, et omnes terminos Palæstinarum? nunquid ultionem redditis mihi? » Tyrus tribulatio sive angustia, Sidon vero venatio, hoc est dæmones: Palæstini, cadentes potione. Quæ omnia de hæreticis recte sentienda sunt, per quos diabolus populum Dei de Ecclesia separavit, atque per eloquentiam suam quasi aurum et argentum, simplices quosque de Ecclesia educentes, filiis Græcorum, hoc est gentilium, sub peccato venundant. « Et si ulciscimini vos contra me, cito velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum. Argentum enim meum et aurum tulistis, et desiderabilia mea et pulcherrima mea intulistis in delubra vestra, et filios Juda et filios Hierusalem vendiderunt filiis Græciæ, ut longe faceretis eos de finibus suis, » id est sub peccato, « ut longe eos facerent ab Ecclesiæ fide. »

« Ecce ego suscitabo illos de loco in quo vendidistis eos, et convertam retributionem vestram in caput vestrum. » Suscitabo quasi jacentes, qui de fundamento Ecclesiæ evulsi sunt, in pristinum statum fidei restaurabo, atque in caput vestrum, hoc est hæreticorum qui eos seduxistis, ultionem restituum.

« Et vendam filios vestros et filias vestras in manibus filiorum Juda, » id est eos quos de Ecclesia

possidebitis, in contrarios vobis suscitabo, et filios ac filias, hoc est discipulos vestros per Ecclesiæ prædicatores in eorum subjectionem reducam. « Et venundabunt eos Sabæis genti longinquæ, quia Dominus locutus est. » Saba interpretatur *conversio*, Juda vero *confessio*. Sabæi ideo gens longinqua dicitur, quia sancti qui hæreticis dominantur, in æternum vivent.

« Clamate hoc in gentibus, sanctificate bellum, suscite robustos. » O vos principes, id est doctores, clamate, qui vobis subjecti sunt, quia veniet dies judicii. « Accedant et ascendant omnes viri bellatores. » Accedant pedites, ascendant equites. Equi enim homines impii, equites vero diabolus vel dæmones. Hi enim dicuntur viri bellatores, qui humanum genus solent per vitia debellare.

« Concidite aratra vestra in gladios, et ligones vestros in lanceas, infirmus dicat, Quia fortis ego sum. » Amovete (inquit Dominus), o vos dæmones, universam pacem in seditionem, et in bellum cuncti consurgite. « Infirmitas dicat quia fortis ego sum. » Dicere in Scripturis, facto opere consummare est. Et cum omnia mala hæc feceritis, et omni virtute ad pugnandum contra electos meos veneritis, tunc in die judicii omnem virtutem vestram prosternam.

« Erumpite et venite, omnes gentes; de circuitu congregamini. Ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos. » Hoc declarat quod cum dies Domini adveniat, et finis mundi appropinquet, Satan omnem virtutem suam Antichristi temporibus effundat et ad tentandas et subvertendas animas vehementius pugniet.

« Consurgant et ascendant gentes in vallem Josaphat. » Isti autem non judicantur in montibus, non in campestribus, sed in profundum et deorsum, ut statim judicii locus ipse pro pœna sit. « Quia ibi sedebo ut judicem omnes gentes in circuitu. » Sedere Dei est habitum et potestatem judicandi ostendere.

« Mittite falces, quoniam maturavit messis. » Hoc loquitur ad angelos: messorum enim angeli sunt, messis vero populi sunt. Quodammodo angeli de sua sublimitate descendunt, quando suscipiunt officia torcularum. « Venite et descendite, quia plenum est torcular: exuberant torcularia, quia multiplicata est malitia eorum. » Jam redundat mundus vel torcular iniquitatibus, jam ultra capere non potest malitiam humani generis.

« Populi, populi in valle concisionis, quia juxta est dies Domini in valle concisionis. » Nequaquam dixit judicium, ne vel dubiam sententiam facere videretur, sed concisionem posuit, cui remanere nihil possit.

« Sol et luna obtenebrati sunt, et stellæ retraxerunt splendorem suum. » Sol, Christus; luna, Ecclesia. Stellæ vero Christi retraxerunt splendorem suum his qui cruciabantur. Neque enim merebuntur, qui in pœna erunt, lumen justitiæ videre.

« Et Dominus de Sion rugiet, et de Hierusalem dabit vocem suam, et movebuntur cælum et terra, »

id est de Ecclesia sanctorum, sive de Hierusalem A
cœlesti. Quia enim rugitu leonis animalia cuncta
terrentur, sic et vocem ejus omnes pavebunt. « Et
Dominus spes populi sui, et fortitudo filiorum Israel.
Et scietis quia ego Dominus Deus vester, » hoc est
credentium et fide Deum videntium. « Habitans in
Sion in monte sancto meo. » Mons sanctus aut Hieru-
salem cœlestis intelligitur, aut certe ipse Filius.
« Et erit Hierusalem sancta, et alieni non transibunt
per eam amplius. » Sive Hierusalem cœlestis, sive
Ecclesia, jam in ea non habent amplius potestatem.
Ipsi enim intelliguntur alieni.

« Et erit in die illa, stillabunt montes dulcedinem,
et colles fluent lacte, et per omnes rivos Juda ibunt
aqua. » Montes et colles pro diversitate meritorum
sanctos appellat, dulcedinem vero eloquia Scriptura- B
rum, rivos corda electorum. Aqua vero gratiam si-
gnificat Spiritus sancti. « Et fons de domo Domini
egredietur, et irrigabit torrentem spinarum. » Fons,
divinitas Filii Dei patris, sive Spiritus sanctus: tor-
rens spinarum, peccata humani generis, quae per
gratiam eorum aduruntur, in futurum purgata.

« Aegyptus in desolatione erit, et Idumæa in deser-
tum perditionis, pro eo quod inique egerint in filios
Juda, et effuderint sanguinem innocentem in terra
sua. » Aegyptus interpretatur tenebrae, hoc est dæ-
mones vel peccata. Idumæa sanguinea, sive terrena,
id est omnia terrena ad voluptatem carnis et san-
guinis pertinentia, quae in die judicii desolabuntur,
eo quod per infinitam malitiam suam filios Eccle-
siae in hoc saeculo deceperunt.

« Et Judæa in æternum habitabitur, et Hierusalem
in generationem et generationem. Et mundabo sati-
guinem eorum, quem non mundaveram, et Dominus
commorabitur in Sion. » Judæa, hoc est domus con-
fessionis, habitabitur in perpetuum. Sed quia non
est innoxia in hac vita, sed aliquantisper, licet levibus,
peccatis contaminata est, ego cuncta mundabo per
misericordiam meam, quae ipsi propriis
virtutibus non mundaverunt. Sion interpretatur specu-
lata. Ergo in sublime commorabitur Dominus, hoc
est in Ecclesia, in qua et regnat in saecula.

IN AMOS PROPHETAM

Amos, qui interpretatur bonus, vaticinavit in Sa-
maria et Hierusalem, tria et quatuor scelera gen-
tium sub totius mundi imagine describens. Hic ad-
ventum Christi sub Dominica voce ita prædicat :
« Ego sumans tonitruum, et creans Spiritum, et an-
nuntians in hominibus Christum. » Reliqua autem
que de Amos et Hieroboam, sive Israel loquitur,
tropologice ad hereticos referenda sunt.

CAPUT PRIMUM.

« Verba Amos, qui fuit in pastoralibus de Thracia,
que vidit super Israel in diebus Ozæ regis Juda, et
in diebus Hieroboam, filii Joas regis Israel, ante
duos annos terræ motus. » Amos interpretatur populus
acutus, Ozæ vero impertum, vel fortitudo Domini,
Hieroboam autem indicatio, vel causa populi, sive
detractio populi, Joas Domini memoria, sive tempora-
litas. Thracia vero, que interpretatur tuba, vaticinia
significat prophetarum.

« Et dicit, Dominus de Sion rugiet, et de Hieru-
salem dabit vocem suam. Et luxerunt speciosa pas-
torum, et excrucatus est vertex Carmeli. » De Hieru-
salem, ubi erat templum et Dei religio, unde
Christus ortus verus leo per Evangelicam prædica-
tionem dedit vocem. Speciosa pastorum, populus
Judæorum, vertex Carmeli, templum seu regnum,
vel sacerdotium Judæorum.

« Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus Da-
masci, et super quatuor non convertam eum, eo
quod contriveris in plastris ferreis Galaad. Et mit-
tam ignem in domo Chazael, et devorabit Dominus
Bomadab. » Trium et quatuor scelera gentium, quae
series populi, hæc sunt. Primum inique scelus est,

quæ omnes in Adam moriuntur. Secundum pro eo
quod insita naturæ lege immemores rationis non
intellexerunt. Tertium quoque eorum, qui datæ legi
non obediunt. Quartum inexpugnabile eorum qui
in Christum non crediderunt. Post scelera vero gen-
tium, septimo in loco Juda de prævaricatione legis,
et octavo Israel de impietate, quam in Christo exer-
cuerunt, redarguit. Vel certe tria et quatuor scelera
sunt cogitare, consentire, facere, et non poenitere :
aut certe cogitare, loqui, agere, et peccatum suum
defendere. Primum peccatum est cogitasse quod ma-
lum est, secundo cogitationibus acquiescere, tertio
opere perpetrasse : quartum, post peccatum suum
poenitentiam non egisse. Chazael interpretatur factu-
ra Dei.

« Et conteram vectem Damasci, et disperdam ha-
bitatorem de campo idoli, et tenentem sceptrum de
domo voluptatis, et transferetur populus Syriæ in
Cirenem, dicit Dominus. » Damascus interpretatur
sanguinem bibens, vel sanguinem probans, figura
hujus mundi.

« Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus
Gazæ, et super quatuor non convertam eum, eo quod
transtulerint captivitatem perfectam, ut concluderent
eam in Idumæam, et mittam ignem in murum Gazæ,
et devorabit ædes ejus, et disperdam habitatorem de
Azoto, et tenentem sceptrum de Ascalone. Et con-
vertam manum meam super Accaron, et peribunt
reliqui Philistinorum, dicit Dominus Deus. » Gaza
interpretatur fortitudo ejus. « Hæc dicit Dominus :
Super tribus sceleribus Tyri et super quatuor non
convertam eum, eo quod concluderint captivitatem
perfectam in Idumæa, et non sint recordati fœderis

fratrum. » Tyrus interpretatur *tribulatio* sive *coangustans*. Significat perversæ doctrinæ hæreticorum dogmata, quæ capere nititur veritatem; et concludere eam in terrenis sensibus.

« Et mittam ignem in murum Tyri, et devorabit ædes ejus. » Ignem hæreticorum impietatem significare videtur, quæ eorum significat congregationes; velut murum sive ædes. id est conscientias eorum devorat. Potest et futuram significare damnationem.

« Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus Edom, et super quatuor non convertam eum, eo quod persecutus sit in gladio fratrem suum, et violaverit misericordiam ejus, et tenuerit ultra furorem suum, et indignationem suam servaverit usque in finem. » Edom, qui interpretatur *sanguineus* sive *terrenus*, significat populum Judæorum et hæreticos persequentes fratrem suum, hoc est Christum in membris suis.

« Mittam ignem in Theman; et devorabit ædes, Bosræ. » Mittet Dominus ignem in Theman, hoc est in deserta siccaque Judæa, ut omni ser.su litteræ concidente, superædificetur Ecclesia Christi Domini fundamentis.

« Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus filiorum Ammon, et super quatuor non convertam eum, eo quod dissecuerit prægnantes Galaad, ad dilatandum terminum suum. Et succendam ignem in murum Rabah, et devorabit ædes ejus in ululatu in die belli, et in turbine in die commotionis. Et ibit Melchom in captivitatem, ipse et principes ejus simul, dicit Dominus. » Galaad namque *acervus testimonii* interpretatur. Et quia cuncta simul congregatio Ecclesiæ per confessionem servit testimonio veritatis, non incongrue per Galaad Ecclesia exprimitur, quæ opere cunctorum fidelium de Deo quæ sunt vera testantur. Prægnantes autem vocantur animæ quæ intellectum Verbi ex divino amore concipiunt, si ad perfectum tempus veniant, conceptam intelligentiam operis ostensione parituræ. Secuerunt ergo prægnantes Galaad hæretici ad dilatandum terminum suum, quia nimirum mentes fidelium, quæ jam aliquid de veritatis intellectu percipiunt, perversa prædicatione perimunt, et scientiæ sibi nomen extendunt, dum parvulorum corda jam de Verbi conceptione gravis erroris gladio scindunt, et quasi doctrinæ sibi opinionem faciunt.

CAPUT II.

« Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus Moab, et super quatuor non convertam eum, eo quod incenderit ossa regis Idumææ usque ad cineres, et mittam ignem in Moab, et devorabit ædes Carioth, et morietur in sonitu Moab in clangore tubæ, et disperdam judicem de medio ejus, et omnes principes ejus interficiam cum eo, dicit Dominus. » Moab, qui interpretatur *ex patre*, hoc est, diabolo, *Carioth* vel *Cariathiarim*; vertitur in lingua nostra, villa sylvarum, quia Judæi vel hæretici, quorum figuram Moab iste gestavit, ossa regis Idumææ, hoc

est Christi electos, sive sensus spirituales individuis libris per carnalem intellectum comminunt, atque in favillam redigunt.

« Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus Juda, et super quatuor non convertam eum, eo quod abjecerint legem Domini, et mandata ejus non custodierint. Deceperunt enim eos idola sua, postquam abierunt patres eorum. Et mittam ignem in Judam et devorabit ædes Hierusalem. » Quod de Juda dicitur, refertur ad Ecclesiam; quæ est vera confessio. Et in eo arguitur quod legem Domini contempserit, et ejus mandata non fecerit.

« Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus Israel, et super quatuor non convertam eum, eo quod vendiderit pro argento justum, et pauperem pro calceamentis; qui conterunt super pulverem terræ capita pauperum, et viam humilium declinant. » Hoc de Christo, quem Judæi vendiderunt argento, recte intelligendum est. Capita pauperum Judæi et hæretici super pulverem terræ convertunt, quia sensus humilium fidelium in terreno intellectu comminunt, et viam humilium illam, quam dixit : « Ego sum via et veritas et vita, » declinant, quia per eam ambulare contemnunt. « Et filius ac pater ejus ierunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum. » Pater, populus Judæorum; filius vero populus est Christianus. Ille autem cum patre ad puellam ingreditur, qui veniens ad Ecclesiam, legem cum Evangelio servare vult, ac per hoc committit stuprum, et violat nomen Dei.

« Et super vestimentis pignoris accubuerunt juxta omne altare, et vinum bibebant damnatorum in domo Dei sui. » Tantus enim apud sacerdotes Judæorum erat contemptus in Deum, ut vestimenta sua, in quibus dormierant, vel in quibus fornicabantur, juxta altare funibus terræ tenderent et facerent velamina, post quæ fornicantes in templo nullus posset aspicere.

« Ego autem exterminavi Amorrhæum a facie eorum, cujus altitudo cedrorum, altitudo ejus, et fortis ipse quasi quercus, et contrivi fructum ejus desuper, et radices ejus subter. Ego sum qui ascendere vos feci de terra Ægypti, et eduxi vos in deserto quadraginta annis, ut possideretis terram Amorrhæi, et suscitavi de filiis vestris in prophetas, et de juvenibus vestris Nazarenos. Nunquid non ita est filii Israel, dicit Dominus? Et propinabatis Nazaræis vinum, et prophetis mandabatis dicentes : Ne prophetetis. » Hoc secundum historiam tempore illo impletum est, quando extirpatis septem gentibus de terra Chananæorum, populus Judæorum sedibus potiti sunt.

« Ecce ego stridebo super vos, sicut stridet plastrum onustum feno. » Quia enim fenum est vita carnalium, sicut scriptum est : « Omnis caro fenum, » in eo quod Dominus viam carnalium tolerat, more plaustrum fenum se portare testatur. Cui sub feni onere stridere, est pondéra et iniquitates peccantium conqueri.

« Et peribit fuga a veloce, et fortis non obtinebit virtutem suam, et robustus non salvabit animam suam, et tenens arcum non stabit, et velox pedibus non salvabitur, et ascensor equi non salvabit animam suam, et robustus corde inter fortes nudus fugiet in die illa, dicit Dominus. » Hoc secundum historiæ fidem tunc impletum est, quando ob meritum peccatorum Assyriis vel cæteris gentibus in direptionem sunt traditi. Generaliter vero super omnes delinquentes hoc quod minatur, in die iudicii venturum est.

CAPUT III.

« Audite verbum quod locutus est Dominus super vos, filii Israel, super omni cognatione, quam eduxit de terra Ægypti, dicens, tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ, idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras. » Hoc non solum de Judæis, sed de omnibus electis, quos Deus omnipotens, velut pater filios, in hac vita flagellat, sentiendum est.

« Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi convenierit illis? » Isti igitur duo qui sibi consentiunt, et in via Christi pariter ambulant, uterque populus, hoc est, ex circumcissione et præputio intelligendi sunt.

« Nunquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædam? Nunquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid comprehenderit? » Leo, diabolus; catulus leonis, multitudo immundorum spirituum capientes prædam, animas videlicet reproborum, quæ unitatem fidei per discordiam amittunt, ac secum eas in barathrum damnationis trahunt.

« Nunquid cadet avis in laqueum terræ absque aucupe? nunquid aufertur laqueus de terra antequam quid ceperit? » Laqueus terræ seu aucupis, diabolus intelligendus est, qui in terrenis actibus seu per discordiam unitatis, electos velut aves capit.

« Si clanget tuba in civitate, et populus non expavescet? Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecit? » Quidquid enim in Scripturis sanctis, tuba comminans: malum autem quod Dominus facit in civitate, non contrarium est virtuti, afflictionem autem et cruciatus hominum significat.

« Quia non faciet Dominus Deus verbum, nisi revelaverit secretum suum, ad servos suos prophetas » Non quod omnia revelet Deus prophetis, quæ in cælo facturus est, vel ante jam fecit, sed ea tantum quæ facturus sit in terris revelavit.

« Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? » Scio quemdam in suis scriptum commentariis reliquisse, leonem rugientem diabolum intelligendum, et rugientem his qui perituri sunt Deum autem qui loquitur per prophetas, referendum esse ad Deum salvatorem, ut quomodo illi in malam partem audiunt leonis rugitum, et capiuntur in mortem, sic sancti in bonam partem Deum præcipientem audiant et salventur.

« Auditum facite in ædibus Azoti, et in ædibus terræ Ægypti, et dicite: Congregamini super montes

A Samariæ, et videte insanias multas in medio ejus, et calumniam patientes in penetralibus ejus, et nescierunt facere rectum, dicit Dominus Deus, thesaurizantes iniquitatem et rapinas in ædibus suis. » Azotus interpretatur *ignis*, populum gentium exhortatur ut congregetur super populum Judæorum, ut videat mala quæ ipse fecit, ut ipse populus Judæorum justas querimonias adversus Deum se habere non putet, pro eo quod illos tradidit in direptionem. Calumniam quoque patiuntur in penetralibus ejus, sive opprimuntur simplices quique credentium, dum nomine veritatis hæretici volunt mendacium, et omnino rectum facere nesciunt, quia perdidit tramitem veritatis, nec credent in eum qui dicit: « Ego sum veritas. »

B « Propterea hæc dicit Dominus Deus: Tribulabitur et circuietur terra, et detrahetur ex se fortitudo tua et diripientur ædes tuæ. » Hæretici quoque terrena sapientes, aut tribulabuntur in die iudicii, et omnis eorum fortitudo tenuabitur, et diripientur quæ habuerant de rapinis, ut liberentur populi quos deceperant. Aut certe per viros ecclesiasticos quotidie tribulabuntur testimoniis Scripturarum, et detrahetur ex eis fortitudo syllogismorum et verborum acutorum, quibus suum dogma firmaverant, ut qui rapti fuerant de Ecclesia, ad Ecclesiam revertantur.

C « Hæc dicit Dominus, quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ, sic eruentur filii Israel qui habitant in Samaria in plaga lectuli, et in Damasci grabato. » Hoc secundum historiam in Judæis temporibus vastationis eorum impletum fuisse non dubium est: secundum vero tropologiam, de vocatione gentium sentiendum est, quæ pastor bonus, qui animam suam pro ovibus suis ponit, de ore leonis (hoc est diaboli) eruit: in crura, doctores: in extremum vero auriculæ, auditores significat.

« Audite et contestamini in domo Jacob, dicit Dominus exercituum, quia in die cum visitare cœpero prævaricationes Israel super eum visitabo et super altaria Bethel, et amputabuntur cornua altaris, et cadent in terram, et percutiam domum hiemalem cum domo æstiva, et peribunt domus eburneæ, et dissipabuntur ædes multæ, dicit Dominus. » Secundum historiam in Judæis impletum esse credimus, secundum anagogen vero de hæreticis sentiendum est, qui prætermisso altari Domini, quod est unitas fidei, plurima altaria sibi, non Deo construunt. Domum vero hiemalem aut æstivam, atque Israel et Judam, aut certe populum Judæorum et hæreticos præfiguratur.

CAPUT IV.

« Audite verbum hoc vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ, quæ calumniam facitis egenis, et confringitis pauperes, quæ dicitis dominis vestris: Afferte, et bibemus. Juravit Dominus Deus in sancto suo, quia ecce dies venient super vos, et levabunt vos in contis, et reliquias vestras in ollis ferventi

bus. » Vaccas pingues, principes Judæorum sive Adivites hujus mundi dicit. Spiritualiter vero Samaria, quæ interpretatur *custodia*, superbiam significat hæreticorum, qui se custodes præceptorum Dei esse mentiuntur. Quod vero ait, « Levabunt vos in contis, historialiter principibus Judæorum accidit. Tropice vero, hæreticos conjunctos viris ecclesiasticis per divinas sententias figurat, aut certe futuram damnationem insinuat.

« Et per aperturas exhibitis, altera contra alteram, et projiciemini in Armon, dicit Dominus. » Secundum historiam in Judæis tunc adimpletum est, quando in captivitatem divisi abducti sunt. Spiritualiter vero, hæretici ab unitate fidei recedentes, atque in varias sectas adversum se divisi, per superbiam in perditionem projecti.

« Venite ad Bethel, et impie agite ad Galgalam, et multiplicare prævaricationem : et offerte mane victimas vestras, tribus diebus decimas vestras, et sacrificate de fermentato laudem, et vocate voluntarias oblationes, et annuntiate. Sic enim voluistis, filii Israel, dicit Dominus. » Secundum historiam ironice loquens contra Judæos, ne ipsi scelera perpetrent, sed secundum eorum prævaricationem peccatis peccata cumulent, pro quibus atrocius puniantur. Hæretici vero ad Bethel, hoc est ad domum Dei venientes, impie agunt, dum sacrificium quod soli Deo debetur, diabolo immolant, atque cæteros ad impietatem suam annuntiando provocant, dum de fermento falsorum dogmatum favores hominem quærunt.

« Unde et ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis urbibus vestris, et indigentiam panum in omnibus locis vestris, et non estis reversi ad me, dicit Dominus : » Si quis enim comederit uvam acerbam, quod significat iniquitatem, stupebunt dentes ejus, ut non bene Scripturarum sanctarum testimoniis abutatur, comedens eam immaturam et absque dulcedine.

« Ego quoque prohibui a vobis imbrem, cum adhuc tres menses superessent usque ad messem, et plui super civitatem unam, et super civitatem alteram non plui. Pars una compluta est, et pars supra quam non plui, aruit. Et venerunt duæ et tres civitates ad civitatem unam ut biberent aquam, et non sunt satiatae, et non redistis ad me, dicit Dominus. » Prohibet quoque Dominus a Judæis et ab hæreticis pluvias spirituales, et omnem rorem divinæ scientiæ, et cognitionem sanctæ Trinitatis. Pluit autem Dominus super civitatem unam veræ confessionis Ecclesiam, et super alteram non pluit, quæ est in hæreticorum conciliabulis. Duæ et tres civitates ad unam pergunt civitatem, in qua aquæ sunt abundanter spei, fidei et charitatis: sed ideo non satiantur, quia ad divinam gratiam requirendam non voluntate, sed necessitate veniunt.

« Percussi vos in vento urente, et in aurugine multitudinem hortorum vestrorum et vinearum vestrarum. Oliveta vestra et ficeta vestra comedet

eruca, et non redistis ad me, dicit Dominus. » Habent hæretici hortos et vineas, vel oliveta seu ficeta, hoc est falsas virtutes, quas tamen eruca vel cæteræ pestes diaboli absque dubio abrodunt atque consumunt.

« Misi in vos mortem in terra Ægypti, percussi in gladio juvenes vestros, usque ad captivitatem equorum vestrorum, et ascendere feci putredinem castrorum vestrorum in nares vestras, et non redistis ad me, dicit Dominus. » Mittit ergo Dominus mortem in Jacob ut mortificemus membra nostra super terram. Equos quoque tradidit in captivitatem, ne in præcipitia labantur inferni, ut sua peccata cognoscant, et putere sentiant atque peccare desistant.

B « Subverti vos sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrhæ, et facti estis quasi torris raptus de incendio, et non redistis ad me, dicit Dominus. » Igitur Israel et cuncti hæretici, qui habent opera Sodomæ et Gomorrhæ, subvertuntur, et quasi torris raptus de incendio liberantur per gratiam Dei.

« Quapropter hæc faciam tibi, Israel. Postquam autem hæc fecero tibi, præparare in occursum Domini Dei tui Israel, quia ecce ego formans montes, et creans ventum, et annuntians homini eloquium suum, faciens matutinam nebulam, et gradens super excelsa terræ, Dominus exercituum nomen ejus. » Postquam autem (ait) fecero tibi quæ me facturum esse contestor, præparare ad invocandum Dominum Deum tuum, seu præparare in occursum Dei tui. **C** Spiritum vero quem hoc in loco dicit, non Spiritum sanctum, ut hæretici suspicantur, sed ventum intelligimus seu spiritum hominis. Postquam Christus fuerit nuntiatus, tunc nobis lumen veritatis aperitur, non tamen ad perfectum, quia nunc ex parte videmus, et ex parte cognoscimus. Montes vero sive excelsa terræ apostolos dicit, vel omnes viros spirituales, sub quibus Dominus graditur. Matutinam vero nebulam, aut incarnationem suam dicit, aut certe Evangelicam prædicationem, quæ ab infidelibus dum non creditur, minime videtur.

CAPUT V.

« Audite verbum istud, quod ego levo super vos planctum : domus Israel cecidit, non adjiciet ut resurgat. Virgo Israel projecta est in terram suam, non est qui suscitet eam. » Quantum ad ordinem litteræ pertinet, decem tribus quæ appellabantur Israel, ductæ in captivitatem, nequaquam ad terram suam postea sunt reversæ. Figuraliter vero tam ipsos Judæos, quam etiam quosdam peccatores Ecclesiæ redarguit, qui post perpetratam malitiam ad pœnitentiam redire nolunt.

« Quia hæc dicit Dominus : Urbs de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum : et de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem in domo Israel. » Hoc est quod ait Isaias : Si fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquiæ convertentur ex eis.

« Quia hæc dicit Dominus domui Israel: Quærite me, et vivetis, et nolite quærere Bethel, et in Galgala nolite intrare, et in Bersabee non transibitis, quia Galgala captiva ducetur, et Bethel inutilis erit. » Nolite quærere (inquit) Bethel, in qua erat vitulus aureus, et in Galgala idololatriæ dedita nolite intrare, et in Bersabee, hoc est ad puteum juramenti non transibitis: ubi si quando errabat tribus Juda, idola adorare consueverat.

« Quærite Dominum, et vivite, ne forte comburatur ut ignis domus Joseph, et devorabitur, et non erit qui exstinguat. Bethel, qui convertitis in absinthium judicium, et justitiam in terra relinquitis. » Iste est ignis, qui succenditur non ab alio aliquo, sed ab ipsis peccatoribus, de quo alibi Dominus dicit: « Ambulate in lumine ignis vestri, et in flamma quam succendistis. »

« Facientem Arcturum et Orionem, et convertentem in mane tenebras, et diem in noctem mutantem, qui vocat aquas maris, et effundit eas super faciem terræ, Dominus nomen est ejus. » Secundum historiæ veritatem Dominus, qui Creator est omnium, comminatur captivitatem futuram super Samariam, et depopulationem super potens regnum affert. Arcturum vero et Orionem, Ecclesiam intellige, sive omnes sanctos. In mane Dominus tenebras convertit, cum populum gentium de infidelitatis errore ad fidei lucem perduxit. Diem quoque in noctem mutavit, quia populum Judæorum de propria justitia præsumentem, in cæcitate cordis sui dereliquit.

« Qui subridet vastitatem super robustum, et depopulationem super potentem affert. » Subridentem Deum, irascentem significat, quia et nos quando irascimur, interdum subridemus.

« Odio habuerunt in porta corripientem, et loquentem perfecte abominati sunt. » Quæ est porta, in qua propheta redarguit delinquentes, nisi janua vitiorum. Aut certe ipse propheta stat in porta, in initiisque virtutum, et odio habetur ab his quos corripit. Qui enim non recipit prophetam, non recipit qui misit illum. Loquentem vero perfecte, Christum Dominum accipi non dubium est.

« Idcirco pro eo quod diripiebatis pauperem et prædam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis et non habitabitis in eis: vineas amantissimas plantabitis, et non bibetis vinum earum, quia cognovi multa scelera vestra, et fortia peccata vestra. » Pauperem, Christum intelligi in membris suis non absurdum est: hunc hæretici per occultas insidias deprædari conantur. « Hostes justis accipientes munus, et pauperes in porta deprimentes. Ideo prudens in tempore illo tacbit, quia tempus malum est. » Hostes justis, omnes inimici Christi intelliguntur. Deteriores vero omnium hæretici comprobantur, qui in portis fidei humiles Ecclesiæ deprimere conantur.

« Quærite bonum, et non malum, ut vivatis, et erit Dominus Deus exercituum vobiscum, sicut dixi-

stis. Odite malum, et diligite bonum, et constituite in porta judicium, si forte misereatur Dominus Deus exercituum reliquiis Joseph. » Si epim quæsieritis bonum, statim repellitis malum. Bonum vero ipse Dominus est. Judicium vero in porta constituere est iniquitate repulsa veritatem recipere. Vel certe in portis judicium constituere est præsules ecclesiarum intra sanctam Ecclesiam, quæ est porta regni cælorum, vera discretionem boni ac mali populum docere.

« Propterea hæc dicit Dominus Deus exercituum dominator. In omnibus plateis planctus, et in cunctis quæ foris sunt, dicetur, Væ, væ: et vocabunt agricolam ad luctum, et ad planctum eos qui sciunt plangere, et in omnibus viis erit planctus, quia pertransibo in medio tui dicit Dominus. » Vastationem Judæorum non solum in habitationibus eorum, sed et in cunctis quæ foris erant ventura, prophetavit. Qui enim in Ecclesia fuerint, non audient væ, sed pœnarum est ultimum, sed si forte peccaverint, assumetur super eos lamentum. Agricola, et qui norunt plangere, ecclesiastici viri sunt, qui ante venturum judicium peccatores ad pœnitentiam vocant.

« Væ desiderantibus diem Domini. Ad quid eam vobis? Dies Domini ista, tenebræ et non lux. » Judæi ut hæretici, sive plerique de Ecclesia, de justitia fidentes, diem Domini, hoc est diem judicii, quasi securi facinorum, desiderare profitentur quem timere debuerant.

« Quomodo si fugiat homo a facie leonis, et occurrat ei ursus, et ingrediatur domum, et innitatur manu sua super parietem, et mordeat eum coluber. » Leo, vel ursus, seu coluber, hoc in loco diabolus intelligendus est. Domus quoque unicuique delinquenti propria conscientia est, in qua illi non est bene.

« Nunquid non tenebræ dies Domini, et non lux: et caligo, et non splendor in ea? Odi et projecisti festivitates vestras, et non capiam odorem cœptuum vestrorum: quod si obtuleritis mihi holocaustomata et munera, non suscipiam, et vota pinguium vestrorum non suscipiam. Aufer a me tumultum carminum tuorum, et cantica lyræ tuæ non audiam, et revelabitur quasi aqua judicium, et justitia quasi torrens fortis. » De Judæorum victimis et hæreticorum sacrificiis, quæ a Deo non approbantur, dicit. Necnon et cantica Levitarum, quibus laudabant Deum, tumultum vocat, sonitumque confusum, similiter et hæreticorum. Judicium Dei atque justitiam, quam de populo suo judicabit, patebit omnibus, et instar torrentis fortissimi, quidquid arripuerit, secum trahit, et si obstiterit, non patitur.

« Nunquid hostias et sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis domus Israel? et portastis tabernacula Moloch idolo vestro, et imaginem idolorum vestrorum, sedus Dei vestri, quæ fecistis vobis. Et migrare vos faciam trans Damascum, dixit Dominus Deus exercituum nomen ejus. » Populus Israeliticus idololatriæ cultura illecebratus, et hoc

quod Deo offerebant, quia non sponte, sed pœnarum metu coacti faciebant, pro non factis reputabantur. Sidus vero stellam dicit, quæ a Saracenis infidelibus olim colebatur.

CAPUT VI.

« Væ qui opulenti estis in Sion et confiditis in monte Samariæ, optimates capita populorum, ingredientiæ pompaticæ domum Israel. » Opulentos in Sion, principes Judæorum dicit, sive hæreticorum magistros, de propria justitia præsumentes, quasi in monte Samariæ fidentes. Hi sunt enim secundum aliam editionem, qui spernunt Sion, hoc est Ecclesiam Dei, dicit Dominus.

« Transite in Chalane, et videte, et ite inde in Emath magnam, et descendite in Geth Palæstinorum, et ad optima quæque regna horum » Historialiter principes Judæorum, sive Ecclesiæ divites increpat, qui dissolute viventes, latiores vias hujus mundi, per quas infideles ambulant, qui hoc quod David in cultu Dei fecit, ipsi ad voluntatem et luxuriam faciunt. Ipsi enim separati sunt in dijs Moloch, hoc est in die judicii, a societate sanctorum. « Si latior est terminus eorum termino vestro, qui separati estis in diem malum, et appropinquastis solio iniquitatis, qui dormitis in lectis eburneis, et lascivitis in stratis vestris, qui comeditis agnium, de grege, et vitulos de medio armenti, qui canitis ad vocem psalterii. Sicut David putaverunt se habere vasa cantici, bibentes in phialis vinum, et optimo unguento delibuti, et nihil patiebantur super contritione Joseph. » Secundum tropologiam contra hæreticos sermo propheticus dirigitur, qui separati sunt in die malo, hoc est præsentem in tempore, sive in die judicii, a consortio Ecclesiæ, qui cantica sua, hoc est falsa prædicamenta Christi prædicationem opinantur. Hæc enim exhortatur sermo divinus, ut mente tractent universarum gentium philosophias, et reperiant angustiores terminos eorum sanctarum Scripturarum terminis.

« Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium, et auferetur factio lascivientium. Juravit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus Deus exercituum. Detestor ego superbiam Jacob, et domus ejus odi. » Secundum historiæ veritatem de Judæis dicit, qui in captivitate transmigrati sunt. « Et tradam civitatem cum habitatoribus suis. Quod si reliqui fuerint decem viri in domo una, et ipsi morientur, et tollet eum propinquus suus, et comburet eum ut efferat ossa de domo, et dicet ei, qui in penetralibus domus est: Nunquid adhuc est apud te? et respondebit, finis est. » Secundum historiæ fidem eo tempore in populo Judæorum impletum esse comperimus, quando Hierusalem a Romanis vastata est. Tropologice vero de hæreticis intelligendum est, in quorum conciliabulis si reliqui fuerint decem viri, omnes morientur ea morte quæ ducit ad tartarum. Justorum ossa sepelient propinqui et domestici eorum, de quibus dicitur: Sine mortuos ut

sepeliant mortuos suos. Et ille qui foris est, et domum non ingreditur, sed magis mortuos foras eicit, imperat ei qui comburit mortuos, et dissolvit in cineres, et eorum ossa comminuit, ut taceat, et pyrrissimum Dei nomen mortuo ore non maculet, et dicit ei: Tace, et non recorderis nominis Domini, quia ecce Dominus mandavit, et percutiet domum majorem in ruinis, et domum minorem in scissionibus. » Domum magnam, et domum minorem, Judaicum populum significare putant, et Ecclesiam ex gentibus congregatam. Quæ Ecclesia si quando peccaverit, et percutitur scissionibus hæreticorum, sicut populus Judæorum convulsus est in ruinam.

« Nunquid currere queunt in petris equi, aut arari potest in bubalis? Quoniam convertistis in amaritudinem judicium, et fructum justitiæ in abyssum? » Cum enim silvestres boves sunt indomiti propter feritatem, et nolunt terram vomere scindere, vos autem superbi atque elati, cum equi et bubali naturam suam mutare non possint, mutastis Dei culturam, ut dulce amarum faceretis.

« Qui lætamini in nihilo, qui dicitis, nunquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua? Ecce enim suscitabo super vos, domus Israel (dicit Dominus Deus exercituum) gentem, et conteret vos ab introitu Emath usque ad torrentem deserti. »

CAPUT VII.

« Hæc ostendit mihi Dominus Deus. » Hæc vox omnium superborum est, qui in fortitudine sua fisci, temporalem potentiam, quam non nisi a Deo accepissent, habere poterant, suæ virtuti magis quam Deo ascribunt. « Et ecce fitor locustæ in principio germinantium serotini imbris, et ecce serotinus post tonsorem gregis. Et factum est cum consummasset comedere herbam terræ, et dixi: Domine Deus, propitius esto, obsecro. Quis suscitabit Jacob, quia parvulus est? » Fitor locustæ et creator Deus est. Hæc veniunt in principio imbris serotini, hoc est verno tempore quando cuncta virent. Hæc autem locustas innumerabilis bruchus sequebatur, qui veniebat post imbrem serotinum, et appellabatur tonsor vel tonsura gregis, qui duos reges Assyriorum atque exercitum Chaldæorum, qui Judæorum gentem depopulati sunt, significasse non dubium est. Aliter: Gog rex locustarum, qui secundum Septuaginta interpretes positus est, interpretatur *teclum*, superba quædam et arrogans fortitudo Antichristi significatur, qui in fine mundi cum innumerabili infidelium multitudine veniens, velut in serotino, cunctam herbam terræ, hoc est omnia infirma et tenera humani generis consumptura est. Unde et propheta pro populo Israel, quia parvulus est sensu, Deum interpellet, ut, mutata sententia, saltem reliquiæ ex eis salventur.

« Misertus est autem Dominus super hoc. Non erit, dixit Dominus. Hæc ostendit mihi Dominus Deus, et ecce vocabit judicium ad ignem Dominus

Deus, et devorabit abyssum multam, et comedit simul partem. et dixi : Domine Deus, quiesce, obsecro. Quis suscitabit Jacob, quia parvulus est? Misertus est Dominus super hoc. Sed et istud non erit, dixit Dominus Deus. Hæc ostendit mihi Dominus Deus. » Judicium quippe ad ignem vocatur, cum justitiæ sententia ad pœnam æternæ concremationis ostenditur, et multam abyssum devorat, quia iniquas atque incomprehensibiles hominum mentes concremat, quæ nunc coram hominibus etiam superbiorum operum miraculis coruscant. Pars autem domus comeditur, quia illos quoque gehenna devorat, qui nunc se quasi in sanctis actibus de electorum numero esse gloriantur.

« Et ecce Dominus stans super murum litum, et in manu ejus trulla cæmentarii. Et dixit Dominus ad me : Quid tu vides, Amos? Et dixi : Trullam cæmentarii. Et dixit Dominus : Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israel, non adjiciam ultra superinducere eum, et demolientur excelsa idoli, et sanctificationes Israel desolabuntur, et consurgam super domum Jeroboam in gladio. » Trulla cæmentarii significat Domini protectionem, quam populo suo Israel, quasi a priori ædificio abstulit. Adamas vero lapis durissimus et indomabilis atque indecorus, præfiguratur Dominum atque Salvatorem nostrum. « qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens. » Hic stat super murum adamantinum, hoc est super incorruptum Ecclesiæ ædificium.

« Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Jeroboam regem Israel, dicens : Rebellavit contra te Amos in medio domus Israel, non poterit terra sustinere universos sermones ejus. Hæc enim dicit Amos : In gladio morietur Jeroboam, et Israel captivus migrabit de terra sua. Et dixit Amasias ad Amos : Qui vides, gradere, fuge in terram Juda, et comede ibi panem, et ibi prophetabis, et in Bethel non adjicies ultra ut prophetes, quia sanctificatio regis est, et domus regni est. » Omnia quæ de Amasia et Jeroboam et Israel in hac prophetia continentur, tropologice ad hæreticos transferenda sunt, quorum sacerdos Amasias solet aliquando mittere ad Jeroboam regem hæreticorum atque patronum, et sanctos viros ac præcones fidei accusare apud eum, et jubere doctoribus ne prædicent in Israel, ne contra regis faciant voluntatem : quia Bethel, hoc est domus Dei, et falsa Ecclesia sanctificatio regis sit et domus regni. Solent enim dicere : Imperator nobis communicat, et si quis ei restiterit, statim calumniatur.

A Ergo tu contra imperatorem facis, Augusti mandata contemnis.

« Et respondit Amos, et dixit ad Amasiam : Non sum propheta, et non sum filius prophetæ, sed armentarius ego sum, vellicans sycomoros, et tulit me Dominus cum sequerer gregem, et dixit ad me : Vade, propheta ad populum meum Israel » Sycomoros quidam ita disserunt, ut sycamina velint appellare, genus arborum quæ in Palæstina nascuntur in campestribus, et agrestes afferunt fructus : quæ si non vellicentur, amarissimas cariculas faciunt, et a quicelus corrumpitur. Nobis autem, quia solitudo in quam morabatur Amos nullam hujuscemodi gignit arborum, magis videtur rubos dicere, qui ferunt mora et pastorum famem ac penuriam consolantur. Sunt et alii qui sycomoros omnes fructuosas arbores significasse astruunt.

« Et nunc audi verbum Domini : Tu dicis, non prophetabis super Israel, et non stillabis super domum idoli. propter hoc hæc dicit Dominus Deus : Uxor tua in civitate fornicabitur, et filii tui et filiae tuæ in gladio cadent, et humus tua funiculo metietur, et tu in terra polluta morieris, et Israel captivus migrabit de terra sua. » Hoc est quod apostolos Scriptura fecisse commemorat; quando denunciaverunt eis scribæ et Pharisæi, ne docerent in nomine Jesu, et illi responderunt dicentes. « Obedire oportet Deo magis quam hominibus. » quod etiam prophetam Amos fecisse cognoscimus. Amasias quoque, qui nunc gloriatur in sacerdotii potestate, moriatur in terra quæ polluta est idolis, et non ante moriatur nisi populum quem deceperat servientem videat atque captivum. Amasias, qui interpretatur *robustus* ac *rigidus*, eo quod rebellis sit et ferox, et ecclesiasticum virum et vere prophetam vetet Dei proferre sermonem, et errantem populum corrigere, arrogantiam hæreticorum prætendisse non dubium est. Horum hæreticorum uxor, hoc est falsa Ecclesia, patebit omnibus fidelibus esse plebs adultera. et filii ejus ac filiae quas male genuerunt in errorem, Domini indignatione vel certe propria impietate feriantur. Humus quoque illius et universa possessio erit pars dæmonum, et ipsi morientur in terra polluta, quæ habitorem Deum non habet.

CAPUT VIII.

« Hæc ostendit mihi Dominus Deus, et ecce uncinus pomorum. Et dixit Dominus, Quid tu vides, Amos? et dixi, Uncinum pomorum. »

(Hoc in loco exemplaria omnia, quorum nobis quidem copia fuit, desiderant verba Haymonis, in capp. VIII et IX.)

IN ABDIAM PROPHETAM.

Abdiam prophetam esse aiunt Hebræi, qui sub rege Samariæ Achab et impiissima regina Jezabel, pavit centum prophetas in specubus, qui non curva-

verunt genua Baal, et de septem millibus erant quos Elias arguitur ignorasse, sepulcrumque ejus usque hodie cum mausoleo Elisei prophetæ et Joannis Ba-

ptistæ in Sebaste, quæ olim Samaria dicebatur, cum magna veneratione habetur. Legitur quia centum prophetas paverat, accepit spiritum prophetiæ, et de duce exercitus fit dux Ecclesiæ, et impletum est in illo quod Dominus ait : « Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. » Tunc in Samaria parvum gregem paverat, nunc in toto orbe Christi pascit Ecclesiam.

CAPUT PRIMUM.

« Visio Abdiæ. » Potest quæri cur dicatur visio Abdiæ, cum non legamus in sequentibus quod aliquid viderit, sed audierit. Sciendum autem visionem hic pro intellectu poni, quia quod audivit, vidit, hoc est intellexit more prophetarum. Sunt autem tria genera visionum : una est corporalis, sicut in lapidibus ; spiritualis, sicut in somnis videmus equos currere, homines bellare ; intellectualis, qua locuti sunt sancti prophetæ. Intelligebant enim spiritualiter quidquid loquebantur. « Hæc dicit Dominus Deus ad Edom. » Edom ipse est Esau et Seir, similiter regio illius tribus nominibus nuncupatur. Dictus est enim Esau, ab esu lentis, quia propter rufum lenticulæ cibum vendidit primogenita. Nam Edom, rufus interpretatur. Dicitur et Seir, id est pilosus, quia hispidus erat. Regio quoque illius dicta est Idumæa, et Seir, et Teman. Hinc per Amos dicitur, « Super tribus sceleribus filiorum Edom, et super quatuor non convertam eum ; » et per Isaiam, « Ad me clamat Seir, custos quid de nocte ? » et per Jeremiam, « Nunquid non est ultra sapientia in Teman, » et reliqua usque in finem prophetiæ. Contra filios itaque Edom inimici erant filii Israel, sicut olim fuerat pater illorum fratri suo Jacob. Loquitur Propheta : « Auditum audivimus a Domino, et legatum ad gentes misit. » Jungit se cæteris prophetis, qui spiritualiter divinam sententiam enuntiant contra Idumeam. Hebraice enim Edom, Græce Idumæa dicitur. Auditum, inquit, audivimus a Domino, ego scilicet et cæteri prophetæ similes mei, qui contra Edom scripserant. Et legatum ad gentes missum, id est Filium suum, qui utique est Verbum Patris Dei, direxit ad Nabuchodonosor et exercitum ejus, ut venirent adversum Idumæos, et disperderet eos. De hoc legato Dominus per Aggæum loquitur. « Movebo omnes gentes, et veniet Desideratus cunctis gentibus. » « Surgite, et consurgamus adversus eum in prælium. » Legatus qui ad gentes missus est, hæc loquitur : Surgite (inquit) qui dormitis, et nolite gravem atque insolitam æstimare pugnam. Me enim habebitis primum in acie. Et ego princeps vester, qui Jesu Filio Nave gladium tenens apparui, ideoque consurgamus adversus eum in prælium, quia facilis erit victoria. Similiter et Jeremias in visione contra Edom loquitur, « Auditum (inquit) audivi a Domino, et legatus missus est ad gentes, » etc.

« Ecce parvulum dedi te in gentibus, contemptibilis tu es valde. » Similiter et Jeremias, « Ecce parvulum dedi te, contemptibilem inter homines. »

A Comparatione enim cæterarum gentium in circuitu suo habitantium parvulus erat, sed in superbiam elevabatur, cum esset contemptibilis, id est valde despicabilis. O Edom, inquit, cum minimus sis inter omnes in circuitu nationes, et ad comparationem gentium cæterarum parvus in numero, ultra vires erigeris in superbiam. Unde sequitur :

« Superbia cordis tui extulit te, habitantem in scissuris petrae, exaltantem solium tuum : qui dicis in corde tuo » Terra Idumæorum in australi parte erat sita, ideoque ob nimium solis calorem, in cavernis terræ aut petrae habitabant. Et est sensus : Cum habites in speluncis, aut in cavernis petrarum humilis atque pauperrimus, et excelsa ædificiorum tecta non possides, ob nimiam chordis duritiam, vel superbiam, solium tuum vel regnum tuum, quasi omnipotens sis, exaltare niteris, et dicis in corde tuo : « Quis detrahet me in terram ? » id est nullus. Quis enim aliquando pro raro, aliquando pro nullo ponitur, sicut hic, et sicut in psalmo : « Deus, quis similis erit tibi ? »

« Si exaltatus fueris ut aquila, et si inter sidera ponis nidum tuum : inde detraham te, dicit Dominus. » Tu (inquit) superbia intumescis, et ut aquila, quæ sublimius cæteris avibus volat in altum, sustolleris, ita ut etiam ultra naturam possis altitudinem penetrare, et ut etiam (plus dicam) inter sidera posueris nidum tuum, id est habitaculum, inde te ad terram detraham, ut illa se subito sæpe in fundum maris dejicit de magna nubium altitudine. Aquilam enim cunctis avibus altius volare, etiam hi qui de natura avium disputant, memoriæ prodiderunt, tantique intuitus esse dicitur, et cum super maria immobili penna feratur, ne humanis pateat obtutibus, de tanta sublimitate pisciculos videat natate, et cum juxta litus fuerint, tormenti instar descendere, raptamque prædam pennæ ad littus detrahere. Hæc quæ adversus Edom proferuntur, spiritualiter ad hæreticos referri possunt, qui, cum sint parvuli et contemptibiles, in superbiam contra Ecclesiam extolluntur, confidentes in mysteriorum secretis, quibus Dominus minatur, quia si exaltati fuerint elatione mentis ad cælum, inde detrahat eos.

« Si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisses ? » Quod dicit, hoc est : Si fures et latrones, qui de nocte domos suffodere consueverunt, et rapere quæ in domibus sunt, introissent ad te et absconditi tenebris circuissent domus tuæ angulos, quomodo tunc conticuisses, sic subauditur tacebis, cum venerit Nabuchodonosor cum Chaldæis, et Assyriis, et reliquis gentibus, non audens illis resistere. Comparatio est dissimilium rerum. « Nonne furati essent sufficientiam sibi ? » id est nonne abstulissent quidquid putabant sibi posse sufficere ? « Si vindemiares introissent ad te, nunquid saltem racemum reliquissent tibi ? » id est, si vindemiares introissent vineam tuam, et eam hostiliter vastare cuperent, nunquid saltem racemum reliquissent tibi ? Quasi diceret : Procul dubio face-

rent, quia quamvis diligens eorum fuisset operatio, tamen racemos vitibus foliisque celatos inter palmites reliquissent. Isti autem vindemiatores Babylonii intelliguntur cum duce suo, qui, Domino iubente, eandem plebem vindemiantes interfecerunt, et spoliaverunt, nihilque fuit absconditum, quod eos latere potuisset.

Unde et admirando propheta subjungit: « Quomodo scrutati sunt Esau, investigaverunt abscondita ejus? » Universa enim secreta illius et cavernas ac foramina speluncarum in quibus habitabant, Chaldaei lustraverunt, nihilque eis abscondere potuerunt. Quod mirum valde est, cum omnis australis illa regio Idumaeorum in specubus habitatiunculas habeat, et propter nimios calores solis, quia meridiana provincia est, subterraneis tuguriis utatur.

« Usque ad terminum emiserunt te. » Id est non aliqua splammodo pars regionis tuae captivata est adveniente Nabuchodonosor, sed usque ad terminos regni tui pervenientes, ejecerunt te extra solum tuum. « Omnes viri foederis tui illuserunt tibi: invaluerunt adversum te viri pacis tuae. » De Moabiticis ac Madianitis, caeterisque ejus vicinis loquitur, qui ante erant cum eodem foederati, sed postea cum Assyriis juncti illuserunt eos, quibus quondam fuerant foederati, et invaluerunt adversus eos, in captivitatem ducentes, quibus olim fuerant pacifici in praesidio urbium suarum. « Qui comedunt tecum, ponent insidias super te. » Id est qui nunc tecum tanta potiuntur pace et amicitia ut tecum panem comedant, advenientibus hostibus copulati, ponent super te insidias, custodientes ne quis eorum qui ad te pertinet, possit effugere. « Non est prudentia in eo. » Talis scilicet qualis esse debuerat, dum sperat in his qui adversarii ejus futuri sunt. In hoc enim nullam Edom inesse dixit prudentiam, quia nescivit illos hostes sibi praevidere futuros, cum quibus pacem habebat.

« Nunquid non in die illa, dicit Dominus, perdam sapientes de Idumaea, et prudentiam de monte Esau? » Id est, cum hostes fines tuos possidebunt, et omnes viri foederis tui illuserint tibi, et praevaluerint contra te, perdam sapientes philosophos de Idumaea. Edom enim Hebraice, Graece Idumaea appellatur. Prudentiam quoque de monte Esau auferam, ut calliditas stultitiae ejus demonstratur, possintque nullum inveniri consilium, quo superveniens possint effugere malum. Bene autem de monte prudentiam se tunc dicit ablatum, vel quia urbs Idumaea in monte sita est, vel quia omnis illa regio ad austrum vergens praeruptis montibus edita sit.

« Et timebunt fortes tui a meridie, ut intereat vir de monte Esau. » Alia translatio habet, « pavebunt pugnatores tui de Teman. » Teman enim *meridies* interpretatur. Quomodo Esau tribus nominibus legitime appellatum, ita et plaga regionis illius, quae ad austrum vergit, tribus nominibus dicitur vocata, Baraa, Teman, Negeb. Quae nomina (juxta Eschie-

lem) austrum, africanum, meridiemque significant. Et est sensus: Postquam supervenientes audire ceperis hostes, et ceperint tibi illudere, in quorum nunc pace confidis, pavebunt fortes regni tui, qui habitant in meridie, ut intereat vir de monte Esau, qui et pugnare pro civitate, et prudenter consilium dare ante consueverat.

« Propter interfectionem et iniquitatem in fratrem tuum Jacob. » Causam exponit, quare sapientes sint perituri de Idumaea, et prudentes de monte Esau, propter interfectionem scilicet et impietatem, quia interfecit, et inique egit contra fratrem suum Jacob, quando, Babylonii vastantibus Hierusalem, ipse socius eorum erat. Odium enim quod tenuit Esau contra Jacob propter benedictionem, quam subripuit ei, tenuerunt et isti cum filiis suis in sempiternum. Dolebant enim se perdidisse bona quae Judaei perceperant. Quam ob causam, quando Nabuchodonosor primum venit in Hierusalem, Chaldaei Babylonisque eam vastantibus, junxerunt se illis, et eum eis pariter interfecerunt Judaeos: propter quod peccatum loquitur ad eos Dominus, dicens: « Operiet te confusio, et peribis in aeternum. » Confusi quippe sunt postea quam capti sunt ab hostibus, et perierunt in aeternum, quia perpetua sunt captivitate damnati.

« In die cum stares adversus eum. » Id est manifesta captivitate, quando Joachim captus est et Daniel, caeterique pueri in captivitatem ducti sunt, primo scilicet adventu Nabuchodonosor in Hierusalem, cum stares adversus germanum tuum. « Quando capiebant alieni » a Deo et a progenie Judaeorum, « exercitum ejus, et extranei ingrediebantur portas ejus, » id est civitatis Hierusalem. « Et super Hierusalem, » id est super praedam illius, « miserunt sortem » ut ejus spolia sibi dividerent, quaerentes quid quis caperet? « Tu quoque eras quasi unus ex eis. » Ideoque ista tibi evenient; quoniam, qui debueras esse tutor eorum atque auxiliator, factus es interfector.

« Et non despicias in die fratris tui, in die peregrinationis ejus: et non laetaberis super filios Juda in die perditionis eorum. » Minatur jam aperte sermo propheticus Edom, quia cum interierit vir de monte Esau, et operuerit eum aeterna confusio, propter interfectionem et impietatem fratris ejus, nequaquam faciet quae fecit ante contra germanum suum, ac si diceret: Cum venerit secunda et tertia captivitas Judaeorum, non despicias eos, neque laetaberis in die perditionis eorum, ut hactenus, quia jam teneris captivus ab hostibus. Primum enim (sicut dictum est) venit Nabuchodonosor in Hierusalem sub Joachim, quando Ezechiel cum eodem rege ductus est Babylonem; tertio sub Sedecia, quem erutis oculis in caveam captivum duxit: in secunda ergo vel tertia captivitate Israelitarum non sunt laetati Idumaei, quia jam tenebantur captivi. Unde sequitur: « et non magnificabis os tuum in die angustiae. » Dicens: « Exinanite, exinanite, usque ad fundamentum in ea, » sicut primum fecisti. Unde Psal.

mista imprecantis voce loquitur dicens : « Memor esto, Domine, filiorum Edom in die Hierusalem. » Duabus enim tribubus, quæ regnabant in Hierusalem, et appellabantur Juda, a Chaldæis secunda vel tertia vice captis, non magnificaverunt Idumæi os suum, quasi socii essent victorum in fratris angustia.

« Neque ingredieris portam populi mei in die ruinæ eorum : neque despicias et tu in malis ejus in die vastitatis illius. » Id est nequaquam per portam Hierusalem gloriabundus incedes in die vastitatis et ruinæ populi mei, quia tu, manibus eorum traditus, similia patieris. « Et non emitteris adversus exercitum ejus in die vastitatis illius, » ut olim exercitum adversus eum misisti.

« Neque stabis in exitibus, » id est in viis, « ut interficias eos qui fugerint : et non concludes reliquos ejus » in carcerem, ac tradas eos dominis suis, « in die tribulationis, » id est cum cœperint fugere per notas sibi vias et diverticula ad solitudinem, non stabis in bivio, nec venientes expectabis in compitis, ut interficias eos qui fuerint liberati, aliosque comprehensos reducas, et vel ipse capias, vel captivitati hostium serves.

« Quoniam juxta est dies Domini super omnes gentes, » id est dies vindictæ Domini super omnes gentes veniet, et est sensus. Cum omnes gentes vindictam iræ Dei senserint, et calicem ejus furoris biberint, nunquid tu quasi innocens relinqueris? Quasi diceret : Non eris innocens, sed multo magis bibes ex hac vindicta omnium gentium ; et Jeremias loquitur sub metaphora calicis cunctis gentibus propinati : « Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnes gentes. » Universas quippè gentes, Herodoto teste, usque ad Propontidem, Scythicumque mare et Donicum vel Ægæum, Assyrii Babylonique sibi subjugaverunt. « Sicut fecisti, fiet tibi. » Id est sicut interfecisti Judæos hostis factus, sic et tu interficieris ab hostibus. Unde subditur : « retributionem tuam convertet in caput tuum. » Qualia fecisti, talia recipies. Sub hoc sensu et contra Babylonem Propheta imprecatur : « Filia Babylonis misera, beatus qui retribuere tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. »

« Quomodo enim bibistis super montem sanctum meum Sion, bibent omnes gentes jugiter, » id est quomodo cum Assyriis et Babyloniis lætatus es super montem sanctum meum, ubi erat templum meum et altare holocaustorum, si bibent, id est lætabuntur omnes gentes super te, quas tecum habes Babyloniis in præsidio : « et bibent, et absorbebunt, et erunt quasi non sint. » Id est non solum lætabuntur in tua perditione, sed etiam ita te interficiendo absorbebunt, ut sint Idumæi quasi non sint. Vel certe quod dicit, erunt quasi non sint, ad omnes gentes refertur, de quibus supradictum est, Dies Domini super omnes gentes. Quicumque ei non adhærent, qui est, Ego sum, sic sunt, quasi non sint. Unde et in Esther legimus : « Ne tradas, Domine, sceptrum tuum his qui non sunt. » Vel certe ideo omnes gen-

tes nihil esse dicit, quia ab invicem vastatæ sunt atque absorptæ. Tali enim circulo vindicta processit, quoniam sicut Idumæi interfecerunt Judæos, ita ipsi interfecti sunt ab Assyriis et Chaldæis, ipsi a Medis et Persis, Perses ipsi a Macedonibus, Macedones a Romanis, quorum regnum destructum est imperio Christi.

« In monte autem Sion erit salvatio, et erit sanctus. » Completa sunt verba prophetiæ hujus, quando post septuaginta annos sub Zorobabel, et Esdra, atque Nehemia, quæ tribus reversæ sunt in Judæam, fuitque illis salvatio libertatis, et mons templi Domini fuit sanctus propter sacerdotes, sacrificia, oblationes, et reliqua, quibus populus Dei cultu sanctificabatur. « Et possedit domus Jacob eos qui se possederant. » Idumæa subversa, et ab inimicis gentibus (cum quibus fœdus contra Jacob prius inierat) devorata, in monte Sion erit salvatio, et erunt reliquæ, et domus Jacob reversa de captivitate, possidebit eos qui se hæreditate possederant. Illis enim revertentibus, multi ex Medis et Persis eos sunt secuti, quos possederant in religione et fidei societate.

« Et erit domus Jacob, » id est duæ tribus cum tribu Levitica, « ignis, et domus Joseph, » id est decem tribus, « flamma, et domus Esau stipula : » sensus est, sicut ignis et flamma devorat stipulam, sic duo regna duarum et decem videlicet tribuum, in unius sibi virgæ juxta Ezechiel copulam fœderatæ, vastabunt Idumæam, et devorabunt eam. Nam per Joseph decem tribus designantur, propter Josue et Hieroboam. Cum duabus enim tribubus multi quoque decem tribuum sunt reversi, qui pari certamine dimicarent contra Idumæos. Unde subditur : « et succendentur in eis, et devorabunt eos : et non erunt reliquæ domus Esau. » Nec unus solummodo de populo remanebit, qui adversariorum eversionem vicinis gentibus possit nuntiare. Unde et Septuaginta dicunt : Non erit frumentarius domus Esau. Eos enim quos nunc veredarios appellant, veteres frumentarios dixerunt. Quare autem hæc omnia fierent, manifestatur, cum subditur : « quia Dominus locutus est, » cujus dixisse, fecisse est, appositum ad exercitum Babylonium. Cuncta autem hæc quæ diximus, et quæ dicturi sumus, Judæi falsa sibi somniantes, ad tempora referunt Antichristi : et quidquid contra Idumæam interpretati sumus, illi adversus Romanum imperium somniant ; quod tamen nos dicimus aut juxta historiam sub Zorobabel esse factum, aut certe quotidie in Ecclesia mystice impleri. Quando autem factum vel faciendum sit, ipse novit, qui per prophetas hæc mandavit.

« Et hæreditabunt hi qui ad austrum sunt, montem Esau : et qui in campestribus, Philisthiim. » Reverso in regnum suum Juda, hi qui ad austrum sunt, id est duæ tribus quæ in australi parte terræ repositionis habitabant juxta divisionem Jesu filii Na-ve, hæreditabunt montem Esau, ut non arceantur etiam angustis terminis, sed etiam montana possi-

deant, quæ Edom ante possederat : et qui in campibus ex ipsis duabus tribubus habitabant, in Liade videlicet et monte Diospoli, atque Nicopoli possidebunt quinque urbes Philisthiim, Gazam videlicet, Ascalonam, Azotum, Accaron, et Geth, et omnem illam plagam quæ, juxta Actus apostolorum, Saronas vocatur, ut scilicet usque ad maritima perveniant, et Philisthiim suo imperio subjugent, quos prius non habuerant subjugatos. « Et possidebunt regionem Ephraim et regionem Samariæ. » Quia intantum dilatabitur terminus filiorum Israel, ut usque ad Ephraim perveniatur, non solum regnum aliarum gentium, sed etiam regnum decem tribuum, cujus caput Samaria, possideant hostes eorum.

« Et Benjamin possidebit Galaad. » Galaad civitas erat, vel mons in tribu Gad. Per hanc autem civitatem, vel montem, tota designatur Arabia, quæ prius vocabatur Galaad, et nunc Jerasa nuncupatur, quam totam possedit Benjamin, cujus statim ab Hierusalem contra septentrionem termini dilatantur, hoc utrum factum sit, Deus viderit. Potest enim ex parte per annos quingentos usque ad adventum Christi esse completum, quod quotidie in Ecclesia completur et confirmatur, dum hi qui habitant in vero lumine, campestria atque humilia inhabitent, discipuli videlicet ejus qui dicit : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde. » Possident montem Esau et Philisthiim, per quos possumus gentium philosophos accipere, propter altitudinem eloquentiæ; regionem quoque Ephraim et Samariæ possidebunt, per quem (ut in Osee sæpe legimus) hæretici figurantur. Porro Benjamin, id est filius dexteræ, populus videlicet Christianus, possidebit Galaad,

qui interpretatur *acervus testimonii*. Id est Judæos credentes, a quibus testimonia legis accepimus et prophetarum.

« Et transmigratio exercitus hujus filiorum Israel, omnia Chananæorum usque ad Sareptam, » id est illi qui reversi fuerint ex decem tribubus de captivitate, omnia, subaudis loca, Chananæorum possidebunt usque ad Sereptam, id est, non solummodo possidebunt quæ ad meridiem sunt, et ad occidentem, et ad septentrionem, Idumæos Ciliciæ, et Palæstinos, et montem Esau, et Samariam, sed etiam contra orientem cunctis quæ terræ Chananæorum sunt. imperabunt usque ad Sareptam Sidoniorum, ubi quondam Eliam pavit vidua. « Et transmigratio Hierusalem, quæ in Bosphoro est, possidebit civitates austri. » In Bosphoro autem dicit, in terminis vel in finibus Unde et Septuaginta Sapharad ponunt, quod *terminus* vel *locus* interpretatur, id est sensus : Hi qui de ipsa Hierosolymorum metropoli civitate translati, in Saphara habitabant, id est in finibus Babyloniorum, reversi possidebunt civitates austri, quæ sunt in tribu Juda. Habitantes enim in urbe sua, ea quæ urbi vicina sunt obtinebunt.

« Et ascendent salvatores in montem Sion. » Sicut fuit Zorobabel et cæteri, ut quondam fuit Othoniel, et cæteri liberatores, quos misit Dominus, usque ad Saul, indeque usque ad Sedeciam, « judicare montem Esau. » Ascendent enim de captivitate, ut judicent atque discernant, quasi subjectum et servientem sibi montem Esau, id est Idumæos pariter cum terra sua : « et erit Domino regnum, » subjugatis, scilicet omnibus, Domino erit regnum, quia ipse suos faciet regnare in diversis locis.

IN JONAM PROPHETAM.

Jonam tradunt Hebræi filium esse Sareptanæ viduæ, quem mortuum suscitavit Elias, quem cum matri reddidisset, adoravit illa, et dixit : Nunc in isto cognovi, quoniam vir Domini es, et verbum Domini in ore tuo verum est, et ob hanc causam vocatum filium Amathi. Amathi interpretatur *veritas*, et ex eo quod Elias verum dixit, vocatus est filius veritatis; cujus sepulcrum dicunt esse in Geth, quæ est in Ophir. Alii dicunt eum in Lidda, id est Diospoli et natum et conditum. Meminit hujus prophetæ liber Tobie, ubi moriturus pater filio loquebatur. Prope est interitus Ninivæ, non enim excidit verbum Domini. Primum enim ad prædicationem Jonæ intelligimus Ninivitas conversos pœnitentiam egisse, et a Domino veniam consecutos, postea vero ad mala pristina relapsos, juxta quod prædictum fuerat, fuisse subversos, regnante apud Hebræos Josia, apud Medos Astyage.

CAPUT PRIMUM.

Et factum est verbum Domini ad Jonam filium

Amathi, dicens : Surge et vade in Niniven civitatem grandem, et prædica in ea : quia ascendit malitia ejus coram me. » Quod dicit : « ascendit malitia ejus coram me, » vel secundum septuaginta, clamor malitiæ ejus coram me ostenditur, quia impudenter et sine ulla reverentia vel timore peccabant. Tale est quod de Sodomitis dicitur : « Clamor Sodomorum et Gomorrhæorum venit ad me. » Peccatum cum voce est peccatum occultum, peccatum cum clamore manifestum et publicum. Mystice : Jonas, qui interpretatur *columba*, significat Christum simplicem et mansuetum, super quem Spiritus sanctus in columba apparuit. Jonas etiam interpretatur *dolens*, quia doluit super perituram Hierusalem. Quod autem Christum designet, ipse Dominus in Evangelio testatur, dicens : « Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, ita erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus. » Ipse est filius Amathi, id est Dei, quia Deus veritas est. Mittitur ad Niniven, quæ *pulchra* interpretatur, mun-

dum designat, quo nihil pulchrius oculis carnalibus aspiciamus. Unde et Græce ab ornatu nomen accepit. Cosmos enim mundus dicitur. Quia ergo Judæi Dei præcepta contempserant, mittitur Jonas, id est Christus ad Niniven, id est ad gentes, ut totus mundus credens in eum salvetur. Malitia Ninive quæ ad Dominum ascendit, voluntas est prona semper ad malum, et maxime cultus idolorum quibus, relicto Creatore, mundus studiosissime serviebat.

« Et surrexit Jonas ut fugeret in Tharsis a facie Domini. » Non invidens saluti Ninivitarum fugit, sed nolens perire Judæos gentem suam. Sciebat enim quia pœnitentia gentium ruina esset Judæorum. Præterea videbat alios prophetas missos ad oves perditas domus Israel, ut ad pœnitentiam populum provocarent, et ideo dolet se electum, ut mitteretur ad Assyrios inimicos Israelis. Noverat etiam prophético spiritu, quod, cum gentes cognitionem Dei reciperent, reprobaretur Israel. Quod ergo sciebat aliquando futurum, verebatur ne suo tempore fieret, atque ideo fugere voluit in Tharsis, sicut et Cain fugit a facie Domini. Josephus Tharsis putat esse Tharsum Ciliciæ civitatem, de qua fuit Paulus apostolus, unde et Tharsensis dictus est. Hebræi autem Tharsis mare dicunt generaliter. Non ergo ad certum aliquem locum fugere volebat propheta, sed ascensa navi quocumque posset festinare, non curans quo eum sors duceret. Fugitivus enim non eligit locum quo fugiat, et quia legitur in psalmo : « Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus. » putabat se posse Deum fugere, qui tantum in Judæa notus erat. Postquam vero per tempestatem Deum illic etiam maris agnovit, confitetur et dicit : « Hebræus ego sum, et Deum cæli ego timeo, qui fecit mare et aridam. » Mystice : Jonas noster, id est Christus, fugit in Tharsis, quia patriam suam, id est cœlum, dimisit ; et, assumpta carne, venit in mare hujus sæculi, et intantum dilexit populum de quo carnem assumpsit, ut non recusaret passionem, ne salvata Ninive, id est gentili populo, Synagoga periret. Unde et ad Patrem dicebat : « Pater, si possibile est, transeat a me calix iste ; » et in cruce positus, pro his qui clamaverant : « Crucifige, crucifige, » orabat dicens : « Pater, ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt. »

« Et descendit in Joppen, et invenit navem euntem in Tharsis. » Joppe portus est Judææ, ad quem Hiram, rex Tyri, in ratibus ligna de Libano transferebat, a quo ad Hierusalem terreno itinere perducebantur. Jonas ergo de montanis Judææ veniens ad maritima et plana loca, recte dicitur descendisse. « Et dedit naulum eis, et descendit in eam, ut iret cum eis in Tharsis a facie Domini, » id est mercedem subvectionis. Descendisse autem dicitur in navem, ut ostendatur, quia sicut fugitivus ad interiora navis penetrat, latebras quærens. Interpretatur Tharsis *contemplatio gaudii*, Joppe *speciosa*. Mystice autem Jonas (id est, Christus), relictis montanis, descendit in Joppen, quia cum eum persequerentur in Judæa, sicut in Evangelio legimus, transibat in partes Tyri et Sidonis, quæ sunt gentilium urbes. Quæ, quia in sortem Israel distributæ fuerant, recte per Joppen, (id est, speciosa) designantur. Venit ergo Dominus ad Tharsis, id est gaudii contemplatione, quia mundi contemplabatur salutem, quam ante sæcula prædestinaverat. Salus autem mundi gaudium ejus est. Descendit autem in Joppen, quia, vicina passione, salutem speciosæ gentilitatis operabatur. Sed quia venit ad oves perditas domus Israel, non vult dare panem filiorum canibus. Dat ergo naulum vectoribus, quos gentiles putamus significare, id est pignus sperandæ salutis, quatenus primum salvet Judæos ad quos venerat, deinde salvet gentes quasi maris accolæ. Unde et ad interiora descendisse et dormisse dicitur, sæviente pelago, quasi negligens eos, quia videbatur negligere gentes, quorum tamen salutem dormiens in cruce, et ad infernum quasi ad navis infima descendens, periciebat.

« Dominus autem misit ventum magnum in mare: et facta est tempestas magna in mari, et navis periclitabatur conteri, » Putaverat Jonas prodesse sibi si navem conscenderet et fugeretur: sed econtra et ipse, et navis propter eum periclitabatur ut contereretur. Quæ enim, nolente Deo, putantur prospera, vertuntur in perniciem, et nihil adversante Deo securum. Mystice : tempestas illa furorem significat Judæorum, qui eum expectabant ad mortem, clamantes : « Crucifige, crucifige. »

« Et timuerunt nautæ, et clamaverunt viri ad Deum suum : et miserunt vasa quæ erant in navi in mare, ut alleviaretur ab eis. Nautæ, ignorantes unum et verum Deum, invocabant deos, scientes nihil fieri sine Dei providentia. Ex quo intelligimus ab omni homine timeri et sentiri, licet falsis religionibus ab uno et vero ad multos deos abducantur. Projiciunt vasa in mare : quod fit in summo periculo, ut levior facta navis, facilius fluctibus superferatur.

« Et Jonas descendit ad interiora navis, et dormiebat sopore gravi. » Nantis turbatis, et suos deos invocantibus, Jonas securus et mente quieta persistebat, adeo ut dormiret. In quo patientiam viri fortis et inter prospera, et inter adversa inconcusse stantis ostendit. Potest et hoc dici quod sciens se fugere, non audet videre fluctus vindices fugæ suæ. Sive tædio affectus dormiebat, sicut et apostolos in passione Domini præ tristitia somno oppressos legimus.

« Et accessit ad eum gubernator, et dixit ei : Quid tu sopore deprimeris ? Surge, invoca Deum tuum, si forte recogitet Deus de nobis, et non pereamus. » Naturale est unumquemque in periculis de alio plus sperare. Unde gubernator, qui alios consolari debuerat, excitat dormientem Jonam, ut invocaret Deum : et quorum erat commune periculum, communis esset oratio. Tropologice significat, antequam Christus pateretur, multos deos adoratos a

« Et accessit ad eum gubernator, et dixit ei : Quid tu sopore deprimeris ? Surge, invoca Deum tuum, si forte recogitet Deus de nobis, et non pereamus. » Naturale est unumquemque in periculis de alio plus sperare. Unde gubernator, qui alios consolari debuerat, excitat dormientem Jonam, ut invocaret Deum : et quorum erat commune periculum, communis esset oratio. Tropologice significat, antequam Christus pateretur, multos deos adoratos a

gentibus, sed postquam Christus mortuus et tem-
pestas mundi sedata est, unus jam adoratur Deus,
et ei spirituales victimæ offeruntur.

« Et dixit vir ad collegam suum: Venite et mit-
tamus sortes. » Quia majorem solito videbant tem-
pestatem, intelligebant non naturaliter ea contigisse:
neque enim poterant ignorare rationes ventorum et
fluctuum, qui tanto tempore navigabant, et ideo
missa sorte, quærebant auctorem naufragii. Quod
autem dicunt: « ut sciamus quare hoc malum sit no-
bis, » malum pro afflictione et calamitate debemus
accipere, secundum quod in Evangelio dicitur: « Suf-
ficiet diei malitia sua; » et per Prophetam dicitur:
« Si est malum in civitate quod Dominus non fecit. »
Aliiter enim malum dicitur virtuti contrarium. « Et
miserunt sortes: et cecidit sors super Jonam. Et di-
xerunt ad eum: Indica nobis cujus causa malum
istud sit nobis: quod est opus tuum? quæ terra
tua et quo vadis? vel ex quo populo es tu? » Quem
sors prodiderat, cogunt voce sua profiteri. Interro-
gatur persona, regio, iter, civitas, ut ex his cognos-
catur causa discriminis.

« Et dixit ad eos: Hebræus ego sum, et Dominum
Deum cæli ego timeo. » Hebræus transitor interpre-
tatur. Nec dicit, Judæus, quò nomine vocari cœpe-
runt ex quo decem tribus a duabus divisæ sunt,
sed Hebræus sum, peregrinus et advena, juxta Psal-
mistam, qui de eodem populo dicit: « Transierunt de
gente in gentem. » Deum (inquit) cæli timeo, non deos
quos vos invocatis, qui salvare non possunt. « Qui
fecit mare, » in quo fugio; « et aridam, » de qua fu-
gio, id est eum timeo qui est factor universitatis. Ti-
mebat autem Deum timore servili, a quo fugere vole-
bat. Potest etiam timor hic pro cultu accipi. Deum
(inquit) cæli timeo, id est colo.

« Et timuerunt viri timore magno, et dixerunt ad
eum: Quid hoc fecisti? cognoverant enim viri, quod
a facie Domini fugeret, quia indicaverat eis Jonas. »
Si times Deum, cur fugis, cum scias te ejus non
posse effugere potentiam? Nec objurgant, sed inter-
rogant, quia audierant Hebræum esse, et Deum cæli
colere, et ideo ab eo quasi a sancto viro requirunt
tantum mali remedium.

« Et dixerunt ad eum: Quid faciemus tibi, et
cessabit mare a nobis? quia mare ibat, et intume-
scebat. » Propter te, inquit, mare contra nos in-
surgit; quia te fugientem suscepimus. Quid ergo
faciemus tibi? an te interficiemus? Sed cultorem
Dei malum est occidere. Quid ergo jubes fieri? Im-
pera tamen quid agamus, quo nobis Deum propitiemus,
cujus iram per tempestatem cognoscimus. Mare, in-
quit, ibat ad vindictam, persequens fugitivum pro-
phetam. Intumescibat, hoc est, in majores undas
suscitabatur, tanquam non differens Creatoris ul-
tionem.

« Et dixit ad eos: Tollite me, et mittite in mare,
et cessabit mare a vobis: scio enim ego quod propter
me tempestas grandis hæc venit super vos. » Contra
me (inquit) tempestas exurgit, mittite me in mare, ut

mea morte vivatis. Et advertenda est fugitivi magna-
nimitas: non dissimulat, non negat, sed confessus
pœnam amplectitur, ne cæteri perirent propter se.
Hæc omnia referamus mystice ad Dominum Chri-
stum, contra quem Judaica tempestas consurgebat
in passione. Nautæ qui eum quid facerent interro-
gabant, apostoli sunt, qui eum in passione deserentes,
quodammodo in fluctibus dimiserunt, et quasi
loquitur Dominus, quia videt me mundus vobiscum
navigare in Tharsis, hoc est ad contemplationem
gaudii, ut vos ad gaudium ubi ego sum perducam.
Idcirco sævit et cupit me mors devorare, et nescit
quia, sicut piscis in hamo capitur, ita mea morte
moriatur. Tollite ergo me, et mittite in mare. Vos
mittite. Non enim nos ipsi nobis mortem debemus
inferre, sed ab aliis illatam libenter sustinere.

« Et remigabant viri ut reverterentur ad aridam,
et non valebant: quia mare ibat, et intumescibat su-
per eos. » Etiam propheta jubente ut eum in mare
mitterent, non audebant in cultorem Dei manus im-
mittere. Sed et mystice Judæis, qui Dei populus fue-
rant, Christi mortem expetentibus, gentes etiam
eum mori nolebant. Quasi enim aridam remigare vo-
lebant, putantes sine sacramento passionis mundum
salvari posse, cum Jonæ submersio, hoc est Christi
passio, navis (id est mundi) liberatio fuerit.

« Et clamaverunt ad Dominum, et dixerunt:
Quæsumus, Domine, ne pereamus in anima viri
istius, et ne des super nos sanguinem innocentem,
quia tu, Domine, sicut voluisti, fecisti. » Tanquam
dicerent: Nolumus, Domine, interficere prophetam
tuum, sed tu, Domine, sicut voluisti, fecisti. Volun-
tas tua per manus nostras impletur. Non ergo des su-
per nos sanguinem innocentem. Nautarum ista vox
Pilati videtur esse confessio, qui accepta aqua lavit
manus suas, et dixit: Innocens ego sum a sanguine
hujus. Hæc omnia voluntate Patris fiebant, sicut in
psalmo dictum est: « Ut facerem voluntatem tuam,
Deus meus, volui. »

« Et tulerunt Jonam, et miserunt in mare. » Tu-
lerunt, inquit, id est quasi cum quodam obsequio et
honore portantes, non præcipitantes, miserunt in
mare. « Et stetit mare a fervore suo. » Quasi in-
vento eo quem quærebat, veluti cum quis fugitivum
velocissimo cursu insequens, cum eum fuerit conse-
cutus, stat ac tenet quem apprehenderit. Sed et my-
stice: ante Domini passionem, mundus diversorum
fluctibus errorum periclitabatur; at post ejus mor-
tem, tranquilla omnia cernimus, et segura unitate fi-
dei et agnitione veritatis totus orbis exultat, et quasi
Jona in mare misso, stat mare a fervore suo.

« Et timuerunt viri timore magno Dominum, et
immolaverunt hostias Domino, et voverunt vota. »
Ante passionem Domini clamabant homines ad deos
suos, post passionem timent Dominum, et venerantur
non parvo, sed magno timore, juxta quod in lege
præcipitur, ut ex toto corde, et ex tota anima ti-
meatur, et diligatur. Immolaverunt autem hostias,
non pecudum, quas juxta litteram in fluctibus non

habebant, sed hostias spirituales, id est gratiarum actiones et laudes: Inimola (inquit Psalmista) Deo sacrificium laudis, et propheta: Omnem aufer iniquitatem, et accipe bonum, et reddemus vitulos labiorum nostrorum:

CAPUT II.

« Et preparavit Dominus piscem grandem ut deglutiret Jonam » Pro pisce grandi, Dominus in Evangelio cetum dixit, ipsam rem brevius explicans. Quod vero preparavit, vel ab initio cum eum conderet, Psalmista dicente: Draco iste quem formasti; vel preparavit, id est juxta navim fecit venire, ut in suos sinus præcipitem Jonam susciperet. Sed et Dominus Deus Pater præcepit inferno, qui est draco immanissimus, ut Jonam, id est Christum, susciperet, ignorans latentem in esca carnis hamum divinitatis, atque ideo quantum exultavit in devoratione, tantum luxit in vomitu, juxta Osee prophetiam: « Ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, inferne. » « Et erat Jonas in ventre piscis tribus diebus et tribus noctibus. » Hoc et in se impletum ipse Dominus exposuit. Illud quæri potest quomodo tribus diebus et tribus noctibus dicatur fuisse in corde terræ. Sed hoc synecdochicos accipere debemus, id est a parte totum, qui tropus usitatissimus est in divinis Scripturis. Siquidem Dominus parasceve hora sexta crucifixus est, hora nona emisit spiritum, jam vero sero depositum est corpus ejus de cruce, et collocatum in monumento. Ibi jacuit nocte illa cum sequenti die sabbati, et alia nocte sequentis diei Domini, sicque mane prima sabbati surrexit, ut Marcus testatur. Triginta sex ergo horis jacuit in sepulcro. Tres autem dies complent horas septuaginta duas. Verum si computes parasceven, hoc est sextam feriam, qua mortuus est, pro una die ac nocte sabbatum cum sua nocte, itemque noctem quæ diei dominicæ mancipatur, referamus ad exorjium dominici diei, quodammodo tres dies esse videntur. Sed non absque magno mysterio hoc esse credendum est. Siquidem triginta sex ad septuaginta duo simplum est ad duplum. Et nostra quidem mors dupla est, quia in anima morimur per peccatum, et in corpore per pœnam. Christi autem mors simpla tantum fuit, quia in corpore tantum mori potuit, in anima vero nunquam mortem admisit, quia nunquam peccavit.

Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de ventre piscis, et dixit: « Receptus propheta in utero ceti, postquam se incolumem sensit, de Dei misericordia non desperans, totum se ad obsecrandum convertit, sciens Dominum maxime in tribulationibus adfuturum, sicut ipse viro justo promittit. « Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum. » Et idem Propheta dicit:

« Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, et exaudivit me. » Quod de præterito dicit: « Clamavi, » hoc est: cum enim videret cetum et tantam molem corporis ejus, clamavit aquis cedentibus, et voci locum dantibus. Vel clamavit toto cordis af-

fectu, secundum Apostolum qui dicit: « Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater: » Ventrem autem inferi, alvum ceti dixit, quæ tantæ fuit magnitudinis: ut instar obtumesceret inferni. Possunt hæc referrî allegorice ad Christum, qui per David dicit: Liberasti animam meam ex inferno inferiori. Ipse enim fuit in inferno vivens, inter mortuos liber. « De ventre inferi clamavi, et exaudivisti vocem meam: et projecisti me in profundam, in corde maris, et flumen circumdedit me. » Patet juxta litteram, quod clausus ventre ceti in medio maris fuerit, et fluminibus vallatus sit. Mystico vero sensu hoc dicit, quod per Psalmistam prædictum est: « Infixus sum in limo profundi, et non est substantia. » Ad comparationem enim cœlestis habitationis in qua summa pax regnat, de qua dicitur: Factus est in pace locus ejus, omnis terrena habitatio plena fluctibus est et tempestatibus. Cor autem maris infernum designat, pro quo Dominus dicit: « Cor terræ, » quia, sicut in medio est animalis, ita infernus in terræ medio esse perhibetur. Sive in corde maris Dominus se queritur projectum, id est in meditationibus, sed non sensit amaras aquas; quia, ut Apostolus dicit: Tentatus est per omnia pro similitudine absque peccato. Nam non se aqua maris, sed flumine circumdatum dicit, hoc est, dulci aqua: quia tentari foris potuit, sed mentem ejus delectatio peccati non momordit. Projectum autem se dicit, sicut et in psalmo percussum, et Apostolus a Patre traditum asserit. « Omnes gurgites tui et fluctus tui super me transierunt. » Gurgites et fluctus, tentationes et percussiones sunt, quæ nunquam sine Dei permissione et voluntate contingunt. Sed hi gurgites et fluctus non oppresserunt Christum, sed super eum transierunt. Ipse vero omnes turbines, quibus vexabatur genus humanum, sustinuit et fregit; ut nos post eum securi navigaremus.

« Et ego dixi: Abjectus sum a conspectu oculorum tuorum. » Christus hoc dicit ex persona humanitatis. Qui enim formam servi susceperat, ejus etiam voce utitur, abjectum se dicens ab oculis Patris. Ac si diceret: Quando eram tecum, o Pater, et in tuo lumine eram lumen, tunc non causabar me abjectum. Postquam autem veni in profundum, et carne circumdatus sum, humanos patior affectus, et abjectum me dico, ut homines juste abjectos ad te reducam, quatenus ubi ego sum et ipsi sint mecum. « Verumtamen rursus videbo templum sanctum tuum. » Juxta litteram hoc Jonas vel optando dicit, vel cum quadam fiducia repromittit sibi, quod iterum Jerusalem sit reversurus, et templum Domini visurus, juxta tropologiam Dei Filius in passionis ignominiam positus, repromittit sibi gloriam, quam semper in Patre et apud Patrem habuit. Unde et in Evangelio Patri dicebat: « Clarifica me, Pater, claritate quam habui priusquam mundus esset apud te. » Sive etiam cohabitationem Patris

exoptat, quia sicut Pater templum est Filii, ita Filius templum est Patris. Ipse enim dicit : « Ego in Patre, et Pater in me est. » Et alibi : « Ego a Patre exivi et veni. » Et quia ipse Deus est et homo, postulat ex forma servi, pollicetur ex forma Dei.

« Circumdederunt me aquæ usque ad animam meam : abyssus vallavit me, pelagus cooperuit caput meum. » Abyssum dicit contrarias fortitudines, quæ profundissimis inferni locis, id est tartaro, mancipatæ sunt, ad quæ loca timebant ire dæmones, rogantes in Evangelio Dominum ne mitterentur in abyssum. Abyssus itaque Christum vallavit, cum inferorum principes eum se in morte comprehendisse crediderunt.

« Ad extrema montium descendi : terræ vectes concluderunt me in æternum. » Extrema montium, juxta litteram, profunda terrarum dicit, quibus quasi vectibus terræ globus Dei voluntate sustentatur, sicut in psalmo dicitur : « Ego confirmavi columnas ejus. » Mystice : caput Domini anima est quæ principatur corpori. Caput ergo ejus pelagus cooperuit, quando animam quam pro nostra salute suscepit, pondus tribulationis et mortis prægravavit. Extrema enim montium, principes dicit inferorum, qui de cœlis a libertate projecti, operiebantur, fluctibus suppliciorum, et abyssu vallabantur, ad quæ loca Redemptoris anima descendit, non ut ibi teneretur, sed ut suos inde eriperet. Ipsi sunt et vectes terræ, quasi quædam seræ extremi carceris et pœnarum, volentes semper retinere animas quas semel accepissent. His vectibus conclusus est Dominus ; sed, sicut per Isaiam prædixerat, et portas æreas contrivit, et vectes ferros confregit. Quod autem sequitur : « et sublevabis de corruptione vitam meam. » Ad Jonam ita refertur, qui cum debuerit in ventre ceti corrumpi et digeri, et per venas piscis artusque diffundi, sospes et integer exierit. Unde et blandientis affectu dicit : « Domine Deus meus, » communem omnium Deum, suum et proprium vocans, quem tanti beneficii magnitudine specialiter Deum et Dominum senserat. Sed et mystice : anima Christi de corruptione sublevatur, quia caro ejus non vidit corruptionem, id est non est resoluta tabo in sepulcro, juxta quod per Psalmistam prædixerat, « Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. » Quod beatus Petrus de Christo interpretatur in Actibus apostolorum, « Qui non vidit corruptionem, » citissima resurrectione glorificatus. Sed quæri potest quod alibi dicit : Quæ utilitas in carne mea, dum descendo in corruptionem ? Sed hic corruptio pro vulneribus et plagis ponitur, quibus caro Christi effecta est : ac si diceret : Quid prodest dum clavis affligor, dum vulneror, si Judæi non salvantur ? Hic vero corruptio pro putrefactione et resolutione ponitur.

« Cum angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum. » Cum, inquit, ullum aliud sperarem auxilium, recordatio Domini mihi salutis fuit.

A Sic et Psalmista : « Memor fui Dei, et delectatus sum. » Ex quo discimus, cum deficit anima nostra constituta in aliqua tribulatione, vel cum a corporis compage divellitur, debere nos Deum in memoria habere, et ad eum omnem cogitationem vertere, qui corporis et animæ est Deus. « Ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum. » Idcirco, inquit, Domini recordatus sum, ut oratio mea de extremis montium ascendat ad templum sanctum tuum, id est ad cœlum, quia licet ubique sit Deus, ibi tamen assistentibus sibi angelis æterna fruitur beatitudine. Loquitur vero ut pontifex, qui petit ut preces populi per eum ad templum Dei ascendant. Sed et Redemptor noster in passione sua rogabat, B « Pater, si possibile est, dicens, transeat a me calix iste. » Et in cruce positus, « Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. »

« Qui custodiunt vanitates frustra, misericordiam tuam derelinquent. » Mira prophetæ magnanimitas in ventre tantæ bestię de humana fragilitate disputat. Deus quippe natura misericors, paratus est misereri omnibus. Nos autem nostro vitio ultro se offerentem perdimus clementiam. Et attendendum quod non dixit, qui faciunt vanitates, nemo enim est qui non faciat vana, id est non peccet, quoniam universa vanitas omnis homo vivens : sed dicit « custodiunt, » id est diligunt, et in affectum cordis sui transeunt. Hi tales misericordiam suam, id est Deum, derelinquunt. de quo dicitur : « Miserator et misericors Dominus ; » et alibi : « Deus meus, misericordia mea. » Nec dicit, misericordia sua derelinquuntur, sed ipsi paratam et ultro se offerentem relinquunt misericordiam. Quod specialiter de Judæis dicitur, qui servantes vanitates, id est vanissima Phariseorum præcepta, Deum, qui semper eis misertus est, dereliquerunt.

« Ego autem in voce laudis immolabo tibi : quæcunque vovi, reddam pro salute mea Domino. » Spe bona animatus propheta, et jam de sua liberatione securus, promittit se gratiarum actiones immolaturum, et vota omnia redditurum. Sed et Christus Dominus pro vita nostra mortuus, certus quod eum Deus velocius suscicaret, promittit exultanter in voce confessionis, seipsum Patri sacrificaturum. Pascha nostrum, inquit Apostolus, immolatus est Christus. Ipse pontifex, ipse ovis immolatur pro omnibus, ut omne quod dedit ei Pater non pereat in æternum.

« Et dixit Dominus pisci : et evomuit Jonam in aridam. » Præcipitur a Deo Patre magno ceto inferno, ut restituat Salvatorem terræ, id est solidæ et immortalis vitæ, quia : « resurgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. » Quod autem dicitur « evomuit, » ostendit quod ex profundis mortis recessibus, tanquam ex intimis ceti vitalibus, Christus vivens processerit.

CAPUT III.

« Et factum est verbum Domini ad Jonam secundo,

dicens : Surge, vade ad Niniven civitatem magnam. A et prædica in ea prædicationem quam ego loquor ad te. » Non increpatur, nec dicitur ei, Cur non fecisti quod præcepi? Suffecerat enim durissima naufragii et devorationis correctio. Neque enim servo post plagas imputatur quod fecit. Sed et mystice Dominus noster, qui missus fuerat ad salvandam Niniven, id est gentilitatem, et quodammodo fugere volebat, recusans passionem, et dicens : « Pater, si possibile est, transeat a me calix iste. » Nunc postquam illi, propter quos pati nolebat, clamaverunt, « Crucifige, crucifige, » et, « Non habemus regem nisi Cæsarem, » redditus de ventre ceti, id est, resuscitatus a mortuis, iterato dirigitur ad Niniven, ut prædicet post resurrectionem, quod ei a Patre fuerat imperatum ante passionem. Totum autem hoc quod ei præcipitur, quod obedit, quod non vult, et iterum velle cogitur, ad formam servi referendum est.

« Et surrexit Jonas, et abiit in Niniven juxta verbum Domini. » Surrexit, inquit, nullam fecit moram, sed continuo se ad obediendum accinxit. « Et Ninive erat civitas magna itinere dierum trium. » Ninive civitas a Nino Beli filio, primo rege Assyriorum, condita est, quam ferunt tanti esse ambitus, ut trium dierum possit itinere circui. Sed Jonas jam correctus, et naufragii quod pertulerat memor, iter trium dierum unius diei festinatione complevit. Sunt qui putant quod in tertia tantum parte civitatis prædicaverit, et sic ad omnes prædicationis sermo pervenerit. Et Dei Filius surrexit a mortuis, et in apostolis perrexit ad Niniven, hoc est, in omnes mundi terminos itinere dierum trium, quia præcepit ut baptisarent gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Sed hoc iter trium dierum una via est, quia unus est Deus Pater et Filius et Spiritus sanctus. Unde non in nominibus, sed in nomine Trinitatis, quæ unus est Deus, sacramentum baptismi peragitur, non tam ab apostolis quam a Domino, quem Jonas præfigurabat. Et notandum quod, tribus diebus commemoratis, noctis nulla fit mentio, quia in sancta Trinitate nihil est obscurum, nihil tenebrosum.

« Et cœpit Jonas introire in civitatem itinere diei unius, et clamavit, et dixit : Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur. » Quadragenarius numerus peccatoribus convenit in jejuniis et in afflictione : unde et Moyses et Elias tot diebus jejunaverunt, ipse Dominus verus Jonas in mundum ad prædicandum missus hoc nobis jejunium consecravit. Attendendum quod dictum est, « clamavit. » Tale et de Domino legimus, quia stans in templo clamavit : « Si quis sitit, veniat et bibat. » Magnus clamor est omnis sermo Christi, quia magna annuntiat.

« Et crediderunt viri Ninivitæ in Domino, et prædicaverunt jejunium, et vestiti sunt saccis a majore usque ad minorem. » Major ætas credidit in Dominum, prædicantes jejunium, et sacco vestiuntur. Ante quod est occultum, id est, jejunium, post illud

PATROL. CXVII.

quod est palam, id est saccus. Talis victus, et talis habitus pœnitentibus convenit, et digne satis, ut qui Deum luxu et ambitione pretiosarum vestium offenderant, nunc jejuniis et cilicio eum placent. Et major ætas incipit, sequitur minor, quia nullus est absque peccato, nec infans unius diei cujus vita est super terram.

« Et pervenit verbum ad regem Ninive, et surrexit de solio suo, et abiecit vestimenta sua a se, et indutus est sacco, et sedit in cinere, et clamavit, et dixit in Ninive ex ore regis et principum ejus, dicens : Homines, et jumenta, et boves, et pecora nongustent quidquam, nec pascantur, et aquam non bibant; et operiantur saccis homines, et jumenta clament ad Deum in fortitudine, et convertatur vir a via sua mala, et ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit si convertatur et ignoscat Deus, et revertatur a furore iræ suæ, et non peribimus? » Regem Ninive philosophos gentilium debemus accipere, Platonem, Aristotelem, cæterosque, qui quasi reges sunt hominum, et eorum præcepta sic observant, quasi oracula divina. Ad hos novissime pervenit verbum, quia novissimi et difficilius crediderunt. Stultum enim putabant Deum hominem potuisse fieri, et mori. Verum et isti, licet tarde fidem Domini susceperunt, tamen depositis ornamentis verborum, et pompis dogmatum sæcularium, simplicem et rusticam piscatorum doctrinam sequi cœperunt. Homines autem et jumenta intelliguntur tam rationabiles quam irrationabiles, quia omne genus hominum tam ratione utentium, quam et eorum qui more brutorum vivebant animalium, ad pœnitentiam et ad fidem Christi conversum est. Vel induti sunt sacco, id est, luctu et mœrore, quem sumebant dolentes damna vitæ præteritæ. Quod saccus pro luctu ponatur, ostendit Psalmista dicens : « Conscidisti saccum meum, et circumdedisti me lætitia. » Sane juxta litteram, quod dubitantes dicunt, Quis scit si convertatur et ignoscat Deus, ideo ambigue profertur, ut dubii de salute fortius agant pœnitentiam, et magis provocent Deum ad misericordiam.

« Et vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala, et misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat ut faceret eis, et non fecit. » Sicut tunc Assyriæ urbi, id est Ninive, sic quotidie Deus omni mundo minatur interitum ad hoc, ut agant pœnitentiam. Si enim convertatur mundus, convertitur Dominus : et peccatoribus mutantibus vitam, mutabit sententiam. Malitiam sane hic, sicut et superius, pro afflictione et suppliciis debemus accipere.

CAPUT IV.

« Et afflicto est Jonas afflictione magna, et iratus est. » Videns subintrare plenitudinem gentium, et impleri quod in Deuteronomio prædictum fuerat, « Ipsi me provocaverunt in eo qui non erat Deus, et ego provocabo eos in eo qui non est populus, » desperat de salute Israelis, ideo dolet, et ideo tristatur,

5

non quod invideret saluti gentium, sed quod pereat Israel. Sed et Dominus noster flevit super pereuntem Hierusalem, et non vult dare panem filiorum canibus, et apostolis præcipitur primum ut prædicent Israeli. Tristatur ergo ad mortem, dolens perire populum pro quo passus est.

« Et oravit ad Dominum, et dixit : Obsecro, Domine, nunquid non hoc est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea? Propter hoc præoccupavi ut fugerem in Tharsis. Scio enim quia tu Deus clemens et misericors es, patiens et multæ miserationis, « et ignoscens super malitiam. » Partim orat Jonas, partim conqueritur, dicens se fugere noluisse. Sed ab obsecratione incipiens, temperat querelam suam. Obsecro (inquit), Domine, nunquid non hoc est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea? Sciebam (inquit) misericordem, nolebam te truculentum et crudelem nuntiare, et idcirco volui fugere. Sed et Dominus Christus cum videret obstinatos Judæos in suam ipsorum perditionem, quasi dicebat ad Deum Patrem : Nunquid non sciebam futurum, videlicet ut periret Israel, cum adhuc tecum essem Pater? et per Isaiam dixeram, In vacuum laboravi sine causa, et vane fortitudinem meam consumpsi.

« Et nunc, Domine, tolle, quæso, animam meam a me, quia melius est mihi mors quam vita. » Quia unam gentem Israel salvare non potui, moriar, et totus mundus salvabitur.

« Et dixit Dominus : Putasne bene irasceris tu? » Iratus fuerat Jonas, vel quia videbatur apud Ninivitas fuisse mentitus, vel quia intelligebat perituum Israel. Nec dicit Dominus, male iratus es, ne videretur reprehendere contristatum; nec rursum dicit, bene iratus es, ne suæ sententiæ contrarius sit. Interrogat ergo ipsum causas mœroris sui ut respondeat, aut si tacuerit, Dei iudicium suo silentio comprobet.

« Et egressus est Jonas de civitate, et sedit contra orientem civitatis, et fecit sibi umbraculum, et sedebat subter illud in umbra, donec videret quid accideret civitati. » Civitas quando in malo ponitur, fiduciam terrenæ spei et cupiditatis mundanæ designat. Nam Cain, qui mundum fratricidio cruentavit, primus legitur ædificasse civitatem. Jonas ergo egreditur de civitate, qui columba vel dolens dicitur, quia omnis simplex et dolens pro peccatis suis, alienum se facit a sæculi cupiditatibus, nullam in vanitatibus sæculi spem ponit, sed habitat contra orientem, veri solis ortum et respectum exspectans. Et habitat in umbraculo, hoc est in mentis suæ custodia, quasi in tabernaculo requiescit, quid civitati Ninive contingat (hoc est quid mundo futurum sit) contemplando præstolans. De hac civitate Dominus per Osee dicit : In medio tui sum sanctus, et non ingrediar civitatem. Et in Deuteronomio una fugitivorum civitas Ramoth dicitur, quæ interpretatur visio mortis. Qui enim de Hierusalem ejicitur, quæ est visio pacis, habitat in Ramoth, id est in visione mortis. Sed et mystice antequam sol oriretur, exsiccareturque hedera,

A hoc est antequam coruscante Evangelio mundus redimeretur, et plebs Judaica reproberetur, Jonas noster, id est Christus, sub umbra erat, quia necdum veritas apparebat, sed in typo et figuris fiebant omnia. Sedebat autem dicitur in habitu iudicis, quia sedere iudicantis, vel quia se humiliaverat, et divinitatis majestatem in quamdam contraxerat breviter. Qui enim sedet, videtur stante brevior. Quod autem ait ut videret, ad hominis effectum referamus. Nam ille omnia videt antequam fiant.

« Et præparavit Dominus Deus hederam, et ascendit super caput Jonæ, ut esset umbra super caput ejus, et protegeret eum, laboraverat enim. Et lætatus est Jonas super hedera lætitia magna. » Hederae natura est, ut per terram errabundo flexu repat, et sine adminiculis vel ferculis ad altiora non conscendat. Per hedera vero infirmam, et suis viribus nihil valentem, plebs Judaica potest signari, cito crescens, et omnia se facturam promittens quæ Deus præcepit, sed citius languescens, et præcepta non implens. Hæc quondam Jonam, id est Christum protegebat spe suæ salvationis, et non parvam ei lætitiâ faciebat, sed cito percussa aruit, quia radicem firmam fidei non habebat, et quasi tabernaculum tecti, præferens imaginem domorum non habens fundamentum, de quo Isaias ait : Relinquetur filia Sion ut umbraculum in vinea, quam bene locustæ in Evangelio designasse creduntur, animal parvum, de terra quidem exsiliendo consurgens, sed altius non valens volare, quia et Judæi audientes legem, dixerunt : Omnia quæ præcepit nobis Dominus Deus, faciemus, et obedientes ei erimus. Sed mox conversi sunt in arcum pravum, et non custodierunt testamentum Dei.

« Et paravit Deus vermem ascensu diluculi in crastinum, et percussit hedera, et exaruit. » In psalmo qui inscribitur, « pro assumptione matutina, » se Dominus vermem appellat, dicens : « Ego autem sum vermis et non homo. » Vermis namque sine semine de terra oritur; repit humilis, movetur sine sonitu, et Christus de virgine terra natus est, humilis inter probra, non reclamans in passione. Itaque antequam oriretur sol, id est antequam resurgeret Christus, virebat hedera, florebat Judæa. Postquam vero ille surrexit, et Ninive, id est mundus erroris umbram repulit, veritatis lumen recepit, paratus vermis percussit hedera Judaicæ plebis, et exaruit Dei auxilio destituta. Hoc autem factum est in ascensione diluculi, quia Christus mane prima sabbati surrexit.

« Et cum ortus fuisset sol, præcepit Dominus vento calido et urenti, et percussit sol super caput Jonæ, et æstuabat. » Id est, etiam post Christi resurrectionem et Judæorum reprobationem, adhuc mens Domini salvatoris desiderio salutis illius æstuabat, præcipiens apostolis et dicens : « Eritis mihi testes in Hierusalem et in omni Judæa et Samaria. » Unde et ab Hierusalem prædicationis initium præcepit fieri, dicens : « Oportebat pati Christum et resur-

gere, et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. » « Et petivit » Jonas « animæ suæ ut moreretur, et dixit : Melius est mihi mori quam vivere. » In baptismo cum Israel, ut in lavacro reciperent humorem, quem negando Christum perdiderant. Unde et Petrus interrogantibus quid agerent, dicebat : « Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum. » Quod vero diximus, in baptismo eum mori velle, Apostoli est sententia, qui dicit : « Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus. » Quidam vermem et urentem ventum, Romanos intelligunt, qui, post Christi resurrectionem et ascensionem, Israelem penitus deleverunt.

« Et dixit Dominus ad Jonam, Putasne bene irasceris te super hederam ? Et dixit, Bene irascor ego usque ad mortem. » Superius jam salvato per pœnitentiam Ninivitarum populo, iisdem verbis interrogatus Jonas nihil respondit, licet videret non esse factum quod prædixerat, sed Domini interrogationem suo silentio comprobavit. Sciebat enim Dominum clementissimum esse et multæ miserationis. Nunc autem cum in siccatione hederæ intellexit Israelis reprobationem, audacissime respondit : Bene irascor ego usque ad mortem. Non enim Ninivitas sic salvare volui, ut Judæi perirent, nec sic volui lucrari alienos, ut perderem proprios. Juxta cœptam allegoriam in Jona intelligimus Christum, qui plangit pereuntem Hierusalem, et plangit usque ad mortem non suam, sed Judæorum, qui excæcati sunt, ut gentium oculi viderent, mortui ut gentes viverent, credentes in Filium Dei.

« Et dixit Dominus : Tu doles super hederam, in quam non laborasti, neque fecisti ut cresceret, quæ sub una nocte nata est, et sub una nocte periit. » Non laboravit Jonas in hederam, nec Salvator tantum laboravit in Judæis, quam in gentibus. Mox enim educti de Ægypto, projecerunt idola, et pro parte servierunt Domino. At in gentium populo multum laboravit : pro eis homo factus est, cum esset Deus : pro eis alapas, sputa, spineam coronam mortemque sustinuit : ad inferos descendit, ut illi cœlum conscenderent. Unde fratre prodigo ad patrem reverso, indignatur frater major, et querebatur patri dicens : « Ecce tot annis servio tibi, et nunquam dedisti mihi hædum, ut cum amicis meis epularer. Graviter enim ferebat Israel quod gentes, dissipata substantia cum

meretricibus, pristinam reciperent gratiam. Quod autem ait Deus. « hederam sub una nocte nata est, » nox tempus significat ante adventum Christi. Quod vero subditur, « et sub una nocte periit, » nox iterum designat tempus in quo Christum negaverunt, quando eis verus Sol justitiæ occubuit.

« Et ego, inquit, non parcam Ninive civitati magnæ. » Ninive civitas magna Ecclesia est, ex universitate gentium congregata. Revera magna, quia multo major est multitudo fidelium ex omnibus gentibus, quam duodecim tribus Israel. Quod autem dicit, « in qua sunt plus quam centum viginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram et sinistram suam, et jumenta multa, juxta litteram innocentem et simplicem parvulorum et lactentium monstrat ætatem, ut hinc colligatur quantus fuerit numerus majoris ætatis, si tantus fuerit parvulorum. Vel certe in ea civitate erat immensa multitudo, quæ ante pœnitentiam ignorabat quid esset inter bonum et malum. Boni enim per dexteram, mali accipiuntur per sinistram. Sed in Ecclesia sicut in magna domo sunt vasa et in honorem sunt, et in contumeliam, sunt carnales, sunt et spiritales, estque ibi infinitus jumentorum numerus, hoc est, irrationabilium et ventri servientium, qui prospectant terram, nunquid cœlum respiciunt ? De quibus dicit Psalmista, « Homo cum in honore esset, non intellexit : comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis. » Nec prætereundum quod in Ninive plus quam centum viginti millia hominum fuisse dicuntur; qui numerus magnum in se continet mysterium : nam centum viginti sunt, si ab uno incipiens usque ad quindecim sequentes naturaliter numeros sibi semper adjicies, uni enim adde duos, fiunt tres : adde tres, fiunt sex : adde quatuor, fiunt decem. Hoc si usque ad quindecim, servata naturalis numeri serie, fiat, centum viginti reperientur. Super tot credentes venit Spiritus sanctus in die Pentecostes. Quindenarius autem numerus ex septenario et octonario constat. Septem enim et octo, quindecim sunt, tot erant gradus in templo Domini, tot etiam sunt psalmi quibus exstat titulus, « Canticum graduum. » Tot diebus Paulus cum apostollis fuisse, et cum eis Evangelium contulisse legitur. Bene ergo multitudo Ecclesiæ tali præfulget numero, in quo Novi ac Veteris Testamenti mysteria et centenaria quadrata, ac millenarii cubita, id est solida perfectio declaratur.

IN MICHÆAM PROPHETAM.

CAPUT PRIMUM.

« Verbum Domini quod factum est ad Michæam Morasthitem, in diebus Joatham, Achaz, et Ezechiæ regum Juda, quod vidit super Samariam et Hierusalem. » Michæas propheta, qui interpretatur Quidquid, vel Quis, quasi sive Humilitas, sextus est in ordine duodecim prophetarum, atque ideo profunda ejus

expectemus mysteria, qui in meditullio et velut in corde prophetici ordinis positus est. Fuit autem de Morasthi, qui est viculus Palæstinæ. Interpretatur autem Morasthi, hæres. Et pulchre Michæas, qui humilitas interpretatur, de spe hæreditatis nascitur, qui enim humilitatis virtutem pro Deo tenere studuerit, hæres Dei et cohæres Christi esse merebitur,

qui seipsum pro nobis humiliavit, quique ad imitandam formam suæ humilitatis invitat, nos, dicens : « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde. » Hic propheta comminatur Samariæ iram Dei et captivitatem, interitumque populo Israel venturum denuntiat, quia, relicto Deo, serviant idolis. Locum etiam nativitatis Christi aperte denuntiat. Notum est quod regnante Ezechia filio Achaz, decem tribus ab Assyriis ductæ sunt in captivitatem, postea regnante Sedechia, duæ quæ appellantur Juda cum suo rege captæ, et Hierusalem subversa est. Ergo secundum ordinem captivitatis prophetæ titulus ponitur : Primum (ut dictum est) capta est Samaria metropolis decem tribuum, postea Hierusalem metropolis Judæ. Ponitur autem Samaria in typo hæreticorum, Hierusalem in figura Ecclesiæ.

« Audite, populi omnes, et attendat terra et plenitudo ejus, et sit Dominus Deus vobis intestem, Dominus de templo sancto suo. » Notandum quod populi audire, terra jubetur attendere. In populo, viros ecclesiasticos : in terra, hæreticos, quorum est terrena doctrina. Nam et Apostolus hæreses inter carnis opera commemorat. Et hi ergo qui in Ecclesia sunt, si audierint, et illi qui foris sunt, si attendierint, poterunt effugere quod sermo propheticus comminatur. Optat ergo propheta, ut sit eis Deus in testimonium, non aliunde quæ de templo sancto suo, hoc est, Ecclesia, per quam Deus testimonium perhibet veritati, sive templum Dei, ipse Filius est in quo habitat Pater, et cujus ore loquitur.

« Quia ecce Dominus egredietur de loco suo, et descendet, et calcabit super excelsa terræ, et consumerentur montes subtus eum, et valles scindentur sicut cera a facie ignis, sicut aquæ quæ decurrunt in præceps. In scelere Jacob omne istud, et in peccatis domus Israel. Quod scelus Jacob? nonne Samaria? et quæ excelsa Juda? nonne Jerusalem? » Locus Dei misericordia est, quia naturaliter clemens et pius est. Sed qui mitis est et misericors nobis peccantibus, cogitur quodammodo mutare naturam suam. Egreditur de loco suo, assumit personam crudelitatis, quam per naturam non habet. Descensus ejus est majestatis ejus ad inferiora decursus. Super excelsa terræ calcare, est potentes terræ contere. « Et consumerentur montes subtus eum, et valles scindentur. » In montibus principes, in vallibus subjectos populos intelligimus. Sicut (inquit) cera vicino igne tabescit, et sicut aquæ prono cursu feruntur in præceps, sic omnis impiorum superbia, veniente Domino, solvetur et deficiet. Hoc autem fiet propter scelera decem tribuum, quas vocat Jacob vel Samariam et Israel, et propter prævaricationem Juda. In decem enim tribubus metropolis erat Samaria, quæ nunc Sebaste dicitur, et in Juda principabatur Jerusalem. Tropologice locus Dei sancti sunt, de quibus dicit : « Inhabitabo in illis et inambulabo. » Ab his ergo sanctis egreditur Dominus, non eos relinquens, sed per eos prædicans et annuntians reproborum supplicia, justorum præmia. Legimus enim quia

A egressus est sermo a Domino. Descendit ergo et calcavit, non super humilem terram, id est, non super eos qui deorsum sunt, sed super excelsa terræ, id est sanctos, qui intelligunt venientis majestatem, quique licet sancti sint commovebuntur tamen, id est, timebunt ejus præsentiam. Valles autem, id est, peccatores et quæ sunt Dei non quærentes, non poterunt ejus ferre præsentiam, sed scindetur quidquid in eis durum est, et instar aquæ defluet. Et hoc erit propter impietatem Jacob, id est hæreticorum, et propter peccatum Juda, id est, eorum qui in Ecclesia positi, confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Juxta alium intellectum, egressus est Dominus de loco suo, dereliquit Judæos, in quibus quondam habitaverat, propter peccatum quod in Christum commiserunt, sicut eis ipse minatur. « Relinquetur vobis domus vestra deserta. » Calcavit super excelsa terræ, venit ad gentes, quæ per ejus gratiam excelsæ factæ sunt, et a terrenis sublevari meruerunt. Commoti sunt montes, id est, philosophorum dogmata, et regum potentia perturbata, et consumpta in eis omni impietate crevit justitia : destructa superbia, erecta est humilitas

« Et ponam Samariam quasi acervum lapidum in agro cum plantatur vinca, et detraham in vallem lapides ejus, et fundamenta ejus revelabo. Et omnia sculptilia ejus concidentur, et omnes mercedes ejus comburentur igne, et omnia idola ejus ponam in perditionem, quia de mercedibus meretricis congregata sunt. » Quia primum peccavit Samaria, id est, decem tribus, et relicto templo Dei fecit sibi vitulos aureos, ideo ipsa prima destructa est venientibus Assyriis. Ponam (inquit) Samariam quasi acervum lapidum. Quia civitas Samaria in monte sita est, pulchre in cumulos lapidum ponenda dicitur, ut non tantum parietes et ædificia, sed ipsa quoque fundamenta usque ad extremum lapidem subruantur. Sculptilia quoque et idola quæ coluerant, et operum diversorum congeries, prædicantur igne comburenda. Quod vero dicit, « et usque ad mercedem meretricis revertentur, » hoc est, ut quomodo in terra sua fornicati sunt cum idolis quæ fecerunt, sic vadant ad aliam fornicationis terram, id est, ad Assyrios, et ibi similiter idola adorent.

D « Super hoc plangam et ululabo, vadam spoliatus et nudus. Faciam planctum velut draconum, et luctum quasi struthionum, quia desperata est plaga ejus, quia venit usque ad Judam; tetigit portam populi mei usque ad Hierusalem. » Huc usque de Samaria, nunc prædicit mala Judæ, quæ simili errore peccaverat. Assumit ergo propheta plangentis affectum. Faciam planctum quasi draconum, ut supra. Sicut dracones cum ab elephantis vincuntur, terribili sibilo personant; et sicut struthionum aves, quæ ob brevitatem pennarum longius volare non possunt, quando ova sua immemores relinquunt in arenis calcanda pedibus bestiarum, etsi non perierint, pro cantibus luctum faciunt, sic et ego (inquit propheta) amissis filiis et in captivitatem ductis, vadam

spoliatus et nudus. « Quia desperata est plaga ejus, » id est Samariæ, et idem peccatum atque eadem pœna qua subverterat Samariam, tetigit Judam, et pervenit usque ad portam Hierusalem. Sicut enim Samaria subversa est ab Assyriis, ita Hierusalem subvertenda est a Chaldæis. Hæc omnia mystice referenda sunt ad hæreticos, quibus minatur Deus subversionem utilem, ut cum destructa fuerint per diversa eorum dogmata, et illo igne succensa de quo Dominus dicit: « Ignem veni mittere in terram, » plangent errores suos, resolvant de pedibus calceamenta, hoc est, mortuorum opera abjiciant. Maxime autem propterea plangunt, quia errorem suum etiam ad Judæam (hoc est, ad viros catholicos) voluerunt introducere, sed non potuerunt. Pervenit enim ad portas (id est, aures) populi Dei, sed civitatem non potuit penetrare, hoc est, mentem in fide solidatam non valuit decipere.

« In Geth nolite annuntiare: lacrymis ne ploretis; in domo pulveris pulvere vos conspergite. » Geth una est ex quinque civitatibus Philistinorum, de qua fuit Goliath Gethæus. Scimus autem quia Philisthæi inimici semper erant Judæis. Dicit ergo propheta: Nolite annuntiare in Geth malum quod prædico venturum ne lætentur inimici vestri. « Lacrymis ne ploretis, » licet pectus dolorem habeat, dissimulate fletum ne gaudeant inimici vestri. « In domo pulveris, » hoc est, quæ ruitura est, et in pulverem redigenda. Ibi vos pulvere conspergite, non in plateis, ne hostes vestri videant et lætentur.

« Et transite vobis habitatio pulchra, confusa et ignominia. » Pro pulchra, Septuaginta ipsum verbum Hebraicum posuerunt, *scaphir*. Tam enim Syra quam Hebraica lingua *scaphir* pulchra dicitur, quo nomine Samaria vocatur, quia in pulcherrimo et uberrimo loco sita erat. Dicitur ergo ad eam: O Samaria pulchra et fertilis, quia confusa es ignominia, sic transi, et sic perge in captivitatem, ut si potest fieri, nec inimicus allophylus sentiat. « Non est egressa quæ habitat in exitu. » Et hic similiter ipsum verbum Hebraicum, id est, *senna*. Senna enim interpretatur exitus, per quod significat captivitatem jam in egressu et in foribus esse. Quod autem dicit, « Non est egressa, » significat quod non sua sponte vel voluntate, sed coacta et nolens ducta est in captivitatem. « Planctum domus vicina accipiet ex vobis, quæ stetit sibi met. » Et hic ipsum verbum habetur Hebræum in Septuaginta, id est *Azel*. Ordo est: Domus Azel accipiet ex vobis planctum. Azel interpretatur vicina, sive ex latere. Domum ergo Azel, domum Juda dicit, quæ vicina erat Samariæ, et quasi ex latere, quæ planctum accepit audita clade Samariæ, quæ, subaudis domus Azel, stetit sibi met, id est, captivata Samaria, permansit in statu regni sui, protecta a Deo propter Ezechiam.

« Quia infirmata est in bonum, » subaudis suum, id est, quia humiliata est ad profectum suum, quando Rhapsaces blasphemavit Deum viventem. « Quæ habitat in Ramoth, » id est in amaritudinibus. Hoc

enim interpretatur Ramoth. In amaritudine enim et tristitia populus cum rege Ezechia morabatur, Sennacherib eos obsidente. « Quia descendit malum a Domino in portam Jerusalem. » Nam rex Assyriorum, vastata Samaria, venit contra Hierusalem, quando et Rhapsaces missus de Lachis ad Ezechiam, ut se traderet Assyriis, insultans Domino et dicens: Quid si posset liberare populum suum de manu Assyriorum?

« Tumultus quadrigæ, stupore habitanti Lachis: » Lachis civitas est Judæ, quæ prima a decem tribubus accepit idola, et per eam pervenit idololatria usque ad Hierusalem. Et est sensus: O Lachis, et ad te perveniet equitatus et tumultus Assyriorum, qui te vertet in stuporem. « Principium peccati est filia Sion, quia, » subaudis in te, » inventa sunt scelera Israel » et per te quasi per portam impietas decem tribuum migravit ad Hierusalem.

« Propterea dabit emissarios super hæreditatem Geth: domus mendacii in deceptionem regibus Israel. » Non solum (inquit) super Lachis quadrigæ venient et tumultus, sed et super Geth, quæ est metropolis Palæstinæ. Emissarios autem vocat latrunculos, quos rex Assyriorum mittebat in Geth, quæ erat domus idololatriæ, urbsque mendacii, quæque in deceptionem fuerat regibus Israel.

« Adhuc hæredem adducam tibi, quæ habitas in Maresa, » id est in hæreditate. Hæredem autem vocat adventum hostium. Dicit ergo Deus per prophetam, quod ipse adducat Assyrios qui hæreditate possideant Geth, eo quod fuerit in deceptionem regibus Israel. « Usque ad Odollam veniet gloria Israel. » Odolla nobilissima erat civitas inter urbes Judæorum, ad quam etiam dicit perventuram hostilitatem Assyriorum. Quidam codices habent, « Gloria Israel, » ut sit sensus: Veniet illa captivitas de Geth usque Odollam, quæ subaudis est civitas gloriæ Israel. Vel certe per ironiam accipiendum est, ut sit sensus, Illud malum de Lachis et de Maresa et de Geth perveniet Odollam. Hic distinguendum, et sic ironice parum pressa voce inferendum, « Gloria est, » id est ignominia et dedecus est populi Israelitici. Hæc juxta litteram, videamus breviter quid mysterii contineant: Geth interpretatur torcular. Significat hæreticos, qui se extollebant, dicentes se habere vinum Soreth, id est spiritualis et divinæ scientiæ, cum e contra vinum eorum (id est doctrina) esset de vinea Sodomorum, et de suburbanis Gomorrhæ. Ipsi sunt et domus pulveris, quia terrena sapiunt, et cibus sunt serpentis, id est diaboli, cui dictum est, Terram comedes omnibus diebus. Hos hortatur propheta, ne se extollant, sed agant pœnitentiam dicens, « In domo pulveris, pulvere vos aspergite, » ne cum tempus ultionis advenerit, et domus quæ vobis pulchra videbatur ceciderit, simul pereatis, et cassus labor vester risum videntibus præbeat. « Non est egressa quia habitat in exitu, » id est Ecclesia quæ habitat in exitu, in spe percipiendi regni cœlestis, non est egressa finem

divinarum Scripturarum, nec transgressa Patrum A statuta. « Planctus domus vicinæ accipiet ex vobis. » Vicina domus est Ecclesia, in qua domo non sunt hæretici, sed vicini ei sunt. « Ex nobis (inquit Apostolus) exierunt, sed non erant ex nobis. » Vicina est ergo domus hæreticorum Ecclesiæ fidelium, sed super arenam posita, non habet fundamentum. Et est sensus : O hæretici, qui tantum vicini estis Ecclesiæ, sed contra eam semper erigimini, plangite vosmetipsos, quia ex vobis accipiet inimicus et ultor diabolus planctum, hoc est, vos eritis causa vestræ perditionis, et ex vobis diabolus, cui traditi estis, materiem accipiet puniendi. Quæ stetit sibi-
 met, quia infirmata est in bonum suum, ad superiora jungendum est, ubi dicitur, « Non est egressa quæ habitat in exitu, quæ stetit sibi-
 met. » Ecclesia B stetit sibi-
 met, quia in veritate stabilis permansit. Infirmata est, id est afflicta diversis tribulationibus, sed hoc illi in bonum fuit, quia quo magis infirmabatur, eo amplius in fide roborabatur, secundum Apostolum qui dicit, Quando infirmor, tunc fortior sum. Hinc Psalmista de eadem Ecclesia dicit, Infirmata est, tu vero perfecisti eam. Hæc ipsa Ecclesia habitat in Ramoth, id est in amaritudinibus, quia pressa persecutionis pondere, nil dulce habet in præsentī. Descendit autem malum a Domino in portam Hierusalem, id est insidiæ hæreticorum usque ad auditum Ecclesiæ. Sed Ecclesiam penetrare non possunt, quia intrinsecus se continet in custodia mentis, et non egreditur foras ne violetur, sicut quondam C Dina, de qua dicitur quia egressa est ut videret mulieres regionis illius. A Domino autem descendere malum dicitur, quia nil fit, nisi permittente Domino qui ad hoc in Ecclesia sinit esse hæreticos, ut vel probent, vel exercent. Sequitur, « Tumultus quadrigæ stuporis habitanti Lachis, » etc. Lachis, quæ interpretatur deambulatio, ipsos signat hæreticos vagos, et per diversa errorum dogmata discursantes, quique circumfertur omni vento doctrinæ, de quibus dicitur, Hi in curribus et hi in equis, etc. » Ibi ergo principes exstiterunt peccati filiæ Sion, quæ specula interpretatur, quia omnis Ecclesiæ calamitas, omnis error et peccatum ab hæreticis processit. » Propterea dabo emissarios super hæreditatem Geth. » Emissarii dæmones, vel visibiles inimici sunt, qui justo Dei iudicio mittuntur super Geth, quæ D torcular interpretatur, id est super hæreticos, qui se putant habere vinum purissimæ veritatis, sed sunt domus mendacii, et decipiunt quoscunque possunt. Quod autem sequitur, « Adhuc hæredes adducet tibi, qui habitent in Maresa, » Maresa, Latine hæreditatem sonat, significans eos qui ex hæreditate Christi (hoc est, de societate Ecclesiæ) traducti fuerant ad hæreticos. Promittitur ergo eis, quod si converti voluerint, adducat eis Dominus hæredes, sanctos doctores, qui eos ab erroribus separatos, ad hæreditatem Domini et Ecclesiæ perducant societatem. « Usque ad Odollam veniet gloria Israel. » Odolla interpretatur testimonium haustus vel exhaustionis. Non (inquit)

glorientur hæretici, veniet gloria Israel, jactantia hæreticorum usque Odollam, id est usque ad testimonium exhaustionis suæ, id est usque ad iudicium, quando exhaurient atque ebibent mensuram operum suorum.

« Decalvare et tondere super filios deliciarum tuarum, dilata calvitium tuum sicut aquila, quoniam captivi ducti sunt ex te. » Hoc et specialiter ad Samariam, id est decem tribus, et generaliter ad omnem populum Israel dicitur, qui captivus ductus est. Jubetur ergo ut decalvetur, sicut mos erat in luctu facere, et tondeantur, ac plorent filios suos. Et quomodo aquila certo tempore amittit plumas suas, et nuda atque implumis remanet, sic Israel deponat omnem gloriam, qua ante circumdabatur, et plangat filios suos captos ab hostibus. Sed et hoc tempore videmus plebem Judaicam decalvatam, et omnem gratiam qua ante floruerat, penitus ab ea recessisse. Mystice dicitur animæ peccatrici : O anima, quæ quondam fruebaris paradiso, et volabas ut aquila contemplando cœlestia, assume habitum pœnitentis, et plange filios tuos, id est opera quæ gessisti, quia captivata sunt sub lege peccati.

CAPUT II.

« Væ qui cogitatis inutile, et operamini malum in cubilibus vestris. In luce matutina faciunt illud, quoniam contra Deum est manus eorum. » Væ populo Judæorum, væ etiam omnibus qui cogitant inutile, hoc est, meditantur quomodo Deum offendant, et operantur malum in cubilibus, id est disponunt male facere. Diffinitio autem voluntatis pro effectu accipitur operis. Quidquid mali vero nocte tractaverint, quasi differre non liceat, mox ut lux matutina claruerit, festinant opere adimplere, nec considerant qui contra Dominum est manus eorum, eique repugnant. Sequitur propheta, exponens quæ sint illa quæ cogitant et agunt, et dicit :

« Et concupierunt agros, et violenter tulerunt, et domos rapuerunt : et calumniabantur virum et domum ejus ; virum et hæreditatem ejus. » Hæc et tunc fiebant, et modo (quod est dolendum) a multis aguntur. Unde mox juxta subsequitur ultio.

« Idcirco hæc dicit Dominus : Ecce ego cogito super familiam istam malum : unde non auferetis colla vestra, et non ambulabitis superbi, quoniam tempus pessimum est. » Quia (inquit) vos cogitastis inutile, et ego cogito super vos malum, non quod flagellum Dei malum sit, sed quia sustinentibus malum videtur. Et tale erit malum, ut non possitis levare colla pressa pondere captivitatis.

« In die illa sumetur super vos parabola, et cantabitur canticum cum suavitate, dicentium : Depopulatione devastati sumus. » Hoc quasi canticum frequentabitur, et loco proverbii assumetur. Quod autem sequitur : « pars populi mei commutata est, » templum significat, quod inter omnes gentes sanctius erat, quod mutatum est in ruina. « Quomodo recedat a me, » subaudis Assyrius, « cum revertatur

qui regiones nostras dividat? » Hæc quasi verba sunt metuentis populi. Sennacherib enim rex Assyriorum cum veniret adversum Hierusalem, audivit de Tharacha rege Æthiopiæ dicentes : « Egressus est ut pugnet contra te. » Tunc recessit ab Hierusalem, ita tamen, quasi post victoriam reversurus. Populus ergo qui eum recessisse cognoverat, dicebat : Quomodo dicitis, recedet a nobis Assyrius, qui mox revertetur ut agros nostros sorte distribuatur?

« Propter hoc non erit tibi mittens funiculum sortis in cœtu Domini. » Quia (inquit) hæc fecisti quæ supradicta sunt, o familia Israel, supra quam ego malum cogito, non habebis partem in cœtu Domini, hoc est, in hæreditate justorum. Potest hoc et ad extremam captivitatem, quæ a Tito facta est, referri, quod ideo hæc omnia passi sunt, quia contra Deum superbierunt, et Christum cruci adjudicaverunt. Possunt hæc moraliter referri ad animam peccantem, quæ in secreto cordis cogitat malum, et opere perficit. Idcirco Dominus cogitat super nos malum, de quo non possumus levare cervices, et recti incedere, unde mittuntur apostoli qui cum Jeremia plangent nos, et assumant super nos parabolam, et cum Apostolo lugeant multes ex his qui peccaverunt, et non egerunt pœnitentiam. Pars etiam populi Domini divisa est funiculo, cum animæ recedentes per diversa vitia a dæmonibus dividuntur, et alius funiculum avaritiæ, alius luxuriæ lineam extendit in hæreditatem Domini et agri sanctitatis, fragrantis virtutum odoribus, secundum quod Isaac dixit : Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, traditi sunt regi Assyriorum et Babyloniorum, id est diabolo.

O Israel, « ne loquamini loquentes : Non stillabit super istos, non comprehendet confusio, dicit domus Jacob. Nunquid abbreviatus est spiritus Domini, aut tales sunt cogitationes ejus? » O domus Jacob, nolite vos decipere, præsumentes nimium de misericordia Dei, et nolite dicere quod adhuc multi dicunt, Deus bonus est et misericors, non veniet super nos malum captivitatis, quod timemus. Qui enim omnibus copiosus est in misericordia, nobis etiam clemens erit, nec propter nos solos abbreviabitur bonitas ejus. Non enim tales sunt cogitationes ejus, quales sunt hominum, ut sicut homo subito concitetur in furorem. Hæc quasi verba sunt illorum, quibus dicitur, Ne loquamini loquentes.

« Nonne verba mea bona sunt cum eo qui recte graditur? Et e contrario populus meus in adversarium consurrexit. » Introducit respondentem Dominum et dicentem : Bonus sum, ut dicitis, et verba mea clementiam sonant, sed ad eos qui recte una gradiuntur. Sed vos non solum recte non agitis, sed e contra contra me insurgitis, et tyrannico spiritu mihi adversamini. Deinde commemorat ea quæ faciebant, « desuper tunica pallium sustulistis, » id est spoliastis vestimento vel divino auxilio, « et eos qui simpliciter transibant » et innocue « convertistis in bellum. » Sive eos qui aliorum acquiescebant aucto-

ritati, convertistis in bellum, ut non reciperent edicta magistrorum, ne suis doctoribus crederent. Sed et nobis moraliter præcipitur ne nos in hoc putemus placere Deo, si verba ejus in scriptis legamus. Tunc enim bona sunt verba Domini et prosunt legentibus, si opere impleantur, si cor et labia consentiant. Tunica et pallium indumenta sunt fidei et virtutum, dicente Apostolo : Induite vos sicut electi Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiæ, humilitatem, etc., vel etiam auxilium et protectio divina. Quæ omnia hæretici vel sacerdotes pravi a populo sibi credito, male vivendo tollunt.

« Mulieres populi mei ejecistis de domo deliciarum suarum : a parvulis earum tulistis laudem meam in perpetuum. » Non solum (inquit) ea fecistis quæ dixi, sed etiam matronas quondam delicatas, fecistis ire captivas : vel etiam urbes desolastis, fugatis vel interfectis habitatoribus, quas per metaphoram mulieres vel filias appellat. Desolatis ergo urbibus nullus remansit, nec saltem parvulus remansit, qui psalmos et laudes Dei canerent.

« Surgite » ergo « et ite, » subaudis in captivitatem, « quia » subaudis in hac terra, « non habetis requiem : propter immunditiam ejus, » id est propter scelera et impietates, « corrumpetur, » subaudis terra vestra, « putredine pessima. » Non (inquit) brevis erit vestra captivitas, sed longo durabit tempore, et corrumpetur putredine pessima, id est Babylonica vel Romana captivitate. Sed et moraliter mali principes Ecclesiæ, mulieres (id est, animas simplices et per se infirmas) malis suis exemplis de domibus suis (id est de Ecclesia ejiciunt, et mittunt in tenebras exteriores. Et idcirco ipsis quoque dicitur, ut surgant et eant, quia corrupti sunt putredine, pessima, id est longa peccandi consuetudine, a corruptione animæ et corporis.

« Utinam non essem vir habens spiritum, et mendacium potius loquerer : stillabo tibi in vinum et in ebrietatem : et erit super quem stillatur populus iste. » O popule Judaice, ad quos repromissiones factæ sunt, et ex quibus secundum carnem natus est Christus, non me putetis volentem loqui, aut sponte mea hæc vobis mala prædicere. Utinam non essem vir habens Spiritum sanctum, sed potius dæmoniaco spiritu loquerer, et inter pseudopphetas reputarer, et non essent vera quæ dico, et non venirent mala quæ prænuntio. Sed quia propheta sum, et Spiritu sancto loquor, stillabo tibi in vinum, ut quasi vino meracissimo inebrieris sermonibus meis, et corruas. Me autem stillante, suscipiet populus iste guttas prophetiæ meæ, et velit nolit, sustinebit quod dico. Sed ne putetis me tantum adversa prophetare, nuntiabo vobis prospera. Introducit ergo ipsum Dominum loquentem, et bona promittentem.

« Congregatione congregabo Jacob. » Veniam (inquit) per me, nascar de Virgine, et congregabo Jacob, hoc est, credentes ex Judæis colligam ad fidem meam. Sive alio sensu : Quia in humilitate

carnis mihi credere noluitis, veniam in consummatione sæculi in majestate, et tunc stillabotibi, id est propinabo vinum Spiritus sancti, vinum divini sermonis quo apostoli die Pentecostes inebriati sunt, et de quo per Psalmistam dicitur : Potasti nos vino compunctionis. « Totum te in unum conducam reliquias Israel, pariter ponam illum quasi gregem in ovili, quasi pecus in medio caularum, » hoc est, credentes ex utroque populo pariter in ovili quietis æternæ copulabo. « Tumultuabuntur a multitudine hominum. » Jam aperte ostendit de quibus ovibus vel gregibus dixerit. Tumultuabuntur, id est, vociferabuntur, bonum pastorem laudantes, qui eos præcedet, et iter pandet ante eos. Ipse eos per se ducet ad se. Unde sequitur :

« Ascendet enim pandens iter ante eos ; dividet et transibunt portam, et egredientur per eam : et transibit rex eorum coram eis, et Dominus in capite eorum, » subaudis princeps et præmonstrator cœlestium pascuarum.

CAPUT III.

« Et dixi, Audite, principes Jacob, et duces domus Israel : Nunquid non vestrum est scire iudicium, qui odio habetis bonum et diligitis malum ? qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis, et carnem eorum desuper ossibus eorum, qui comederunt carnem populi mei, et pellem eorum desuper excoarverunt, et ossa eorum confregerunt, et conciderunt sicut in lebeta, et quasi carnem in medio ollæ. Tunc clamabunt ad Dominum, et non exaudiet eos, et abscondet faciem suam ab eis in tempore illo, sicut nequiter egerunt in adinventionibus suis. » Sub metaphora leonum vel latronum describitur crudelitas principum Judæorum, qui spoliabant pauperes et interficiebant, et quasi feræ bestię carnes et ossa eorum conterebant : et velut in olla carnes coquantur, sic in urbe Hierusalem innumeram plebem affligebant. Unde minatur eis malum captivitatis, vel Chaldaicæ vel Romanæ, et licet clament ad eum, non eos exaudiet, sed restituet eis, sicut ipsi nequiter egerunt in adinventionibus suis, hoc est, in sceleribus, quæ nova semper inveniebant.

« Hæc dicit Dominus ad prophetas qui seducunt populum meum, » qui mordent dentibus suis, et prædicant pacem : et si quis non dederit in ore eorum quidpiam, sanctificant super eum prælium. Propterea nox vobis pro visione erit, et tenebræ pro divinatione, et occumbet super prophetas, et obtenebrabitur super eos dies, et confundentur qui vident visiones, et confundentur divini, « et operient vultus suos omnes, quia non est responsum Dei. » Erant illo tempore pseudoprophetæ in populo Israel, qui ut ab eis dona acciperent, prædicabant pacem, quæ eis data non erat. Hoc est enim quod dicit : « mordent dentibus, » ut aviditatem accipientium ostendat. Si quis vero nihil eis dedisset, quamvis esset sanctus, prænuntiabant iram Dei illi esse venturam. Unde dicit, quod sermo eorum non sit prophetia, sed

divinatio, nec habeat lumen, sed tenebras et errorem. Et cum non venerint quæ promiserant, tunc occumbat eis sol, et operiantur confusione, quia scietur quod non sit responsum Dei, sed fraus dæmonum homines decipere volentium.

« Verumtamen ego repletus sum fortitudine Spiritus Domini, iudicio et virtute ; ut annuntiem Jacob scelus suum, et Israel peccatum suum. » De se nunc dicit propheta quia pseudoprophetis falsa vaticinantibus et operis confusione, ipse sancti Spiritus instinctu loquatur, et annuntiet iudicium Domini et veritatem, nec pacem sicut illi prædicet, ut mordeat aliquid, sed annuntiet Jacob scelus suum, et Israel peccatum suum, quia idola pro Deo coluerunt, et quia Christum crucifixerunt. Possunt hæc referri ad doctores pessimos, qui Dei populum adulando supplantant, dicentes : Habe fidem, illa te salvabit ; non necesse est ut continenter vivas. Et hoc faciunt, ut accipiant commoda terrena, et ut eos devorent, sive accipiendo bona illorum, sive spiritualiter interimendo animas eorum. Super hujusmodi prophetas occidet Sol justitiæ, et tunc confundentur, et operientur vultus eorum confusione.

« Audite hæc, principes domus Jacob, et iudices domus Israel, qui abominamini iudicium, et omnia recta pervertitis, qui ædificatis Sion in sanguinibus, et Hierusalem in iniquitate. Principes ejus in muneribus iudicabant, et sacerdotes ejus in mercede docebant, et prophetæ ejus in pecunia divinabant, et super Dominum requiescebant, dicentes : Nunquid non Dominus in medio nostrum ? Non veniet super nos mala. » Quia superius adversum iudices et pseudoprophetas comminatio processerat, nunc generaliter ad ipsos, et ad sacerdotes, et ad omnes qui sibi de Dei notitia blandiebantur, sermo dirigitur, et arguuntur quia non solum non faciunt, verum etiam abominantur iudicium, et recta pervertant, quod domos suas ædificent in sanguinibus, et civitatem Hierusalem in iniquitate et rapinis videlicet pauperum, cædibus insontium, atque interfectione sanctorum : præterea quia principes acceptis muneribus iudicent, et prophetæ pro muneribus vaticinentur, et gratiam Dei vendant, et cum hæc omnia facerent, requiescebant super Dominum, dicentes : Populus Dei sumus, Dominus in medio nostrum est, non venient super nos mala. Pro his omnibus minatur eis propheta, imo Dominus per prophetam, et dicit :

« Propter hoc causa vestri Sion quasi ager arabitur, et Hierusalem quasi acervus lapidum erit, et mons templi in excelsa silvarum. » Docet quia templum Dei, quod prius auro et lapidibus pretiosis fulgebat, in ruinas extremas deducendum sit. Hæc omnia contigerunt Judæis, propter ea quæ supra dicta sunt, et maxime propter effusionem Domini sanguinis. Possunt hæc moraliter referri ad Ecclesiam. Ipsa est enim domus Jacob et domus Israel. Dicit ergo de perversis doctoribus et principibus seu iudicibus Ecclesiæ, qui cum ipsi mala quæ possint faciant, requiescunt super Dominum, et vana spe

prospera sibi de ejus clementia pollicentur, dicentes: **A** hastas suas in ligones. Non sumet gens adversum gentem gladium, et non discent ultra belligerare. Et sedebit vir subtus vineam suam, et subtus ficum suam, et non erit qui deterreat. » Omne (inquit) studium belligerandi eo veniente cessabit, et transferetur ad pacem, tantaque erit requies, ut non solum in urbibus, sed et in villis et agris sit summa securitas, ita ut sedeat unusquisque sub vite sua, ut supra. « Quia os Domini exercituum locutum est. » Legamus historias, et inveniemus quia ante adventum Christi totus contra se pugnabat orbis; ferebant omnia tam externis quam civilibus bellis, nec quisquam impune de gente in gentem transire poterat. Postquam vero in adventu suo Christus Romanum imperium prædicando Evangelium præparavit apostolicæ prædicationi, pervius factus est orbis. Tropologice concisio gladiatorum et lancearum, finis est iræ et persecutionis, qua prius increduli contra sanctos prædicatores sæviebant. Quæ conversa sunt in ruralia instrumenta, ut conflatis contumeliarum jaculis, fructus spirituales succrescerent. Hæc autem fient, quia Dominus locutus est, cujus omnia verba sunt vera, et cujus dixisse, fecisse est. « Quia omnes populi ambulabunt, unusquisque in nomine Dei sui, nos autem ambulabimus in nomine Dei nostri in æternum et ultra. » Cæteris (inquit) gentibus cunctis post errorem suum, nos qui ascendimus ad montem Domini ambulabimus in nomine Domini Dei nostri Jesu Christi, quia ipse verus est mons et Deus, et ex ejus nomine Christiani vocamur.

CAPUT IV.

« Et erit: in novissimo dierum erit mons domus Domini, præparatus in vertice montium, et sublimis super colles, et fluent ad eum populi, et properabunt gentes multæ, et dicent: Venite. » Quia principes Judæorum abominati sunt judicium, et ædificaverunt Sion in sanguinibus, idcirco pro monte Sion elevatus est mons Domini, id est Christus. Hic mons ostensus est in novissimis diebus, hoc est, in fine sæculorum, quando in novissima sæculi ætate per hostiam salutarem Salvator apparuit, qui tulit peccata mundi. Præparatus (inquit) erit, id est manifestus, qui ante per tot millia annorum occultus erat. **B** Non solum autem in montibus, sed et super vertices montium præparatus erit. Montes quippe sunt prophetæ sancti, qui licet omnia sancta et ad humanam salutem pertinentia conscripserint, tam ad comparisonem hujus prophetiæ, in qua de Salvatoris adventu prophetaverunt, humilia sunt cætera, et usque ad vertices montium non pertingentia. Super colles exaltatus est mons iste, quia omnium sanctorum gratiam, omne meritum supergressus est homo a verbo Dei assumptus. Quia enim se humiliavit usque ad mortem, exaltavit eum Deus Pater, et donavit illi nomen quod est super omne nomen. Ad hunc montem congregabuntur, vel (ut Septuaginta dicunt) fluent omnes gentes, et in morem fluviorum innumerabiles populi convenient credentes. **C** Videmus jam ex omnibus gentibus, quas Romanorum novit imperium, in Christum credidisse, et per fidem ad hunc montem confluisse. Sed quid venientes dicunt? « Ascendamus ad montem Domini. » Opus est ascensione, si volumus ad Christum venire, « et ad domum Dei Jacob, » id est, Ecclesiam, quæ est domus Dei, secundum Apostolum, columna et firmamentum veritatis. Deum autem Jacob Christum dicit. Quare veniant, addunt: « et docebit nos vias suas, » per doctores et pastores, qui præsentent Ecclesiæ, quos in Apocalypsi Joannes angelos vocat, sive per Scripturas, quæ ostendunt viam Domini, id est Christum, qui dicit: « Ego sum via. » « Et ambulabimus in semitis ejus, » id est, sequemur et imitabimur apostolos ejus, qui sunt semitæ illius, per quos credimus in eum. **D** Quia de Sion, » hoc est, de primitiva Ecclesia, « exhibit lex » spiritualis, hoc est, evangelica prædicationis ad gentes. « Et verbum Domini, » id est, Filius Dei Patris, qui est Verbum ejus, « de Hierusalem, » hoc est, de Judæa, de qua carnem assumpsit.

« Et judicabit inter populos multos. » Quia « Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio. » « Et corripiet gentes fortes usque in longinquum, » hoc est, sapientes et philosophos sæculi, quos comprehendit in astutia eorum. Judicat autem populos, discernendo qui sint salute digni, qui indigni. « Et concident gladios suos in vomeres, et

« In die illa, » hoc est, cum verus sol splenduerit, « dicit Dominus, congregabo claudicantem, et quam ejeceram colligam, et quam afflixeram consolabor, et ponam claudicantem in reliquias, et eam quæ laboraverat, in gentem robustam. » Hoc est, plebem Judaicam contritam, et recto gressu incedere non valentem, et ejectam ac reprobam. Congregabitur autem ad hoc, ut suscipiatur et ponatur in reliquias et in gentem robustam. Hoc est quod Isaias dicit, nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, et sicut Gomorrhæ similes essemus. Hoc factum est prædicantibus apostolis, quando in Actibus apostolorum legitur: Una die crediderunt tria millia, altera die quinque millia, et deinceps multa millia. Plenius autem in fine sæculi implebitur, quia cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus erit. « Et regnabit Dominus super eos, » id est super congregatos, « in monte Sion, » id est in Ecclesia, quæ est in contemplatione vitæ spiritualis. « Ex hoc nunc et usque in æternum, » id est a sæculo præsentis usque in futurum.

« Et tu, turris gregis nebulosa, filia Sion, usque ad te veniet, et veniet potestas prima, regnum filiae Hierusalem. » Turrem gregis nebulosam, locum dicit, qui ob conventum pastorum, *adher* (id est, turris gregis) dicitur. Distat autem uno milliario a Bethlehæm ad orientem. In hoc loco tribus pastoribus

« Et tu, turris gregis nebulosa, filia Sion, usque ad te veniet, et veniet potestas prima, regnum filiae Hierusalem. » Turrem gregis nebulosam, locum dicit, qui ob conventum pastorum, *adher* (id est, turris gregis) dicitur. Distat autem uno milliario a Bethlehæm ad orientem. In hoc loco tribus pastoribus

angelus apparuit, et natum Deum nuntiavit, quique A
 ibidem venerabiliter conditi requiescunt. Turrim
 autem nebulosam dicit, propter obscuritatem my-
 steriorum caelestium, quæ ibi revelata sunt. Potestas
 autem prima, virtutes sunt angelicæ, quæ « Gloria in
 excelsis Deo, » exultando concinebant, et ipsa est
 regnum filiae Hierusalem, id est, supernæ civitatis,
 ubi angelicæ virtutes Deum sabaoth specularunt.
 Allegorice turris nebulosa, plebs est Israelitica, sive
 templum Dei a Salomone constructum in Hierusalem.
 De hac turre dicit Isaias: Et ædificavit turrim in
 medio ejus, id est, vineæ. Hæc turris, id est plebs
 Judaica, quandiu habuit maceriam, id est angelo-
 rum præsidia, et torcular, id est altare, nec diabolo
 pervia erat, nec nebulosa, sed civitas Dei, quæ in
 monte (hoc est in celsitudine virtutum) sita latere B
 non poterat. Ad postquam se sanguine Domini fœ-
 davit, nebulosa ac squalida appellatur. Ad hanc per-
 venit potestas prima, id est, videlicet Filius, qui
 loquitur in Apocalypsi. « Ego sum » et «, initium et
 finis, » et qui ex persona assumpti hominis dicit,
 « Dominus possedit me initio viarum suarum. » Quæ
 potestas est regnum filiae Hierusalem. Venit ergo in
 hunc mundum potestas prima, ut faceret secundam
 potestatem. Non enim potest dici prima, nisi sit se-
 cunda. Fecit ergo secundam potestatem in apostolos,
 ut sicut appellantur a luce Christo lux, et a pane vivo
 Christo vocentur panis, Paulo dicente: « Unus panis
 multi sumus in Christo, » ita a prima potestate po-
 testas et regnum vocentur

« Nunc quare mœrere contraheris? Cum (inquit)
 ad te ventura sit prima potestas, quare mœrere
 contraheris et humiliaris? Nunquid rex non est
 tibi, aut consiliarius tuus periit, quia comprehendit
 te dolor sicut parturientem? » Interrogando con-
 firmat juste eam dolere et mœrere, quia rex ejus
 Christus, qui et consiliarius et angelus magni con-
 sili, periit ei, hoc est, crucifixus est, ab illis, et
 quantum in ipsis fuit, periit, et qui juxta Evange-
 licam parabolam hæredem ejectum extra vineam oc-
 ciderunt, ipsi quoque ab exercitu Romano vastati
 sunt. Et sicut parturiens dolorem non potest effu-
 gere, sic ille populus imminens periculum et vasta-
 tionem non potuit declinare.

« Dole et satage, filia Sion, quasi parturiens, quia D
 nunc egredieris de civitate, et habitabis in regione,
 et venies usque ad Babylonem: ibi liberaberis, ibi
 redimet te Dominus de manu inimicorum tuorum. »
 Præcipitur filiae Sion, id est, sæpe dictæ plebi, ut
 doleat et egrediatur de civitate, et habitet in regio-
 ne, quia Dei est sententia ut pergat in captivitatem,
 nec potest mutari iudicium ejus. Monetur ergo ut
 patienter sustineat, et usque ad Babylonem veniat,
 sciens quia si fortiter flagellum sustinuerit, cito redi-
 menda sit de manu inimicorum, ut cum fuerit libe-
 rata, possit dicere: « Ne læteris inimica mea super
 me quia cecidi, consurgam »; et cum Psalmista: « Non
 in perpetuum irascetur Dominus, neque in æternum
 comminabitur. » Patet autem juxta litteram, quod ille

populus ductus in captivitatem, post septuaginta an-
 nos sub Jesu et Zorobabel et Esdra liberatus est et
 reversus. Moraliter anima propter peccatum de ci-
 vitate, (id est Ecclesia) pulsa, tradita inimico in
 interitum carnis, jubetur venire ad Babylonem, id
 est, ad confusionem vitiorum et dejectionis suæ, ut
 postquam dignam egerit pœnitentiam, liberetur a
 captivitate peccati, et reversa ad paternam domum,
 mereatur recipi a clementissimo Patre. Sed et se-
 cundum beatum Gregorium sæpe contingit ut anima,
 quæ filia Sion vocatur, quæ Deum debuerat contem-
 plari, aliquo spirituali et occulto vitio (verbi gratia,
 superbie, invidiæ) devastetur. Quam misericors
 Deus nonnunquam permittit cadere in apertum
 carnis peccatum, et quasi ad Babylonem, id est
 ad confusionem venire, ut confusa fœditate aperti
 criminis, liberetur a captivitate vitii latentis.

« Et nunc congregatæ sunt super te gentes multæ,
 quæ dicunt: Lapidetur, et aspiciat in Sion oculus
 noster. » Vox prophetæ: O Hierusalem, cui prædico
 imminentem captivitatem, interim donec illa veniat,
 jam congregatæ sunt super te gentes multæ, quæ
 quasi de adultera muliere loquuntur et dicunt:
 Lapidetur, et aspiciat oculus noster in Sion, hoc est,
 contra Sion, ut insultemus et gaudeamus in malis
 ejus. Et hæc dicunt:

« Ipsi autem non cognoverunt cogitationes Domi-
 ni, et non intellexerunt consilium ejus, quia congre-
 gavit eos quasi fenum areæ. » Qui ideo fecit illas
 congregari, ut tu illas conteras quasi fenum et sti-
 pulam areæ.

« Surge » igitur « et tritura, filia Sion, quia cornu
 tuum ponam ferreum, et ungulas tuas ponam æreas, »
 hoc est, insuperabilem fortitudinem. « Et » sic
 « comminues populos multos, et interficies Domino
 rapinas eorum, et fortitudinem eorum Domino uni-
 versæ terræ, » ut consecrentur Domino Deo tuo.
 Tali enim sacrificio delectatur Dominus: quod autem
 cornu dicit et ungulas, metaphoricis accipiendum
 est, ab hostibus triturantibus. Moraliter congregan-
 tur adversus Ecclesiam Dei, multitudines spiritua-
 lium nequitiarum, et insultant atque exprobrant
 nec filiorum ejus, nescientes consilium Domini
 nec cogitationes ejus, quia ad hoc permittiteis præ-
 valere ad tempus, ut et illorum patientia remune-
 retur, et horum malitia puniatur. Congregat eos
 Dominus, ut conterantur, et eorum justa damna-
 tio proficiat in laudem Creatoris, et rapinæ ac
 fortitudo eorum in sacrificium Domino conver-
 tamur.

CAPUT V.

« Nunc vastaberis, filia latronis: obsidionem po-
 stuerunt super nos, in virga percutient maxillam ju-
 dicis Israel. » Promiseram tibi (inquit propheta)
 quod triturares et comminueres omnes gentes, quæ
 adversum te congregatæ erant, et offerres rapinas
 eorum Domino Deo tuo. Sed quia hoc non modo
 fiet, sed cum plenitudo gentium intrabit in fine sæ-
 culi, interim vastaris pro meritis tuis. Unde jam

non te voco filiam meam, sed latronis, id est, diaboli, qui semper est paratus ad prædandum. « Obsidionem posuerunt super nos. » Vox est Dei Patris loquentis ad Filium et Spiritum sanctum, et manifeste ostenditur Trinitas personarum. Obsidionem posuerunt super Filium Dei Judæi, quando insidiabantur ei dicentes : Magister, scimus quia verax es. Quasi enim obsidebant, qui capere cogitabant. Sed quia injuria Filii injuria est Patris et Spiritus sancti, idcirco pluraliter dicitur « super nos. » Quod vero sequitur : « In virga percutient maxillam judicis Israel, » hoc ostendit, quod arundine percutiebant milites caput Domini, quæ Filii contumelia redundabat in totam Trinitatem. Propter hæc ergo scelera non differam amplius ultionem, et nunc et in præsentibus vastaberis ab Assyriis vel Romanis.

« Et tu, Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Juda, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel. » Loquitur propheta ex persona Patris Dei, promittentis incarnationem Filii sui, et designantis locum nativitatis ejus. Et tu, Bethlehem, quæ ante vocabaris Ephrata, et intantum es minima, ut comparata millibus Juda, vix parvus viculus habearis, ex hoc parvo oppidulo egredietur Christus, qui sit dominator in Israel. Ac ne putetis eum tantum esse de genere David, quoniam quidem ut verus homo cernitur, « et egressus ejus ab initio a diebus æternitatis. » Ante sæcula ex mea substantia genitus est, quia « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. » Bethlehem interpretatur domus panis, quia ibi natus est panis qui de cælo descendit. Ephrata vertitur in furem, quod pertinet ad Herodem, qui cognito quod illusus esset a magis, iratus est valde.

« Propter hoc dabit » Dominus « eos usque ad tempus, in quo parturiens pariet, et reliquiæ fratrum ejus convertentur ad filios Israel. » Ideo (inquit) dabit eos, id est, Judæos, et permittet suum tenere dominium usque ad tempus quo virgo parietis novo ordine pariet. Postquam autem pepererit, et natus parvulus susceptæ dispensationis munus impleverit, populo Judæorum captivo vel interfecto, reliquiæ fratrum ejus, id est apostoli, qui sunt fratres Domini, convertentur ad patriarcharum et prophetarum fidem. Potest et sic intelligi : Dabit eos, id est, Judæos permittet unquam suæ legis observare usque ad tempus parientis, id est, donec Ecclesia mater gentilem populum spiritualiter ad fidem generet, et donec sterilis pariat plurimos, et quæ multos habebat filios, infirmetur; et subintrante plenitudine gentium, tandem omnis Israel salvus fiet, tunc reliquiæ fratrum ejus convertentur ad filios Israel, et prædicante Elia, convertentur corda patrum ad filios, et corda filiorum ad patres eorum, et novissimus populus jungetur priori : et tunc erunt vere filii Abrahæ, credendo in eum quem vidit Abraham et lætatus est.

« Et stabit, et pascet, in fortitudine Domini, in »
 « Videtur aliquid deesse.

A sublimitate nominis Domini Dei sui. Et convertentur, quia nunc magnificabitur usque ad terminos terræ » Cum, inquit, pepererit pariens, et sol justitiam Christus totum mundum impleverit, tunc ipse Dominus, qui prius ut homo ambulavit, stabit, cum jam Deus ab omnibus credetur et adorabitur; et pascet eos, id est credentes, « in fortitudine Domini, hoc est, in divinitatis potentia; quique dicere poterunt : Dominus pascit me, et nihil mihi deerit. Pascet etiam in sublimitate nominis Domini, juxta hoc quod vicinus passioni Deum Patrem oravit : « Pater sancte, serva eos in nomine tuo. » Et convertentur ab amore quo Christum carnaliter diligebant, et incipient eum sicut Deum diligere. Sive convertentur, id est, spiritualia et æterna incipient petere, qui antea terrena et temporalia querebant. Quia magnificatus est Christus usque ad extremum terræ, et jam sonus ejus exivit in fines orbis terræ.

« Et erit iste pax, Assyrius cum venerit in terram nostram, et quando calcaverit in domibus nostris. » Cum venerit Assyrius, id est, diabolus super terram Ecclesiæ, et religionem eorum quos pascit Dominus, voluerit devastare, et calcaverit domos nostras, id est, corpora animarum habitacula ascenderit et depresserit, tunc ipse, id est, Christus erit pax in nobis, quia nulla tribulatio, nulla angustia poterit electos separare a charitate ejus. Exempli causa: Venerat Assyrius super terram Pauli, et calcavit domum ejus, cum esset in laboribus plurimis, in mortibus, et cæteris quæ ipse commemorat. Sed quia in his omnibus superabat per eum qui dilexerat eum, et qui erat pax ejus. « Et suscitabimus super eum septem pastores, et octo primates homines. » Introducitur enim Deus Pater loquens et bona promittens. « Suscitabimus (inquit) ego et Filius et Spiritus sanctus super eum, » id est Assyrium, septem pastores, id est, patriarchas et prophetas, qui septenarium legis, id est, sabbatum servaverunt; » et octo primates, » id est, observatores Novi Testamenti, qui ab apostolis usque ad hanc ætatem suscitantur a Domino in Ecclesia. Septenarius numerus pertinet ad Vetus Testamentum propter sabbatum, octonarius ad gratiam Novi Testamenti propter Dominicam resurrectionem, quæ octava die facta et impleta est. Unde et Salomon ait : « Da partes septem nec non et octo. »

« Et pascent terram Assur in gladio, » subauditur sermonis Dei, de quo Apostolus : « Vivus est sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ et spiritus. » Hic gladius missus est ab eo, qui venit separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et reliqua. Pascent etiam « terram Nemrod in lanceis ejus, et liberabit ab Assur, cum venerit in terram nostram, et cum calcaverit in terminis nostris, » id est, terram Assur, in qua re-
 gnavit Nemrod robustus venator coram Domino

Nemrod interpretatur tentatio descendens, et designat diabolum, qui de cœlo per superbiam cecidit. Istius terram, id est, homines quos possederat, pascent illi pastores et optimates, id est, prophetæ et apostoli. In lanceis, subaudis divinæ prædicationis. Superato itaque atque confosso Assyrio, et redacta terra Nemrod in nihilum, liberabit nos Dominus Christus de manu Assur, qui venerat calcare terram nostram.

« Et reliquiæ erunt Jacob in gentibus in medio populorum multorum, quasi ros a Domino, et quasi stillæ super herbam. » Liberatis nobis ab Assur, qui dirigens interpretatur, id est, a diabolo, qui omnes sequaces suos dirigit ad perditionem, erunt reliquiæ Jacob, id est, apostoli, sive omnes primitivæ Ecclesiæ in medio populorum quasi ros a Domino cadens, et refrigerans ardorem vitiorum, quo omnes gentes exurebantur, et exstinguens ignita jacula diaboli. Nam et camino ardenti, in quo tres pueri missi fuerant, dicitur descendisse angelus, et fecisse medium fornacis quasi ventum roris flantem. Hoc ergo dicit, quia doctrina apostolorum erit in medio omnium gentium, quasi ros a Domino, et quasi stillæ super herbam. Stillis enim quæ de tectis cadunt, comparatur prædicationis cœlestis. Quod autem dicitur, « quæ non exspectat virum, et non præstolatur filios hominum, » significat quod gentes nullum exspectabant doctorem vel prædicatorem, qui eos infunderet rore prædicationis, et excoleret vomere doctrinæ spiritualis.

« Et erunt reliquiæ Jacob in gentibus in medio populorum multorum, quasi leo in jumentis silvarum, et quasi catulus leonis rugiens in gregibus pecorum, qui cum transierit et conculcaverit et ceperit, non est qui eruat. Et exaltabitur manus tua super hostes tuos. » Leo Christus est, ut in Apocalypsi dicitur : « Vicit leo de tribu Juda. » Ipse est et catulus leonis, de quo in Genesi sub persona Judæ dicitur : « Catulus leonis Juda, ad prædam, fili mi, ascendisti. » Ipse ergo qui est leo, dedit apostolis, ut et ipsi sint leones, quando dixit eis : « Ite, docete omnes gentes, » etc. Et quomodo nemo potest resistere leoni, ita illi liberati de manu Assyriorum, acceperunt potestatem ut peterent jumenta, hoc est, homines irrationabiles, verbi Dei ratione carentes. « Homo cum in honore esset, non intellexit, » etc. Rapiunt autem eos, non ut dilanient, sed ut separent (hoc est, dividant) ab infidelibus : et nullus erit persecutor qui eis possit resistere, et exaltabitur manus Domini super eos, qui vel ipsum Dominum vel apostolos ejus afflixerant. « Et omnes inimici tui interibunt. » non ut pereant, sed ut ex inimicis et infidelibus fiant amici et fideles.

« Et erit in die illa, » quando exaltata fuerit manus tua, o Israel, super hostes tuos, « auferam equos tuos de medio tui, » id est, omnes lascivientes impetus animi, de quibus dicitur : « Nolite fieri sicut equus et mulus. » « Et quadrigas tuas disperdam, et disperdam civitates terræ tuæ, et destruam omnes muni-

tionem tuas. » Auferam etiam currus tuos et quadrigas, id est, scelera, in quibus quasi triumphans gloriabar. Et disperdam civitates terræ tuæ, id est, confidentiam, quam in terrenis opibus habebas, et cum Cain qui primus ædificavit civitatem in terra, spem tuam ponebas. Et auferam omnes munitiones tuas, devia scilicet et pompas sæculi, rhetorum facundiam, dialecticorum sophismata ; et auferam maleficia de manu tua, et divinationes, » subaudis dæmoniacæ, quibus decepta eras, et alios decipiebas. « Non erunt in te ; » sive divinationem vocat imperitorum doctrinas, qui volunt docere quæ nesciunt, et quasi ea quæ sunt incerta divinant et docent pro certis.

« Et perire faciam sculptilia tua, » id est, omnes falsas præsumptiones et perversa dogmata. « Et statuas tuas de medio tui, et non adorabis ultra opera manuum tuarum, et evellam lucos tuos de medio tui, et conteram civitates tuas, » id est, falsæ religionis et observationis superstitionem. Unde et in lege prohibetur plantari lucus in templo Domini. Et civitates male constructas, quas paulo ante civitates terræ dixerat, minatur quod conterat atque consumat.

« Et faciam in furore et in indignatione ultionem in omnibus gentibus, quæ non audierunt. » Quia rorem sermonis mei recipere noluerunt, faciam in furore et ira ultionem in gentibus, quæ audire, id est, obedire voluerunt.

CAPUT VI.

« Audite quæ Dominus loquitur : Surge, contende iudicio adversus montes, et audiant colles vocem tuam, audiant montes iudicium Domini. » Propheta loquitur, et imperat ut audiamus quæ Dominus loquitur. Montes per metaphoram potentes et divites ; colles vero, subjectos et minus potentes appellat. Deinde ipse Dominus loquitur ad prophetam : « Surge, contende iudicio adversum montes, et audiant colles vocem tuam. » Rursum propheta, sicut fuerat ei imperatum, loquitur ad montes etiam, « et fortia fundamenta terræ, » causamque reddit, quare eos compellat audire, « quia iudicium Domini cum populo suo, et cum Israel dijudicabitur. » Possunt per montes et colles angeli significari, quibus rerum humanarum commissa est procuratio. Nam Apostolus angelos dicit administratorios spiritus, in ministerium missos propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Contende (inquit) iudicio cum montibus, id est, angelis, ut si reperti fuerint non digne homines procurasse, tollatur culpa a populo, et referatur ad principes, vel ad me, qui tales hominibus præposui. In Apocalypsi legimus quod angeli, id est præpositi Ecclesiarum, vel laudantur, vel vituperantur ex vita eorum quibus præsent. Deus ergo qui poterat, utpote Deus, pro sceleribus peccatoris populi supplicia inferre, non vult exercere potentiam, sed iustitiam, et cogit populum Israel præsentibus angelis et omni creatura, ut dicat si quid habeat, ut secundum Psalmistam justificetur Deus in sermonibus suis, et vincat cum iudicatur.

« Popule meus, quid feci tibi, et quid molestus A tibi fui, responde mihi, quia eduxi te de terra Ægypti, et de domo servientium liberavi te, et misi ante faciem tuam Moysen, et Aaron, et Mariam. » Loquitur Deus ad Israel, et cum ad iudicium provocat, et dat licentiam adversum se disceptandi. Quid (inquit) feci quod non debui, vel quid molestus fui, laboribus te opprimendo? An beneficia mea contumelias esse arbitraris, dolens quod amiseris pepones et ollas Ægyptias? Ego te in manu forti eduxi de domo servitutis, dedi tibi doctores, per quos cognosceres voluntatem meam. Et ne ista parva videantur.

« Popule meus, memento, quæso, quid cogitaverit Balach rex Moab, et quid responderit ei Balaam filius Beor de Setim, usque ad Galgalam, ut cognosceres B justitias Domini. » Setim locus est in eremo, dictus ab arboribus quæ ibi plurimæ proveniunt. Sunt autem similes arbori quam spinam albam vocamus. Galgala autem est locus in quo post mortem Moysi circumcisis est populus a Josue. Unde locus idem vocatus est Galgala, id est, collis præputiorum. Per cuncta (inquit) loca eremi vobiscum jam ambulavi, mutans castra, et vos semper videns. De Setim, ubi fornicatus est Israel cum Madianitis, usque ad Galgala, id est, donec regem habuistis Saulem, qui prius in Galgalis unctus est, per totum hoc iter, et per omne tempus non vos reliqui, Et cum vos me semper blasphemaretis, ego non permisi ut vobis malediceret Balaam, imo feci ut vos e contrario benediceret. Hæc juxta litteram, quæ etiam possunt C moraliter ad nos referri, qui sumus in Ecclesia. Disputat ergo contra nos Dominus, et arguit nos tradendo pro nobis Filium suum in mortem. Et misit ante faciem nostram Moysen, id est legem, et misit Aaron, qui interpretatur mons fortitudinis, id est Christum, qui est magnus sacerdos sacerdotum. Misit et Mariam, id est, vaticinia prophetarum, quando etiam Balach, qui interpretatur eligens, id est diabolus, qui omnes quærit devorare, et est rex Moab, qui interpretatur ex patre omnium, scilicet quibus dicitur : « Vox ex patre diabolo estis. » Quando, inquam, Balach voluit vos decipere per Balaam, qui interpretatur vanus populus, et est filius Beor, qui potest interpretari in pelle, eos designans qui mortuis carnis operibus dediti sunt, non eum permisit D Deus nocere nobis, insuper maledictionem Balaam, id est, vani populi, convertit in benedictionem. Vanus est enim populus gentilium, natus de eo qui in pelle est, hoc est, qui semper in suis voluptatibus permanent. Quorum maledicta et opprobria in benedictionem versa sunt, quia nunc glorificant quos persequabantur et occidebant.

« Quid dignum offeram Domino? Curvem genu Deo excelso? Nunquid offeram ei holocausta et vitulos anniculos? Nunquid placari potest Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? » Deus populum provocaverat ad iudicium, sed ille sciens se peccasse, non vult intrare cum Deo

in iudicium, sed totum se convertit in preces; sed nec in ipsis precibus habet fiduciam, quia nihil est quod digne Deo pro peccatis possit offerri. Impossibile est enim sanguine hircorum et vitulorum auferri peccata. « Nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo? » Quod legitur in Regum libro fecisse Moab, qui cum obsideretur a Judæis, ascendens murum immolavit in omnium oculis filium suum. « Fructum ventris mei pro peccato animæ meæ. » Et sicut Jephthe offerens filiam pro temerario voto. Sed et nos agentes pœnitentiam, sciamus nihil nos dignum dare posse ad placandum Deum, sed solummodo in sanguine immaculati et singularis Agni nos posse salvari, si tamen imitemur ejus passionem, ut pro illo mori parati simus. Nam et Psalmista cum interrogasset : « Quid retribuam Domino? » ipse sibi respondit : « Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo. » Si enim ille qui Deus est, pro nobis sine peccato mortuus est, et nos qui homines et peccatores sumus, debemus parati semper esse ut pro illo moriamur.

« Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, et quid Dominus requirat a te. Utique facere iudicium, et diligere misericordiam. » Hoc non tantum ad unius gentis populum, sed generaliter ad omnes homines dicitur : Quia dubitas, humanum genus, quod pro peccatis tuis possis placare Deum, dicam tibi quid quærat Deus, utique facere iudicium, etc. Tale quid et Moyses in Deuteronomio dixit : Et nunc, Israel, quid Dominus Deus tuus quærit a te, nisi ut diligas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus, et diligas eum, etc. Deus quærit a nobis nostram ipsorum salutem facere iudicium, ut nihil absque consilio et ratione faciamus, diligere misericordiam, ut non quasi ex necessitate aut compulsi faciamus misericordiam, sed volenti animo, quia hilarem datorem diligit Deus. « Et sollicitum ambulare cum Deo, » ut nunquam securi simus, sed semper exspectemus adventum patrisfamilias, vel certe non declinare a mandatis ejus, sed studiose sectari vestigia ejus. Qui enim dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare.

« Vox Domini ad civitatem clamat, et salus erit timentibus nomen tuum. » Juxta historiam vox, id est verba Michææ, propheta vaticinante. Ut sit sensus : Comminatio Domini contra Samariam est, ut audiens populus Juda istorum supplicia, timeant, et adipiscantur salutem. Sed et peccatores quique timentes supplicia quæ vident alios pati, illorum exemplo corriguntur, et impletur in illis quod scriptum est : Pestilente flagellato, sapientior erit stultus. « Audite, tribus, et quis approbabit illud? Adhuc ignis in domo impii, thesauri iniquitatis, et mensura minor iræ plena. » O decem tribus, quæ vocamini Samaria, audite quæ Dominus contestatur. Et quis approbavit illud, id est rarus, qui secundum ea quæ Dominus præcipit, velit agere. Adhuc ignis, id est iniquitas in domo impii est, et thesauri impietatis sunt in domo regia. Deinde exsequitur per singula,

quibus malis illa vastaretur. Mensura minor, id est, A injustitia, iræ plena, id est iram Dei provocans. Statera iniqua et diversa pondera, ut in alio pondere vendant mercimonia, in alio emant, quodque est gravius, hoc non pauperes necessitate, sed divites agunt, plus pleni iniquitate quam rebus. Unde sequitur :

« Nunquid justificabo stateram impiam et sacelli pondera dolosa? in quibus divites ejus repleti sunt iniquitate, et habitantes in ea loquebantur mendacium. » A divitiis subjungitur mendacium, quia manus assueta congregare divitias, fraudulentam possidet linguam. Cum hæc et alia facerent principes vestri, nolui vos statim delere, sed expectavi adhuc, et paulatim cœpi percutere plagis, quasi monens ut vos corrigeretis. Misi in vos famem, sitim, morbos, vastitatem hostilem segetum, et vinearum sterilitatem. B Vos autem semper servitis idololatriæ, et custodistis cæremonias quas constituit Amri rex impiissimus, et omne opus domus Achab et Jezabel, et idcirco compulsus ut darem vos in sibilum, et portaretis opprobrium populi mei, dum hostes insultarent, quod Dei populus captus et superatus esset ab hostibus : nomen enim meum per vos blasphematur.

« Et lingua eorum fraudulenta in ore ipsorum. Et ego ergo cœpi te percutere perditione super peccatis tuis. Tu comedes, et non saturaberis, et humiliatio tua in medio tui, et apprehendes, et non salvabis, et quos salvaveris in gladio dabo. Tu seminabis, et non metes; tu calcabis olivam, et non ungeris oleo, et mustum et non bibes vinum. Et custodisti præcepta Amri, et omne opus domus Achab, et ambulasti in voluptatibus eorum, ut darem te in perditionem, et omnes habitantes in ea in sibilum, et opprobrium populi mei portabitis. »

CAPUT VII.

« Væ mihi, quia factus sum sicut qui colligit in autumnino racemos vindemiæ. Non est botrus ad comedendum, præcoquas ficus desideravit anima mea. » Nunc prædicit captivitatem et Judæ et Israel, id est decem tribuum et duarum, et plangit quod nullus sit justus in populo isto, qui possit resistere iræ Dei. Frustra (inquit) locutus sum, prædicens mala imminentia, frustra volui ex perdita civitate aliquos convertere, et quasi remanentes racemos jam vindemiatae vineæ colligere. Et cum racemos non invenirem, D volui saltem immaturas ficus, id est grossos ficorum, comedere, quia bonas maturas non inveniebam. Quod tale est, veluti si quis dicat, quia panes non inveni, volui quisquillas et furfures manducare præ famis magnitudine. Quam similitudinem ipse propheta exponit, dicens :

« Perit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est. Omnes in sanguine insidiantur : vir fratrem suum venatur ad mortem, malum manuum suarum dicunt bonum. » Non solum faciunt hæc mala, verum etiam defendunt, et ordine perverso quod bonum est dicunt malum, et quod est malum, dicunt bonum.

« Princeps postulat, et iudex in reddendo est. »

Quia non a sponte offerentibus accipiunt munera, sed cogunt dare subjectos. Iudex ergo in reddendo est, quia sic alium iudicat quomodo ipse ab alio iudicatur, ut mutuo favore tueantur. « Et magnus locutus est desiderium animæ suæ. » Qui inter eos magnus est, et in lege doctissimus, non Dei, sed suam loquitur voluntatem. « Et conturbaverunt eam, » id est urbem vel terram, de qua dixit : Perit sanctus de terra.

« Qui optimus in eis est quasi paliurus, » pungens et vulnerans appropinquantem sibi. « Et qui rectus, quasi spina de sepe, » ut ibi sentiatur dolor, ubi putabatur auxilium. « Dies speculationis tuæ, visitatio tua venit, nunc erit vastitas eorum. Nolite credere amico. » Diem speculationis, vastationem dicit Samariæ vel Hierusalem, quam prædicit futuram. Ipsam vastationem vocat visitationem. Nunc erit vastitas eorum, id est habitatorum; ergo nullius prophetæ vocibus credatis, nec accommodetis aurem blanditiis decipientium. Si enim in amicis et consanguineis rara est fides, quanto magis in his qui adulantes mentiuntur ut aliquid acquirant? Nolite ergo credere amico, quia Achitophel mentitus est amico suo David, et Judas tradidit Christum. « Et nolite confidere in duce, » sicut Sichimitæ in Abimelech, quem ipsi fecerunt regem, et ab eo intercepti sunt.

« Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui, » ne patiaris quod Samson a Dalila. « Quia filius contumeliam facit patri, » sicut Absalom David, concubinas patris incestans. « Filia consurgit adversus matrem suam, » cujus rei quotidiana exempla sunt. « Nurus contra socrum suam, » ut uxor Esau contra Rebeccam. « Inimici hominis domestici » et familiares « ejus. » Cum hæc ita sint, nolite credere, o cives Samariæ vel Hierusalem, falsis prophetis.

« Ego autem » non habeo fiduciam in illorum falsis promissionibus, sed « ad Dominum aspiciam » et ejus misericordiam. « Expectabo Deum salvatorem meum, » et certus sum quia « audiet me Dominus Deus meus. Ne læteris, inimica mea, super me, quia cecidi, consurgam. Cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est. Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei, donec iudicet causam meam, et faciat iudicium meum. Educet me in lucem, videbo justitiam ejus, et aspiciet me inimica mea, et operietur confusione, quæ dicit ad me : Ubi est Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt in eam, nunc erit in conculcatione ut lutum platearum. » Vox Hierusalem contra Babylonem et cæteras gentes, quæ exultaverunt in ruina ejus : O Babylon inimica mea, ne læteris, ne gaudeas super me, quia cecidi merito meo. Postquam enim iram Domini portavero, consurgam, quia ille est lumen meum in tenebris tribulationum. Novi quod me sit ducturus de angustia Deus meus, et oculi mei videbunt justitiam ejus, id est ultionem quam factorus est non longo post tempore, sed nunc et in præsentia eorum erunt in conculcationem, et devastabuntur a Mediis et Persis. Huc usque vox Hierusalem

sive prophetae, ex persona populi: nunc sermo dirigitur ad ipsam Hierusalem:

O Hierusalem, venerunt « dies, » id est tempus « ut aedificentur maceriae tuae, » quae fuerant destructae a Chaldaeis.

« In die illa, » id est in tempore, « longe fiet lex, » id est praecipuum illorum, quo imperabant tibi ut servires eis, et nequaquam Babyloniorum imperio subiacebis. « In die illa, » hoc est, in tempore quo aedificabuntur maceriae tuae, « usque ad te veniet Assur, et usque ad civitates munitas, et a civitatibus munitis usque ad flumen, et ad mare de mari, et ad montem de monte, et erit terra in desolationem propter habitatores suos. Id est, Assyrii fugientes venient etiam de civitatibus munitis quas deseruerant, usque ad flumen, id est usque ad Jordanem et ad mare Mortuum, quod tibi vicinum est, de mari Rubro ad montem Sion, de monte, id est, de montanis Persarum et Medorum, ad quos prius Israel translatus fuerat. Et erit terra Chaldaeorum desolata a suis habitatoribus, « et propter fractum cogitationum eorum, » id est mala opera, quae fructus sunt malarum cogitationum. Possunt haec moraliter referri ad animam fidelem, quae est Hierusalem, et in qua est templum Dei, vel quae est templum Dei, quae cum pro peccatis suis vel a diabolo tentari permittitur, vel diversis tribulationibus atteritur, non debet desperare de misericordia, sed magis se contra inimicos, id est daemones erigere, qui nostris insultant casibus, et dicere: « Consurgam, quia Dominus lux mea est; ipse me ducet de tenebris in lucem. » Omnis enim tribulatio in praesenti videtur non esse gaudii, sed postea fructum pacatissimum exercitatis reddet justitiae. Cum ergo Dominus hoc fecerit, et nos e multis tribulationibus eruerit, videbunt inimici animae mali spiritus Babylonis, id est confusionis satellites, et erubescunt, et erunt in conculcationem et in contemptum, gaudentibus sanctis et exsultantibus in sua liberatione et illorum iusta damnatione.

« Pasce populum tuum in virga tuae gregem hereditatis tuae. » Vox Dei Patris loquentis ad Filium Dominum nostrum Jesum Christum, qui est pastor bonus, praecipiturque ei ut pascat populum in virga, et gregem hereditatis suae. Distincte loquens ostendit aliud esse populum, aliud gregem, quod et Psalmista facit, dicens: « Nos autem populus tuus et oves pascuae tuae. » Et populus appellatur ii qui ratione utuntur et norunt discernere veritatem a falsitate, oves vero simplices, qui necesse habent regi doctores. Cum ergo dicit: « Pasce populum et gregem hereditatis tuae, » ostendit et populum et oves indigere virga, ut regantur a Domino, sicut et Moysi cum mitteretur ad Pharaonem, dictum est: Virgam Dei tolles in manu tua.

Habitantes solos in saltu. « Propterea pascendi sunt et regendi in virga, quia habitant soli in saltu ubi intelligimus eos qui separant se ab Ecclesia, et habitant in saltu gentium, et fruuntur amicitias

A illorum. Sive illos qui ob tumorem sequestrant se a societate caeterorum hominum, ut sanctiores appareant. Quod legimus plurimos fecisse gentium, qui detestantes communionem humani generis, habitabant in saltu vitiorum, et conculcabantur a bestiis, id est daemonibus. Caeterum sancti eremite soli erant, sed non habitabant in saltu, sed in amoenitate virtutum. Ergo hi qui soli sunt et in saltu vitiorum habitant, pascendi sunt et regendi in virga. Non enim tales bonus pastor deserit, sed revocat et emendat. Unde sequitur:

« In medio Carmeli pascentur Basan et Galaad juxta dies antiquos, secundum diem egressionis tuae de terra Aegypti, ostendam ei mirabilia. Videbunt gentes, et confundentur super omni fortitudine sua. » Carmelus mons est fertilissimus, et Carmelus dicitur Graece et Latine, Chermel Hebraice. Interpretatur Carmelus cognitio circumcisionis, Basan confusio, Galaad migratio testimonii. Ita populi gentium, qui antea sine pastore erant, et vagabantur in saltu erroris, transferentur ad Carmelum, id est ad cognitionem verae circumcisionis, et servient Domino in spiritu; et intelligentes errorem suum confundentur confusione utili, quae adducit gloriam, quod sonat Basan. Cumque ita confusi fuerint pro peccatis suis, tunc pascentur in Galaad, quod interpretatur transmigratio testimonii, id est revertentur ad Ecclesiam ad quam legis veteris testimonia transmigraverunt. Hoc autem fiet secundum dies antiquos, de quibus et Moyses dicit: « Memento dierum antiquorum, » etc. Illi autem recordabuntur dierum antiquorum, qui non aspiciunt praesentia, sed quae sursum sunt, ubi Christus est sedens in dextera Dei. Ostendet quoque eis mirabilia, « quae oculus non vidit, et auris non audivit. » Tunc videbunt omnes gentes, quae quondam afflixerant populum Dei, et confundentur super omni fortitudine sua, quae praevaluerunt adversus sanctos Dei. Sed hanc confusionem habebunt boni, quia intelligent peccata sua. « Ponent manus super os, » nec ullam loquendi habebunt libertatem. Manus autem dicuntur super os ponere, quia manus pro opere ponitur, et pro suis malis operibus confusi tacebunt. E contra justii manus aperiant, quia ex bonis operibus accipiunt facultatem loquendi cum Domino. « Aures » quoque « eorum surdae erant, » quia noluerunt audire vocem Christi, sed surdae aspides obturaverunt aures, ne audirent vocem incantantis, id est sapienter predicantis Christi, de quibus adhuc dicitur:

« Lingent pulverem sicut serpentes, velut reptilia terrae perturbabuntur de sedibus suis. » Serpentes super ventrem gradiuntur, et terram gradientes trahunt, ipsamque terram comedunt. Tales sunt reprobi, terrena opera facientes, et terram comedunt, quia terrenis pascuntur illecebris. Super ventrem gradiuntur, quia ventri et gulae servant, eorumque venter Deus est. Et trahunt se ad diem ultionis iusti iudicii Dei. Et tunc turbabuntur de sedibus, vel in conclusionibus, cum se conclusos et coarctatos vide-

rint et formidabunt non Dominum Deum suum, sed nostrum, quia necdum eum merentur habere Deum. « Dominum Deum nostrum desiderabunt, et timebunt te. » Cum de tertia persona loqueretur, subito per apostropham convertit se ad Christum, et dicit: « Timebunt te, » idcirco obmutescent, et cætera patientur quæ dicta sunt, ut timeant te, o Christe, quia initium sapientiæ timor Domini.

« Quis, Deus, similis tui, qui aufers iniquitatem, et transis peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ? » Intelligens propheta ad hoc Dominum irasci gentibus, ut eas turbaret et confunderet, et ut turbatis et confusis parceret, et peccata auferret, donaretque salutem, admiratur et laudat bonitatem Dei, dicens: « Quis, Deus, similis tui? » subaudis nullus. « Qui aufers iniquitatem et transis peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ? » Sicut quondam in Ægypto exterminator angelus videns sanguinem in foribus Israelitarum, pertransivit, et non eis nocuit.

« Non immittet ultra furorem suum, quoniam volens misericordiam est. Revertetur et miserebitur nostri. Deponet iniquitates nostras, et projiciet in profundum maris omnia peccata nostra, » id est non in perpetuum irascetur, sed aliquando miserebitur

A Judaico populo, sicut gentibus misertus est. Deus enim volens misericordiam, quia misericors est, et ideo revertetur miserendo eis quos abjecerat. Et projicit in profundum maris peccata nostra, ut jam non appareant.

« Dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham, quæ jurasti patribus nostris a diebus antiquis. » Illam, inquit, veritatem, quam promisisti Jacob servo tuo, et misericordiam quam pollicitus es dilecto tuo Abraham, dabis credentibus in te ex utroque populo. Nam per Jacob, qui supplantator dicitur, antiquus Judæorum populus intelligitur, qui in Christum credens supplantavit infidelitatem. Illis ergo dabit veritatem præmiorum, quæ eis pollicitus est: per Abraham, qui pater multarum, subaudis gentium, interpretatur, multitudo gentium designatur, quæ credendo in Christum factæ sunt filii Abraham, quibus dabit misericordiam gratissime, et suo merito eas justificando a peccatis. Quæ omnia jurasti, hoc est immutabiliter promisisti patribus veræ fidei, quod videlicet ex tota hominum multitudine alios veritate, alios misericordia salvares. « Universæ enim viæ Domini, misericordia et veritas. »

IN NAHUM PROPHETAM.

Nahum propheta, sicut et Jonas, interitum Ninivæ civitatis magnæ vaticinatus est, et secundum suum vocabulum, quia Nahum consolator interpretatur, consolatur captivitatem decem tribuum, quas jam transtulerant Assyrii in Niniven, regnante in Judæa Ezechia rege. Non enim erat parva consolatio tam his qui jam Assyriis serviebant, quam illis qui in Judæa sub Ezechia obsidebantur, ut audirent Assyrios inimicos suos a Chaldæis capiendos.

CAPUT PRIMUM.

« Onus Ninivæ. Liber visionis Nahum Helchesæi. » Onus apud prophetas grave pondus miseriarum, ubicunque ponitur, designat quod eum contra quem dicitur premat, nec sinat elevare cervicem. Quod autem dicitur, Nahum Helchesæi, viculus est in Galilæa, jam funditus dirutus, et vix ædificiorum demonstrans vestigia. Quod enim quidam dicunt, eum Helchesæum habuisse patrem, falsum est. Liber visionis de eo dicitur, quia non in extasi loquebatur, ut hæretici dixerunt, tanquam nesciens quid diceret more energumenorum, sed videbat, id est intelligebat cuncta quæ loquebatur. Moraliter loquitur propheta in consolatione sanctorum de interitu et fine mundi, quem designat Ninive, quæ interpretatur pulchra vel speciosa. Et nihil videmus pulchrius mundo, quatenus somnia caduca et mundana contemnant, et ad diem judicii se parent.

« Deus æmulator, et ulciscens Dominus. » Laudat propheta Dominum, quod ultor sit populi sui de

C Assyriis; sive, altiori sensu, quod audiat gemitum sanctorum, quodque in fine sæculi digna adversariis inferat supplicia. Æmulator vocatur zelans. Zelus autem aliquando in bonam partem ponitur, dicente Paulo: Æmulamini charismata meliora; et ipse Dominus in psalmo: « Zelus domus tuæ comedit me. » Zelatur enim Deus in salutem quos dignos habet, ut quos non servat clementia, corrigat castigatio. Hinc ad Hierusalem, quæ obstinata intentione in peccatis permanebat, iratus Dominus loquitur per Ezechielem: « Zelus meus recessit a te, non irascar tibi ultra. » Sequitur: « Ulciscens Dominus et habens furorem, ulciscens Dominus in hostes suos, et irascens ipse inimicis suis. » Dominus nullum motum animi, nullum potest recipere furorem, qui in summa tranquillitate mitis est et serenus. Sed metaphoricè dicitur habere furorem, cum mala ulciscitur, quia sic sustinentibus videtur. Irascitur ergo Dominus, ut tollat a nobis quod sibi contrarium est, et sublatis his quæ sibi displicent, in antiquum statum correcti homines redeant. Nam scriptum est: « Flagellat omnem filium quem recipit. »

« Dominus patiens et magnus fortitudine. » Quem supra zelantem et habere furorem dixerat, nunc patientem vocat: diu enim Assyriorum sustinuit peccata, et sua longanimitate provocavit eos ad pœnitentiam. Sed quia contempserunt bonitatem Dei, nequam quasi innocentes inultos habere patitur. Hoc et de nobis dicere juxta moralem intellectum possumus, quos benignitas Dei ad pœnitentiam expectat.

Non ergo contemnamus divitias bonitatis ejus et longanimitatis ejus, ne (quod absit) thesaurizemus nobis iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei. « Et mundans non faciet innocentem. » Sic enim a peccatis clementer emundat, ut juste quod male gesserunt puniat. Nam sicut nihil boni deserit quod non remuneret, ita nihil peccati relinquit quod non damnet. Mundans ergo facit innocentem, quia per flagella mundat, ne se arbitretur innocentem ille quem mundat. « Dominus in tempestate et turbine viæ ejus, et nebulæ pulvis pedum ejus. » Miraculorum, quibus corda hominum veluti turbinis terrore quætiebantur, Septuaginta signatius, « commotionem » pro « turbine » posuerunt, ut ostenderent commotas fuisse mentes hominum ad insolita et inaudita miracula. In pedibus Domini, adventus ejus ad judicium: nebulæ et pulvis, occulta et inscrutabilia sunt Dei judicia, quibus orbem judicaturus est. Nebulæ ergo pulvis sunt pedum Domini, quia quæ nunc occulta et densissima involuta sunt, tunc fatiscunt et resolventur in pulverem, ut pateant omnibus.

« Increpans mare, et exsiccat illud, et omnia flumina ad desertum deducens. » Juxta litteram describitur potentia Dei, et ostenditur quia non pro magno sit illi Assyrios delere, qui potest et elementa mutare. Potest et ad mundi finem referri, quia cum venerit Dominus ad judicium, siccabit mare et flumina, juxta illud: « Et mare jam non erit. » Altiori sensu, increpat Dominus mare, et exsiccat illud, vel omnem amaritudinem et salsuginem infidelitatis sua commutatione destruxit. Exsiccat flumina, id est falsi nominis scientiam, extollentem se contra veritatem, ad nihilum redigit « Infirmatus est Basan et Carmelus, et flos Libani elanguit. » Metaphorice, per infirmitatem Basan et Carmeli, quæ sunt regiones uberrimæ, et per Libanum montem, cedros, altissimas arbores, ferentem demonstratur quod gens Assyriorum, quondam potentissima, et plurimis nationibus imperans, Deo irascente, populanda sit. Ad diem quoque novissimum ista possunt referri, quando potentes et nobiles et divitiis abundantes infirmabuntur et peribunt. Interpretatur autem Basan *confusio* sive *ignominia*, Carmelus *cognitio circumcisionis*. Innuit ergo quod omnia quæ confusione et ignominia digna sunt, in die judicii infirmentur. Illi etiam qui videntur habere notitiam veræ circumcisionis, et præsumunt de scientia Dei legis, jactant quoque se dealbatos sanctitate et florentes virtutibus, quos designat Libanus, qui interpretatur *dealbatio*, trepidabunt et languescent, veniente Domino ad judicium.

« Montes commoti sunt ab eo, et colles desolati sunt. Et contremuit terra a facie ejus, et orbis, et omnes habitantes in eo. » Potest simpliciter accipi quod in consummatione mundi et montes et colles, veniente Domino, commoveantur. Si enim in passione ejus sol obscuratus est et terra tremuit, multo magis cum in sua majestate venerit, turbabuntur et commovebuntur omnia. Figurata vero, denuntiat quod omnis potentatus aut sublimitates montium, id est

PATROL. CXVII.

hominum, aut hic per pœnitentiam, aut in judicio per districtam severitatem prosternatur.

« Ante faciem indignationis ejus quis stabit? et quis resistet iræ furoris ejus? » Subaudis aut rarus, aut nullus. Nulla enim erit anima, quæ non paveat in judicio Dei, cum astra quoque non sint munda in conspectu ejus: « Indignatio ejus effusa est ut ignis, et petrae dissolutæ sunt ab eo. » Ad hoc effusa est indignatio ejus, ut petrae (hoc est, dura corda hominum) contererentur, et solverentur ad pœnitentiam, et inciperent habere cor contritum et humilitatum, et efficerentur Dei sacrificium, quia sacrificium Deo est spiritus contribulatus.

« Bonus Dominus et confortans in die tribulationis, et sciens sperantes in se. » Hoc ultimus ἀπό κοινοῦ, id est communi, etiam ad superiora jungitur. Bonus est Dominus sperantibus, confortans sperantes in se, et sciens sperantes in se. Cum enim cœperit irasci gentibus, et potentissima regna vastare, sciet eos qui sui sunt, hoc est miserebitur illis. Scire enim Dei, eligere vel misereri est. Diem vero tribulationis, diem dicit judicii.

« Et in diluvio prætereunte consummationem faciet loci ejus, et inimicos ejus persequentur tenebræ. » Deus natura bonus et ipsa est bonitas, nec in finem, irascetur; sed etsi hominum malitia creverit, et omnis caro corruerit viam suam, inducet diluvium, id est flagellum, non quod permaneat, sed quod pertranseat. Et ipse faciet consummationem et finem loci ejus, id est diluvii, ut pertranseat ira Domini, et sola appareat clementia. Potest hoc specialiter referri ad Israel, quem cum hostes vastaverint, et totam terram quasi diluvio inundaverint, finem facturus sit captivitatis, et eum ad sedes proprias reducturus, Assyrios vero inimicos sit afflictorum tenebris. Hoc ipsum et de sanctis, et de eorum persecutoribus sciendum est, quod videlicet Deus postquam sanctos in præsentem afflixerit, misereatur illorum in futuro, persecutores vero apprehendant tenebræ, quas elegerunt, ubi perpetuus erit fletus et stridor dentium. »

« Quid cogitatis contra Dominum? Consummationem ipse faciet. Non consurget duplex tribulatio. » Hebraei juxta litteram hunc locum exponunt: O Judæi, quid cogitatis malum, quasi sic capiendæ sint duæ tribus, sicut captæ sunt decem. Non consurget duplex tribulatio, ut sic capiantur isti quomodo illi: quia Assyrii, qui modo quasi spinæ se complectuntur, percutientur ab angelo Domini. Hoc factum est quando una nocte percussit ex eis angelus centum octoginta quinque millia. Quod autem sequitur: « Ex te exhibet cogitans contra Dominum malitiam, » de Rapsace volunt intelligi, quem misit rex Assyriorum ad blasphemandum Deum viventem. Sane hoc quod in Hebraica veritate habetur: « Non consurget duplex tribulatio, » Septuaginta apertius quasi exponentes dixerunt: « Non judicabit Dominus bis in idipsum. » et sic usitatum versatur per ora omnium. Ait ergo propheta: « Quid cogitatis contra Dominum? » Marcion hæreticus

duos deos adinvenit, unum Veteris Testamenti malum, crudelem, et qui pœnis hominum delectetur: alium bonum Novi Testamenti, quem dicunt consummationem mundi facturum. Contra hos dicit propheta: « Quid cogitatis contra Dominum? » Ipse qui creavit mundum, ejus quoque faciet consummationem. Verum tamen scitote quia non consurget duplex tribulatio, nec bis judicabuntur, quia in illis quos præsens tribulatio affligit, futuram damnationem consurgere non sinit. Et peccatoribus idcirco Deus ad præsens infert supplicia, ne in æternum pereant.

« Quia sicut spinæ se invicem complectuntur, sic convivium eorum pariter potantium. Consumuntur quasi stipula ariditate plena. » De hæreticis specialiter loquitur, quorum convivium, id est societas et necessitudines amicitiae sic sunt, quasi spinæ se invicem complectentes. Vel convivium eorum altare dicit et mensam Domini, quam ille se habere jactant, sed eorum sacramenta animam lacerant, sicut spinæ corpora. Cum enim contra Dominum loquuntur, et vino erroris se inebriant, utique pariter potant, et idcirco consumuntur æterno igni gehennæ, quasi stipula ariditate plena.

« Et ex te exhibit cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans prævaricationem. » Apertissime omnes hæretici contra Dominum malitiam cogitant, cum Arius dicit Filium Dei creaturam esse, non genitum ex substantia Patris, sed factum. Sabellius dicit unam in Trinitate personam; Manichæus Christum non verum, sed phantasticum corpus habuisse delirat.

« Hæc dicit Dominus: Si perfecti fuerint, et ita plures, sic quoque attondentur, et pertransibit. » De Assyriis juxta litteram dicit: Quod si perfecti et robusti fuerint, augeantur numero sanctarum gentium, sic quoque vastante angelo Domini attondeantur, id est minuantur, veluti capilli forcipe facillime præeiduntur. Et pertransibit, subaudis Assur, hoc est, esse desinet, vel vastato suo exercitu revertetur in terram suam. « Affixi te, et non affligam te ultra. » Subauditur hoc tempore per hos hostes, a quibus nunc obsideris. Nam sæpissime per alios postmodum afflictus sunt. Unde adhuc additur:

« Et tunc conteram virgam ejus de dorso tuo, et vincula tua dirumpam, » id est omnem potestatem quam habet, et in qua gloriatur, sive vincula quæ preparabat, ut captos ligaret. Altiore sensu, si perfecti fuerint impii in malitia, et plures in numero, attondentur per mortem, et pertransibunt atque deficient, ita ut non sint. Quod vero sequitur: Affixi te, ad Ecclesiam dicitur, promittitque ei quod post afflictionem præsentis vitæ sequatur consolatio sempiternæ felicitatis. « Et præcipiet super te Dominus, et non seminabitur ex nomine tuo amplius. » O Assur, ne putes fortuito evenire quod passurus es, præcipiet Dominus contra te, quia ipso jubente sustinebis mala quæ prædicta sunt. « Non seminabitur ex nomine tuo, » id est nullus nascetur ex te, qui ex tuo nomine, et hæres ejus appelletur. Ut enim

A liber Isaiaë declarat, statim ut Sennacherib reversus est Niniven, fugiens plagam quam angelus Domini circa eum fecerat, interfectus est a filiis suis, cum adoraret in templo Nesroth deum suum. Et hoc est quod sequitur: « de domo Dei tui interficiam, » ut ibi puniaris unde sperabas auxilium. « Sculptile et conflatile ponam sepulcrum tuum, quia inhonoratus es, » ut inter aras et idola ac pulvinaria, nefarius sanguis tuus effundatur. Referamus hæc moraliter ad hæreticos, quibus prædicatur, quod cum ea passi fuerint quæ dicta sunt, nequaquam animæ deceptorum ex eorum erroribus accipient nomina amplius, nec spargant ultra semina falsitatis. Et de domo Dei tui, id est ecclesiis malignantium interficiam sculptile et conflatile, id est omnem pravi dogmatis idololatriam. Si enim avaro pecunia deus est, et guloso deus venter est, ergo et hæreticis ipse suus error, quem confinxerunt de cordibus suis, idolum et sculptile potest dici.

« Ecce super montes pedes evangelizantis et annuntiantis pacem: Celebra, Juda, festivitates tuas, et redde vota tua, quia non adjiciet ultra ut pertranseat in te, Belial universus interiit. »

CAPUT II.

« Ascendit qui dispergat coram te, qui custodiat obsidionem. » Legimus in libro Paralipomenon quod, obsidente Sennacherib Hierusalem, non potuerunt Hierosolymitæ primo mense (id est Aprili) Pascha facere. Cæso autem exercitu ejus per angelum, et morte Sennacherib nuntiata, secundo mense, id est Maio, fecerunt pascha in lætitia. Ait ergo propheta: O Juda, ne sis sollicitus, et ne timeas, quia interfectus est hostis tuus. Ecce venit tibi nuntius, montes et colles velocissimæ transcurret, et annuntiant tibi pacem et liberationem urbis de imperio Sennacherib. Ergo celebra festivitates, redde vota gaudens, quia salvavit te Dominus, et Belial totus interiit, id est omnis exercitus cum rege suo. Interpretatur autem Belial, absque jugo. Mystice præcipitur Ecclesiæ, quam diabolus gravissimo jugo idololatriæ premebat, ut liberata per Domini passionem, celebret festivitates, et reddat Domino vota laudationum cum angelis interempto Belial; « quæ enim communicatio Christi ad Belial? » Hoc ipsum dicendum est, si quando Ecclesiam a persecutoribus et adversariis liberat, ut celebret spiritualis lætitiæ festa, et votum gratiarum reddat Domino. « Contemplare viam, conforta lumbos, robora virtutem valde, quia reddidit Dominus superbiam Jacob, sic superbiam Israel, quia vastatores dissipaverunt eos, et propagines eorum corruperunt, » Ad Niniven rursum propheta sermo dirigitur, et dicitur ei: Absque dubio veniet Nabuchodonosor, qui te destruat, o Ninive, et agros tuos devastet. Quia igitur inevitabile tibi imminet bellum, prædico tibi, contemplare diligenter viam et iter per quod venturus est tortor, et accinge lumbos, robora et exhortare virtutem exercitus tui, quia sicut ultus est Dominus

Judam, id est duas tribus de superbia Sennacherib, sic ulciscetur Israel, id est decem tribus, quæ in Ninive captivæ tenentur. Hoc est enim quod dicit: Sicut reddidit Dominus superbiam Jacob, id est superbiam quam exercuerant Assyrii contra Jacob, id est Judam, sic reddet superbiam Israel, id est quam fecerunt ipsi Assyrii contra Israel, id est decem tribus. Mystico sensu, præcipitur nobis ut contemplemur viam per quam ambulaturi sumus, hoc est ut oculus mentis dirigamus in viam fidelem, per quam veniamus ad eum qui dicit: « Ego sum via. » Deinde videbimur [f. jubemur] tenere lumbos, ut mortificemus in nobis omnes illicitos appetitus carnis. Tertio præcipitur ut roboremus virtutem, quo possimus pugnare adversus diabolum.

« Clypeus fortium ejus ignitus, viri exercitus ejus in coccineis, igneæ habenæ currus in die præparationis ejus, et agitadores consopiti sunt, in itineribus conturbati sunt. » Secundum historiam conscribitur exercitus Chaldæorum, veniens contra Niniven, et narratur pompa præparantium se in bellum. « Clypeus (inquit) fortium ignitus, » id est vibrans et quasi fulgurans. « Viri in coccineis, » id est vestibus coloris coccinei, ut ipsa vestium similitudo terrorem ignis et sanguinis speciem præsentaret. « Igneæ habenæ, » ob nimiam festinationem præparantium se in prælium. « Agitadores consopiti sunt. » Non est (inquit) mirum, si tam velociter veniunt, cum agitadores, id est rectores vel Israel vel Assyriorum consopiti sunt. Mistim enim sermo contextitur: et nunc dicitur quod Israel passus sit, nunc quid Assyrii fecerint, nunc quid Babylonii contra Assyrios velint agere. « Quadrigæ ejus collisæ sunt in plateis. » Tanta (inquit) est multitudo commisti agminis, ut quadrigæ in plateis, dum viam nequeunt præ multitudinem reperire, inter se collidantur. « Aspectus eorum, » id est Babyloniorum, « quasi lampades, quasi fulgura discurrentia » ut ante solo visu adversarios terreant quam mucrone feriant.

« Recordabitur fortium suorum, ruent in itineribus suis. Velociter ascendent muros ejus, et præparabitur umbraculum. » Tunc (inquit) recordabitur populus Assyriorum fortium suorum, et quæret eos qui jam in itineribus corruerunt. Velociter ascendent murum Ninivæ ad defendendum, et propter longam obsidionem præparabunt sibi umbraculum ad æstus pellendos.

« Portæ fluviorum apertæ sunt, et templum ad solum dirutum, et miles captivus abductus est, et ancillæ ejus minabantur gementes ut columbæ, marmurantes in cordibus suis. » Quid (inquit propheta) fuit, quia hæc fecerunt, cum nullus possit Dei resistere dispositioni? Nam capta Ninive, apertæ sunt portæ fluviorum, id est multorum populorum, quia illa civitas instar fluminum habebat civium multitudinem. Templum, regnum dicit, quod destrendum est. Miles captivus, omnes generaliter qui in Babylonem abducti sunt, ancillas, minores

urbes vel castella et viculos, sive mulieres, quæ captivæ ducebantur. Quod vero dicit: « Gementes ut columbæ, » ostendit quod tantus erat terror, ut ne quidem in singultus vel gemitus prorumperet dolor, sed inter se tacite plangerent, imitantes gemitum columbarum. Possunt hæc omnia ad finem mundi referri, quando interibit omnis armatura diaboli. Tunc allidentur currus in plateis, hoc est in latis sæculi itineribus coarctati angustia temporis et instantis judicii. Aperientur portæ quæ clausæ erant, id est revelabuntur omnia quæ latuerant. Tunc miles, id est diabolus princeps mundi hujus, cum ancillis, id est cum animabus sibi per peccatum subditis, ad infernum captivus impelletur. Possunt quoque per ancillas in bonam partem accipi simplices animæ et fideles, quæ ducentur gaudentes, et columbino murmure confessionis Deum laudantes.

« Et Ninive quasi piscina aquarum aquæ ejus, ipsa vero fugerunt. State, state, et non est qui revertatur. » Ostendit quod captis minoribus civitatibus, quas supra filias vocaverat, ipsa Ninive metropolis quæ tantos habebat populos, ut aquis piscine possint comparari, remansit expugnanda, et sine utilitate tantam habuerit multitudinem, dum nullus esset qui hostibus resisteret. Et clamantem ipsa civitate, « State, state, » portas claudite, murum conscendite, nullus esset qui audiret, sed omnes terga verterent, et urbem ad prædandam dimitterent. Dicitur ergo ad Babylonios, quia illi fugerunt, vos « Diripite argentum, diripite aurum, et non est finis divitiarum » et opum « ex omnibus vasis desiderabilibus, » quæ tanto tempore congregatæ sunt, nec tantum illi sufficiebant prædari, quantum præda se diripientibus offerebat. Mystice Ninive mundum diximus figurari, cujus aquæ non maris, non fluminum, non fontium, sed aquis piscine similes esse dicuntur, quæ non habent aquas jugiter manantes, sed pluviales, et brevi fine conclusas, quia hæreticorum dogmata quasi de cælo lapsa, et extra fontem Ecclesiæ sunt, quamvis magna et cælestia videantur promittere. Ipsi fugerunt recedentes a Domino, nec per pœnitentiam redire volentes, licet eos hortetur Dominus ad pœnitentiam, et dicat: « Revertimini, filii, revertentes, et sanabo contritiones vestras. » Horum divitiæ, hoc est scientiæ gloriatio diripietur et ad nihilum redigetur.

« Dissipata et scissa et dilacerata est, et cor tabescens, et dissolutio geniculorum, et defectio in cunctis renibus, et facies omnium sicut nigredo ollæ. » Sub figura mulieris dissipatæ et dilaceratæ, describitur qualis fuerit Ninive tempore captivitatis, tabescens corde, dissolutis genibus, et præ terroris magnitudine facies eorum pallore deformes, ollæ combustæ similitudinem videbantur habere. Quæ omnia juxta litteram licet in Ninive sint completa, quando a Nabuchodonosor capta est, tamen in futuro judicio super impios ventura creduntur.

« Ubi est habitaculum leonum, et pascua catulorum leonum? » Habitaculum leonum, Niniven di-

cit, quondam aulam regiam, et in qua leones, id est A potentissimi et crudelissimi morati fuerant. « Ad quam ivit leo, ut ingrederetur illuc catulus leonis. » Rex Babylonis Nabuchodonosor leo, et catulus leonis subregulus ejus. « Et non est qui exterreat, » qui ei resistat.

« Leo cepit sufficienter catulis suis, » id est Nabuchodonosor victor jure cuncta possedit. « Et necavit leonis suis, » id est urbibus suis, vel certe uxoribus captivas in servitutem tradidit. « Et implevit præda speluncas suas, et cubile suum rapina, » id est civitates et castella sua sive scrinia, auro, argento, omnique pretiosa suppellectile complevit. Juxta tropologiam, cum Ninive vastata fuerit, hoc est cum mundus qui in maligno positus est, pertransierit, dicent sancti exsultantes : Ubi est habitaculum leonum, id est dæmonum, et ubi pascua catulorum malignorum spirituum, qui rugientes ut rapiant, et quærant a Deo escam sibi? Ad quam Ninive ivit leo, id est diabolus, et catulus leonis Antichristus, de quo Apostolus : « Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens, » etc. Hunc leonem ante adventum Christi non fuit qui exterreret, donec supervenit fortior illo, et alligavit fortem, et speluncas ejus, (id est abdita inferorum) scrutatus est, et rapinas ejus (id est homines quos tenebat) ab ejus potestate eripuit.

« Ecce ego ad te, » dicit Dominus exercituum, et succendam usque ad fumum quadrigas tuas et leunculos tuos comedet gladius, et exterminabo de terra prædam tuam, et non audietur ultra vox nuntiorum tuorum. » O Ninive, hæc omnia quæ prædicta sunt, non alio, sed me agente, patieris. « Ecce ego ad te, » qui actor sum horum omnium, succendam usque ad fumum, id est usque ad consummationem : nam deficiente igne et ligno consumpto, fumus remanet. Et catulos tuos, id est nobiles et subregulos tuos, devorabit gladius. Exterminabo de terra prædam tuam, ut non ultra eam devastes, nec tributa exigas. Hæc omnia quæ ad Ninive dicuntur, in judicio super diabolum et ejus complices ventura sunt.

CAPUT III.

« Væ, civitas sanguinum, univèrsa mendacii dilaceratione plena, non recedet a te rapina. » Describitur potentia Ninive civitatis, et sub quadam lamentatione crudelitas ejus arguitur. Væ (inquit) civitas sanguinum et homicidiorum, in qua nulla est veritas, sed omne mendacium, plena rapina laceratione prædarum, a qua nunquam rapina recedit.

« Vox flagelli, et vox impetus rotæ, et equi frementis, et quadrigæ ferventis, et equitis ascendentis, et micantis gladii, et fulgurantis hastæ, et multitudinis interfectæ, et gravis ruinæ. » Vocem pro sonitu posuit. Pulcherrima descriptio exercitus ad prælium se præparantis. « Nec est finis cadaverum » eorum, quia in civitate prostrati erunt. « Et

corruent in corporibus suis. » Vel in sua multitudine, dum inter se nimium constipantur, vel in cadaveribus interfectorum. « Propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ et gratæ et habentis maleficia, quæ vendidit gentes in fornicationibus suis, et familias in maleficiis suis » Meretricem Ninive, vel propter idololatriam, vel quia omnium gentium erat emporium, et negotiationes vel merces earum suscipiebant : et idcirco cum omnibus gentibus fornicabantur, et omnium gentium idolis serviebant. Et idcirco vocatur meretrix speciosa et grata et habens maleficia. Studebant magicis artibus, et multas gentes sub sua ditione tenebant. Altiori sensu, Ninive mundum designat, in quo plurimus justorum funditur sanguis, in quo hæretici gladio linguæ suæ homines interficiunt. Audiuntur in eo voces flagellorum, quia multæ tribulationes justorum. Ergo cadent in corporibus suis, cum per nimiam libidinem suam debilitant corpora, vel etiam in suis cadunt corporibus, quia, ut ait Apostolus : « Qui fornicantur, in corpus suum peccant. » Ibi cadunt, ibi damnationem æternæ mortis acquirunt.

« Ecce ego ad te dicit Dominus exercituum, et revelabo pudenda tua in facie tua, et ostendam gentibus nuditatem tuam, et regibus ignominiam tuam, et projiciam super te abominationes, et contumeliis te afficiam, et ponam te in exemplum. » Adhuc Ninive comminatur Deus, quod ostendat gentibus ignominiam ejus, ut illi qui cum ea fornicati sunt, ipsi eam despiciant et contumeliis afficiant, sitque omnibus in exemplum. Est autem metaphora mulieris adulteræ, quæ cum fuerit deprehensa, producit in medium, et ante omnium oculos damnatur, et fit exemplum cæteris mulieribus. Hæc autem et ad mundum tropologice refèrri possunt, cujus pudenda in faciem Dominus revelabit, cum eum faciet videre errores suos. Ostendet etiam nuditatem ejus gentibus, ut intelligant quod condemnandus sit mundus iste, qui dum putatur teneri, fugit : et nulli amatorum fidem servat, sed cum miseros homines deceperit, tradit eos æternæ perditioni.

« Et erit omnis qui viderit te, resiliet a te, et dicet : Vastata est Ninive, » Quicumque (inquit) viderit vastatam Ninive, et in exemplum omnibus positam, resiliet ab ea, timens involvi in simili pœna, et miserans eam dicet : « Quis commovebit super te caput? unde quæram consolatorem tibi? » Quis tuus erit consolator, quæ dum in tua fuisti prosperitate, nulli miserebaris, nec parabas tibi socium in luctu, tanquam semper felix, semper posses esse domina? Sed et nos cum consideramus naturam mundi labilem, et omnem ejus gloriam velocissimo cursu transire, tunc resiliamus ab eo, hoc est subtrahimus nos ab amore ejus, odio habemus concupiscentias ejus, quæ mergunt in interitum, et ea quæ sunt æterna incipimus desiderare.

« Nunquid melior es ab Alexandria populorum, quæ habitat in fluminibus? Aquæ in circuitu ejus, cujus divitiæ mare. Aquæ muri ejus. » Ammon in

terpretatur *populus Alexandriae*, describiturque situs ipsius Alexandriae. Hebraice enim *Nona Alexandria* dicitur. Loquitur ergo propheta ad Niniven: Nunquid melior es aut potentior es populis Alexandriae, quae super Nilum et mare posita, hinc inde fluminibus ambitur? « Aquae in circuitu ejus. » Ex una enim parte Nilo, ex alia lacu Mareotico, ex tertia mari cingitur.

« *Aethiopia* fortitudo ejus, et *Aegyptus*, et non est finis. *Africa* et *Libyes* fuerunt in auxilio tuo, sed et ipsa in transmigrationem ducta est in captivitatem. » Quid *Aethiopia* et *Aegyptus* ut caeterae, quae describit, nationes in praesidio fuerint Alexandriae, ipse situs provinciarum ostendit. Sed et ipsa (inquit) in transmigrationem ducetur. « Parvuli ejus elisi sunt in capite omnium viarum, et super inclytos ejus miserunt sortem, et omnes optimates ejus confixi sunt in compedibus. Et tu ergo inebriaberis, et eris despecta, et tu quaeres auxilium ab inimico. » Haec describit propheta, ostendens quae et quam crudelia victores victis faciant mala: nulli aetati, nulli sexui, nulli parcant conditioni. Cum ergo haec passura sit Alexandria potentissima civitas, quid miraris, o Ninive, si etiam tibi haec ipsa evenerint? Et tu ergo bibes de eodem calice, et ad tantam venies ignominiam et necessitatem, ut etiam ab hostibus tuis postules auxilium.

« Omnes munitiones tuae sicut ficus cum grossis suis, si concussae fuerint, cadent in os comedentis. » Omnia (inquit) firmamenta muri tui, videlicet bellatores tui, sic erunt sicut ficus primitivae quas grossos vulgo dicunt, quae concussa leviter ab arbore defluunt, et cadunt in os comedentis, pari modo et tu facillime capieris, nec multus in capiendo labor erit militibus. Haec juxta litteram. Secundum allegoriam, quia Ammon populi interpretantur, talis potest esse sensus: Considerate populos Ecclesiae, qui siti sunt super amnes propheticos, et habent in circuitu flumina doctorum. Cujus initium a mari est, id est a lege Veteris Testamenti amara, et quam nemo sine lege Christi potuit adimplere. Habet in defensione *Aethiopia*: « *Aethiopia* praevient manus ejus Deo (*Psal. LXVII*): » quae etiam per *Aegyptum* figuratur, quoniam in tenebris ante Christi scientiam versabatur. Habet et populos *Libyae* arenosae et sterilis, ac solis ardore perustae, id est eosdem gentiles, qui primo sine humore spiritualis gratiae et lavacro baptismatis squalabant. Cum haec omnia habeat, nisi tamen custodierit omni diligentia suum cor, ipsa quoque captiva ducetur, et parvuli ejus rudes in fidelidentur, et praecipitabuntur in peccatum, et hostes, id est spirituales adversarii, praecclaras ejus virtutes annihilabunt.

« Ecce populus tuus mulieres in medio tui. Inimicis tuis ad apertionem penduntur portae terrae tuae, devorabit ignis vectes tuos. Aquam propter obsidionem hauri tibi, extrue munitiones tuas, intra in lutum et calca, subigens tene laterem. Ibi comedet te ignis, peribis gladio, devorabit te ut bruchus:

A congregare ut bruchus, multiplicare ut locusta. Plures fecisti negotiationes tuas, quam stellae sunt caeli. Bruchus expansus est, et avolavit; custodes tui quasi locustae, et parvuli tui quasi locustae locustarum, quae consident in sepihus in die frigoris. Sed ortus est, et avolaverunt, et non est cognitus locus earum ubi fuerint. » Adhuc ad Niniven sermo dirigitur. Non (inquit) mirum, si tam facilis est subversio tua, sicut excussio primitivarum ficorum, cum omnis populus tuus effeminatus sit, et nequeat resistere. Penduntur ergo portae, non amicis, sed inimicis. Vectes quibus claudebantur, ignis absumet. Quia ergo longa erit obsidio, hauri tibi aquam, et cura ne potus desit obsessis. Muni turre tuas, intra in lutum, subaudis nudis pedibus, et calca, subaudis illud, subigens, hoc est macerans et compingens: et cum inde feceris lateres, tene illos, et obstrue interrupta murorum. Prope est enim obsidio. Sed cum haec omnia feceris, gaude operibus, et tam velociter, veluti bruchus devorat herbam terrae. Sed et cum immensam bellatorum multitudinem congregaveris, ita ut brucho densissimo et locustis comparari possit, et cum in unum congesseris omnes thesauros et divitias, qui non possunt numerari, sicut nec astra caeli, sic in momento temporis amittes haec omnia, sicut locusta et bruchus vel atelebos, sole incalescente avolant, nec reperiuntur. Tres enim sunt species locustarum, locusta major et volans, bruchus locusta sine alis, atelebos minimum genus et stridulum, inter locustam et bruchum, modicis pennis reptans potius quam volans. Natura est omnium locustarum ut frigore torpeant, volitent calore. Tropologice populus Ninive, saeculares homines sunt, ita carnis passionibus et illecebris evirati, ut mulieribus comparentur, et nihil virile possideant. Quapropter aperientur portae eorum, id est sensus corporis inimicis, id est daemonibus. Habent vero quasi fortissimos vectes rationem et intellectum, quibus poterant oppilare sensum suum. Sed hos vectes consumet ignis, quia superantur ignitis diaboli jaculis. Unde praecipitur talibus, ut aquam sermonis divini hauriant. Aquam enim profundam dicit Salomon ex ore viri, et ibi inveniunt aliquod salutis remedium. Jubetur quoque sumere lutum et subigere, et lateres conficere, ut meminerit se de luto confictum, mortalem sumpsisse conditionem. Sed ipsum lutum aqua sermonis Dei temperet, ut lateres conficiat quibus munitio construatur, ne iterum hostis per portas possit ingredi, hoc est exemplis Scripturarum instruatur, ut sciat diaboli resistere tentationibus. Deinde jubetur ut multiplicetur sicut bruchus, hoc est crescat et augeatur numero virtutum, ut sicut ante multiplicabat mundanas negotiationes, ita multitudinem peccatorum exaquet multitudine virtutum.

« Dormitaverunt pastores tui, rex Assur, sepe-lientur principes tui. Latitavit populus tuus in montibus, et non est qui congreget. » Cum (inquit) populus tuus effeminatus, et quasi fragilis ut mulieres

fuerint, non mirum si dormierint pastores tui, id est principes et subreguli tui. Et si edomiti sunt vel interfecti, qui primi in acie stare debuerant, dispersus est populus tuus ob timorem venientis Nabuchodonosor: interfectis enim principibus, reliqua multitudo imbellis dispersa est in montibus, et non est qui congreget fugientes, et ad resistendum cogat exercitum.

« Non est obscura contritio tua, pessima est plaga tua, » id est non parva, et quæ possit latere, quæ a nullo medicorum possit curari. « Omnes qui audierunt additionem tuam, compresserunt manum super te. » Manifestum est quia quicumque audierint subversam Niniven, et regem quondam potentissimum prostratum, stupebunt attoniti tantæ rei magnitudinis, et comprimunt manus, ut solent facere stupentes, vel certe præ gaudio insultantes ruinæ tuæ, plaudunt manibus. Cur autem hoc, ostendit subdens: « Quia super quem non transiit malitia tua semper? » Idcirco (inquit) nullus potest super te dolere, et vulnere tuo dare lacrymas, quia nullus est super quem malitia tua non transierit. Nec dicit,

steterit, sed « transierit, » quia malitia Assyriorum et superbia eorum transitoria et caduca erat, nec semper poterat permanere. Tropologice hæc verba ad mundi principem referri possunt. Qui quondam gloriabatur: « In cælum conscendam, super astra cæli exaltabo solium meum, » cui etiam exprobrans propheta, dicit: « Quomodo cecidisti de cælo, Lucifer, qui mane oriebaris? » Dicitur ergo ei per apostropham: O Assur, dormierunt pastores tui in adventu Christi Domini, quia pascebant homines non in salutem, sed ut saginatos omni immunditia et iniquitate, avidius eos devorarent. Populus tuus, qui te quondam colebat, discessit a te, et confugit ad montes, ad apostolorum et doctorum præsidia. Et nunc omnes insultant tibi, qui a te decepti fuerant, quia aut nullus aut rarus est, quem non aliquando deceperis, et super quem non transierit malitia tua. Super quem enim stat malitia, non potest insultare ei. Cum vero transierit malitia, et successerit bonitas, tunc insultabunt diabolo, et bonis operibus quasi complosis manibus super eum concrepabunt.

IN HABACUC PROPHETAM

Habacuc propheta, qui apud Hebræos Chabacuk dicitur, prophetavit jam Juda, id est duabus tribubus a Nabuchodonosor in captivitatem ductis. Quod scire possumus ex libro Danielis, qui fuit unus ex captivitate Judæ, ad quem cum in lacu positus esset, hic propheta cum prandio de Judæa per angelum deportatus est. Interpretatur autem Chabacuk *amplexans*, sive *amplexatio*, quia amabilis Domini fuerit, vel quia luctatus est cum Domino, et quasi quodam certamine eum amplexus sit. Nullus enim prophetarum tam audacter ad disceptationem præsumpsit Dominum provocare et dicere: « Usquequo, Domine, clamabo, etc. »

CAPUT PRIMUM.

« Onus quod vidit Habacuc propheta. » Ubicumque in prophetis onus ponitur, pondus miseriarum et afflictio designatur. Attendendum autem quod sequitur: Quod vidit Habacuc propheta. Videbat, id est intelligebat quæ dicebat, non sicut Montanus hæreticus insanit, dicens ignorasse prophetas quæ loquebantur, et more insanientium dedisse eos, sine mente sonum.

« Usquequo, Domine, clamabo, et non exaudies? vociferabor ad te vim patiens, et non salvabis? » Loquitur propheta plenus dolore, et causatur contra Dominum, cur templum sibi consecratum et civitatem Hierusalem, quæ quondam specialiter civitas Dei appellabatur, a Chaldæis permiserit destrui, cur etiam populum ad se clamantem non exaudiat, et vociferantem propter vim hostium non salvet.

« Quare ostendisti mihi iniquitatem et laborem, videre prædam et injustitiam contra me? » Cur (inquit) vixi, et ad hoc tempus perductus sum, ut

iniquitatem videam et laborem, id est afflictionem, quam ab hostibus sustineo? Hoc dicebat propheta præ angustia mentis turbatus, et quasi dubitans nihil fieri sine Dei providentia, veluti ignorans sanctos tribulationibus probari et proficere, sicut aurum in igne proficit ad claritatem. Sed et hoc potest dici, quia non ex persona sua, sed ex imperfectorum talia propheta dicat, qui ignorantes occulta Dei judicia, cum viderint malos extolli, bonos premi, audent causari contra Dominum, qui scit quid, cui, vel quando conveniat. Tale quid et Psalmista deplorat, dicens: Ecce ipsi peccatores et abundantes in sæculo, etc. Job quoque enumeratis felicitatibus, quibus reprobi stipantur in mundo, ita conclusit: Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt. « Et factum est iudicium et contradictio potentior. Propter hoc lacerata est lex, et non pervenit usque ad finem iudicium, quia impius prævalet adversus justum, propterea egredietur iudicium perversum. » Dolet propheta sive populus, ex cuius persona loquitur, quia non veritate, sed potentia adversum se iudicatum sit, et nihil ex lege, sed per vim omnia sustinuerint, unde ipsum iudicium nullum finem habuerit. Finis enim iudicii est, iudicare juste. Quare autem ista dixerit, ostendit subdens: Quia impius, id est Nabuchodonosor, prævalet adversus justum, id est Judam. Nechao impius rex Ægypti, adversus sanctum Josiam. Daniel et tres pueri martyres serviunt regi iniquissimo Nabuchodonosor. Potest hoc et ad sanctos referri, qui queruntur cum contra eos persecutores prævaleant, cur iudex impiissimus, acceptis muneribus, innoxium damnat, et reum absolvat.

« Aspiciate in gentibus, et videte, et admiramini, et obstupescite, quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet cum enarrabitur. » Vox Domini respondentis contra hoc, quod propheta causatus fuerat innocentem populum ab impiis superatum. Hanc (inquit) iniquitatem, quam vos putatis in solo Israel factam, cernite in aliis fieri gentibus. Non enim Judas tantum et Hierusalem Chaldæis traditi sunt, sed omnes per circuitum nationes. Dicit etiam Nabuchodonosor tantam potestatem et virtutem habiturum, ut si quis dixerit, præ rei magnitudine videatur incredibile. Quod vero illud opus sit, ostendit cum dicit :

« Quia ecce ego suscitabo Chaldæos, gentem amarā et velocem, ambulāntem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua.

« Horribilis et terribilis est : » Chaldæorum gentem fuisse pugnacissimam et robustissimam testes sunt Trogus et Pompeius*, et cæteri qui barbaras historias conscripserunt. Nec contenta suis finibus, huc illucque discurrens, vagabatur super altitudinem terræ, raptō vivens et gladio, et possidens urbes non suas. « Ex semetipsa iudicium et onus ejus egredietur. Leviores pardis equi ejus, et velociores lupis vespertinis, et diffundentur equites ejus. Equites namque ejus de longe venient, volabunt quasi aquila festinans ad comedendum. Omnes ad prædam venient. » Hoc est, ex sua gentē principes et iudices constituet, nec habebit satellites aliarum gentium. Vel certe ex ipsa iudicium ejus egredietur, ut, sicut fecit, sic recipiat, et sicut vastavit alios, sic ipsa vastetur. Leviores, id est velociores pardis equi ejus, quod est animal velocissimum, et pulchra varietate distinctum. Lupis quoque vespertiniseorum equos comparat, quia sæviores dicuntur nocte esse vicina, diurna fame in rabiem concitati. Comparantur quoque aquilæ, quæ velocissime festinat ad devorandum. Sequitur : « Facies eorum ventus urens, et congregabit quasi arenam captivitatem, et ipse de regibus triumphabit, et tyranni ridiculi ejus erunt. Ipse super omnem munitionem ridebit, et comportabit aggerem, et capiet eam. Tunc mutabitur spiritus, et pertransibit, et corruet. » Quomodo ad flatum urentis venti cuncta marcescunt virentia, ita ad aspectum illorum omnia vastabuntur, tantusque erit numerus prædæ et captivorum, ut arenæ maris possit æquari, quod tamen per hyperbolen accipiendum est. Ipse quoque, id est Nabuchodonosor, de regibus subaudis aliarum gentium triumphabit. « Et tyranni ridiculi ejus erunt, » quos triumphans ante suum currum præcedere faciet, tantæque erit superbiæ, ut naturam superare contendat. Denique Nabuchodonosor, volens capere Tyrum civitatem in maris medio sitam, jactis in mare immensis molibus, tantum comportavit aggerem, ut pene ipsum mare insulam faceret, ut in aquis pedestre iter statuerit. Ridebit (ait) super omnem munitionem, quasi facillime capi possit, et compor-

* Ex uno et eodem duos inducit scriptores.

tabit aggerem ex lapidibus et terra, capiet eam, subaudis munitionem. « Tunc mutabitur spiritus, » subaudis ejus, hoc est in superbiam erigetur, credens se esse Deum. Unde et statuam auream erexit sibi, eamque omnes gentes adorare præcepit. Et cum hoc fecerit, pertransibit, id est sensum humanum amittet, et ejicietur ab hominibus, et post hæc corruet, id est esse desinet. « Hæc est fortitudo ejus dæi sui. » Hoc per ironiam legendum est, ut sit sensus. Hæc est fortitudo quam dedit ei Bel deus suus. Talis enim fuit ejus fortitudo, qualis et Belis dæi sui. Tropologice, Chaldæi (qui *dæmones* interpretantur) malos designant alios, per quos vindictam Deus effecet. Immittit enim Deus indignationem et iram et tribulationem per angelos malos. Ipsi sunt gens amara, quia nulli parcunt. Velox spiritualis naturæ subtilitate, ambulans super latitudinem terræ, hoc est per spatiosas sæculi vias. Ex semetipso iudicium ejus egredietur, quia ad pœnam secundum sua facta tradetur, et illius potestati permittuntur impii, sicut Philetus et Hermogenes, quos Apostolus tradidit Satanæ, ut discerent non blasphemare. « Nunquid non tu a principio, Domine Deus meus, sancte meus, et non moriemur ? » Intelligens propheta ex verbis respondentis Domini, ideo Nabuchodonosor contra Judam, vel diabolium contra justos accepisse potestatem justo iudicio : quod vero vivimus et ab eo intercepti non sumus, tuæ clementiæ est. « Domine, in iudicium posuisti eum » id est Nabuchodonosor, et per ejus potentiam juste iudices, et corrigas peccantes. Hoc est enim quod sequitur, « et fortem, ut corriperes, fundasti eum » id est ad hoc tantam et tam solidam ei dedisti fortitudinem, ut per eum corriperes delinquentes. Hæc autem, quæ ad litteram de Chaldæis et rege eorum dicuntur, possunt etiam ad diabolium referri, quem Deus in iudicio posuit, et quasi carnificem fortissimum, ut per eum malos suppliciis afficiat, bonos autem afflictos probet.

« Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, et respicere ad iniquitatem non poteris. » Scio (inquit), Domine, quod malum et injustum non libenter aspicias, nec potest quisquam dubitare de justitia tua. Verumtamen cur permittis Babylonies tanta agere, et ab impio Nabuchodonosor justum opprimi Israël,

« Quare non respicis super inique agentes, et tabes devorante impio justiore se ? » Justum autem dicimus Israël, non quod perfecte justus sit, sed quod in comparatione opprimentis impii justus videatur.

« Et facies hominis quasi pisces maris, et quasi reptile non habens principem. » Sicut (inquit) pisces maris et irrationabilia jumenta et reptilia sine principe sunt, et infirmiora devorantur a fortioribus, et qui jus habet virium, dominatur in alterum, sic inter homines nihil valet ratio, sed fortitudine, cuncta fiunt. Et cum tua providentia regantur omnia, non possum scire cur impius vincat, justus vincatur. Hoc autem dicit, non quod sic sentiat, sed humanæ impatientiæ suscipit formam.

« Lotum in hamo sublevabit, traxit illud in sagena sua, et congregavit in rete suam. Super hoc lætabitur et exultabit, propterea immolabit sagenæ suæ, et sacrificabit reti suo, quia in ipsis incrassata est parsejus. » Quia dixerat: Erunt homines sicut pisces maris, servat metaphoram piscium Sicut (inquit) piscator mittit hamum, rete et sagenam, ut quod hamo capere non potuerit, reti comprehendat: quod autem rete evaserit, sagenis latioribus circumdetur; ita rex Babylonis cum cuncta vastaverit, et omnes gentes bello et quasi dolis ceperit, gaudebit et sacrificabit sagenæ suæ et reti suo, idolo videlicet Belis, sive statuæ aureæ, quam statuit in campo Duran, provinciæ Babylonis. Cui quasi pinguiissimas immolabit victimas, omnes videlicet nationes quas vicerat, cogens ad cultum ejus. In ipsis enim idolis incrassata est pars ejus, et per eam credidit se omnes habere divitias. « Et cibus ejus electus, propter hoc ergo expandit sagenam suam, et semper interficere gentes non cessat, » id est principes et reges, quos veluti magnos pisces cepit, et suo subjugavit imperio, et propterea non cessat impugnare et jugulare omnes gentes. Juxta tropologiam, diabolus quem rex Babylonis significat, misit hamum, primumque hominem traxit de paradiso, et circumdedit eum sagenis et multiplicibus fallaciis, et per eum omnes homines constituit peccatores. « Et cibus ejus electus, » quia dedignatur quosque viles et sæculares tentare, sanctos quoque et perfectos aggreditur, et nunquam genus humanum persequi et decipere cessat.

CAPUT II.

« Super custodiam meam stabo, et figam gradum super munitionem, et contemplanor ut videam quid dicatur mihi, et quid respondeam ad arguentem me. » Conquestus fuerat primo propheta, et responderat ei Dominus dicens: « Aspiciate in gentibus, » etc. Ad quam Domini responsionem tempore præteritæ quæstionem, tanquam superioris dicti agens per contritionem, et blandiendo dicit: « Deus meus sancte meus, non moriemur, » nihilominus tamen id ipsum, licet cum veneratione quadam, sciscitatus est. » Mundi sunt oculi tui, ut non videant malum. Quare non respicis super inique agentes, etc. Nunc vero dicit expectare se quid Dominus respondeat, ut quod dictum fuerat, omnibus dicatur. « Super custodiam meam stabo, » hoc est, in sublimitate et celsitudine prophetæ meæ, ut videam post eversionem templi et civitatis, ac populi captivitatem, quid sequatur.

« Et respondit mihi Dominus, et dixit: Scribe visum, et explana eum per tabulas, ut percurrat qui legerit eum, quia adhuc visus procul, et apparebit in finem, et non mentietur. » Secundum quod Dominus per Isaiam dixerat: « Adhuc te loquente, dicam ecce adsum, » nunc Dominus respondit, et præcipit prophetæ ut scribat visum, id est prophetiam, et explanet eum; id est diligenter et manifeste scribat in tabulis cordis, juxta Apostolum, qui loquitur ad Corinthios: « Epistola nostra vos estis scripta in

cordibus nostris. » Et hoc ideo, quia adhuc visio procul est, in tempore constituto, et cum finis rerum advenerit, probabitur vera fuisse visio. Manifeste autem prophetia hæc de adventu Christi est, et quæstio illa soluta est quam propheta fecerat, cur mali dominarentur, quia videlicet iniquitas tam diu regnatura esse in mundo, et spiritualis Nabuchodonosor homines quasi pisces capturus, donec ille per incarnationem veniat. « Si moram fecerit, exspecta illum, quia veniens veniet, et non tardabit » Si (inquit) pro ardore implendæ visionis moram tibi facere visus fuerit ille qui veniet, noli desperare, sed exspecta patienter, quia veniens veniet, et non tardabit. « Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso Justus autem in fide sua vivet. » Si quis incredulus est hujus promissionis, et fluctuat, dubitans venturum hoc quod videt morari, non erit recta anima ejus, sed infidelitatis fortitudine depravabitur. Alia translatio dicit: Non placebit animæ meæ, id est displicebit mihi. Si autem ille displicet, qui non credit, ergo justus qui crediderit meæ promissioni, vivet in fide sua.

« Et quomodo vinum decipit potantem, sic erit vir superbus, et non decorabitur, qui dilatavit quasi infernus animam suam, et ipse quasi mors non adimpletur. Et congregabit ad se omnes gentes, et coacervabit ad se omnes populos. Nunquid non omnes isti super eum parabolam sument, et loquelam ænigmatum ejus? Et dicetur, vae ei qui multiplicat non sua. » Hic jam manifeste Nabuchodonosor pronuntiatur interitus. Sicut (inquit) vinum potantem inebriat, ut neque pes, neque mens suam teneat officium, sic vir superbus, vel generaliter omnes, vel specialiter Nabuchodonosor non decorabitur, nec voluntatem suam perducet ad effectum. Quasi mors enim et inferus non satiatur occisis, et omnia rapiens, nullum suæ avaritiæ finem ponit. « Usquequo et aggravat contra se densum lutum? » Et specialiter contra Nabuchodonosor, et generaliter contra omnes avaros sermo dirigitur. Omnis avarus non sua multiplicat, quia divitiæ quas per fas et nefas coadunat, cum eo perseverare non possunt, sed ad alios possessores transeunt. Pulchre autem nimias divitias densum lutum appellavit, quia animæ sinceritatem confundunt, et gravissimo iniquitatis pondere mentem premunt.

« Nunquid non repente consurgent qui mordeant te, et suscitabuntur lacerantes te, et eris in rapinam eis? Quia tu spoliasti gentes multas, spoliabunt te omnes qui reliqui fuerint de populis, propter sanguinem hominis et iniquitatem terræ, civitatis et omnium habitantium in ea. » Medos et Persas insinuat, qui, contra Babyloniorum regnum consurgentes, primo momorderunt, detrahentes luxuriæ eorum, postea laceraverunt et discerpserunt, interfecto Balthasar et omnibus regni principibus dispersis. Tunc fuit eis in rapinam vastator totius orbis, et spoliatus est ab omnibus populis, qui ejus crudelitatem evadere potuerunt. Hoc autem veniet, ait, propter sanguinem

hominis, id est Judæ, et iniquitatem terræ, subaudis A terra gloria Domini replebitur. In quibusdam codicibus legitur negative. Non sunt hæc a Domino exercituum; et est sensus: Talis ædificatio, quæ fit in sanguinibus et iniquitate, non est a Domino.

« Væ qui congregat avaritiam malam domui suæ, ut sit in excelso nidus ejus, et liberari se putat de manu mali. » Adhuc contra impium regem loquitur, qui congregat avaritiam malam domui suæ, nec intelligit divitias ex malo quæsitæ, causam sibi esse ruinæ; simulque arguitur superbiæ, quod ad avium similitudinem in excelso posuerit nidum suum, arbitrans posse se liberari de manu mali, id est nunquam se venturum in hostium potestatem. Malam autem dicit avaritiam pecuniæ et divitiarum, quia B est et bona avaritia, id est cupiditas spiritualium divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, licet aut raro, aut nunquam nomen avaritiæ in bono positum legatur.

« Cogitasti confusionem domui tuæ. » Dum (inquit) ponis in excelso nidum tuum, nihil aliud egisti, nisi cogitasti confusionem tibi et posteris tuis, quia hæc sollicitudo finem habebit ignominiam. « Concidisti populos multos, et peccavit, anima tua. Quia lapis de pariete clamavit, et lignum quod inter juncturas ædificiorum est, respondebit. » In hoc (inquit) quod plurimos occidisti, in tuam ipsius animam desævisti, et in tantam crudelitatem exarsisti, ut lapides destructurum civitatum et ligna eversorum ac combustorum parietum, contra tuam crudelitatem clamerent. Lignum autem quod inter juncturas est, illud C historialiter designat lignum, quod ad continendos parietes, in medio structuræ poni solet. Notandum quod in LXX Interpretibus habetur, Scarabæus de ligno clamabit, muscam juxta litteram designans, quæ solet in juncturis parietum in hieme vel in tempestate latere; ut sit sensus: Etiam muscæ in foraminibus lignorum absconditæ, contra tuam superbiam et avaritiam clamabunt.

« Væ qui ædificat civitatem in sanguinibus, et præparat urbem in iniquitate. » Adhuc contra Nabuchodonosor sermo contexitur, eique dicitur: Væ quod ædicaverit Babylonem in sanguinibus et mortibus, et mœnia illius in iniquitate construxerit.

« Nunquid non hæc, » subaudis quæ dicuntur, « a D Domino sunt exercituum? » Non (inquit) attendatur persona loquentis, ne ex utilitate personæ putentur contemnenda esse quæ dicuntur. Domini enim sunt verba quæ a prophetis dicuntur. « Laborabunt enim populi in multo igni, et gentes in vacuum, et deficient. » Incensa Babylone, frustra laborabunt ut exstinguant ignem, et nitentur in nihilum. Deficient enim populi Chaldaici, et lassabuntur, nec poterunt semel accensum ignem exstinguere.

Quia replebitur terra ut cognoscat gloriam Domini, quasi aquæ operientes mare. » Cum Babylon fuerit eversa, manifesta fiet omnibus potentia Dei, et sicut aquæ fundum maris contégunt, sic universa

terra gloria Domini replebitur. In quibusdam codicibus legitur negative. Non sunt hæc a Domino exercituum; et est sensus: Talis ædificatio, quæ fit in sanguinibus et iniquitate, non est a Domino.

« Væ qui potum dat amico suo, mittens fel suum et inebrians, ut aspiciat nuditatem ejus. » Tradunt Hebræi hoc loco rem fabulosam magis quam veram: Sedecias (inquiunt) rex captus est a Nabuchodonosor in Reblatha, quæ est Antiochia, et erutis oculis ductus est in Babylonem: ubi cum quadam die convivium regifico luxu celebraret, jussit ibi Sedeciæ dari poculum, quo venter potantis solveretur in fluxum, sicque introductum, ante ora potantium compulsus, in ventris stercore fuisse pollutum; et hoc est quod dicitur: « Væ qui potum dat amico, » etc. quod videlicet rex potentissimus quondam, ad tantum dedecus sit adductus. Unde minatur ei Deus, quod ipse quoque bibiturus sit hujuscemodi potionem. Sed melius hoc non de cathartica potione, verum de malis quæ passurus erat Nabuchodonosor, intelligimus. Calix enim vel potio in Scripturis passionem vel afflictionem solet designare. Invehitur ergo propheta contra regem impium, quod oblitus suæ conditionis, et quasi ipse non esset homo, nec posset pati quæ aliis inferebat, inebriaret omnes homines felle et amaritudine malorum, ut eorum nuditatem (hoc est, ignominiam) aspiceret, ut ex illorum miseria suam exaggeraret potentiam. Est autem metaphora ebrii hominis, quod sicut ille nudatur, ejusque ignominia conspicitur, ita Nabuchodonosor inebriaverit omnes calice furoris, cunctosque spoliatos dimiserit, et quondam gloriosos ad ultimam redegerit servitutem. Hoc est enim « repletus est, » subaudis amicus.

« Ignominia pro gloria. Bibe tu quoque et consopire, circumdabit te calix dexteræ Domini, et vomitus ignominiae super gloriam tuam. » Quia (inquit) plurimos inebriasti, bibe tu quoque de calice Domini. Inebriaberis calice, id est suppliciiis dexteræ Domini, et omnia quæ absorbueras egeres, et de sublimi gloria ad extrema venies mala.

« Quia iniquitas Libani operiet te. » Libanus pro templo ponitur, quod de lignis Libani ædificatum est. Hinc alius propheta dicit: « Aperi, Libane, portas tuas. » Dicit ergo quod iniquitas Libani, id est eversio templi et vastatio sanctuarii, eum depopulabitur et vastabit. Servat autem metaphoram, quia Libanum pro templo dixerat, ponit animalia pro sacrificiis et hostiis, dicens: « Et vastitas animalium, » id est devastatio sacrificiorum quæ in templo offerebantur, « deterrebit eos, » id est Babylonios, quia injuria templi et sacrificiorum, quæ jam cessaverant offerri, deterruit eos et perdidit. « De sanguinibus hominum, » id est propter interfectionem hominum « et » propter « iniquitatem terræ » reprobationis « et civitatis » Hierusalem. « Et omnium habitantium in ea. » Juxta tropologiam increpabantur hæretici, quod omnes inebrient amaris et perversis dogmatibus, dantes amico, id est socio in fine, po-

tum non de fonte Siloa, id est missi, Christi videlicet, quem Deus Pater in mundum misit sed de rivo Ægypti tenebrarum et mœroris. Unde et ipse rivus recte Sior, id est turbidus et cœnosus vocatur. Dicitur ergo illis, quod ipsi quoque pro gloria replendi sint ignominia, cum eorum perversa doctrina fuerit revelata, et Ecclesiastica censura damnata. Operiet autem eos vastitas Libani. Libanus quippe græce thus dicitur. Thure vero munditia orationis exprimitur. Vastitas ergo Libani eos operiet, quia eorum oratio, quod est speciale Dei sacrificium, vertetur illis in damnationem, juxta quod Psalmista de Juda dixit : « Oratio ejus fiat in peccatum. »

« Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus, conflatile, et imaginem falsam, quia speravit in figmento fictor ejus, ut faceret simulacra muta? » Miratur propheta regis Nabuchodonosor stultitiam, qui jusserat fieri statuam auream habens fiduciam in simulacro quod finxerat, cum utique nihil ei prodesse posset. Inter sculptile et conflatile hoc distat, quia sculptile est ligni vel marmoris, conflatile vero metallorum, quæ possunt solvi igne et conflari, quod non solum de idololatriis, sed et de hæreticis accipi potest, quorum sculptilia sunt prava dogmata, quæ ipsi confingunt, et pro veritate venerantur et adorant falsitatem.

« Væ qui dicit ligno : Expergiscere ; Surge, lapidi tacenti. Nunquid ipse docere poterit? » Hoc generaliter adversus omnes dicitur qui idola venerantur. Væ enim æternum erit ei qui materiem ligni vel lapidis, sive cujuscunque metalli pro deo colit, et invocans dicit : « Expergiscere, » cum forma tantum sit inanimata. Nam eidos Græce vel idea, forma dicitur : inde diminutive idolum, formula vocatur. Nunquid ipse lapis quem invocas, docere te poterit et prædicere ventura? « Ecce iste coopertus est auro et argento. » Quasi ostendentis est : Ecce iste lapis quem adoras, o idololatra, coopertus est et oblitus auro. « Et omnis spiritus, » id est flatus vitalis, « non est in visceribus ejus, » id est idoli vel lapidis.

« Dominus autem, » quem veri adoratores adoramus, « in templo sancto suo. Sileat a facie ejus omnis terra. » Non in manufacto subaudis templo, sed vel in cœlis, vel in unoquoque sanctorum, juxta Apostolum dicentem : « An nescitis quoniam templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? » Sive « Dominus in templo sancto suo, » hoc est, Filius in Patre : vel « in templo suo, » in universitate mundi continens et regens omnia. « In ipso enim vivimus, movemur, et sumus. » Est ergo Deus in mundo, non loco inclusus, sed sua majestate illocaliter implens omnia, currens per omnia, circumplectens omnia.

« Oratio Habacuc prophetæ pro ignorantibus. » Quia supra temere causatus fuerat cum Domino, dicens : « Usquequo, Domine, clamabo et non exaudies, » et post pauca, « Quare non respicis supra iniqua agentes ; » audierat quoque Dominum respondentem, et didicerat Nabuchodonosor vel etiam diabolum ad hoc

positos, et forte fundatos, ut per eos judicentur et puniantur peccatores, nunc agit pœnitentiam, et plangit quod temere sit locutus, postulatque veniam ignorantiam, et hoc est quod scribitur in titulo, « Pro ignorantibus » Nam et David rogat Dominum, « Delicta juventutis meæ et ignorantias meas ne memineris. » Quidam putant hoc quod dicitur, « Pro ignorantibus, » hoc ostendere quod propheta oret Deum pro humanis erroribus et ignorantia, ut sublata erroris caligine, lux vera patescat.

CAPUT III.

« Domine, audivi auditionem tuam, et timui. » Auditionem dicit vocem quam intrinsecus in mente audiebat. Tale est illud Isaïæ : « Domine, quis credidit auditui nostro? » et alibi, « Dominus Deus aperuit mihi aurem. » « Domine, audivi auditionem tuam. » Audivi (inquit) aure mentis pœnas, quas Nabuchodonosor vel diabolo, ejusque membris præparasti, et quinquies væ illis æternum comminatus es. « Et timui, » secretissima judicia tua.

« Domine, opus tuum, » subaudis audivi ; id est mysterium incarnationis tuæ. Opus enim Dei est, ut beatus Augustinus dicit : Verbum caro factum. Quod etiam de resurrectione ejus potest accipi. Audivi (inquit) opus tuum, ut qui mori dignatus es pro nobis, resurgas a mortuis. « In medio annorum vivifica illud, » hoc est, in plenitudine temporis imple quod pollicitus es. Tu enim dixisti. Adhuc visus procul, et apparebit in finem. Ergo cum tempus illud quod constitutum est a te, venerit, vivifica illud opus tuum, ut non moriatur sermo tuus, sed opere impleatur. « In medio annorum notum facies. » Cum venerit tempus, et opera promissa compleveris, tunc monstrabis vera esse quæ pollicitus es. « Cum iratus fueris, misericordiam recordaberis, » non quod Deus more humano in ira obliviscatur, et post iram misericordiam recordetur, sed quod nobis in afflictione positus, videtur oblivisci, cum non cito laborantibus succurrit, sicut Psalmista in tribulatione dicit : « Usquequo, Domine, oblivisceris in finem? » Simulque consideranda est Dei clementia. Non dicit, Postquam pœnas irrogaveris, sed « Cum iratus fueris, misericordiam recordaberis. » Non enim semper percutit, qui irascitur, sed tantummodo comminatur. Tale est et illud Apostoli : « Revelatur ira Dei super omnem impietatem hominum. » Revelatur dixit, non infertur : sed revelatur ut terreat, et correctis parcat. Alia translatio dicit : In medio duorum animalium cognosceris. Quæ duo animalia, Filium Dei et Spiritum sanctum cognoscimus. Quæ etiam animalia putant esse duo cherubin, qui mutuo se respiciunt, et in medio sui habent oraculum sive propitiatorium. Quidam duo animalia putant esse duos latrones, in quorum medio crucifixus et agnitus est Dominus. Nonnulli duo animalia dicunt esse duo Testamenta, Vetus et Novum, quæ animata et visa sunt, et in quorum medio Christus agnoscitur. Plures Moysen et Eliam intelligunt, inter quos Dominus in monte transfiguratus apparuit.

« Deus ab austro veniet. » Sunt qui hoc quod dicitur. « Deus ab austro veniet, » Bethlehem velint intelligi, quæ in australi parte sita est, et in qua civitate natus est Christus. « Et sanctus de monte Pharan. » Pharan autem mons est vicinus monti Sinai, in quo lex data est. Inde dicitur venire Sanctus, quia per legem est cognitio Dei. Hoc juxta litteram. Vel « Deus ab austro veniet, » id est a meridie, ab illis videlicet qui sunt filii lucis et diei. A meridie ergo veniet Dominus, et expectandus est iis qui sunt in fervore dilectionis et fidei. Unde et in Canticis canticorum sponsa interrogat: Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie. « Et sanctus de monte Pharan. » Pharan interpretatur *os videntis*, et revera de ore, id est sermone eruditi viri et videntis, id est intelligentis, quique plenus luce scientiæ, venit notitia Dei. (*Diapsalma.*) « Operuit cælos gloria ejus. » In nativitate enim Domini gloria repletum et quasi opertum est cælum, angelis protestantibus, « Gloria in excelsis Deo. » « Et laudis ejus plena est terra, » quia pacem adventus ejus terris refudit, concinentibus angelis. « Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. » Notandum vero quia cum dicitur. « Operuit cælos gloria ejus, » ostenditur minus esse quod operitur, eo quod operit. Ergo major est gloria quam cæli qui operiuntur. Possimus quoque cælos intelligere sanctos, qui portant imaginem supercælestis, et enarrant gloriam Dei. Hos ergo cælos operit, hoc est, illustrat gloria et majestas Dei. Laudis ejus plena est terra, quia juxta vocem Psalmistæ: « Admirabile est nomen ejus in universa terra. »

« Splendor ejus ut lux erit » quia claritas miraculorum ejus manifesta luce radiavit. Nec nos moveat diversitas temporis; præterito enim tempore dicit: « Operuit cælos gloria ejus, præsentis, » « Laudis ejus plena est terra; » futuro vero, « Splendor ejus ut lux erit. » Divina quippe Scriptura nulla temporis lege stringitur, quæ supergreditur omne tempus. « Cornua in manibus ejus, » hoc est vexilla et tropæa crucis. Et notandum quod cum manu Domini in cornibus crucis affixæ sint, non dicit: Manus Domini in cornibus, sed « Cornua in manibus ejus. » Ipsam enim crucem, imo ipsam mortem in potestate habuit, sicut ipse dicit: « Potestatem habeo ponendi animam meam. »

« Ibi abscondita est fortitudo ejus. » Ibi, hoc est in cornibus, abscondita est fortitudo ejus, et potentia divinitatis ejus, quia cum esset in forma Dei æqualis Deo, exinanivit seipsum, formam servi accipiens, et humilians se Patri usque ad mortem, mortem autem crucis. In cruce ergo abscondita est fortitudo ejus, quando dicebat: « Tristis est anima mea usque ad mortem. » Possimus quoque per cornua regiam potestatem accipere. Mos enim Scripturarum est cornu pro fortitudine et potestate ponere, ut Psalmista: In te inimicos nostros ventilabimus cornu. Et mater sancti Samuelis: Dabit (inquit) imperium regi suo, et sublimabit cornu Christi sui.

A Cornua ergo in manibus erant, quia licet pateretur pro nobis, potestatem regiam non amisit, imo per crucem suam dilatavit imperium. « Ante faciem ejus ibit mors » Mors, diabolus auctor mortis, de quo Joannes: Et nomen illi mors. Ivit ergo mors ante pedes ejus quia mox eo baptizato in Jordane, occurrat illi, tentans illum post jejunium quadraginta dierum, antequam aut prædicaret aut miraculis se Deum proderet. Unde adhuc sequitur: « Egredietur diabolus ante pedes ejus, » quia exeunti de aquis obvius fuit. Alia translatio dicit: Egredietur Rescheph ante pedes ejus. Tradunt Hebræi Rescheph nomen esse dæmonis, qui principatum inter reliquos teneat, sicut et Beelzebub. Hunc dicunt in paradiso serpentem intrasse, et per eum primum hominem decepisse. Unde et ex maledictione, qua a Domino condemnatus est, nomen accepit. Rescheph enim interpretatur *replans ventre*. Dictum enim fuerat serpenti, imo diabolo qui erat in serpente: Suprapectus tuum gradieris. Egressus est ergo diabolus ante pedes Domini, quia mox ut baptizatus est, et ad descensum columbæ vox Patris super eum intonuit, commotus his diabolus, adfuit ut eum tentaret, volens probare utrum esset Dei Filius.

« Stetit, et mensus est terram. » Stare, divinitatis est, sicut transire humanitatis. Stans ergo Dominus mensus est terram, quia potentia divinitatis cuncta disponens, terram, id est corda terrenorum hominum mensus est, discernens et prævidens qui digni essent eligi, qui justo judicio reprobari. « Aspexit, et dissolvit gentes. » Aspectus Domini est vis diviniæ majestatis, qua cuncta prævidet, locis ac temporibus singula disponens. Aspexit ergo et dissolvit gentes, hoc est dissipavit ut non jam essent gentes, sed renati per fidem et baptismum efficerentur filii Dei. « Et contriti sunt montes sæculi. » Dissolutis gentibus sæculi, montes contriti sunt, id est omnis dæmonum fracta potestas, quos montes sæculi vocat ob tumorem elationis. Sive montes sæculi, principes et potentes hujus mundi dicit, qui contriti sunt a duritia superbiæ suæ, visa claritate miraculorum Christi. Montes autem sæculi dicit, quia sunt alii montes, qui non sunt sæculi, sancti videlicet apostoli et viri apostolici, de quibus Psalmista: « Levavi oculos meos in montes, etc. » Hi non sunt montes sæculi, sed montes Dei, montes incaseati, hoc est gratia spirituali repleti.

« Incurvati sunt colles mundi ab itineribus æternitatis ejus. » Qui sunt montes, ipsi sunt et colles, potentes videlicet, et eorum suppres, quorumque superbiam ante adventum Christi nemo poterat humiliare. Contriti vero et incurvati sunt ab itineribus æternitatis ejus, id est Dei, quia æternitas divinitatis ejus ad nos venire dignata est. Itinera autem ejus sunt, de cælo in uterum virginis, de utero in præsepe, de præsepi ad baptismum, de baptismo ad crucem, de cruce in sepulcrum, de sepulcro iterum in cælum. Possunt etiam et per montes fortiores dæmones intelligi, qui in hæreticis et

apostatis sunt, et elevant se contra scientiam Dei : A irascitur Dominus, et est in illis furor ejus. Mare colles vero, minoris potentiae dæmones, qui sunt in hominibus sæcularibus, de divitiis, fortitudine, formositate, nobilitate, cæterisque corporis bonis gloriantibus. Hi montes et colles in adventu Christi contriti et incurvati sunt, quia conversis talibus, et exemplum humilitatis Christi suscipientibus, confusi sunt dæmones, qui in eis erant, et contraria eorum fortitudo ad nihilum redacta est.

« Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ. » Æthiopes teterrimi sunt homines, qui feruntur draconum vesci carnibus, ideoque significant dæmones tetros malitia, quorum sunt potus dulcissimus, homines serpentium animum habentes, et ad nocendum semper parati. Æthiopum tabernacula sunt ipsi homines, qui laborando pro acquirendis divitiis, efficiuntur tabernacula eorum ; quod propheta uno verbo iniquitatis expressit sic : Omnis enim dives aut ipse iniquus est, aut hæres iniqui. Ait ergo propheta, Vidi, subaudis homines factos tentoria Æthiopiæ pro iniquitate. id est cupiditate, qua nunquam cessant congregare divitias ; quas cum adepti fuerint, tradunt se luxuriæ et voluptatibus, atque omni iniquitati, sicque efficiuntur hospitium dæmonum, qui debuerant esse templum Dei. « Turbabuntur pelles terræ Madian » Quod dixit supra tentoria, nunc dicit pelles ; et quod Æthiopes, hoc terram Madian. Madian enim regio est vicina Æthiopiæ. Interpretatur Madian *ex judicio*, subaudis in condemnationem. Turbabuntur ergo pelles terræ Madian, id est homines qui se fecerunt habitacula dæmonum, per injustitiam et iniquitatem divitias et sæculi dignitates requirendo. Turbabuntur enim, quia conscientia peccatorum territi, et metu æternarum pœnarum exagitati, semper erunt in formidine, et severos post mortem cruciatus quotidiano pavore superstites sustinebunt.

« Nunquid in fluminibus iratus es, Domine, aut in fluminibus furor tuus, vel in mari indignatio tua ? » Interrogat propheta Dominum, et quasi dubitans loquitur : O Domine, quando Jordanem fluvium retro converti fecisti, et quando mare divisisti, ut viam faceres populo tuo, nunquid in fluminibus iratus es, aut in mari fuit indignatio tua ? Non enim insensibilia elementa quidquam offenderant ut tuam mererentur indignationem. Sicut ergo tunc fecisti dimicans pro populo tuo, ita nunc ascendens equos tuos, et corripens arcum, salutem dabis populo tuo. Sciendum autem bona flumina esse et mala, mare quoque esse bonum et dulce, esse et pessimum et amarum. In bona significatione ponitur fluvius, cum dicit Psalmista : « Fluminis impetus lætificat civitatem Dei ; » in mala vero, ut apud Ezechielem Pharaon loquitur : « Mea sunt flumina, et ego feci illa » Mare quoque in bonam partem ponitur, ubi in psalmo dicitur : « Domini est terra et orbis terrarum. Ipse super maria fundavit eum. » Mala ergo flumina sunt dogmata hæreticorum, quæ velut flumina currunt spumanti eloquentia, et fluunt contra veritatem. His

irascitur Dominus, et est in illis furor ejus. Mare vero sunt animæ eorum qui circumferuntur omnivento doctrinæ, et semper in imo sunt. In talibus est indignatio Domini, quod faveant perversis doctoribus, nondum tamen exardescit in illis furor, sed expectantur ut resipiscant ab erroribus suis. « Qui ascendens super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio. » Equi Dei sunt sanctorum animæ, super quas ascendit Dominus ut eas possideat, et ab errorum deviis ad veritatis tramitem dirigat. Ex his equis erat ille qui dicebat : « Ut jumentum factus sum apud te. » His equis et curribus vallatur Eliseus propheta, quos etiam metuenti puero suo ostendit. Ait enim Scriptura libri Regum : « Quia aspexit, et ecce mons plenus equis igneis, et quadrigæ igneæ in circuitu Elisei. » Et hoc notandum quod in tantis millibus equorum et curruum, nullus ascensor eorum cernitur. Ille enim erat auriga et rector, cui Psalmista canit. « Qui sedes super cherubin, manifestare. » Super hujusmodi equos ascendit Deus, et quadrigæ ejus salvatio ; vel, ut alia translatio dicit. Equitatus tuus sanitas. Equitatus Dei justorum omnium est multitudo, totius humani generis salvatio, quia in sanctis equitans, totum lustravit et salvavit orbem.

« Suscitans suscitabis arcum tuum ; » id est, quod promisisti in Veteri Testamento, implebis in Novo. Nam per arcum, qui duobus cornibus tendit, duo Testamenta intelliguntur. Unde sequitur et ostendit quid sit arcus : « Juramenta tribubus quæ locutus es. » Suscitabis (inquit) arcum, impleta juramenta, quæ locutus es tribubus Israel de adventu Filii tui.

(*Diapsalma*). « Fluvios scindes terræ ; viderunt te et doluerunt montes » Fluvii terræ sunt corda terrenorum hominum, qui prædicantibus apostolis scissa sunt et aperta per pœnitentiam, ut semen verbi Dei reciperent. Nam et in passione Domini petreæ scissæ sunt, ut dura gentium corda signarentur esse scindenda per fidem. Viderunt hoc montes, id est contrariæ fortitudines, et doluerunt invidentes gentium salutem. Sive montes sunt excelsa regna terrarum, et sublimes sæculi potestates. Viderunt crescere et propagari fidem Christi, et doluerunt, atque gravissimam contra sanctos persecutionem excitaverunt. Unde sequitur : « gurges aquarum transiit. » Gurges aquarum valida tempestas persecutionis, transiit, id est conquievit, postquam montes, id est sæculi potestates Christum agnoverunt. Sive alio sensu : gurges aquarum, id est prædicatio apostolorum, transiit, nuntiata per omnes mundi terminos. « Dedit abyssus vocem suam : » id est, profunda apostolorum prædicatio per orbem insonuit. « Altitudo manus suas levabit ; » id est virtus divina miraculorum se operibus declaravit ; manus namque levare mira operari est. Aliter : « Dedit abyssus vocem suam ; » id est inferus a Christo superatus, triumphatorem mortis laudavit. « Altitudo manum suam levavit ; » id est celsitudo ange-

lica quasi quodam plausu manum tripudians. Christum laudavit.

« Sol et luna steterunt in habitaculo suo. » Juxta litteram, ut Isidorus dicit, post diem judicii non occidet sol et luna infra terras descendendo, sed semper super terras parebunt; sol quidem in oriente, luna in occidente omni mundo conspicua, nec sub terras descendent, ne inferis lumen suum ostendant. Altiore sensu: « sol et luna steterunt in habitaculo suo, » quia Christus qui verus est sol, resurgens a mortuis, habitaculum cœli conscendit; luna vero, id est Ecclesia, in fide quam percepit, devote et inconcusse permansit. Quod apertius alia translatio dicit: Elevatus sol in ortu suo, et luna stetit in ordine suo. « In luce sagittarum tuarum ibunt, in splendore fulgurantis hastæ tuæ. » Ordo verborum est: Sagittæ tuæ et hastæ tuæ in luce et in splendore fulgurantis ibunt. Sagittæ et hastæ Dei, apostoli sunt, quia sicut sagittæ et hastæ refulgent et vulnerant, sic apostoli refulgebant miraculis, vulnerabant prædicamentis, denuntiantes peccatoribus æterna supplicia. Aliter: « Sol et luna steterunt in habitaculo suo » O Deus! sol et luna, et omnis splendor signorum, quo prius illustrabas populum tuum, jam malorum pondere et quodam tenebrarum horrore cooperta erant; te autem apparente, steterunt in habitaculo suo, hoc est, receperunt splendorem et virtutem suam. Ibunt itaque haud dubium populi fideles in luce sagittarum tuarum, et in splendore fulgurantis hastæ tuæ; hoc est, ambulabunt per iter hujus vitæ in luce præceptorum tuo-

rum, quæ velut sagittæ aut hastæ vulnerant ad salutem, ad hoc terrent, ut emendent.

« In fremitu conculcabis terram. » In terribili prædicatione apostolorum conculcabis terram, id est, conteres corda terrenorum hominum. » Et in furore. » id est judicii comminatione.

« Obstupefacies gentes » regna terrena et omnem mundi potestatem mirari facies. Quia « egressus es, » O Deus Pater, « in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo, » id est cum Filio tuo, quem præ omnibus sanctis singularis gratiæ chrismate unxisti. Utenim Apostolus ait: « Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. » « Percussisti caput de domo impii. » Caput, principem hujus mundi: domum ipsius, mundum sive animam peccatoris, in qua velut in suo requiescit hospitio. Percutitur ergo caput de domo impii, ut illo percusso, fiat domus Dei et habitatio justitiæ. « Denudasti fundamentum usque ad collum. » Omnes astutias et secreta consilia illius impii manifestasti fidelibus usque ad collum, id est usque ad ipsum qui est caput et princeps nequitæ spiritualis, Antichristi videlicet; quia velut collum subjungitur capiti, ita ille suppar est malitiæ diaboli, et quasi administrator deceptionis. Hinc Apostolus: Ut non circumveniamur a Satana, non enim ignoramus cogitationes ejus

(Diapsalma.) Maledixisti sceptrisejus. » Sceptrum gestamen est regium, et ideo per sceptrum regia

potestas innuitur. Maledixit Deus sceptris ejus, id est impii, id est regno et potestati ejus. Impium autem, secundum superioris prophetiæ tractatum, id est, specialiter, juxta litteram, Nabuchodonosor, vel generaliter omnem populi Dei adversarium, seu ipsum diabolum possumus accipere. De quo adhuc sequitur: « Capiti bellatorum ejus, » subaudis maledixisti. Non solum (inquit) sceptris ejus, sed etiam ipsi capiti quod percusseras, maledixisti. Caput autem bellatorum diabolus, persecutorum Ecclesiæ, quales fuerunt Nero, Domitianus, cæterique qui publicam persecutionem Ecclesiæ indixerunt. « Venientibus, » id est qui veniebant, « ut turbo, » sicut tempestas cum terrore nimio, « ad dispergendum me, » id est unitatem sanctæ Ecclesiæ. « Exsultatio eorum, » id est persecutorum « sicut ejus qui devorat pauperem in abscondito. » Quemadmodum raptor exultat, cum pauperem nullo vidente et auxilium ferente spoliat, ita persecutores sanctorum gaudebant, tanquam Deo non vidente et nesciente quos affligerent. Potest hoc et de omni perverso dici, qui cum impune peccat exultat, putans Deum se posse latere, et quæ agit ignoraro.

« Viam fecisti in mari equis tuis. » Equi Dei sunt apostoli cæterique prædicatores, quibus Deus viam fecit in mari, hoc est in mundo, ut possent discurrere per orbem. Neque enim ipsi sua virtute ad tot et tantas sævas nationes potuissent prædicando venire, nisi ille fecisset veniam, diversitatem gentium sub uno Romanorum imperio conciliando. « In luto aquarum multarum; » id est in idololatria multarum gentium fecisti prædicatoribus tuis viam, ut eam spernerent et quasi lutum conculcandum annuntiarent.

« Audivi » non aure corporis, sed intellectu mentis. Et quæ audivit? Ea videlicet quæ a Patre dicta sunt Filio, de ejus nativitate et passione, qua mundum redempturus erat. « Et conturbatus est venter meus; » id est intellectus meus, cur videlicet ausus fuerim reprehendere judicia Dei, cum etiam ipse Dei Filius, qui peccatum non habuit, tanta et tam indigna ab indignis sustinuerit. « A voce, » subaudis hujus auditionis, « contremuerunt labia mea » ut ultra jam non auderem loqui aut conqueri, quare justis affligantur in mundo. « Ingrediatur putredo in ossibus meis, et subter me scateat. » Certus jam propheta quod idcirco sancti adversis exercantur in hac vita, ut ad veram requiem in alia perducantur, dicit libenter se velle pati omnia contraria; optat se tentari et affligi corporis infirmitate, sicut Job, dicens: « Ingrediatur putredo in ossibus meis, » ut non solum caro, sed etiam medullæ ossium computrescant. « Et subter me scateat, » hoc est, bulliat multitudine vermium. Per quod ostendit paratum se esse ad omnia gravissima et postrema supplicia sustinenda. Et hoc quare? « Ut requiescam in die tribulationis, » hoc est, in die judicii, quando erit talis tribulatio, qualis nunquam antea fuit. Et « ut ascendam ad populum accinctum nostrum. » Ordo

est, « ut ascendam ad populum accinctum nostrum, » id est expeditum et præparatum resistere spiritalibus hostibus.

« Ficus enim non florebit. » Ficus Judaicam plebem designat, ad quam venit Dominus, quærens in ea fructum justitiæ, et non reperit, statimque ei maledixit, dicens: « Nunquam ex te fructus oritur. » Prævidens ergo propheta Judæos in sua infidelitate permansuros, dolore plenus dicit: « Ficus non florebit, » id est Synagoga infidelium Judæorum, florem fidei et fructum boni operis non afferet. Et hoc non de omnibus, sed de illis dixit qui excæcati sunt, quorum maxima pars periit. Cum plenitudo gentium introierit, tunc florebit hæc ficus, et omnis Israel salvus fiet. « Et non erit germen in vineis. » Vineam plebem illam vocari, ex multis sanctæ Scripturæ locis discimus, e quibus unus est, « Vineam de Ægypto transtulisti. » Hæc vinea plantata in patriarchis, exulta nobiliter in prophetis, acceptissimum Deo fructum attulit, sed apparente Domino degeneravit: Et cum debuisset facere uvas, fecit labruscas: id est, cum debuisset credere in Christum, qui ei promissus et missus fuerat, econtra negavit eum, et ad mortem poposcit, dicens, « Non habemus regem nisi Cæsarem, » et « Crucifige, crucifige eum. » Hoc prævidens propheta sanctus deplorat, dicens: « Non erit germen in vineis; » hoc est, radix boni operis in Judæis. « Mentietur opus olivæ. » Olivam Synagogam designare, poterit agnoscere, qui legerit Paulum apostolum, disputantem de fractis olivæ ramis, et de oleastro in bonam olivam inserto. Hujus olivæ opus fuit unctio, quia in Veteri Testamento reges et propheta oleo visibili ungebantur. Hanc unctionem cessaturam in adventu Christi prænuntiat propheta, quomodo et Daniel dicit: « Cum venerit Sanctus sanctorum, cessabit unctio. » Vel ita: « Mentietur opus olivæ, » id est, mentietur plebs Judaica, quæ se promittebat impleturam omnia quæ Dominus præcipiebat, dicens: Omnia quæ præcipit Dominus Deus noster faciemus, et obedientes ei erimus. » Et arva non afferent cibum. » Hierusalem terrenam arborum, id est camporum, nomine designat. Quæ enim in montibus sita erat, et de qua dictum fuerat: « Fundamenta ejus in montibus sanctis, » postquam Dei Filium recipere noluit, humilis et campestris vocatur, de virtutum prolapsa culmine. Arva ergo non afferent cibos, quia plebs Judaica nullam jam frugem fidei vel bonæ reddit

operationis. « Abscidetur de ovili pecus; » id est de Hierusalem, in qua velut pecus in ovili habitabat; abscidetur promiscua plebis multitudo, deleta a Tito et Vespasiano ferro, fame et captivitate. « Et non erit armentum in præsepibus, » id est sacerdotes, scribæ et cæteri principes, qui velut tauri pingues, subjectis populis quasi gregibus præerant, et velut in plenis præsepibus deliciabantur. Non ergo erit armentum in præsepibus, quia subversa Hierusalem, omnis illa principum dignitas annullata est, et impletum quod Dominus dixerat: « Relinquetur vobis domus vestra deserta. »

« Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo. » Prædicta perditione plebis et principum et totius civitatis, loquitur propheta ex sua et apostolorum omniumque sanctorum persona: « Ego (inquit) in Domino gaudebo, » non in divitiis, non in gloria hujus mundi, « et exultabo in Deo Jesu salutari meo. » Jesus enim *salvator*, sive *salutaris* interpretatur, sed interpretis maluit ipsum Hebraicum verbum ponere, quia dulce et plenum gaudii nomen Jesus semper delectat audire.

« Deus Dominus fortitudo mea. » Omnis mea virtus, omnis justitia Christus est, qui est Deus meus. « Et ponet pedes meos quasi cervorum. » Cervorum natura est ut plana et humilia deserant, et montium ardua conscendant, serpentes etiam de cavernis flatu extractos occidunt. Sic et sancti terrena et infirma deserunt, ad cœlestia contendunt, et sua prædicatione a cordibus hominum serpentis antiqui malitiam depellunt. Dicit ergo propheta, Deus Dominus ponet pedes meos, id est actiones meas quasi cervorum, faciens me sue gratia caduca contemnere et æterna desiderare. « Et super excelsa mea deducet me victor in psalmis canentem. » Deducet me super excelsa mea, id est ad illam cœlestem patriam, quia mihi et omnibus sanctis ante sæcula præparata est. Ideo confidenter dico: « Super excelsa mea. » Ipse autem deducet, quia hoc non mea virtus, sed ejus est gratia. Deducet autem me canentem victori, id est Christo triumphatori mortis et diaboli. Deducet ergo me super excelsa, hoc est, ad beatam supernæ civitatis frequentiam, quæ ex angelis et sanctis hominibus constat, ut illis admixtus atque conjunctus, canam victori cum angelis, « Gloria in excelsis Deo. » Canam et in psalmis panegyricis, cum psalmigrapho David concinens: « Domine, in virtute tua lætabitur rex. »

IN SOPHONIAM PROPHETAM.

Sophonias propheta, qui nonus est in ordine duodecim prophetarum, interpretatur *specula*, sive *arcanum Domini*. Cernit captivitatem urbis Hierusalem, cujus jam instabat eversio regnante Josia rege justissimo, sub quo et iste prophetavit. Aliarum gentium vastationem prædicat, et diem judicii intonat.

CAPUT PRIMUM.

« Verbum Domini quod factum est ad Sophoniam filium Chusi, filii Godoliæ, filii Amariæ, filii Ezechiae, in diebus Josiæ filii Ammon regis Judæ. » Tradunt Hebræi, cujuscumque pater aut avus ponitur in titulo, ipsos quoque fuisse prophetas. Ergo hic Sophonias ab avis et atavis prophetali stirpe genera-

tus est. Sophonias enim habuit patrem Chusi, A avum Godoliam, proavum Amariam, atavum Ezechiam. Interpretatur Sophonias (ut dictum est) *specula* sive *arcanum*. Prophetæ enim speculatores erant, sicut ad Ezechielem dicitur: « Speculatorem dedi te domui Israel. » Arcana quoque Domini eis revelabantur, sicut in Amos dicitur: Non faciet Dominus verbum, nisi ante revelaverit servis suis prophetis. Hic ergo speculator filius erat Chusi, qui interpretatur *humilitas*, vel *Æthiops meus*. Habebat autem avum Godoliam, qui dicitur *magnitudo Domini*; proavum Amariam, qui *sermo Domini* interpretatur; atavum Ezechiam, qui *vertitur in fortitudinem Domini*. Itaque de fortitudine Domini nascitur sermo Domini, de sermone Domini magnitudo Domini, de magnitudine Domini B generatur *humilitas*, quia quo magis aliquis ad virtutis perfectionem conscenderit, eo amplius se humiliabit, dicens cum propheta: « Humiliatus sum usquequaque, Domine, » etc. Confitebitur quoque se Dei *Æthiopem*, quia Chusi *Æthiops meus* interpretatur, id est, agnoscat se peccatorem, et dicet cum Joanne apostolo: « Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, » etc. Hic talis et tantus, bene dicitur fuisse in diebus Josiæ regis sanctissimi, qui interpretatur *elevatio Domini*. Tempore ergo elevationis exstitit filius *humilitatis*, quia per *humilitatem* elevamur ad *cœlestem elevationem*.

« Congregans congregabo omnia a facie terræ. dicit Dominus, congregans hominem et pecus, congregans volatile cœli et pisces maris. » Diu expectaverat Dominus peccantem Judam sub malis regibus, et quasi aliquam poterant habere excusationem, et dicere: Volumus servire Domino, sed prohibemur a regibus nostris. Unde dedit eis justissimum regem Josiam, qui eos exemplis et monitis voluit reducere ad cultum Dei, sed illi nihilominus in idololatria permanserunt. Quapropter juste prophetatur de eis eversio Hierusalem, et captivitas populi, ac victoria Nabuchodonosor. « Congregans congregabo omnia. » Non (inquit) ultra ad pœnitentiam expectabo, sed omnia congregans consumam. Non homo, non pecus, non volatilia aut pisces remanebunt, iram meam etiam bruta sentient animalia; quia enim propter hominem creata sunt omnia, jure interfectis hominibus sequitur solitudo et raritas bestiarum. « Et ruinæ D impiorum erunt. » Ad primum quoque Domini adventum hæc ipsa prophetia referri potest, quando ex Judæis et gentibus per fidem congregati sunt, quidam velut homines ratione utentes, alii quasi pecus simplices et ineruditi, leves ut aves, curiosi veluti pisces, qui maris profunda rimantur. « Et ruinæ impiorum erunt. » Non tantum in ultimo judicio erunt ruinæ impiorum, cum audierint, « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, » sed et in primo jam adventu hoc factum est, quando venit Dominus in ruinam, ut ruerent qui male stabant, et qui vivebant peccato, morerentur et inciperent vivere justitiæ. Sive simpliciter in adventu Christi primo

fuerunt ruinæ impiorum negantium Christum et nolentium recipere fidem ejus. « Et disperdam homines a facie terræ, dicit Dominus, et extendam manum meam super Judam et super omnes habitatores Hierusalem. » Extensio manuum gestum percutientis ostendit. « Et disperdam de loco hoc reliquias Baal, » id est cultores ejus, qui pauci remanserant in Juda de cæde hostium. Ad tantam namque impietatem venerant, ut in templo Dei statuam Baal ponerent, quam imaginem Ezechiel vocat *idolum zeli*, et in eodem sanctuario Deum et idola venerarentur. « Et nomina ædituorum cum sacerdotibus. » Æditui sunt janitores, id est ædium custodes, ipsi sunt Hebraice *Nathinei*. Hic autem despective sacerdotes vocat *ædituos*, quos a fano, id est templo fanaticos dicimus. Et *ædituos* ergo et sacerdotes quondam Dei minatur se disperdere.

« Et eos qui adorant super tecta militiam cœli, et adorant et jurant in Domino, et jurant in Melchon. » Super tecta enim, id est in domatibus stantes, solem et lunam et cætera sidera adorabant, et pariter in nomine Domini, et in nomine Melcho, qui interpretatur *rex*, jurabant.

« Et qui avertuntur de post tergum Domini, et qui non quæsierunt Dominum, nec investigaverunt eum, » subaudis disperdam; illos videlicet, qui declinantes a cultura Domini, adorant militiam cœli, et jurant per nomina idolorum, et adorant Baal et idolum Sidoniorum. Tropologice Hierusalem Ecclesiam significat Domini, de qua in adventu suo disperdet omnem idololatriam et reliquias Baalim, quod interpretatur *in sublimioribus*, id est vanam gloriam et pompam falsæ admirationis; nec non etiam eos, qui jurant in Domino, et in Melcho, id est illos qui Deo et sæculo se putant posse servire, cum econtra Dominus: « Nemo potest duobus dominis servire. » Et quia vertuntur de post tergum Domini, id est qui ad mala opera declinantes, relinquunt iter quo Dominum sequi debuerunt. Potest etiam per tergum Domini, corporeus adventus ejus intelligi, quo visibilis fuit, sicut per ejus faciem divinitas quæ a nulla creatura, ut est, videri potest. Unde et ad Moysen dictum est: « Est locus apud me, et stabis supra petram. Cumque transierit gloria mea, tollam manum meam, et videbis posteriora mea. » De post tergum Domini recedunt, qui aut eum incarnatum non credunt, aut ejus præcepta contemnunt.

« Silete a facie Domini Dei, quia juxta est dies Domini. » Sileat, revereatur, intremiscat. Diem Domini, juxta litteram, intelligimus tempus captivitatis et ultionis in populum Judæorum. Vel spiritualiter diem extremi judicii, non est absurdum intelligere. « Quia præparavit Dominus hostiam, sanctificavit vocatos suos. » Hostiam præparatam, populum dicit, qui in tempore vindictæ velut hostia mactandus erat. « Sanctificavit vocatos suos, » quasi ad celebre convivium invitatos. Solebant enim epulum habentes sanctificari, id est ablui, et cultioribus

vestibus indui. Vocatos ergo Nabuchodonosor et Chaldæos debemus accipere, quos ipse vocabat ad puniendos peccatores; nam et per Jereniam servum suum dicit: « Vocavi (inquiens) Nabuchodonosor servum meum. » Quidam diem Domini, quando præparavit hostiam suam, de primo adventu ejus accipiunt, quando singularis hostia, id est verus agnus Christus immolatus est. Vocatos et sanctificatos, apostolos et eos qui per eos ad fidem venerunt, intelligunt.

« Et erit in die hostiæ Domini, visitabo super principes et super filios regis. » Dies hostiæ Domini, tempus est Judaicæ captivitatis, quando omnis populus erat immolandus ab hostibus; tunc visitavit Dominus super principes et super filios regis Josiæ, quod omnes vel captos constat fuisse, vel occisos. Sive generaliter filios regis, stirpem regiam dicit. « Et super omnes qui induti sunt veste peregrina, » id est exotica et pretiosa, sive super eos, qui pro Dei cultu idola venerabantur.

« Et visitabo super omnem qui arroganter ingreditur super limen in die illa; » id est, qui quondam fastu et dignitatis supercilio, gradus sive limen templi conscendunt. In Hebraica veritate habetur: « Qui transibunt limen; » quod faciunt cultores veste dæmonis, qui limen templi illius non calcant, sed pertransibunt. « Qui complent domum Domini Dei sui iniquitate et dolo; » id est divitiis iniquitate paratis. Tropologice hæretici peregrinis vestibus induuntur, qui relicta veste Christi, quam accepimus in baptismo, assumunt impietatem pro pietate, pro veritate mendacium. Ipsi quoque super limen arroganter ingrediuntur, quia sprete simplicitate fidei, Ecclesiam per erroris sui prædicationem iniquitate et dolo complent.

« Et erit in die illa, dicit Dominus, vox clamoris a porta piscium, et ululatus a secunda, et contritio magna a collibus. » Portam piscium eam portam secundum litteram dicit, quæ vicinior erat mari, et ducebat Diospolim et Joppen. Quodque sequitur, « Ululatus a secunda, » portam dicit secundi muri in eadem maris via. Secundam autem Hierusalem, etiam in libro Regum legimus: « Misit ad Oldam prophetem uxorem Sellum, qui habitabat in Hierusalem in secunda. » Contritionem a collibus, perturbationem designat de monte Sion, et excelsiore scilicet urbis parte, qua capta, facilior erat ad prona descensus. Tropologice per portam piscium, sensus oculorum exprimitur; per secundam, sensus aurium. Per hos quippe duos sensus, videlicet audiendi et videndi, maxime peccatores judicandi sunt, per quos peccati delectatio ad sensus reliquos emanat. Erit enim contritio magna a collibus, quia conteretur quidquid fuerat excelsum. Vox enim Domini super omnem superbum et arrogantem, et humiliabitur. Sunt quidam portas, baptismum intelligunt et pœnitentiam, et a prima porta vox clamoris illorum erit, qui non servaverunt quod in baptismo promiserunt. Ululatus a secunda, eorum qui non egerunt pœnitentiam de his quæ post baptismum commiserunt.

« Ululate, habitatores Pilæ. conticuit omnis populus Chanaan. » Pilam hoc loco vas debemus accipere, in quo frumenta pinsuntur, id est tunduntur, et est producta *pi* syllaba. Nam aliud est pila *pi* correpta, sphaera videlicet pilorum, qua pueri ludunt. Pilam ergo appellat Hierusalem, quasi enim vi et impetu frumenta feriente desuper pilo tunditur, ita de porta piscium et de secunda atque de collibus proruens, decurret Chaldæorum vel Romanorum exercitus, et comminuet omnia. Populum autem Chanaan, populum Judæorum appellat, quia impietates Chananæorum agebant: nam et Daniel impudicum senem semen Chanaan vocat. Venientibus itaque hostibus, conticescent nimio metu, et suorum scelerum conscientia exagitati, nec saltem Deum quem offenderunt, invocare audebunt. « Disperierunt omnes involuti argento » illi videlicet qui divitiis confidebant, et se quasi involutos et circumseptos nimis opibus æstimabant, et idcirco pauperes despiciebant. Et notandum quod non futuro tempore dixit: Conticescet Chanaan, aut disperibunt, sed de præterito, « conticuit » et « disperierunt; » quia quod certissime venturum erat, quasi jam venisse prævidebat. Non autem soli peribunt, qui in suis divitiis gloriantur, sed etiam qui inflantur de dignitatibus sæculi, tument vana nobilitate, pulchritudine vel robore corporis, cæterisque mundi vanitatibus extolluntur.

« Et erit in tempore illo scrutabor Hierusalem in lucernis, et visitabo super viros defixos in fæcibus suis. » Cum (inquit) Chaldæi vel Romani venerint ceperintque Hierusalem, tunc scrutabor cum lucerna omnia loca civitatis, in quibus abscondi poterunt, etiam cloacas et obscuras speluncas, ut nullus possit effugere. Hoc, qui subversionem a Romanis factam legerit, ita gestum inveniet. Visitabit etiam super viros defixos in fæcibus suis, hoc est, qui in corporibus confidunt. Despective enim fortitudinem corporis fæces vocat. Sive defixos in fæcibus vocat peccatores, qui consuetudine peccandi, defixi sunt in suis illecebris, nec ab eis pœnitendo ablui volunt. Hi tales, « qui dicunt in cordibus suis: Non faciet bene Dominus, et non faciet male, » id est, nec bonis bona retribuet, nec malis mala rependet. Tropologice autem in die illa, id est in consummatione mundi, scrutabitur Deus Hierusalem, id est Ecclesiam in lucerna, hoc est in judicio Christi, qui ex humanitate constat et divinitate, sicut lucerna ex testa et lumine, per quem Deus Pater omne faciet judicium; et visitabit super viros defixos in fæcibus suis, hoc est, ulciscetur in eis, quibus sua peccata placuerunt, cum defenderent mala sua, blasphemantes Deum, tanquam tales eos fecisset, et tollentes providentiam Dei, ut nec bene facere prodesset, nec obsesset male facere. In lucerna ergo Dominus Hierusalem scrutabitur id est proferet omnia abscondita in lucem. Neque tantum de operibus, sed etiam de otiosis sermonibus et de subtilissimis cogitationibus ratio fiet et vindicta.

« Et erit fortitudo eorum in direptionem, et domus eorum in desertum, et ædificabunt domos, et non habitabunt: et plantabunt vineas, et non bibent vinum earum. » Manifeste de Judæis dicitur, quorum fortitudo et omnis exercitus captivitatis tempore in direptionem data est, et domus destructæ, et agri et vineæ vastatæ. Nec prolongata est ultio, nec ultra exspectavit patientia Dei, sed velociter restituit eis quod merebantur. Sed et juxta tropologiam in die judicii omnis malorum fortitudo dabitur in direptionem. Qui ædificaverunt domos non super petram, sed super arenam, nec plantaverunt vineam electam, sed vineam Sodomorum et Gomorrhæ. Talis ergo plantatio peribit.

« Juxta est dies Domini magnus, juxta et velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis et angustiae, dies calamitatis et miseriæ. » Juxta litteram omnia hæc vel de Babylonica, vel de Romana captivitate dicuntur. Tunc enim experti sunt diem amaram, qui Deum ad amaritudinem provocaverant. Tribulati sunt ibi fortes et potentes, fuit dies illa dies iræ, quia sæpe quidem antea sustinuerant iram Dei, sed non in consummatione. Hæc autem ira finis eorum fuit, quia perdidit locum, regnum, et gentem, et in omnes mundi terminos dispersi sunt. Possunt hæc tropologice referri ad consummationem sæculi, quando erit vox amara, quæ dirigetur ad eos qui in sinistris erunt. « Ite in ignem æternum. » etc. Tribulabitur ibi fortis, quia etiam sancti pavore solventur, et virtutes cælorum movebuntur. Erit quoque dies iræ, tribulationis et angustiae, quando plangent omnes gentes, et nullus erit effugii locus, nullus alteri auxiliabitur. Erit « dies tenebrarum et caliginis, dies nebulae et turbis, » quod necesse est ut eos persequantur tenebræ, qui dum male agerent, odio habebant lucem.

Erit « dies tubæ et clangoris, » quod (ut Apostolus ait) fiet judicium in momento, in ictu oculi, in novissima tuba. » Hæc autem omnia erunt « super civitates munitas, » id est super omnem mundi confidentiam et præsumptionem. « Et super angelos excelsos, » opera videlicet perversa, et rectam Domini viam declinantia.

« Et tribulabo homines, et ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt, et effundetur sanguis eorum sicut humus, et corpus, sicut stercora, sed et argentum eorum et aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ furoris Domini. In igne zeli ejus devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram. » Manifestum est quod idcirco hæc omnia Hierusalem sustinuerit, quia peccaverunt Domino Christo, tradendo eum morti. Tunc ambulaverunt, ut cæci, ignorantes quid agerent; et quia fuderant sanguinem prophetarum, et sanguinem ejus qui est Dominus prophetarum, idcirco effusus est sanguis eorum sicut humus, et corpora eorum jacuerunt insepulta velut stercora. Divitiæ quoque eorum ini-

PATROL. CXVII.

quitate et nimia sollicitudine quæsitæ, non poterunt liberare dominos et possessores suos, quia ignis iræ Domini devorabit eos et omnem terram regni illorum. Faciet autem Dominus consummationem cum festinatione. Nam quadragesimo secundo anno post passionem Domini possessa est Hierusalem a Romanis, et consummatio facta est cum festinatione. Sed et in mundi fine tribulabuntur impii homines, id est carnales et qui secundum hominem vixerunt, et ambulabunt ut cæci, quia verum lumen perdidit. Quod vero sequitur: « Effundetur sanguis eorum sicut humus. » in die judicii non poterit effundi sanguis, cum jam erunt immortalia corpora. Ergo nomine sanguinis illud debemus accipere, quo vegetatur et vivit anima, fidem videlicet, spem, et charitatem, cæterasque virtutes, in quibus est vita animæ. Qui ergo hunc animæ sanguinem fuderit, id est qui hominem malo exemplo vel perversa doctrina necaverit fundetur. in die judicii sanguis ejus, id est si quid vitale in bonis operibus videbatur habere, cogetur amittere.

CAPUT II.

« Convenite, congregamini, gens non amabilis. » Post prædicta mala quæ passuri erant provocat propheta populum ad pœnitentiam. Convenite, congregamini in unionem charitatis, qui eratis dispersi peccatis « Gens non amabilis, » id est indigna amore Dei.

« Priusquam pariat visio quasi pulverem transuentem diem, antequam veniat super vos ira furoris Domini, » id est antequam impleantur quæ prædicta sunt, quæ ita facile venient, nisi pœnitendo præveneritis, sicut levissime rapitur pulvis a vento. In quo considerandum quanta sit Dei clementia. Provocat ad misericordiam, ne faciat quod minatus est. Tropologice generalis est ad omnes exhortatio, ut congregentur in societatem Ecclesiæ, et præveniant iram Dei per pœnitentiam, ne eos dies judicii imparatos inveniat.

« Quærite Dominum, omnes mansueti terræ, qui judicium ejus estis operati. » Vox prophetæ ad sanctos dirigitur: O sancti et electi, qui præcepta Domini adimpletis, et in terra positi audistis vocem dicentis: « Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram, » et imitati estis ejus mansuetudinem, et justitiam operati estis, quærite Dominum amando et colendo illum. Et quasi interrogaretur, quis est iste Dominus, respondetur:

« Quærite justum, quærite mansuetum, si quomodo abscondamini in die furoris Domini, » id est Christum, cui omne judicium dedit Pater. Jubetur ergo mansuetis ut quærant mansuetum, ut quod minus est in illis, ab illo qui est virtutum omnium finis, perficiatur. Sed et hoc dicendum, quod justis et mansuetis loquens, quasi dubitative dicit: Si forte abscondamini in die furoris Domini, quid fiet de peccatoribus?

« Quia Gaza destructa erit, et Ascalon in deser-

tum. Azotum in meridie ejicient, et Acaron eradicabitur. » Tanta, inquit, erit fortitudo Chaldaici exercitus, ut etiam potentissimas urbes Philistinorum, quæ nobis semper æquo certamine restiterunt, eadem captivitas apprehendat. Mystice Gaza, quæ interpretatur fortitudo ejus, eos designat qui in robore corporis confidunt, et in sæculari potentia. Hi ergo destruentur et ad nihilum redigentur. Ascalon interpretatur ponderata, vel ignis homicida, peccatores insinuat, qui juxta mensuram criminum judicabuntur, et eadem mensura qua mensi sunt remetietur eis, et qui arserunt desiderio effundendi sanguinis, et studio scandalizandi et necandi animas. Hi in desertum deducuntur, ignibus gehennæ traditi. Azotus, quæ interpretatur ignis generationis, eos designat qui libero in his incendio ardent. Hos ergo in meridie, id est aperta et clara luce ejicient in tenebras exteriores, quando sancti plenam recipient charitatem. Acaron, quæ dicitur sterilitas vel eradicatio, eos typice designat qui nullos boni operis fructus habentes, et multos perversa doctrina avellunt ab amore Dei. Hi quoque eradicantur de terra viventium.

« Væ qui habitatis funiculum maris, gens perditorum » Quatuor magnis urbibus Palæstinæ nominatis, nunc ad totam provinciam propheticus sermo dirigitur, et prædicatur quod et ipsi qui juxta mare habitabant vastandi sint. Quid verosequitur, « Verbum Domini super vos, Chanaan, terra Philistinorum, et disperdam te ita, ut non sit inhabitator, » ostendit Philisthæos Chananæos esse, minaturque eis propheta quod ad tantam venturi sint vastitatem, ut urbes munitissimæ in ovilia pastorum vertantur:

« Et erit funiculus maris requies pastorum et caulæ pecorum, et erit funiculus ejus qui remanserint de domo Juda, » id est Chanaan vel Philisthiim « Ibi pascentur in domibus Ascalonis, ad vesperam requiescent. » Cumque filii Juda reversi fuerint de captivitate sub Zorobabel et Jesu et Nehemia, omnis terra Philistinorum, qui in captivitate tenebantur, erit eorum possessio, et sic erit deserta, ut pastores de reliquiis Judæorum in Ascalone nobilissima quondam urbe greges suos post meridiem faciant accumbere. Hoc autem fiet, « quia visitabit eos Dominus Deus eorum, et avertet captivitatem eorum. » Hoc juxta historiam: spirituali vero sensu, civitates Philistinorum quarum prænuntiatur interitus, superbiam gentilium designant, juxta præpositam nominum interpretationem. Hi sunt habitantes in funiculo maris, quia diversis fluctibus errorum tunduntur. Destructa ergo eorum superbia, domus Juda hoc est vera Ecclesiæ confessio in eorum loca incipit habitare, dum pro impietate succedit pietas, injustitiam extrudit justitia, superbiam humilitas sibi substernit.

« Audivi opprobrium Moab et blasphemias filiorum Amen, quæ exprobraverunt populo meo. » Prædicta clade Palæstinorum, et exterminio civitatum illius terræ, nunc contra Moab et filios Amon pro-

pheta convertitur, et eis prænuntiat mala ventura eo quod Babylois auxilium præbuerint contra populum Dei, et cum eis civitatem templumque subruerint, et insultantes captis Judæis Deum blasphemaverunt. Audivi opprobrium Moab. Hæc civitas est Arabiæ, et nunc Areopolis, id est Martis civitas dicitur. Et blasphemias filiorum Amon, quæ et ipsa civitas Arabiæ, nunc Philadelphia vocatur. Uno autem nomine et regio et civitas nuncupatur. « Et magnificati sunt super terminos eorum » qui, ejectionis illis, dilataverunt in terra eorum fines suos.

« Propterea vivo ego, dicit Dominus exercituum Deus Israel, quia Moab ut Sodoma erit, et filii Amon quasi Gomorrha. » Hoc quomodo juxta litteram factum sit, exponi non potest. Neque enim hæc urbes sunt subversæ sicut Sodoma et Gomorrha, neque terra eorum sulphuris nubibus exusta, et in cineres favillasque conversa est, sed adhuc urbes inhabitantur, licet permutatis vocabulis, et regio excolitur. Ergo ad spirituales sensum confugiendum est. Moab et Amon filii fuerunt Lot, de incestis nuptiis generati. Lot interpretatur declinans, Moab ex patre, Amon populus meus. Per hos ergo designantur hæretici, et omnes gravi dogmatis repertores, qui declinantes a vero Patre Deo, facti sunt filii diaboli, et audiunt a Domino: « Vos ex patre diabolo estis, » et nec jam populus sunt Dei, nati in tenebrosa spelunca. Hi ergo insultant simplicitati Ecclesiæ, et magnificant se super terminos ejus, facientes contra hoc quod Salomon dicit: « Ne transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui. » His ergo sub quadam contestatione minatur, quod sicut illæ civitates subversæ sunt corporaliter, sic isti sunt subvertendi æterna damnatione, et ignis, sulphur, ac spiritus procellarum, sit pars calicis eorum. Siccitas spinarum et acervi salis, et desertum usque in æternum. » Recte hæretici siccitas spinarum vocantur, quia velut spinæ lacerant semper et discindunt unitatem Ecclesiæ, arescentes per impietatem suam, et ad nihil aliud apti quam ut in ignem mittantur æternum. Ipsi quoque sunt acervi salis, quia velut sal infatuatum projiciuntur de Ecclesia, et ab omnibus conculcantur. Hos ergo « reliquiæ populi mei diripient illos, et residui gentis meæ possidebunt eos, hoc eis eveniet pro superbia sua, quia blasphemaverunt et magnificati sunt super populum Domini exercituum. Horribilis Dominus super eos et attenuabit omnes deos terræ, et adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulæ, gentium. » Hoc est doctores et prædicatores veritatis, qui et falsam hæreticorum scientiam destruunt, et impia dogmata diripiunt.

« Sed et vos Æthiopes interfecti gladio meo eritis, et extendet manum suam super aquilonem, et perdet Assur: et ponet speciosam in solitudinem et in invium, et quasi desertum, et accubabunt in medio ejus greges, omnes bestiæ gentium, et onocrotalus et ericius in liminibus ejus morabuntur. » Hæc omnia quæ de Philisthiim et Moab et filiis Amon dicuntur,

Judæi ad Christi sui adventum referunt, quem putant A venturum in sæculi consummatione, et rursus ex-structurum Hierusalem, et liberaturum Judæos de potestate omnium gentium, eumque adorandum ab omnibus, juxta quod supra dictum: « Et adorabunt. eum viri de loco suo, et omnes insulæ gentium. » Nec solum supra dictas gentes vicinas Judæis, sed etiam *Æthiopes* et *Assyrios* superandos ab illo, ipsam *Ninivem* in solitudinem redigendam, ita ut fiat habitatio bestiarum. Hoc est enim quod dicitur. *Speciosa* redigetur in solitudinem, quia *Ninivem* *Babylonem* intelligit, maxime propter similitudinem monstrorum *onocrotali* et *ericii*, quæ *Isaias* propheta in *Babylonia* fuisse describit post ejus vastationem. Sciendum vero *onocrotalorum* duo esse genera, unum *aquatile*, aliud *solitudinis*. Dicitur autem *onocrotalus*, B quia *crotalon* Græci *cymbalum* vocant, et hæc avis, quia voce caret, rostrum in modum *cymbalorum* percutiens, vocis similitudinem reddit. Et quod dicitur, « vox cantantis in fenestra, corvus in superliminari » vel *dæmones* volunt intelligi, vel *variarum* voces *volucrum*, quæ solent in desertis urbibus morari, sicut *ululæ*, *bubones*, et *stryges*, cæteraque perplura, quæ omnia indicia sunt solitudinis.

« Quoniam attenuabo robur ejus, » id est *Ninive* vel *Babylonis* imminuam fortitudinem. « Hæc est civitas gloriosa. » Vox prophetæ quasi insultantis ei post ruinam, et dicentis: « Hæc est civitas gloriosa, » « habitans in confidentia, quæ dicebat in corde suo: Ego sum, et extra me non est alia amplius. » Quod C non solum ore locuta est, verum et in corde sic esse putavit. « Quomodo facta est in desertum cubile bestię? Omnis qui transit per eam sibilabit, et movebit manum suam. » Quod ergo in deserta civitate monstruosæ bestię dicuntur habitasse, aut ita fuit juxta litteram, aut sub figura bestiarum mutari varietates nationum indicatur. Tropologice *Æthiopes* sunt infideles, qui nondum horrorem veteris hominis tanquam nigredinem deposuerunt. Comminatur ergo his qui nolunt ad meliora converti, et abluere nigredinem peccatorum, quod ejus gladio interficiendi sint, gladio videlicet verbi Dei acutissimo, ut agentes penitentiam sicut *Ninivitæ*, moriatur in eis peccatum, et vivat justitia. Et hoc quidem ipse Dominus minatus est, nunc vero propheta loquitur de Deo per tertiam personam « Et extendet manum suam D super aquilonem, et perdet *Assur*. » *Aquilo* ventus est frigidissimus, qui et dexter vocatur. Significat autem *diabolum*, qui in eorum cordibus requiescit in quibus refrixit *charitas*, quem et sponsa vult ab *Ecclesiæ* horto recedere, dicens: « Surge, *aquilo*, et veni, *Auster*. » Dexter autem ab illis vocatur, qui ejus frigore delectantur, cæterum opere sinister est. Postquam vero extenderit manum suam super aquilonem, perdet *Assur*, qui dirigens, vel magis coarguens interpretatur, eundem designans *diabolum*, qui omnes sequaces suos ad mortem dirigit, quique illos quibus peccata suggerit, postea coarguit, et ab eis penas exigit. Hunc ergo Dominus *Jesus* interfi-

ciet spiritu oris sui. Tunc speciosa *Ninive*, id est mundus cum principe suo peribit, ita ut nullus ejus misereatur. Nec abhorret si speciosam dicamus *Ecclesiam*, quæ in fine mundi sub *Antichristi* persecutione, cum abundaverit iniquitas, et refrixerit *charitas*. ponetur in solitudinem, paucissimis remanentibus, qui se vere et non simulate fateantur esse *Christianos*. Et tradetur bestiis, et implebitur monstris vitiorum. *Onocrotalus* enim, qui amat solitudinem, eos designat, qui se ab *Ecclesia* scindunt, et sua illi conventicula præferunt, et stridorem sive fragorem falsorum dogmatum magis quam vocem edunt. Septuaginta pro *onocrotalo* « *chamæleonem* » posuerunt, quod est animal diversos mutans per momenta colores, eos designans qui per diversa vitia, nunc libidine, nunc avaritia, nunc crudelitate, modo tristitia, modo inutili exultatione mutantur. *Ericius* vero spinosum animal et timidum, et in sphaeram se colligans ne deprehendi possit, eos innuit qui obsessi sunt sensibus peccatorum, et ipsa peccata defendunt, nec uni quidem sua scelera confiteri volunt. *Corvus* immunda avis et lanians, designat eos qui cum sint immundi vitiis, aliis detrahunt, et loquuntur pacem cum proximo, mala autem sunt in cordibus eorum.

CAPUT III.

« *Væ*, provocatrix et redempta civitas, columba non audivit vocem, et non suscepit disciplinam. In Domino non est confisa, ad Deum suum non appropiavit. » Post prædictam diversarum gentium captivitatem, revertitur propheta ad *Judæos*, et omnis ejus sermo contra *Hierusalem* est. *Væ* (inquit), o civitas, quondam columba, per legem ad servandam innocentiam generata, sæpe peccans, captivata et rursus redempta. *Væ*, civitas provocatrix, id est ad amaritudinem suis sceleribus perducens Deum, sive provocatrix, quia post acceptam pietatis notitiam ad impietatem conversa est. Provocare enim Deum est sciendo peccare, Non audivit præceptum Domini, et correpta noluit recipere disciplinam, neque, cum malis premeretur, confisa est in Domino. Et cum Dominus dicat: « Ego sum Deus appropinquans, et non Deus de longe, » ipsa tamen noluit ei appropinquare.

« Principes ejus, in medio ejus quasi leones rugientes. » Describit propheta quales principes et judices sive sacerdotes habuerint. Principes (inquit) ejus quasi leones semper versabantur in prædam, et pronerant ad effundendum sanguinem subjectorum. « Judices ejus lupi vespere, non relinquebant in mane, » non dimittentes aliis quod rapere possint.

Prophetæ ejus vesani, id est insanientes. « Viri infideles, » quia loquebantur quasi ex ore Domini, sed omnia fatua et falsa proferebant: « sacerdotes ejus polluerunt sanctum, injuste egerunt contra legem » committentes sacrilegium in loco sanctuarii, dicentes secundum legem facere, cum omnia egerent contra legem. Quia ergo illi egerunt injuste.

« Dominus justus in medio ejus, non faciet iniquitatem, » sed restituet illi quod meretur. « Mane, mane », id est manifeste, « judicium suum dabit in lucem, et non abscondetur. Nescivit autem iniquus confusionem. » Et hæc fecit ut correpta civitas converteretur ad melius, sed Israel nescivit confusionem.

« Disperdidi gentes, et dissipati sunt anguli earum. Desertas feci vias eorum, dum non est qui transeat. Desolatæ sunt civitates eorum, non remanente viro, neque ullo habitatore. Dixi : Attamen timebis me, suscipies disciplinam, et non peribit habitaculum ejus, propter omnia in quibus visitavi eam. Veruntamen diluculo surgentes, corruerunt omnes cogitationes suas. » Quia (inquit) per plagas non potui illos corrigere volui saltem ut per beneficia converterentur, et agerent pœnitentiam. Disperdidi ergo gentes tibi, o Juda, contrarias, desolavi civitates propter te, et vias earum feci invias, ut nullus per eas transiret. Et post hæc misi prophetas qui monerent, et ad pœnitentiam te provocarent. Feci hæc omnia ut timeres me et susciperes disciplinam. Quod si fecisses, non periret habitaculum tuum, id est templum propter scelera quæ gesseras. Hæc Domino faciente, illi quasi de industria et ex contentione mane surrexerunt, ut impleverint cogitationes suas, qui festinare debuerant ut redirent ad Deum, e contra festinaverunt ut malum quod mente conceperant, opere agerent. Possunt hæc tropologicè referri ad Ecclesiam, quæ recte vocatur columba, quia simplices et sine malitia habet fideles. Sed quia intra eam sunt, qui confitentur nosse se Deum, factis autem negant, quales sunt hæretici et mali Christiani, ideo dicitur : « Hæc non audivit vocem Domini » Cujus mali principes et iudices, hoc est doctores et magistri, assimilantur leonibus et lupis vespertinis. Horum vias, id est pravas actiones dissipat Dominus, et urbes, id est confidentiam quam in pravis dogmatibus habent, destruet. Dabit etiam judicium suum in lucem, finita nocte hujus sæculi. Et non abscondetur cum exigere cœperit a servis commissam pecuniam, et tunc dissipabuntur anguli eorum, id est pravæ voluptates, a recto itinere declinantes. Sed licet hæc faciant, tamen non recedit Dominus ab ea, sed admonet ut timeant eum et suscipiant disciplinam. Verum quia justus est, non par-

cit peccantibus, sed restituit quod merentur.

« Quapropter exspecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum, quia judicium meum ut congregem gentes, et colligam regna. » Judæi et nostri judaizantes ad tempora Antichristi hoc referunt. Putant enim ab illo coadunanda esse omnia mundi regna, sed uno ejus imperio, et tunc una, id est Hebræa lingua omnes homines locuturos, sicut ante diluvium fuit. Nos vero, beatum Hieronymum sequentes, ad tempora ista referamus Ecclesiæ. « Exspecta me (inquit) in die resurrectionis meæ, » id est præpara te ad tempus resurrectionis meæ. Cum enim post peccata et vitia, quæ sunt mors ani-

mæ, ad bonam vitam præparamur, resurgit in nobis Christus. Quia enim ipse caput, et omnes electi membra ejus sunt, recte et commori et conresurgere dicitur membris suis, sicut et consedere ei in throno ejus, juxta quod in Apocalypsi promisit : « Qui vicerit, faciam illum sedere in throno meo. » Et Apostolus : « Convivificavit et consedere nos fecit in cœlestibus. » Potest et sic accipi. « Exspecta me in die resurrectionis meæ, » hoc est, in tempore novissimi judicii, quando omnes resurgent, et ego cum membris meis resurgentibus resurgam, et tunc congregabuntur gentes, et colligentur regna, id est potestates sæculi, vel magistri perversorum dogmatum.

« Et effundam super eas indignationem meam, et omnem iram furoris mei. » Super eos qui minus peccaverunt, effunditur indignatio Domini, qui designantur per gentes. Qui vero potentes sunt in malo et hæresiarchæ, super eos effunditur omnis ira furoris Domini. « In igne enim zeli mei devorabitur omnis terra, » id est quidquid terrenum est, et ad carnis opera pertinet. Ergo quod superius minatus est, non est crudelitatis, sed misericordiæ, cum ad hoc indignatio et furor effunditur, ut terra, id est peccatorum rubigo exuratur.

« Quia tunc reddam populis labium electum, ut vocent omnes in nomine Domini, et serviant ei humero uno. » Tum, inquit, id est cum deposuerint errores suos, reddam illis labium electum, id est antiquum confessionis meæ eloquium. Hoc autem erit, cum secundum Apostolum in nomine Jesu omne genu flectetur cœlestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus est in gloria Dei Patris : hoc est enim : « Serviant ei humero uno, » id est pari devotione jugum dominationis ejus suave, et onus ejus leve suscipientes.

« Ultra flumina Æthiopiæ inde supplices mei, filii dispersorum meorum deferent munus mihi. » Ordo verborum est : O filia dispersorum meorum, ultra flumina Æthiopiæ deferent munus. Filiam dispersorum vocat Synagogam, quondam filiam, quam jam pene in toto orbe disperserat. Est autem sensus : O Israel, o Synagoga quondam filia, nunc dispersa et captivata, licet æmulatione crucieris, et inideas salutem gentium, tamen te nolente de Æthiopia (hoc est, de gentilitate peccatis nigra et infidelitate tenebrosa) deferent mihi munera. Et nunc regina Saba, id est gentium Ecclesia, veniet audire sapientiam veri Salomonis. Hinc et Psalmista : « Æthiopia præveniet manus ejus Deo. » Flumina Æthiopiæ juxta litteram Nilum dicit, qui in septem flumina deducitur. Spiritualiter flumina Æthiopiæ populi sunt gentium, qui Domino victimas gratiarum et sacrificia fidei ac devoti pectoris detulerunt.

« In die », inquit, « illa, » id est in tempore, cum gentium crediderit multitudo, « non confunderis » tu, o filia dispersorum meorum. « Super cunctis adinventionibus tuis, quibus prævaricata es in me, » eligendo Barabbam, et Dei Filium crucifigendo :

« Quia tunc auferam de medio tui magniloquos superbiæ tuæ, » id est Phariseos et scribas, sive sacerdotes, magna contra Dominum loquentes. « Et non adjicies exaltari amplius in monte sancto meo, » id est in Ecclesia fidelium, jactando te de generis nobilitate et electione patrum. Hoc autem factum est quando post resurrectionem Domini prædicantibus apostolis una die crediderunt tria millia, alia die quinque millia, et deinceps multa millia, multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei.

« Et derelinquam in medio tui populum pauperem et egenum, et sperabunt in nomine Domini reliquiæ Israel. » Cum abstulerit Dominus magniloquos superbiæ de manu populi sui, derelinquentur pauperes et egeni, apostoli videlicet illitterati homines, et nullis mundi opibus fulti, et ipsi sperabunt in nomine Domini. Ipsi enim sunt reliquiæ Israel, de quibus Isaias : « Reliquiæ salvæ sient : » Hæ reliquiæ « non facient iniquitatem, nec loquentur » contra Dominum « mendacium, et non invenietur in ore eorum lingua dolosa, » ut aliud verbis promant, aliud corde machinentur : « quoniam ipsi pascentur » divini verbi pabulo, et poterunt dicere cum Psalmista : « Dominus pascit me, et nihil mihi deerit. » « Et accubabunt » secure, requiescent in pascuis Ecclesiæ : « et non erit quæ exterreat » : fide credentium superante omnem persecutorum sævitiam. Possunt hæc et ad secundum referri Domini adventum, cum jam evacuaverit omnem principatum et potestatem, et cum novissime destructa fuerit inimica mors, quando electi liberi ab omni corruptione et metu mortis, accubabunt securi in pascuis beatæ visionis Dei.

« Lauda, filia Sion, jubila » tu, « Israel. Lætare et exulta in omni corde, filia Hierusalem : » Filia Sion, sancta est electorum Ecclesia, quæ in specula, hoc est, in contemplatione Domini consistit. Hanc alloquitur Spiritus sanctus, ut laudet et gratias agat regi Israel Christo Domino, qui eam redemit, quique factus est ei a Deo justitia et sanctificatio et redemptio. Ipsa etiam est filia Hierusalem, quæ videt veram pacem, quia Hierusalem visio pacis interpretatur. Et præsens Ecclesia filia est illius, quæ sursum est Hierusalem, quæ est mater nostra. Monet ergo eam ut exsultet, non qualicunque exultatione, sed in omni corde. Et causa subditur quare lætari debeat et exultare :

« Abstulit Dominus iudicium tuum, avertit inimicos tuos rex Israel. » Hoc est damnationem, quando remisit iniquitatem plebis suæ, cum eam redemit pretioso sanguine suo. Plenius vero ablaturus est in sæculi consummatione iudicium ejus, cum eam redimet de interitu, et corroborabit in misericordia. Avertet quoque inimicos, id est omnes persecutores, sive etiam turbas dæmonum, omniaque paci æternæ quietis contraria. « Dominus in medio tui, non timebis malum ultra. » Ipse enim dixit, « Inhabitabo in illis, et inter illos ambulabo. » Et ipse Filius promittit, dicens : Veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Illo ergo nobiscum et in

A medio nostrum habitante, non timebimus malum ultra.

« In die illa dicetur Hierusalem : Noli timere. » In die illa, hoc est in fine sæculi, dicetur ad Hierusalem liberam sanctorum matrem, vel ab angelis vel a Spiritu sancto, « Noli timere. » Dicetur et ad « Sion, » id est ipsam Ecclesiam, Deum feliciter speculantem : « Non dissolvantur manus tuæ, » quia nequaquam operaberis ultra quod te fecisse pœniteat. Et unde ei tanta securitas, ostendit subdicens :

« Dominus Deus tuus in medio tui, fortis ipse salvabit » te. « Gaudet super te in lætitia, » et « silebit » non reputans tibi peccata tua. « In dilectione tua, » id est, in charitate, qua te gratis dilexit. « Et exsultabit super te in laude, » vel qua te laude dignam fecit, vel qua tu eum exsultando laudabis.

« Nugas qui a lege recesserant congregabo, » hoc est, inutiles et leves, qui legem prævaricando a sinu tuo recesserant, congregabo. « Quia ex te erant, ut ultra non habeas super eis opprobrium, » et secundum Apostolum non repulit Deus plebem suam quam præscivit. Hos ergo congregabo et reducam ad te, liberans eos de potestate dæmonum, ut non amplius de eorum perditione sustineas opprobrium. Sciendum nugas Hebræum esse verbum, apud Latinos usitatum. Unde scire possumus Hebræam linguam matrem esse omnium linguarum.

« Ecce ego interficiam omnes qui afflixerunt te in tempore illo, et salvabo claudicantem, et eam quæ ejecta fuerat, congregabo. » Aperta Spiritus sancti consolatio ad Ecclesiam generaliter, vel specialiter ad unam quamque fidelem animam. Multi enim sunt qui vel totam Ecclesiam, vel sanctam quamque animam impropertantes et irridentes, cum vident aliquem virum sanctum quæ mundi sunt spernere et cœlestia appetere. Solent enim dicere : Insanus est, non sic vivit ut nos, conventus hominum fugit, delicias mundi spernit, et cætera hujusmodi. Qui vero infideles sunt exprobrant illi crucem Christi, et si in aliqua eum viderint tentatione, dicitur quod et Tobie sancto propinqui dicebant : « Ubi sunt justitiæ et eleemosynæ quas faciebas ? » Pollicetur ergo Dominus de talibus se facturum vindictam : « Ecce, inquit, interficiam omnes qui afflixerunt te in tempore illo, et salvabo claudicantem, » sive afflictam Ecclesiam, vel fidelem animam, quæ in præsentia vita diaboli vel membrorum ejus persecutione pressa, nutat inter procellas sæculi, cum tamen fixo gradu et solido gressu fidei ambulet. Hanc ergo claudicantem et afflictam salvabit, et abjectam congregabit. Abjecta quippe et Ecclesia, abjecta omnis fidelis anima apud sæculi amatores, ut sæpissime in psalmis sancti queruntur et dicunt : Nunc autem repulisti et confundisti nos. Nec mirum, cum ipse quoque Dei Filius ex parte humanitatis dicat Patri : Tu vero repulisti et despexisti, distulisti Christum tuum. « Et ponam eos in laudem, et in nomen in

omni terra confusionis eorum, in tempore illo quo adducam vos, et in tempore quo congregabo vos. Dabo enim vos in nomen et in laudem omnibus populis terræ, cum convertero captivitatem vestram coram oculis vestris, dicit Dominus. Quos ponet in laudem et nomen, nisi filios abjectæ et claudicantis : Petrum videlicet, Paulum, et reliquos sanctos, quorum nomina cum gloria magnificantur per ecclesias toto orbe diffusas. Hoc autem fiet, cum ad-

ducet et suscipiet filios afflictæ, cum fuerint positi in gloriam, et cum de eorum victoria et triumphis fuerit gloriatus Dominus, sicut et de patientiâ Job gloriabatur contra diabolum. Tunc videbunt esse felices, quos in præsentî putabant miseros. Tunc cernent captivitatem eorum reduci in cœlestem Hierusalem in gloriam æternam, se autem resurgere in confusionem æternam.

IN AGGÆUM PROPHETAM.

Aggæus propheta, festivus vel solemnîs interpretatur; vaticinatus est restorationem templi Domini, et contritionem gentium, et mundi commotionem, et sub figura Zorobabel, Christi prædicit adventum. Fuit autem unus ex illis qui nuper reversi fuerant de captivitate Babylonis sub Zorobabel et Jesu sacerdote et Esdra, nondum reædificata Hierusalem nec templo Domini. Habitabat autem populus in domibus concavis et humilibus, quapropter ad eos non fit sermo Domini. Indigni enim erant ut ad eos fieret, qui nullam habebant curam templi reædificandi, humili et campestri habitatione contenti, et erant sub Dario Persarum rege, qui interpretatur generatio non facta, sive. qui fuerint, eos designans qui carnis operibus et libidini serviunt. Talem regem merebatur habere populus qui sine templo Dei erat. et non in monte Sion, sed deorsum habitabat.

CAPUT PRIMUM.

« In anno secundo Darii, regis Persarum in mense sexto, in die una mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ. » Binarius numerus frequentissime in malam ponitur significationem. Dividit enim primam unitatem, et idcirco copulam conjugalem sive discordiam designat. In Genesi quoque cum in aliorum omnium dierum consummatione dicatur: Vidit Deus quod esset bonum in secundi diei fine non habetur. In sexto quoque mense nulla est legalis solemnitas, sicut in aliis, quoniam servitutis opera et labores designat. Recte ergo et in anno secundo Darii, et in sexto mense fit sermo Dei ad Aggæum, propter supra dictas causas, quoniam templum non habebant, et in concavis habitabant, et quia sub Dario carnis operibus serviebant. Quia vero jam altare ædificatum erat, et fundamenta templi jactata, idcirco in una die mensis, factum est verbum Domini, ut illi relinquentes secundum annum Darii, reverterentur ad unitatem Dei. Quod vero dicitur, « Factum est verbum Domini in manu Aggæi, » ostendit eum bona habuisse opera, atque in eis factis requiesisse verbum Dei. Aggæus interpretatur festivus. Ex quo innuitur quia qui solemnitates Domini non in fermento malitiæ et nequitiae sed in asymis sinceritatis et veritatis studet celebrare, hic talis potest sermonem Dei recipere. « Ad Zorobabel filium Salathiel ducem Juda, et ad Jesum filium Jo-

sedech sacerdotem magnum, dicens. » Salathiel iste cujus filius dicitur fuisse Zorobabel, filius fuit Jehoniæ regis, qui in Babylonem ductus est. Interpretatur autem Zorobabel fluxus adjacens, sive expositus, vel ortus in Babylone, sive princeps in Babylone. Significat Christum Jesum, qui ædificavit templum Deo Patri, de vivis lapidibus, hoc est utriusque testamenti fidelibus. Ipse quasi largissimæ fluxus venæ expositus est nobis ad bibendum. Sed ut hunc possimus bibere, a Deo debemus petere, quod innuit Salathiel pater ejus, qui interpretatur petitio Dei. Hic natus est in Babylone, et Christus Dei Filius in confusione hujus mundi incarnatus apparuit, ut nos qui in captivitate peccati tenebamur eriperet, et ad promissionis terram reduceret. Factus est sermo Domini ad Zorobabel, factus est et ad Jesum sacerdotem magnum. Historialiter vero duo fuerunt homines, unus de tribu Juda et de stirpe regia, alter de tribu sacerdotali. Mystice vero unum eundemque designavit Christum, qui est verus rex et magnus sacerdos, cujus typum secundum quod rex est, gerebat Zorobabel: secundum quod sacerdos, typum ejus portabat Jesus, qui erat filius Josedech, id est, Dominus justus. Deus enim Pater justus et sanctus est, cujus est Filius Jesus Christus, Dominus et Salvator noster.

« Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Populus iste dicit: Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ. » Non hoc Zorobabel, nec Jesus sacerdos magnus dicebat, sed populus qui de captivitate reversus, adhuc sub Dario erat. Sic spiritualiter omnis qui servit voluptatibus carnis, non vult ultra intra sedem pectoris sui ædificare templum Domino pudicitiae. Potest hoc et ad Judæos hujus temporis referri, qui pro Christo Antichristum expectant, et dicunt nondum esse tempus Ecclesiæ, quia nondum venit Christus.

« Et factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens: Nunquid tempus vobis est ut habitetis in domibus laqueatis, et domus ista deserta? » Contra hoc quod populus dicebat, nondum venit tempus domus Domini ædificandæ, profertur responsio Domini. Ergo neque tempus est ut vos habitetis in compositis et ornatis domibus, quæ non solum ad usum sunt, sed ad delicias. Et dicitis nondum esse tempus ut mea domus ædificetur, in qua

fuert sancta sanctorum et Cherubin, quæ nunc A
squalet solitudine, torretur æstu, perfunditur plu-
viis.

« Et nunc, hæc dicit Dominus exercituum : ponite
corda vestra super vias vestras. » Quia (inquit) di-
catis : Nondum est tempus ædificandæ domus Do-
mini ; considerate quæ fecistis, et quæ passi estis.
Omnis enim labor vester nullum potuit habere pro-
ventum.

« Seminastis multum, et intulistis parum, » et mul-
tum minus quam severatis, collegistis. Non tamen
potestis dicere : Ideo famem secutam, quod in exer-
cenda terra agricola cessaverit. « Comedistis, et non
estis satiati ; bibistis, et non estis inebriati ; operui-
stis vos, et non estis calefacti. Et qui mercedes con-
gregavit, misit eas in sacculum pertusum. » Non B
tamen potestis dicere voluntarium fuisse jejunium,
sed quia parvos fructus congregaveratis in horrea.
Vinum bibistis, sed non tantum quod sufficeret ad
exhilaranda corda potantium. Ipsum quoque vesti-
mentum non potuit frigus pellere aut calefacere. Si
quis autem mercedes congregaverat, sive in nego-
tiatione, seu mercenaria manu, frustra laboravit,
quia omnes pecuniæ defluerunt, veluti in pertusum
sacculum missæ. Spiritualiter illi corda super vias suas
ponunt, qui absque iudicio discretionis nihil faciunt,
qui ante mentis oculos lucernam verbi Dei semper
habent. Multum autem seminat, sed parum colligit,
qui in prædicationis opere assidue laborat ; sed mi-
nimum ex auditorum fide et operatione fructum per-
cipit, dum eos verbo et exemplo scandalizatos ostendit. C
Comedit, et non saturatur ; bibit, et non in-
ebriatur, qui recta quæ novit, non operatur. Hinc
Salomon dicit : Justus comedit, et replet animam
suam, venter autem impiorum insaturabilis. Con-
gregatas vero mercedes in pertusum sacculum mittit,
qui virtutum opera propter ostentationem vanæ glo-
riæ peragit, vel qui de rapinis eleemosynam indi-
gentibus tribuit. Operitur autem, et ex calore non
fovetur, qui divinam sapientiam, qua ornetur et a
malitiæ frigore defendatur, accipit, sed tepide et
desidiose eam exsequendo, caloribus illius gratia pri-
vatur.

« Hæc dicit Dominus exercituum : Ponite corda ve-
stra super vias vestras. Ascendite in montem, por-
tate lignum, et ædificate domum. » Considerate (in-
quit) cuncta quæ geritis, et relicta cura vestrarum
domum, ascendite in montem Libanum, præcidite
ligna, et ædificate domum meam. » Et acceptabilis
mihi erit, et glorificabor, dicit Dominus. » Quid
autem ligna tantum, non lapides jubet afferri, illud
est quod Hebræi dicunt, quia post incensum tem-
plum parietes remanserant, et idcirco ligna tantum
ad contignanda necessaria erant : Mystice, in mon-
tem ascendere, est altitudinem divinæ contempla-
tionis virtutum profectibus scandere, ac testimonia
Scripturarum quærendo incidere, ut inde ædificetur
templum acceptabile Domino.

« Respexistis ad amplius, et ecce factum est mi-

nus, et intulistis in domum, et exsufflavi illud. »
Dicam (inquit) aliud, quod vobis accidit. Cum jam
metendi tempus instaret, et frumenta vos in mani-
bus tenere putaretis, messuistis vacuos culmos, et
inanes stipulas sine granis congregastis. Sed et hoc
quod de magnis acervis modicum fuerat electum,
cum intulissetis in domos vestras, efflavi illud, et ex
mea virtute dispersum et ad nihilum redactum est.
Spiritualiter illi ad amplius respiciunt, et minora
receptunt, qui de suis operibus gloriantes, æternam
mercedem sibi falso a Domino pollicentur. « Quam
ob causam dicit Dominus exercituum, quia domus
mea deserta est, et vos festinatis unusquisque in
domum suam. » Mystice illi in domum suam deserta
domo Dei festinant, qui mundanis cupiditatibus ca-
pti, et terrenis actibus occupati, templum Dei con-
struere negligunt.

« Propter hoc, super vos prohibiti sunt cæli ne da-
rent rorem, et terra prohibita est ne daret germen
suum. » Non solum (inquit) cæli pluviam non de-
derunt, sed nec rorem quidem matutinum, ut aentes
agri modico saltem humore temperarentur. Typice,
cæli sunt apostoli, rorem et pluviam doctrinæ cæ-
lestis, terræ, id est auditorum cordibus infunden-
tes. Prohibiti sunt cæli ne darent rorem, quando
perfidis Judæis verbum salutis spernentibus præcep-
tum est apostolis, ut, euntes in mundum universum,
prædicarent gentibus.

« Et vocavi siccitatem super terram, et super
montes, et super triticum, et super vinum, et super
oleum, et quæcunque profert humus, et super homi-
nes, et super jumenta, et super omnem laborem ma-
nuum. » Vocatur siccitas primo super terram, deinde
super omnia quæ profert humus, ad ultimum super
homines et super jumenta, quia, præcedente fame,
profecto super homines et jumenta mors venit, sie-
que idem gladius quæcunque manus hominum labo-
raverat, consumit.

« Et audivit Zorobabel, filius Salathiel, et Jesus,
filius Josedech, sacerdos magnus, et omnes reliquæ
populi vocem Domini Dei sui, et verba Aggæi pro-
phetæ, sicut misit eum Dominus Deus eorum ad ipsos,
et timuit populus a facie Domini. » Diligenter atten-
dendum, quod non Zorobabel nec Jesus sacerdos
timuisse dicuntur, sed populus timuit a facie Domini,
uterque enim Christum significat, qui est rex et
sacerdos in duabus naturis Dei et hominis et una
persona. Audientibus ergo Zorobabel et Jesu magno
sacerdote verba Domini, timuit sola multitudo, quæ
necum in virum perfectum evaserat, a facie Domi-
ni, id est indignatione ejus, quoniam vultus Domini
super facientes mala.

« Et dixit Aggæus, nuntius Domini de nuntiis Do-
mini, populo dicens. » Ex hoc loco quidam sumpse-
runt errorem, putantes Aggæum angelum natura
fuisse, et quadam divina dispensatione humanum
corpus assumpsisse, propter hoc quod dicitur : Dixit
Aggæus, nuntius Domini. Hoc idem et de Malachia,
et de Joanne Baptista opinantur. Sed sciendam, ne-

tura eos homines fuisse, officio vero angelos, id est nuntios, qui populis Dei voluntatem annuntiabant. Hic ergo propheta nuntius dicitur, id est angelus, quoniam typum gestabat Domini Salvatoris, qui et ipse magni consilii angelus dicitur. Quod autem dicit : « Nuntius Domini de nuntiis Domini, » tale est ac si diceret, propheta de prophetis « Ego vobiscum, dicit Dominus. » Non hoc ad Zorobabel nec ad Jesum dicit, sed ad populum qui timuerat a facie Domini. Illi enim in persona Christi accipiuntur, ut dictum est, et cum eis atque in eis semper erat Dominus. Confortat ergo Dominus populum, dicens : « Ego vobiscum sum, ego ero vester adjutor. »

« Et suscitavit Dominus spiritum Zorobabel, filii Salathiel, ducis Juda, et spiritum Jesu, filii Josedech sacerdotis magni, et spiritum reliquorum de omni populo. » Suscitatur spiritus Zorobabel et spiritus Jesu, ut regnum et sacerdotium ædificarent templum. Suscitatur spiritus reliqui populi, id est devotio animi et voluntas, ut faceret quæ præceperat Dominus. « Et ingressi sunt, et faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui. » Ingressi sunt, quoniam foras exierant, id est suimet obliti erant, sicut prodigus filius, de quo dicitur quod in se reversus est, quando decrevit ad patrem redire.

CAPUT II.

« In die vicesima et quarta mensis in sexto mense in anno secundo Darii regis. » Cæperunt ædificare eodem anno, qui supra positus est, et in eodem mense, sed non in eadem die. Supra enim unus mensis, id est primus ponitur, hic vero vicesimus quartus. Ex quo intelligimus inter primum diem, quo Dominus locutus est per Aggæum, et vicesimum quartum quo operari cæperunt, fuisse medios viginti duos dies. Apud Hebræos viginti duæ litteræ sunt. Per hoc ostenditur quoniam populus necesse habebat doceri et discere elementa sermonis Dei. Mystice, quando in hac vita sumus, quasi sub Dario vivimus, quia caro repugnat spiritui, et spiritus carni, et in sexto mense, in quo numero perfecte Deus omnia, et in secundo anno, in quo numero constat sobolis reparatio. Necesse est ergo ut timeamus a facie Domini, et ingrediamur, et faciamus opera Domini, id est ex virtutibus Domino in nobis templum ædificemus. Vicesimus quartus dies, qui numerum duplicatum habet duodenarium, designat ex utroque populo Judaico et gentili congregandos fideles, et spirituale templum ædificaturos. Hoc quoque dicendum, quod triplicatus octonarius viginti quatuor perficit : quia vero circumcisio, quæ octava die fiebat, et spiritualis templi ædificatio, in fide constat sanc Trinitatis.

« In septimo mense, vicesima prima » die « mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens : Loquere ad Zorobabel, filium Salathiel, ducem Juda, et Jesum, filium Josedech, sacerdotem magnum, et ad reliquos populi, dicens. » Eodem quidam anno, quo et supra, id est secundo Darii, sed

etiam mense septimo et vicesima prima die mensis, iterum factum est verbum Domini in manu Aggæi. Mensis septimus totus festivus erat atque solemnus. Jure itaque fit sermo Domini ad Aggæum, id est festivum, in septimo (id est festivo) mense, et in vicesima prima die mensis, impletis scilicet tribus hebdomadibus, et completo mysterio Trinitatis. Ter enim septem, viginti unum sunt.

« Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima ? Et quid vos videtis hanc nunc ? Nunquid non ita est quasi non sit in oculis vestris ; et nunc confortare, Zorobabel, dicit Dominus, et confortare, Jesu, filii Josedech, sacerdos magne, et confortare, omnis populus terræ, dicit Dominus exercituum, et facite quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus exercituum, verbum quod placui vobiscum, cum egredere mini de terra Ægypti. » Clementissime consolatur Dominus populum, qui priorem domum in sua gloria viderant, in cujus comparatione hæc videbatur quasi non esse. Nolite (inquiens) desperare, nolite manus submittere, ego enim sum vobiscum, ego omnipotens locutus sum, cujus dixisse fecisse est, et illa implebo quæ vobiscum pepigi, cum vos de Ægypto eduxi. « Et spiritus meus, » id est divinitas majestatis meæ, sive Spiritus sanctus, cujus est omnis consolatio, unde et paracletus appellatur, « erit in medio vestrum. » Est autem hic tota commemorata Trinitas. Pater est qui dicit : Ego sum vobiscum : Filius, verbum quod placui vobiscum ; Spiritus sanctus : Et spiritus (inquit) meus erit in medio vestrum. « Nolite timere, quia hæc dicit Dominus exercituum : Adhuc unum modicum est, et ego commovebo cælum et terram et mare et aridam, et movebo omnes gentes. » Quando primum in monte Sina Testamentum dabatur, movi cælum, quando vobis de cælo locutus sum, movi terram, quando meam præsentiam caligo et tenebræ et turbo cernebant, et ut Psalmista ait : « Deus : cum egredere ris in conspectu populi tui, » et reliqua, movi mare Rubrum, quando divisi illud, et viam præbui populo transeunti. Movi et aridam, quando circumduxi populum quadraginta annis per viam inviam et incultam atque aridam solitudinem. Ego itaque qui tunc illa feci, adhuc movebo ipsa elementa, quod utique factum est in adventu Domini. Nam tempore passionis illius, motum est cælum, quando sol obscuratus est, et tenebræ factæ sunt ab hora sexta usque ad horam nonam ; terra mota est cum saxa funderentur, sepulcra patescerent, ipsa quoque terra tremere, motum est mare præsentis sæculi, flatibus dæmonum in seditionem concitatum, quando et draco interfectus est, id est diabolus superatus, qui cubabat in mari hujus sæculi. Movit et aridam, squalida et infructuosa corda gentilium. Omni ergo universitate commota, motæ sunt omnes gentes prædicantibus apostolis, quoniam in omnem terram exivit sonus eorum. « Et veniet desideratus cunctis gentibus, et implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum. » Manifestum est adventum

Christi prænuntiari, qui desiderabatur et expectabatur, ut redimeret gentes, de quo Apostolus : « In quem desiderant angeli prospicere. » Postquam ergo ille venit, impleta est gloria domus Domini, id est Ecclesia, quæ est domus Dei de vivis lapidibus ædificata. Si enim gloriosa fuit domus, quæ ædificata est a servo, quantum distat servus a Domino, tanto melior est domus, cui præest Dominus, ab illa cui præfuit servus.

« Meum est argentum, et meum est aurum, dicit Dominus exercituum. Magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ, dicit Dominus exercituum. » Ac si diceret : Nolite dubitare quod possim implere quod promitto. Ego enim sum qui condidi omnia, in manu mea est argentum et aurum atque omnes opes, ego omnia quæ necessaria sunt in ædificando vel ornando templum dabo. Juxta sensum mysticum, aurum est sensus et intellectus spiritualis, qui in Scripturis latet, de quo Salomon ait : « Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. » Argentum vero clara eloquia Scripturarum, unde Psalmista : « Eloquia Domini eloquia casta, argentum, » et reliqua. His metallis ornatur Ecclesia, et fit illustrior quam quondam fuerit Synagoga. « Et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum. » Quia ad domum inclytam ædificandam nihil magis scimus prodesse quam pacem, ideo ipsam repromittit. Illa enim concessa, facilius cætera bona sequuntur. Sed allegorico sensu dat Dominus pacem in Ecclesia præsentis, compressis maligni hostis insidiis, et mitigatis vitiorum bellis, in futuro vero dabit pacem veram et æternam.

« In vicesima et quarta noni mensis in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini ad Aggæum prophetam, dicens : Hæc dicit Dominus exercituum : Interroga sacerdotes legem, dicens : Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, et tetigerit de summitate ejus panem aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, nunquid sanctificabitur? » Notandum quod supra semper dictum est : Factum est verbum Domini in manu Aggæi, » hic vero : « Factum est verbum Domini ad Aggæum. » Supra enim quia munda habebat opera, sed in corde nondum plenam perceperat sapientiam, et erant inter eos qui volebant ædificare templum Domino, ideo in manu ejus factum dicitur verbum Domini. Nunc quia fundamenta jam templi jacta sunt, et jam populus cum principibus facit opera templi Domini, propterea ad Aggæum fit sermo Domini. Nono autem mense fit sermo, quia de immunditia populi peccatoris locuturus est. Nunquam enim numerus in bonam partem ponitur in Scripturis divinis. Sed quoniam adhuc dabatur eis tempus agendæ penitentiae, ideo vicesima quarta die ejusdem mensis fit sermo Domini ad prophetam, in quo numero duplicatur duodenarius, ubique sacratus numerus. « Interroga sacerdotes legem. » Eorum enim est scire legem, et ipsi interrogati debent respondere de lege. Interrogat ergo eos Aggæus propheta ex per-

sona Domini, dicens : « Si tulerit homo carnem sanctificatam. » Caro sanctificata dicebatur, caro hostiæ, quæ immolabatur in altari, licet inter ipsas sanctificatas carnes esset magna diversitas, quod in Levitico pleniter dicitur. Immundus autem in anima dicebatur, qui mortuum tangebatur. Quandiu enim anima in corpore est, non est immundum humanum corpus, qui habet animam ad imaginem et similitudinem Dei factam. Statim vero ut anima corpus deseruerit, efficitur corpus immundum, utpote terrenum et ex carnis voluptate concretum. Hoc dicimus quantum ad naturam ; cæterum sanctorum corpora, quorum mors est pretiosa, sancta sunt ex merito inhabitatrici sanctæ animæ. Interrogat vero propheta, si homo quicumque tulerit carnem sanctificatam, et ligaverit eam in summitate vestimenti sui, et ipsa summitas vestimenti tetigerit panem, aut quemlibet alium cibum, nunquid poterit sanctificari tactu vestimenti, in quo sancta caro ligata est? « Respondentes autem sacerdotes, dixerunt : Non. » Rursum ponitur alia quæstio, et interrogat propheta.

« Et dixit Aggæus, si tetigerit pollutus in anima, » hoc est qui contactu mortui hominis immundus factus est. « Ex omnibus bonis nunquid contaminabitur? » et responderunt sacerdotes, et dixerunt : « Contaminabitur. » Et respondit Aggæus, et dixit : « Sic populus iste, et sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus, et sic omne opus manuum eorum, et omnia quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt. » De priori interrogatione tacens propheta, de secunda respondet, ostendens cur ista proposuerit. Qui enim immundus est in anima, et morticinum tetigerit, omne quod tetigerit vel obtulerit, immundum erit. Est autem sensus : O popule, qui altari tantum structo, et adhuc domo mea diruta hostias offers in altari, et putas te his carnibus sanctificari, scito non tantum te sanctificari ex hostiis quas in templo meo diruto offers, quam contaminari omnia quæ agis, propter hoc quod negligis domum meam, et tuas domus diligenter extruis.

« Et nunc, ponite corda vestra a die hac et supra, antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini, cum accederetis ad acervum viginti modiorum, et fierent decem, intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagenas, et siebant viginti. » O popule Israel, respice ad præteritos dies, et ab hac vicesima quarta die noni mensis secundi anni Darii, quidquid retro gestum est, considera et perpende quanta retro sustinueris, cum nondum ædificaretur templum, et quanta tibi evenerint prospera ex quo cœpit construi. Quæ vero sint illa, ipse specialiter enumerat. Antequam cœpissetis ædificare templum Domini, et accederetis ad acervum hordei vel frumenti, in quo putatis vos posse habere viginti modios vix mediam partem inveniebatis. Pari modo cum veniretis ad torcular, et quinquaginta amphoras vos exinde habituros aestimaretis, vix viginti amphoras reperiebatis. Cur hæc evenerint, ostendit.

« Percussi, vos vento urente et aurugine et gran-

dine, omnia opera manuum vestrarum. et non fuit in vobis qui reverteretur ad me, dicit Dominus. » Est autem vitium frugum ab aureo colore dictum. Hæc, inquit, feci, ut saltem afflicti ad me rediretis, sed nec sit fuit ex vobis qui ad me reverteretur. Ergo quandiu templum Domini destructum fuit, et ejus ædificatio differebatur, omnia eis evenere contraria. At postquam templum rædificare cœperunt, prospera fluxerunt omnia. Ex quo datur intelligi, frustra quemlibet Domino offerre munera, et elemosynis vel oblationibus velle Deum placare, quandiu non extruit in se templum Domino. Prius enim semetipsum debet aliquis facere templum Dei proficiendo, et sic in altare fidei accepta Deo dona valebit offerre.

« Ponite corda vestra ex die ista et in futurum a die vicesima et quarta noni mensis, a die qua fundamenta jacta sunt templi Domini, ponite super cor vestrum. Nunquid jam semen in germine est, et adhuc vinea et ficus et malogranatum et lignum olivæ non floruit? » Nonus mensis apud nos est November, qui a Martio annum incipimus; apud Hebræos autem, quorum primus, mensis est, Nisan, id est Aprilis, December nonus habetur, quo mense semina latent in terra, nec potest conjectari utrum sterilitas an fecunditas sequatur. Quia ergo nonus mensis erat, interrogat propheta: « Nunquid jam semen in germine est? » vel, ut alia translatio apertius dicit, in folliculo, hoc est in testa frumenti. Aut nunquid et ficus cæteraque dederunt florem, ut ex flore ubertas possit agnosci? Ast ergo non alia quam florum conjectura, sed prophetico spiritu prædico vobis futuram rerum omnium copiam, quia cœpistis ædificare templum Domini. Mystice vicesima quarta dies noni mensis finem designat malorum operum. Nonus enim numerus, ut supra dictum est, semper in malo ponitur, quoniam deest illi unitas, quæ adjecta implet denariam perfectionem. Qui vero mala in se finiens, quasi in fine noni mensis domum Domini ædificare (hoc est seipsum cultui divino dedicare) cœperit, abundavit fructibus vineæ, ficus, et olivæ, id est replebitur gratia et benedictione Patris et Filii et Spiritus sancti, spiritualem lætitiâ, refectionem, atque illuminationem sanctæ Trinitatis consecutus. Sed hæc, id est vinea, ficus et oliva, ibi invenientur, ubi fuerat malogranatum, dicta sic arbor, quoniam pomum ejus multitudine granorum plenum est, in compositis membranulis diversas habens mansiunculas, quæ uno puniceo cortice continentur, unde et malum Punicum dicitur, et ideò designat innumeram sanctorum populorum multitudinem sub unius fidei societate, quasi intra unius corticis gremium adunatam. « Et die ista benedicam. » « Et factum est verbum Domini secundo ad Aggæum in vicesimo et quarto mensis, dicens. » Notandum diligentissime quod factus dicitur sermo Domini secundo, in eadem die qua et superius, id est vicesima quarta, non tamen nominatur nonus mensis, quoniam de adventu Christi et regno ejus omnia prospera et gaudii, plena dicturus est propheta. Neque

etiam dicit; « In manu Aggæi, » sicut primo; nec « Ad Aggæum prophetam, » sicut in quarta visione, sed tamen, « Ad Aggæum, » id est ad festa celebrantem, qui jam non prænuntiat venturum, sed venientem demonstrat ut videat.

« Loquere ad Zorobabel, ducem Juda. » Ad solum Zorobabel jubetur propheta loqui, qui typum Christi gerebat, quia typicum est quod dicitur, et ad mundi pertinet consummationem. Quæ sint illa, consequenter ostenditur in ordine historiæ: « Ego movebo cœlum pariter et terram. » Soli Zorobabel, quem diximus gestare personam Christi, secundum assumptum hominem dicuntur quæ futura sunt. Movebo (inquit) cœlum et terram, id est mutabo in melius, ut sit cœlum novum et terra nova. Sic enim præterit figura hujus mundi manente substantiâ. Deinde sequitur:

« Et subvertam solium regnorum, et conteram fortitudinem regni gentium, id est destruam omnem principatum et potestatem et virtutem, sive contrarias fortitudines nequitie spiritualis, ut regni eorum destructio prosit non solum gentibus, verum etiam regibus qui eis imperabant. « Et subvertam quadrigam et ascensorem ejus, et descendent equi et ascensores eorum, » id est omne studium belligerandi, quo sublato sequitur pax. Hoc in Christo impletum Zacharias propheta manifeste ostendit, dicens de Christo: « Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, ipse pauper, ascendens super pullum asinæ; » statimque subjunxit: « Et disperdet currum de Ephraim, et equum de Hierusalem. » Consurget « vir in gladio fratris sui. » Apostolus dicit: « Galeam salutis assume, et gladium spiritus, quod est verbum Dei. » Gladius est igitur sermo doctrinæ cœlestis, resecans et concidens omnia perversa dogmata. Hoc gladio separantur vir a fratre, filius a patre, filia a matre, nurus a socru, et inimici hominis domestici ejus.

« In die illa dicit Dominus exercituum, Assumam te, Zorobabel, fili, Salathiel serve meus, dicit Dominus, et ponam te quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus exercituum. » Supra dictum est, Zorobabel typum tenere Christi. Servum eum vocat Pater, propter assumptam formam servi. Et Apostolus de eodem: Quia cum Deus Pater Filio subjecerit omnia, tunc ipse Filius subjectus erit ei, qui sibi subjecit omnia. In subjectis enim ei omnibus videbitur et ipse subjectus. Cum ergo hoc fuerit impletum, assumet eum Deus Pater, et ponet eum quasi signaculum in manu sua. Ipse est enim imago Dei invisibilis et forma substantiæ ejus. Hinc ipse Filius de se dicit: Hunc enim Pater signavit Deus. Ea quippe signamus, quæ singulariter dilecta, salva esse volumus. Hunc ergo Pater signavit specialiter, hoc est elegit et singulari gratia donavit, secundum humanitatem, ut sicut erat verus homo, verus esset et Deus. Hoc signaculo sive annulo signat, quicumque in eum credit, et per bona opera illi placere contendit. Amen.

IN ZACHARIAM PROPHE TAM.

Zacharias, filius Barachiae, filius Addo, pene ultimus duodecim prophetarum, synchronos, (id est contemporalis) fuit Aggaei, prophetae. Simul enim sub Dario secundo ejus regni anno prophetaverunt. Sed Zacharias in mense octavo, qui est apud Hebraeos November, Aggaeus vero sexto mense, qui nihilominus apud illos habetur September, prima die mensis prophetare cepit, ac propterea decimus ille jure loco, iste vero undecimus constitutus est. Hic autem Darius filius fuit Hydaspis, quarto loco post Cyrum Persis et Medis imperans. Siquidem Cyrus Chaldaeorum destruxit imperium, et in Medos et Persas transtulit. Hic primo anno regni sui, secundum quod Isaias praedixerat, quinquaginta ferme millia captivorum de Babylone remisit in Judaeam. Vasa quoque templi Domini, quae Nabuchodonosor tulerat, reddidit, et templum reaedificari jussit in Hierusalem, sub Zorobabel et Jesu sacerdote magno. Hunc Cyrum Thomyris, regina Massagetarum, interfecit, ejusque caput in utrem plenum sanguine projecit, dicens: Bibe sanguinem, quem semper sitisti! Huic successit in regnum Filius ejus Cambyses, cui successerunt duo fratres magi: quibus interfectis, Darius iste Hydaspis filius, rex Persarum constitutus est. Cujus secundo anno Zacharias exorsus est prophetare. Itaque a primo anno Cyri regis usque ad secundum annum Darii, computantur anni quadraginta, in quibus altare tantum exstructum fuerat, et jacta templi fundamenta, vicinis nationibus ex praeccepto Cambysae regis eos prohibentibus, ne templum vel civitatem aedificarent.

CAPUT PRIMUM.

« In mense octavo in anno secundo Darii regis factum est verbum Domini ad Zachariam filium Barachiae filium Addo, prophetam. » Nota quod et Barachiae et Addo filius dicatur Zacharias. Constat autem hunc Addo illum esse qui (ut Regum liber indicat) missus ad Hieroboam regem pessimum, quando et altare dirutum est, et manus regis aruit, rursusque, orante viro Dei, restituta est. Juxta sensum allegoricum octavus mensis, qui est apud Hebraeos November, initium est hiemis, et nullam habet solemnitatem. Quia enim populus adhuc non perfecte de captivitate reductus erat, necdumque aedificatum erat templum Dei, idcirco propheta in mense qui nullam habet solemnitatem, nullam laetitiam, dicitur prophetasse. Verumtamen recordabantur Domini, et habebant memoriam prioris templi et religionis, quod ostendit Zacharias, qui interpretatur memoria Domini. Ideo digni erant benedictione Domini, quod est Barachias, qui benedictio Domini interpretatur, habentes testimonium devotionis suae, ipsum, cui nuda et aperta sunt omnia Domini, quod demonstratur in Addo, qui testimonium Domini interpre-

tatur. Sed et omnis qui studet memor esse Domini, recte filius dicitur Barachiae, id est benedictionis Domini. Et filius Addo, id est testimonii Domini, quoniam qui Christum confessus fuerit coram hominibus, confitebitur eum ipse coram Deo Patre, qui est in caelis.

« Iratus est Dominus super patres vestros iracundia magna, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus exercituum: Convertimini ad me, ait Dominus exercituum, et convertar ad vos, dicit Dominus exercituum, ne sitis sicut patres vestri, ad quos clamabant prophetae priores, dicentes. » Quod iratus dicitur, non est putandum quod in eum ulla mentis perturbatio cadat, sed per hoc innuitur dignos esse ira atque vindicta eos quibus hoc dicitur. Nec iratus ulciscitur, qui ad hoc corripit ut emendet. Unde et sequitur, « Convertimini. » Nam si iratus est, cur eos monet ut convertantur? Praecipit ergo eis qui de Babylone redierant, ut convertantur, ne sustineant filii quod sustinuerant patres. Dominus autem exercituum, quod Hebraice dicitur sabaoth, vocatur quod sub se habet caelestis militiae exercitus. Tam autem Aggaeus quam et Zacharias frequentissime Dominum exercituum appellant, ut eis darent fiduciam, qui contra regis Persarum imperium, et contra Cyrum frementes, templum Domini aedificabant. « Haec dicit Dominus exercituum: Convertimini de viis vestris malis, et de cogitationibus vestris pessimis, et non audierunt neque attenderunt ad me, dicit Dominus. Patres vestri ubi sunt et prophetae? nunquid in sempiternum vivent? verumtamen verba mea et legitima mea quae mandavi servis meis prophetis, nunquid non comprehenderunt patres vestros? Et conversi sunt, et dixerunt: Sicut cogitavit Dominus exercituum facere nobis secundum vias nostras et secundum adinventiones nostras, fecit nobis. » Haec ex superiori pendent capitulo, ubi dicitur: « Ne sitis sicut patres vestri, ad quos clamabant prophetae priores, dicentes: Haec dicit Dominus exercituum: Convertimini a viis vestris, » etc. Ergo non Zacharias hoc ex sua persona dicit, sed ex praecedentium prophetarum, qui clamabant ex voce Domini dicentes: « Convertimini, » etc. Hoc clamavit Isaias, Osee, Jeremias, caeterique per ordinem, ut a malis operibus converterentur et pessimis cogitationibus, sed indurati quasi desperantes non audierunt; juxta quod et sanctus Daniel idipsum confitetur, orans Dominum pro liberatione populi sui.

« In die vicesima quarta undecimi mensis Sabat, in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini ad Zachariam filium Barachiae, filium Addo, prophetam. » Mensis undecimus Sabat apud nos Februarius dicitur. Interpretatur autem Sabat virga propter austeritatem et rigorem hiemalis temporis.

Vicesima quarta die, quando jam luna sublustris est et prope deficiens. Quia igitur propheta Zacharias populo adhuc ex majori parte apud Assyrios exultanti loquebatur, recte in secundo anno et undecimo mense atque in vicesima quarta die mensis, jam deficiente luna, et tenebrarum horrore crescente, dicitur vaticinari ea quæ sequuntur.

« Vidi per noctem, et ecce vir ascendens super equum rufum, et ipse stabat inter myrteta quæ erant in profundo, et post eum equi rufi, varii et albi. » Per noctem se vidisse dicit, non in die, sicut Moyses, cum loquebatur Deus facie ad faciem, et sicut Isaias qui dicit : « Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, » quia adhuc populus in angustia servitutis quasi nocte tenebatur, et idcirco propheta ea quæ pro eis videt, in nocte se vidisse dicit. Spiritualiter nox in qua cernitur visio, obscuritatem designat mysticæ visionis. Hinc Psalmista, « Posuit (haud dubium Deus) tenebras latibulum suum. » Et ecce vir ascendens super equum rufum et ipse stabat inter myrteta quæ erant in profundo. » Equi ascensorem rufi Hebræi ad litteram Michaellem archangelum intelligunt. Rufus erat, quoniam ipse est ultor iniquitatum illius populi, cui specialiter præest. « Myrteta quæ erant in profundo, » prophetas dicunt et sanctos, qui in medio captivi populi versabantur. « Equi vero rufi, varii, et albi, » qui virum, id est, Michaellem sequebantur, designant regna, sive angelos qui regnis ipsis præsidet, tamen ordine permutato. Et albi quidem designant Medos et Persas, qui benigni fuerunt erga Judæos, et sub ipsis dimissa captivitas, et templum instauratum est. Equi varii, Macedones, quorum alii pii erga Judæos existerunt, alii persecutores eorum fuerunt. Equi rufi regnum significant Romanorum, crudele et sanguinarium, quod subvertit templum et gentem delevit. Quidam eo ordine quo hic dicuntur, quatuor simul regna intelligunt : et equum quidem rufum, super quem vir sedebat, atque equos rufos qui eum sequebantur, dicunt Assyrios et Chaldæos, sanguinarios et crudeles, quorum Assyrii decem tribus sub Salmanasar duxere captivas, Chaldæi vero duas tribus sub Nabuchodonosor incensa Hierusalem, temploque subverso. Tertium et quartum varios et albos, Medos putant et Persas, quorum alii clementes fuerunt, ut Cyrus et Darius atque Assuerus, alii crudeles, ut Cambyses.

« Et dixi, Quid sunt isti, Domine mi? et dixit ad me angelus qui loquebatur in me : Ego ostendam tibi quid sint hæc. Et respondit vir qui stabat inter myrteta, et dixit. » Equos videns diversi coloris, interrogat quid sint. Sciebat enim in equorum specie aliud designari. Tunc angelus qui in eo loquebatur, promisit se dicturum. Sed illo reticente, vir qui stabat inter myrteta, quod ille interrogaverat exposuit : « Isti sunt quos misit Dominus ut perambulent terram, » et suæ eam subjiciant potestati.

« Et responderunt angelo Domini, qui stabat inter myrteta. » Deinde angeli qui regnis singulis præsi-

debant, non ad alium veniunt nisi ad virum qui stabat inter myrteta, sive ad angelum. « Et dixerunt : Perambulavimus terram, et ecce omnis terra habitatur et quiescit. » Ac si diceret : Omnia regna tua sunt et pacata, nec ulla prementur angustia.

« Et respondit angelus Domini, et dixit : Domine exercituum, usquequo tu non misereberis Hierusalem et urbium Juda, quibus iratus es? Iste jam septuagesimus annus est. » Ex qua responsione ille angelus qui interpellabat pro Israel, occasione accepta deprecandi Dominum pro populo, dixit : O Domine, cum omnis terra secunda habitetur, cur non misereris Hierusalem et urbium Juda, maxime cum secundum tua promissa tempus captivitatis expletum sit?

« Et respondit Dominus angelo, qui loquebatur in me, verba bona, » de futurorum promissione ; « verba consolatoria, » de præsentium necessitate. Hoc juxta litteram. Allegorice, vir qui ascendit super equum rufum, Dominus et Salvator est. Equus rufus mortalitatem nostræ carnis designat, quam pro nobis assumpsit, cui per Isaiam dicitur : « Quare rubrum est indumentum tuum? » Notandum vero quod qui hic in equo rufo sedere describitur, in Apocalypsi Joannis in veste candida super equum candidum sedens apparuit. Qui enim rufus exstitit in passione, candidus fuit in resurrectione. Hinc Ecclesia in Canticis canticorum dicit, « Dilectus meus candidus et rubicundus. » Myrteta quæ erant in profundo, inter quæ vir stare describitur, angelicæ potestates, quæ ei etiam in carne posito assistebant eique ministrabant. Per equos rufos, varios et albos, apostolos et apostolicos viros debemus accipere, qui totum orbem prædicando peragraverunt. Quorum alii rufi, quia martyrio coronati : alii varii, quoniam doctrina et opere ac diversa signorum varietate distincti : alii albi, quia virginitatis candore et integritate fidei, ac mundi cordis puritate præclari. Ili missi sunt a Domino, ut totum mundum evangelica prædicatione complerent. Unde et ad Job Dominus dicit, « Nunquid mittes fulgura, et ibunt, et revertentia dicent tibi, Adsumus? » Stabat vir inter myrteta, vel ut alia translatio dicit, inter montes, id est Christus discernibat inter utriusque vocationis populos, salvandorum et damnandorum. Unde Apostolus : « Christi bonus odor sumus Deo in his qui pereunt, et in his qui salvi fiunt. » Quod vero angelus rogat ut misereatur Deus populo, quia jam septuagesimus annus erat, significat quia Jerusalem, id est Ecclesia nequaquam perfectam consequetur libertatem, priusquam verum sabbatum, id est requies impleatur, quod septuagesimus annus designat, qui numerus denario per septenarium multiplicato perficitur ; quæ pax in præsentem inchoat, cum a bellis vitiorum quiescimus : perficietur autem in futuro, cum ad visionem Creatoris pervenerimus.

« Et dixit ad me angelus qui loquebatur in me : Clama dicens. Hæc dicit Dominus exercituum : Zelatus sum Hierusalem et Sion zelo magno, et ira

magna ego irascor super gentes opulentas, quia ego iratus sum parum, ipsi vero adjuverunt in malum. » Quæ fuerunt verba bona et consolatoria, quæ Dominus supra respondit, hic jubetur propheta clamare, Zelatus sum Hierusalem non parvo, sed magno zelo. Zelus hic pro furore et indignatione accipitur. Et quia magna peccata commiserat Jerusalem et Sion, quia unum sunt, ideo magnam iram Dei incurrerant. Sed nunc (inquit) irascar ira magna super gentes opulentas, quæ in longa pace quiescunt, et bonis affluunt omnibus, quas supra equi rufi, varii, et albi designabant. Causam quoque tantæ iræ exponit, dicens : « Quia ego iratus sum parum, illi vero adjuverunt in malum. » Deus enim tradidit Judæos gentibus ad corripiendum, quasi filium pædagogico, illi nullam eis fecerunt misericordiam, sed omni in eos crudelitate sævierunt.

« Propterea hæc dicit Dominus : Revertar ad Hierusalem in misericordiis, et domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exercituum. » Sub Zorobabel et Jesu. « Et perpendiculum, » id est linea cæmentariorum, « extendetur super Hierusalem. » Spiritualliter Hierusalem est Ecclesia. pacem et concordiam videns ; ipsa est et Sion, quod in speculam vertitur, nec humilia vel terrena, sed cœlestia contemplan. Quæ si peccaverit, vel si ea charitas refrixerit, tradit eam Dominus persecutoribus ad purgandum, velut aurum aut argentum in conflatorio. Adversarii vero, quibus ad probandum tradita est, addunt in malum, quia pro disciplina utuntur crudelitate. Unde illis iram minatur, Ecclesiæ autem suæ pacem et misericordiam repromittit, et perpendiculum sive funiculum dicit extendendum in ea, id est mensuras et ordines singulorum qui sunt in Ecclesia, suis locis et temporibus pro meritorum qualitatibus distribuit.

« Adhuc clama dicens : Hæc dicit Dominus exercituum. Adhuc affluent civitates meæ bonis, et consolabitur adhuc Dominus Sion, et eliget adhuc Hierusalem. » Jubetur propheta clamare non strepitu vocis, sed intentione mentis. Civitates, inquit, meæ, quas nunc videtis igne Chaldæorum exustas, adhuc abundabunt omnibus bonis, ut præsentis felicitate præterita miseria consolentur. Sed et mystice promittuntur Ecclesiæ bona illa, de quibus Psalmista dicit : « Credo videre bona Domini in terra viventium. »

« Et levavi oculos meos et vidi, et ecce quatuor cornua. Et dixi ad angelum qui loquebatur in me. Quid sunt hæc ? Et dixit ad me. Hæc sunt cornua quæ ventilaverunt Judam et Israel et Hierusalem. » Quatuor cornua, quæ ventilaverunt Judam et Israel et Hierusalem, quatuor gentes esse ipse Dominus exponit, dicens : « Hæc sunt cornua, » etc. Daniel quoque sub figura leænæ et pardi, ursi et alterius bestię quam nominatim non exprimit, manifeste quatuor regna describit, id est Babyloniorum, Medorum, ac Persarum, quorum unum fuit regnum Ma-

cedonum, Romanorum. Cornua autem regni potentiam significare, usitatissimum est in sancta Scriptura, ut illud, « Sublimabit cornu Christo sui. » Item, « Erexit cornu salutis nobis. » Hæc vero ventilaverunt sive disperserunt Judam, etc. Multa enim mala ab his nationibus Judæi passi sunt, maxime ab Antiocho, cognomento Epiphane, id est super apparente, quoniam deum se voluit appellari. Ad ultimum Romani tanta eos clade vastaverant, ut pene per singulos viros eos disperderent, adeo ut nemo eorum levaret caput, gravi malorum pondere pressus.

« Et ostendit mihi Dominus quatuor fabros, et dixi : Quid isti veniunt facere ? Qui ait dicens : Hæc sunt cornua quæ ventilaverunt Judam per singulos viros, et nemo eorum levavit caput suum, et venerunt isti deterere ea, ut dejiciant cornua gentium, quæ levaverunt cornu super terram Juda, ut dispergerent eam. » Quid sint fabri, et quid veniant facere, ipse Dominus exponit, quos non ipse propheta vidit, sed ei Dominus ostendit, hos fabros intelligimus angelos obedientes præcepto Dei, et ad hoc venientes, ut quod gentes destruxerant, isti ædificarent. Angeli vero venerunt deterere ea, id est obtundere cornua et hebetare, ne possint amplius ventilare Judam. Quidam codices habent, « deterrere ea, » id est in pavorem mittere cornua, ut, deposita crudelitate, Christo colla submittant. Et hoc attendendum quod singulariter dicit « Levaverunt cornu, » cum quatuor dixerit cornua, quia licet reges quatuor regnorum non simul regnaverint, sed sibi vicissim successerint, unum tamen cornu levaverunt contra populum Dei. Sane quod supra dixit propheta, levasse se oculos ut videret quæ ei ostendebantur, indicat spiritualiter quæ dicuntur intelligenda, juxta quod Dominus in Evangelio : « Levate oculos vestros, » et videte quis creavit hæc. Cornua quatuor nequitie sunt spirituales, et contrariæ fortitudines, quæ contra Ecclesiam cornu gravissimæ persecutionis levant. De quibus Apostolus, « Non est (inquit) nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, » etc. Hæc cornua quatuor sub bestiarum nominibus Psalmista describit, ita sanctum virum alloquens : « Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem » Diabolus enim dum contra electos sævit, aspis est, quoniam occulte percutit : basiliscus, quoniam aliquando aperta venena invidiæ diffundit : leo, quoniam persequitur innocentes : draco, quoniam quos potest impia voracitate deglutit. Possunt per quatuor cornua, quatuor animi perturbationes intelligi, duæ ab opinatis bonis, et duæ ab opinatis malis, gaudium scilicet et spes, metus et dolor. Contra quas passiones sunt quatuor virtutes boni artifices, prudentia, justitia, fortitudo, temperantia. Hi fabri boni reædificant, quidquid illa cornua destruunt. Sed et sancti, qui has virtutes possident, fabri spirituales sunt. Apostolus enim de se dicit, « Ut sapiens architectus fundamentum posui, » et

ipse Dominus creator omnium, filius fabri dictus **A** ventis cœli dispersi vos, dicit Dominus. O Sion, fuge quæ habitas apud filiam Babylonis. » Assyrii et Chaldæi qui populum Dei captivaverant, in aquilonali climate sunt, et Jeremias propheta cum describeret ollam succensam a facie aquilonis, statim subjunxit: Ab aquilone pandetur malum super universam terræ faciem. Hortatur ergo propheta, et non semel, sed crebrius monet, clamans ut fugiant de terra aquilonis, ubi ex magna parte adhuc remanserant, et redeant ad sedes proprias. Spiritualiter præcipitur nobis, ut qui habitavimus in aquilone, vento frigidissimo, hoc est qui in tempore infidelitatis fuimus, non habentes fervorem divini caloris, quique in confusione vitiorum versati sumus, ut fugiamus ad Sion, id est Ecclesiam Domini, et relinquentes terrena et humilia, ad celsitudinem contemplationis conscendamus, et in sublimitate spiritualium dogmatum consistamus.

CAPUT II.

« Et levavi oculos meos, et vidi, et ecce vir et in manu ejus funiculus mensuræ et dixi: Quo tu vadis? et dixit ad me: Ut metiar Hierusalem, et videam quanta sit latitudo ejus, et quanta longitudo ejus. » Semper Scriptura prophetica post tristia læta subjungit, Nam qui prius levavit oculos ut videret tristitia in cornibus, nunc iterum levat oculos, ut videat virum metientem Hierusalem. Hic est ille vir, de quo scriptum est: « Ecce vir oriens nomen ejus; » et in Ezechielis libro describitur. Habens funiculum et calamum in manu, ut metiretur civitatem Dei Hierusalem, cujus artifex et conditor est Deus. Hæc est sancta Ecclesia mater sanctorum, quæ ædificari **B** cœpit in passione, et in resurrectione Domini, et quotidie ædificatur ut crescat in augmentum fidei. Qui habet funiculum et calamum mensuræ, quoniam ipse dispensat mensuras et merita singulorum. Videt etiam quanta sit latitudo charitatis in singulis, quanta longitudo spei et longanimitatis.

« Et ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, et alius angelus egrediebatur in occursum ejus, et dixit ad eum. Curre, loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Hierusalem præ multitudine hominum et jumentorum in medio ejus. » Angelum qui loquebatur in propheta, Hebræi **C** Michaelëm ad litteram intelligunt, ut supra dictum est: angelum qui venit in occursum ejus, Gabriclem autem, qui lætabundus dicit illi, ut currat et loquatur prophetæ, quantam rerum omnium abundantiam habitura sit Hierusalem, quæ tunc videbatur ad cineres usque destructa, quodque absque muro futura sit præ multitudine hominum et jumentorum, et pacis multitudine. Quare autem absque muro, paulo post ostendit, dicens:

« Et ego ero eis, ait Dominus, murus ignis in circuitu; et in gloria ero in medio ejus. » Hæc et de Ecclesia spiritualiter dici possunt, quæ est civitas Dei de qua Psalmista. « Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei. » Hæc absque muro habitatur, non indigens mortali præsidio, quoniam Dominus murus est ignis in circuitu ejus, et ipse in medio ejus est in gloria. Hæc civitas habet homines, habet et jumenta, id est utrumque populum. Nam per homines **D** plebs Judaica designatur, qui in lege conversabantur, et quasi ratione utebantur habentes notitiam Dei. Gentiles vero qui Deum ignorabant, merito jumenta vocantur. Nonnulli per homines, prudentes quosque et eruditos intelligunt: jumenta vero, simplices qui sunt in Ecclesia, de quibus Psalmista, « Homines et jumenta salvabis, Domine. » Dominus ergo murus ignis est in circuitu Ecclesiæ, ut eam charitatis igne calefaciat, et Spiritu ferventem faciat, et ipse est in medio ejus gloria, sua illam præsentia glorificans, qui in circuitu ab adversariis quasi murus ignis eam defendit. « O, o fugite de terra aquilonis, dicit Dominus, quoniam in quatuor

« Quia hæc dicit Dominus exercituum, post gloriam misit me ad gentes, quæ exspoliaverunt vos. » Vox Domini est salvatoris, et dicit se a Deo Patre missum, non per id quod omnipotens est et æqualis Patri, sed per id quod homo est, minor Patre. Unde et post gloriam se missum dicit, quam habuit cum apud Patrem esset, licet nunquam deseruerit Patrem. Hinc ipse Patri dicit. « Glorifica me, tu Pater, claritate quam habui priusquam mundus esset apud te. » Et Apostolus: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est ut esset æqualis Deo. Missus est ergo Dei Filius post gloriam divinæ majestatis ad gentes, quæ spoliaverunt populum Dei, ut essent eis prædæ, a quibus ante fuerant prædati. « Qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei. » Tactum pro vexatione et injuria debemus accipere, juxta illud. « Nolite tangere christos meos. » Sancti enim quasi oculi sunt Dei, quibus dicitur. « Vos lux estis mundi. » Quos qui lædit, sic est quasi pupillam Dei tangat, et clara luce velit illum privare.

« Quia ecce ego levo manum meam super eos, et erunt prædæ his qui serviebant sibi, et cognoscetis quia Dominus exercituum misit me. » Et levavit Dominus manum suam tunc, ut percuteret gentes, et reduceret in Sion populum suum. Levat quotidie potentiam, ut populum suum (hoc est Christianum) revocet per pœnitentiam in Ecclesiam, percussis adversariis, id est spiritualibus hostibus, qui illum impugnare non cessant.

« Lauda et lætare, filia Sion, quia ecce ego venio et habitabo in medio tui, dicit Dominus. Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, et erunt mihi in populum, et habitabo in medio tui, et scies quia Dominus exercituum misit me ad te. Et possidebit Dominus Judam partem suam in terra sanctificata, et eliget adhuc Hierusalem. » Adhuc ipse Dominus loquitur, et hortatur populum de captivitate liberatum, ut gaudeat et exsultet. Sed et Ecclesiæ præcipitur, quæ est filia Sion, id est supernæ illius civitatis, quæ ex angelis et sanctis constat hominibus, ut liberati de servitute diaboli, gaudeant,

quorum Dominus in medio ejus habitet, et multæ A gentes in eum credituræ, juxta quod relicturus corporaliter apostolos, dixit: « Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. » Pollicetur quoque quod ipse possideat Judam, id est populum se confitentem, et ipse pars ejus in terra sanctificata, hoc est in Ecclesia, et eligat adhuc Hierusalem, quos videbatur in persecutionibus abjecisse.

« Sileat omnis caro a facie Domini, quia consurrexit de habitaculo sancto suo. » Ergo quia Dominus possessurus est Judam partem suam, et electurus Hierusalem, omnis caro, id est omne genus humanum sileat, formidet, et præ pavore adventus ejus conticescat, quoniam consurrexit ad vindictam, ut unicuique pro suis meritis reddat. Consurgere enim dicitur Deus, quando ad vindictam excitatur. Omnis autem caro, omnis tantum homo, non muta animantia accipienda sunt, juxta illud: Ad te omnis caro veniet. id est omnis homo.

CAPUT III.

« Et ostendit mihi Dominus Jesum sacerdotem magnum, stantem coram angelo Domini, et Satan stabat a dextris ejus, ut adversaretur ei. » Hebræi juxta litteram hoc loco Jesum sacerdotem magnum filium Josedech intelligunt. Ad cujus dexteram stabat Satan, id est adversarius ejus diabolus. Satan Hebraice adversarius dicitur. Stabat autem a dextris ejus ut adversaretur ei, id est ut accusaret illum. A dextris vero stabat, quoniam justam accusationem habebat, eo quod ipse, sicut cæteri, alienigenam duxisset uxorem.

« Et dixit Dominus ad Satan: Increpet Dominus in te Satan, et increpet Dominus in te, qui elegit Hierusalem. » Bis dicit Dominus, ut Patrem et Filium insinuet, sicut alibi. « Pluit Dominus a Domino ignem et sulphur super Sodomam. » « Nanquid non iste torris est erutus de igne. » Sensus est, cum Dominus elegerit Hierusalem de cunctis urbibus Judæ, non ei imputet peccata quæ fecit, cur tu Jesum conaris accusando obruere, qui de Babylonica captivitate quasi torris semiustus evasit. Torris autem semiustum est lignum, quem vulgo titionem dicunt.

« Et Jesus erat indutus vestibibus sordidis, et stabat ante faciem angeli. » Triplicem ob causam sordidis vestibibus indutus fuisse dicitur, sive quia alienigenam uxorem duxerat, sive propter populi peccata, cui sacerdos præerat, seu propter squalorem captivitatis.

« Quæ respondit et ait ad eos qui stabant coram se. » Angelus ante quem stabat Jesus, præcipit cæteris angelis ex persona Domini, dicens: « Auferte vestimenta sordida ab eo. » Cumque illi quod imperatum fuerat, opere complerent, « et angelus dixit ad eum: Ecce abstuli a te iniquitatem tuam. » Hic ostendit quæ fuerunt vestimenta sordida, » et indui te mutatoriis, » id est Israelitam tibi uxorem conjuxi. Septuaginta pro mutatoriis, « poderem, » id est talarem tunicam transtulerunt.

« Et dixit, » subaudi angelus: « Ponite cidarim sive mitram mundam super caput ejus. Et posuerunt cidarim mundam super caput ejus, et induerunt eum vestibibus. » Per cidarim, id est pileum sacerdotalem, dignitas intelligitur sacerdotii, ut, ablatis sordibus peccatorum, mundum haberet sacerdotium. Mystice Jesus sacerdos magnus ille est, cui dicitur: « Tu es sacerdos in æternum. » Quem Dominus ostendit prophetæ, quoniam per se videri non potest. Stabat coram angelo Domini, hoc est ipse Dei et hominum mediator, Deus et homo Christus. Ipse astat ante angelum, et ipse stabat ante se. In Christo diversæ sunt substantiæ Dei et hominis in una persona. Indutus erat vestibibus sordidis, quoniam peccata nostra portavit. Stabat Satan a dextris ejus, quia volens tentatus est a diabolo, qui volebat probare utrum esset Dei Filius, quem videbat post jejunium esurire. Quod vero sequitur: « Increpet Dominus in te. Satan, » Filius Dominus dicit de Domino Patre, non quod ipse non posset eum increpare, qui omnia operatur sicut et Pater, sed propter naturæ unitatem, ut cum unus increpat, intelligatur aliud increpare. Deus enim Pater et Filius idem sunt in substantia, et tamen alter est Pater, et alter Filius in persona. Ipse elegit Hierusalem, id est Ecclesiam. Torris autem erutus de igne, ipse Christus est per humanitatem, qui in Babylone, id est in mundi confusione non est adustus flamma alicujus peccati, quoniam peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus, sicut quondam rubrus in mediis ignibus non comburebatur. Erat autem Jesus indutus vestibibus sordidis, quia qui peccatum non fecit, pro nobis peccatum factus est, id est sacrificium pro peccato, et ipse infirmitates nostras tulit. Hæc sordida vestimenta ablata sunt ab eo, cum nostra peccata delevit. Idcirco enim sordidis indutus est vestibibus, ut nos holosericam mundam in baptismo reciperemus, et dicatur nobis jam mundatis: Omni tempore sint vestimenta tua candida. Cidarim munda super caput ejus, splendorem designat divinæ majestatis ejus. « Caput enim Christi Deus. » Ipse enim Deus, ipse est et homo, ut in veste humanitas, in cidari divinæ majestatis intelligatur claritas. « Et angelus Domini stabat, et contestabatur angelus Domini Jesum, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Si in viis meis ambulaveris, et custodiam meam custodieris, tu quoque judicabis domum meam, et custodies atria mea. » Juxta traditionem Hebræorum ad litteram, angelus ante quem stabat Jesus, qui loquitur ad eum postquam exutus est sordidis vestibibus, et indutus est mutatoriis. Quæ per se satis aperta sunt, nec egent expositione. Juxta spiritualem vero sensum difficilis est interpretatio, si hoc quod dicitur ad Jesum filium Josedech, « Si in viis meis ambulaveritis, et custodiam meam custodieritis, » etc. Notum est autem quoniam Christus et Ecclesia sunt caput et membra. Ergo accipiamus hoc ex parte membrorum, nam quod illi dicitur, membris ejus utique dicitur. Itaque membris ejus promittitur, quod si ambulant in viis

Domini, et custodiunt custodias, id est præcepta ejus, judicent domum ejus quæ est Ecclesia, de qua Apostolus, Christus autem filius sicut in domo sua, quæ domus sumus nos. Idem quoque ad Timotheum, Ut scias quomodo debeas in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei viventis, columna et firmamentum veritatis. Judicat ergo Jesus domum Dei pro meritis et verbis singulorum, alium constituens super decem civitates, alium super quinque, faciens alios doctores, alios pastores: aliis dans potestatem faciendorum signorum, alios faciens in corpore suo oculos, alios manus, alios pedes. « Et dabo tibi ambulantes de his qui nunc hic assistunt. » Dedit Dominus Deo Filio suo de angelorum numero ministros, quoniam sanctos suos adhuc in carne positos, similes fecit angelis; unde Apostolus dicebat: Municipatus noster in cælo est. Nam virginibus societas promittitur angelorum, Domino dicente: « Non nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in cælo. » De assistentibus ergo dicit se ei daturum, quoniam illi qui non fluctuant, sed stabiles et constantes sunt in Ecclesia Dei, quales erant apostoli, qui cum Domino stante perseverabant, merentur angelicæ dignitatis socii fieri.

« Audi, Jesu sacerdos magne, tu et amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt. Ecce enim ego adducam servum meum orientem. » Hoc loco Jesum eum tantum juxta litteram accipimus, qui filius fuit Josedech, cui promittitur adventus Filii Dei. Cum enim superius hunc Jesum sacerdotem typum Christi dixerimus habere, nunc tantum eum juxta litteram accipimus, videamus nunc quid angelus in persona Dei loquens, huic Jesu dicat: « Audi, Jesu sacerdos magne, tu et amici tui, » id est prophetæ cæteri. Nam et Jesus propheta erat, quia Christum non verbis, sed nomine præsignabat et operibus. Propheta enim dicitur, non solum qui de Christo vaticinatur verbis, sed etiam ille qui eum figuris et symbolis designat. Jubetur ergo Jesus audire, jubentur etiam audire amici ejus, id est cæteri prophetæ, quod dicitur: « Ecce enim ego adducam servum meum orientem. »

« Quia ecce lapis, quem dedi coram Jesu, super lapidem unum septem oculi sunt. » Hæc jubentur audire, quoniam viri portendentes sunt hoc est, in signum positum futurorum. Portendentes enim dicuntur, qui futura portendunt, hoc est longe ante pronuntiant. « Ecce (inquit ego adducam servum meum orientem, » id est illum de quo dicitur: « Ecce vir oriens nomen ejus; » et alibi: « Vos timentibus nomen meum orietur sol justitiæ. » In Evangelio quoque: « Visitavit nos oriens ex alto illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent. » Servum autem meum dicit propheta, assumptam servi formam, ut illud: Ecce servus meus, suscipiam eum. Ipse et lapis datus coram Jesu, id est pronuntiatum et promissum prophetis. Hic est lapis angularis, qui duos in se conjunxit parietes ex diverso venientes, ab hominibus quidem reprobatus, a Deo

A autem electus et honorificatus. Super hunc lapidem septem oculi sunt, quoniam super Christum septem dona Spiritus sancti requiescunt, quæ enumerans propheta Isaias dicit: « Requiescit super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectu, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replevit eum spiritus timoris Domini. » « Ecce ego cælabo sculpturam ejus, ait Dominus exercituum, et auferam iniquitatem terræ illius in die una. » Quia supra dixerat lapidem, servat metaphoram et dicit: « Ecce ego cælabo sculpturam ejus, » id est lapidis. Manifestum est enim de Domini passione prophetari. Sculpturam lapidis vulnera dicit, quæ accepit in cruce. « Cælabo, inquit, sculpturam ejus, » id est faciam illum vulnerari clavis et lancea. Hoc enim Deus Pater fecit, qui pro nobis omnibus tradidit illum ad mortem. Tunc dimittetur iniquitas terræ illius. In passione enim dimissa est iniquitas, et redonata justitia in die una, de qua Psalmista: « Hæc est dies quam fecit Dominus. »

« In die illa, dicit Dominus exercituum, vocabit vir amicum suum subter vineam et subter ficum. » A tempore enim passionis Christi cœpit annuntiari Evangelium, vir apostolicus et perfectus, et qui potest jam ad altiora conscendere, vocat amicum suum, id est credentes, vel certe gentilem populum subter vineam, id est Christum qui loquitur in Evangelio: Ego sum vitis vera, cujus fructus lætificat cor hominis. Et subter ficum, id est ad gloriam Spiritus sancti, cujus sunt poma dulcissima, ut sub tali umbraculo æterna pace quiescant. Hoc ipsum et Michæas propheta pene ipsis verbis prædixit: « In die illa (inquiens) vocabit unusquisque proximum suum et fratrem subter ficum et vineam, et non erit qui exterreat. »

CAPUT IV.

« Et reversus est angelus qui loquebatur in me, et suscitavit me quasi virum qui suscitatur de somno suo. » Quid est quod dicit: « Reversus est angelus? » Quo enim abierat qui in propheta loquebatur? Sed sciendum quod quando humana fragilitas suæ relinquitur imbecillitati, Deus angelorum auxilio abest ab homine. Propheta itaque magnæ visionis stupore attonitus, torpebat, et velut mente sopitus, verum lumen videre non poterat. Quapropter angelus qui eum parumper sibi dimiserat, et quasi ab eo recesserat, reversus suscitavit eum, ut videret quod antea clausis cordis oculis videre non poterat. Possumus quoque somnium prophetæ in bonam partem accipere, juxta quod Salomon ait: « Si dormieris, non timebis: quiescet, et suavis erit somnus tuus. Qui ergo a sæculi curis et perturbationibus dormit, et potest dicere cum sponso: « Ego dormio, et cor meum vigilat, » meretur ab angelo suscitari, et angelica visione atque allocutione perfrui.

« Et dixit ad me: Quid tu vides? et dixi: Vidi, et ecce candelabrum aureum totum, et ampas ejus su-

per caput ipsius, et septem lucernæ ejus super illud, A et septem infusoria lucernis, quæ erant super caput illius, et duæ olivæ super illud, una a dextris lampadis, et una a sinistris ejus. Et respondi, et aio ad angelum, qui loquebatur in me, dicens: Quid sunt hæc, domine mi? Et respondit angelus qui loquebatur in me, et dixit ad me: Nunquid nescis quid sunt hæc? Et dixi: Non, domine mi. Et respondit et ait ad me, dicens: » In hoc loco Hebræorum traditio talis est: Candelabrum totum solidum ex auro, legem dicunt; lampadem vero, id est flammam in vertice candelabri lucentem. Christum qui est caput legis, quique omnem mundum illuminat: septem lucernæ super candelabrum, septem dona Spiritus sancti superius enumerata. Hæc lucernæ super candelabrum sunt, quia lex Spiritu sancto dictante con- B scripta est; septem autem infusoria, id est vascula in quibus oleum est quod infunditur in lucernas, quæ lucent super candelabrum, hoc significare dicunt, quod istæ septem gratiæ ad homines de cælo per legem descendant, duas vero olivas quæ erant super candelabrum a dextris et a sinistris, inter quas lucebat media lampas, legem et prophetiam intelligunt. Cum ergo propheta quærenti angelo quid videret, narrasset visionem, interrogat ipsum angelum quid significaret ipsa visio. Rursus angelus interrogat eum: Nunquid ignoras quid sunt hæc? quo respondente, Nescio, respondit jam angelus edocens visionem: « Hoc est verbum Domini ad Zorobabel dicens: Non in exercitu, nec in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus exercituum, » reductum esse po- C pulum de captivitate, et plenius reducendum, et adversarios eorum vastandos.

« Quis tu, mons magne, coram Zorobabel in planum? » et populo Judæorum, nolens eos prosperari et templum reædificari. In planum scilicet sternere, et a tua superbia dejicere, humiliatus sub pedibus Israel. « Et educet lapidem primarium, » id est Christum, qui semper auxilio fuit populo Israel a sæculis. « Et exæquabit gratiam gratiæ ejus, » id est lapis. Quod est aperte dicere: Gratiam ejus eduxit de captivitate, et exæquabit hanc illi gratiæ, quam exercuit erga patres eorum, similem istis misericordiam impendendo: hæc est Hæbræorum traditio. Doctores vero ecclesiastici hunc locum ita exponunt: Candelabrum totum aureum sancta est Ecclesia, quæ D in divinis Scripturis sensum magis quam verba requirit. Lampas super candelabrum Dominum designat Christum, qui illuminat Ecclesiam, quique de se dicit: « Nemo accendit lucernam, et ponit eam sub modio, » id est sub mensura legis, « sed super candelabrum, » id est in Evangelii libertate, quo Ecclesia illustratur. Lucernæ septem et infusoria eorum, gratia est Spiritus sancti, per quam oleum misericordiae divinæ cunctarumque virtutum Ecclesia suscipit. Duæ olivæ, Moyses et Elias, qui in monte cum Domino transfigurato apparuerunt, et loquebantur ea quæ passurus erat in Hierusalem. Nonnulli duas olivas a dextris et a sinistris, Evangelium et

legem, accipiunt, ut in dextra oliva Evangelium, in sinistra oliva lex intelligatur. Magnus mons coram Zorobabel, diabolus vel Antichristus, qui se erigebat contra Zorobabel, de quo nasciturus erat Christus. Ipsi quoque Christo in Evangelio ostensis mundi regnis et honoribus, ausus est dicere: « Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me. » Et ipse Dominus in Evangelio diabolum montem vocat, dicens: « Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti, transi hinc, et transibit. » Sed hujus superbia complananda erat, et usque ad pulverem humilianda. Lapis primarius ille est, de quo Joannes: « In principio erat Verbum. » Quod vero sequitur, « exæquabit gratiam gratiæ ejus, » illud est quod Apostolus ait: Nos omnes de plenitudine ejus accepimus B gratiam pro gratia, gratiam Evangelii pro gratia legis, ut parem et æqualem gloriam accipiant et ex Israel credentes, et ex gentibus ad fidem venientes. Hinc per Joannein dicitur: Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est.

« Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Manus Zorobabel fundaverunt domum istam, et manus ejus perficient eam, et scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos. » Hoc qui Esdras prophetam legerit, inveniet quod scilicet templum a Zorobabel fundatum sit, et usque ad summa fastigia perductum.

« Quis enim despexit dies parvos? » Quis hic pro raro accipitur. Hoc autem referendum est ad regiam potestatem, quam tunc temporis in Zorobabel adversarii despiciebant, et pro nihilo ducebant. Monet ergo Zorobabel et Jesum atque omnem populum ædificantem, ut non timeant adversarios, qui eos ædificare prohibeant, sed potius audiant Dominum cohortantem, et suum illis auxilium promittentem. Sequitur enim: « Et lætabuntur, » id est paucorum dierum despectu, majori gaudio replebuntur. Potest ita intelligi: Rarus est, qui parvos dies hujus sæculi despiciat, quoniam nimirum multi sunt, qui hoc sæculo delectantur adeo, ut si possent, semper hic vivere vellent. Cum ergo viderimus hujus sæculi amatores fulgere auro, purpura, gemmisque rutilare, stipari officiis ministrorum, possumus hoc assumere et dicere: Quis enim despexit dies parvos? Parvi enim sunt omnes dies præsentis vitæ, quantumvis C longissimo temporum spatio tendantur. Unde et Jacob dicebat: « Dies mei parvi et mali. » « Et videbunt lapidem stanneum in manu Zorobabel. Septem isti oculi Domini, qui discurrunt in universa terra, » id est auxilium Salvatoris, qui de Zorobabel stirpe nascitur. Lapis autem vocatur ob fortitudinem insuperabilem. Quare autem lapis stanneus? Stanni naturam dicunt, ut alia metalla defendat ab igne. Cum enim sint duriora per naturam æs, ferrum, cæteraque, si absque stanno fornaci fuerint tradita, uruntur. Sic et angelorum et hominum fortitudo, si non habuerit divinum auxilium, fragilis et imbecillis est. Lapis ergo stanneus vocatur Christus, quia sicut stannum metalla mixta et adulterata dissociat,

ita et Dominus Salvator, de quo propheta dicit, Se-
debit conflans et emundans argentum bonorum ope-
rum, argentum et aurum ab ære plumboque vitio-
rum secernit; ut purum aurum argentumque rema-
neant.

« Et respondi, et dixi ad eum: Quid sunt duæ
olivæ istæ ad dexteram candelabri et ad sinistram
ejus? et respondi secundo, et dixi ad eum: Quid
sunt duæ spicæ olivarum, quæ sunt juxta duo rostra
aurea, in quibus sunt suffossoria ex auro? et ait ad
me dicens: Nunquid nescis quid sunt hæc? et dixi,
Non, domine mi. Et dixit ad me: « Isti sunt duo
filii olei, » splendoris, » qui assistunt dominatori uni-
versæ terræ. » Interrogat propheta quid significant
duæ olivæ ad dexteram et sinistram candelabri.
Sed angelus qui in persona Domini loquebatur, no-
luit ei respondere, sive quoniam de duabus olivis
supra audierat, ideo nunc non meretur audire re-
sponsum angeli, quia prius audita non retinet, sive
etiam quia majora se scire volebat, confutatur silen-
tio angeli, vel ut Hebræi dicunt, non respondit ei,
quia non bene interrogaverat, nec totum quæsivit,
quod scire debebat: nam de olivis interrogans, nihil
de spicis olivarum, nil de rostris aureis, aut de in-
fusoriis quæsierat. Spicas autem olivarum, ipsas di-
cit arbores, translato sermone, quod in modum spi-
carum rectæ sint, et sicut spicæ vallantur arboribus,
sic istæ quasi quodam vallo ramorum et foliorum re-
cte in altum surgant. Quidam duas spicas olivarum,
duo Testamenta intelligunt. Evangelium et legem, et
hos esse filios splendoris, qui assistunt dominatori
universæ carnis, alii sacerdotium et legem, nonnulli
Eliam et Enoch, quorum alter in præputio, alter in
circumcisione placuit Deo.

CAPUT V.

« Et conversus sum, et levavi oculos meos, et
vidi, et ecce volumen volans. Et dixit ad me, quid
tu vides? Et dixi: Ecce ego video volumen volans.
Longitudo ejus viginti cubitorum, et latitudo ejus
decem cubitorum. Et dixit ad me: Hæc est maledi-
ctio, quæ egreditur super faciem omnis terræ. » Con-
versus est propheta ab alia visione ad aliam, et a
lætis et prosperis ad tristia mentis oculos extulit.
Ne enim elevaretur cor ejus, quoniam omnia felicia
et plena gaudii nuntiabat, videt et ea quæ sunt tri-
stia. Videt ergo volumen volans, in quo facta om-
nium descripta erant, hoc volumen utriusque testa-
menti naturam designat. Per viginti cubitos longitu-
dinis, Evangelium: per decem autem latitudinis,
decalogus legis accipitur. Viginti autem ad decem,
duplum sunt ad simplicum, quoniam in decalogis pec-
cata operum prohibentur, in Evangelio autem cogi-
tationum peccata resecantur. Verbi gratia: lex pro-
hibet homicidium, Evangelium iram; adulterium
damnatur in lege, in Evangelio concupiscentia puni-
tur, quia qui viderit mulierem ad concupiscendum
eam, etc. In lege rem facit rapina, in Evangelio
flammis gehennæ subdit tenacia. Septuaginta trans-

Alatores pro volumine « falcem » dixerunt, habentem
ejusdem mensuræ longitudinem et latitudinem. Falx
ista divini judicii severitatem designat: sicut enim
falx cuncta suo circuitu ambit exterius, interius in-
cidit, ita divinæ animadversionis potentia universa
forinsecus complectitur, intrinsecus dirimit et di-
scernit, dijudicans opera et cogitationes. « Quia om-
nis fur sicut ibi scriptum est judicabitur, et omnis
jurans ex hoc similiter judicabitur. Educam illud,
dicit Dominus exercituum, et veniet ad domum furis,
et ad domum jurantis in nomine meo mendaciter, et
commorabitur in medio domus ejus, et consumet
eam et ligna ejus et lapides ejus. » Multi sunt qui
furtum et perjurium aut parya aut nulla putant esse
crimina, nec attendunt quod maledictio hujus volu-
minis venire dicatur ad domum furis et mendaciter
jurantis in nomine Domini, et consumere et ligna et
lapides ejus, id est dura et gravia peccata illius.
Quid de gravioribus ergo peccatis erit, qualia sunt
homicidia, adulteria, cæteraque carnis opera, si fur-
tum et perjurium tali pœna plectuntur?

« Et egressus est angelus qui loquebatur in me,
et dixit ad me: Leva oculos tuos, et vide, quid est
hoc quod egreditur? Et dixi: Quidnam est? Et ait:
Hæc est amphora egrediens; et dixit. » Angelus qui
loquebatur in propheta, egressus ideo est, ut aliam
visionem ei ostenderet. Præcepit ergo ut levaret ocu-
los ad magna contemplanda, et videat amphoram,
id est mensuram peccatorum populi Israel consum-
matam atque plenam. Amphora enim, quæ Hebraice
dicitur *epha* vel *ephi*, plenitudinem designat pecca-
torum. Ipsi quoque amphoræ nomen imponit ange-
lus dicens: « Hic [hæc] est oculus eorum in uni-
versa terra, » id est ostensio omnium peccatorum.
Impleta enim peccatorum mensura, juxta quod Do-
minus ad Judæos dicit: Implete mensuram patrum
vestrorum, et in Genesi: Nondum completa sunt
peccata Amorrhæorum, restat ut sit oculus, id est
ostensio et vindicta superveniente justa ira Dei. Sic
et delicta illius populi latuerant, cum nondum im-
pleta essent. Jam vero adimpleta pandebantur om-
nibus et monstrabantur cunctis gentibus quales fuis-
sent in terra sua.

« Et ecce talentum plumbi portabatur, et ecce
mulier una sedens in medio amphoræ. Et dixit:
Hæc est impietas. Et projecit eam in medio am-
phoræ, et misit massam plumbeam in os ejus. » Ut
autem ipse angelus exponit, vocabatur impietas, id
est idololatria et negatio Dei. Talentum plumbi, mas-
sam dicit. Portabatur autem vel suo impetu per
aerem, vel jussione Dei. Talentum illud vel massa
plumbi signat gravissimum pondus peccatorum, quo
populus ille premebatur. Angelus ergo Domini arre-
ptam mulierem projecit in medium amphoræ, ut in
plenitudine peccatorum portaretur in Babylonem,
ubi, sicut in sequentibus legitur, portabatur, ibique
captivatis pondere premeretur; et quoniam in suo
scelere gloriabatur, talentum vel massam plumbi mi-
sit angelus in os ejus, id est amphoræ, ut impietas

sem clauderet, et obturato ore nequaquam se ultra A jactaret in suo scelere, sed æterno silentio conticesceret.

« Et levavi oculos meos et vidi, et ecce duæ mulieres egredientes, et spiritus in alis earum » Duæ mulieres sunt decem tribus, quæ dicuntur Israel, et duæ quæ vocantur Juda. Decem tribus captæ sunt ab Assyriis, et duæ a Chaldæis. Spiritus in alis earum, potestates diaboli, qui vocatur in Evangelio immundus spiritus, et de quo Salomon: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Hoc ergo spiritu, quasi flatu venti raptatæ istæ mulieres, volatu celeri ad omne nefas ferebantur. « Et habebant alas quasi alas milvi, » quæ est avis rapacissima, et domesticis avibus semper insidians. Bene ergo hæc avis convenit istis mulieribus B Judæ et Israeli, quæ propter nimia peccata traditæ sunt potestati dæmonum, et ab eis in captivitatem ductæ. « Et levaverunt amphoram, » in qua erat impietas, et massa plumbi inclusa. « Inter terram et cælum, et dixi ad angelum qui loquebatur in me. » Propheta vero jam non interrogat quæ essent mulieres: sciebat enim prophético spiritu, nec quid portent, quia angelo docente cognoverat, sed quo portent, inquiens: « Quo istæ deferunt amphoram? et dixit ad me. » Respondit angelus: « Ut ædificetur ei domus in terra Sennaar, et stabiliatur, et ponatur ibi super basim suam. » Sennaar campus est Chaldæorum, in quo post diluvium filii Adam turrim superbiæ ædificare conati sunt, sed a Domino confusa est lingua quæ omnibus una erat. Unde et ipsa C civitas Babylon, id est confusio, dicta est Amphora ergo cum impietate deferrebat in Babylonem, ut ibi super basim, id est super sedem stabilem ponatur, ibique æterna statione ponatur. Sennaar interpretatur dentium excussio, vel fetor eorum. Amphora itaque cum impietate ad terram Sennaar deferretur, et ibi ei locus stationis paratur, quia diabolus auctor impietatis in cordibus reproborum, quos impietas vel fetor libidinis possidet, requiescit. Quod vero Sennaar excussio dentium dicitur, significat quia reprobi excussos et perditos habent dentes, quibus verba Dei molere, hoc est, meditari debuerant, et ideo pereunt, quia cibum divini eloquii in D ventrem memoriæ non transmittunt. Juxta spiritualem sensum, hæc duæ mulieres hæreticos et Judæos designant, qui egrediuntur a facie Domini, et feruntur incerto erroris spiritu, delectantur jurgiis et contentionibus. Hi etiam super se levant pondus impietatis, et in Babylone (id est in confusione) ædificant sibi domum.

CAPUT VI.

« Et conversus sum, et levavi oculos meos. et vidi, et ecce quatuor quadrigæ egredientes de medio duorum montium, et montes, montes ærei. In quadriga prima equi rufi, et in quadriga secunda equi nigri, et in quadriga tertia equi albi, et in quadriga quarta equi varii, fortes. Et respondi, et dixi ad angelum,

qui loquebatur in me: Quid sunt hæc, domine mi? Et respondit angelus, et ait ad me. » Transit propheta ad aliam visionem, et oculos cordis altius porrigit ac videt quatuor quadrigas egredientes de medio duorum montium, qui erant ærei et fortissimi, et qui nulla possunt vetustate consumi. « In quadriga secunda equi nigri, » reges Persarum et Medorum mortiferi propter Assuerum, quo regnante, ad petitionem Aman hostis Judæorum, idem rex omnem gentem Judæorum edicto publico morti adjudicavit. « In quadriga tertia equi albi. » Macedones, sub quorum rege Antiocho describitur Machabæorum victoria. « In quadriga quarta equi varii fortes. » Ideo varii, quia Romanorum reges alii clementes fuerunt erga Judæos, ut C. Claudius. alii persecutores eorum exstiterunt, ut C. Caligula, Nero et Vespasianus. Quærente itaque propheta, quid significarent quæ cernebat, angelus respondit: « Isti sunt quatuor venti cæli, » id est climata sive plagæ, « qui egrediuntur ut stent coram dominatore omnis terræ. » Nil enim regna terræ absque Dei permissu et voluntate facere possunt.

« In qua » quadriga « erant equi nigri, egrediebantur in terram aquilonis, et albi egressi sunt post eos et varii egressi sunt ad terram austri. Qui autem erant robustissimi, exierunt et quærebant ire et discurrere per omnem terram. Et dixit: Ite et perambulate terram. Et perambulaverunt terram. Et vocavit me, et locutus est ad me dicens. » Proinde prætermittit propheta de quadriga prima, in qua erant equi rufi, jam enim defecerat omne regnum Babyloniorum, et Medi ac Persæ omnem Asiam tenebant, sub quorum rege Dario hæc omnia Zacharias contemplatus est. Quadriga itaque, in qua erant equi nigri, egrediebantur ad aquilonem, ut ibi jubente Domino Chaldæorum destrueretur imperium. Albi quoque post eos egressi sunt, id est, Macedones secuti Medorum vestigia, ut regna Chaldæorum suo subderent imperio. Quarti, id est varii et fortes Romani, exhibant ad terram austri, et jubentur ire et perambulare omnem terram. Romanorum enim potentia in quatuor mundi partibus suum dilatavit imperium. Deinde ad prophetam conversus angelus, dixit: « Ecce qui egrediuntur in terram aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meum in terra aquilonis. » De tertia quadriga dicit, in qua erant equi albi, per quos figurabantur Macedones, qui et ipsi post nigros ad terram aquilonis egrediebantur. Hi ergo requiescere fecerunt spiritum Domini in terra aquilonis, quia vindictam Dei impleverunt subverso Medorum imperio. Nam Alexander, rex Macedonum, Darium Persarum et Medorum regem interfecit, et ejus regnum in Macedones transtulit. Hi ergo requiescere fecerunt spiritum prophetalem, Dei spiritum in terra aquilonis, quia vindictam exercuerunt populi Dei, et voluntatem ejus in illorum interitu compleverunt. Grandis enim est consolatio eorum qui opprimuntur, si hostes suos cito cognoverint perituros. Quidam spiritualiter per quatuor quadrigas quatuor

intelligunt Evangelia : per equos, electos Dei, in diversitate colorum diversas gratias possidentes. Quorum alii sunt rufi martyrio, alii nigri, squalore pœnitentiæ fuscati, sive illi qui obscura Christi mysteria penetrant. Scriptum est enim : « Posuit tenebras latibulum suum. » Alii albi, virginitatis candore fulgentes, sive in baptismo mundati. Nonnulli varii fortes diversarum curationum et virtutum gratiam habentes. Hoc autem quod dicitur, « Hi qui egrediuntur in terram aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meum in terra aquilonis, » significat quia ad prædicationem evangelicam gentes quæ erant in aquilone, hoc est, in frigore infidelitatis, et sub potestate diaboli, qui dixit, « Ponam sedem meam ad aquilonem, » crediderunt, et in eis spiritus Domini requievit.

« Et factum est verbum Domini ad me dicens : Sume a transmigracione ab Holdai et a Tobia et ab Idaia, et venies tu in die illa, et intrabis in domum Josiæ filii Sophoniæ, qui venerunt de Babylone, et sumes aurum et argentum, et facies coronas, et pones in capite Jesu filii Josedech sacerdotis magni, et loqueris ad eum dicens : Hæc ait Dominus exercituum dicens : Ecce vir oriens nomen ejus, et subter eum orietur, et ædificabit templum Domino. » Ordo verborum confusus est. Est autem talis conjunctio : Sume tibi ab Holdai et a Tobia et ab Idaia, qui venerunt de Babylone, et sumes subaudis ab eis munera quæ afferuntur, aurum et argentum, et intrabis in domum Josiæ filii Sophoniæ, et facies ibi coronas auro argentoque distinctas, et unam ex eis pones super Jesum filium Josedech sacerdotem magnum, et loqueris ad eum : « Ecce vir oriens nomen ejus, et subter eum orietur, » id est repente succrescet ex radice sua, et in similitudinem germenis pullulabit. Significat autem Zorobabel, qui ex humili et captivo in ducem populi surrexit, et ædificavit templum Domino. Hoc est enim quod dicit : Et ædificabit templum Domino.

« Et ipse extruet templum Domino, et ipse portabit gloriam, » id est alteram coronam. « Et sedebit et dominabitur super solio suo. Et erit sacerdos super solio suo, et consilium pacis erit inter illos duos. Et coronæ erunt Helen et Tobia et Idaia et Hen. » Hucusque de Zorobabel : nunc iterum repetit de Jesu sacerdote, de quo prius dixerat. Sed et pontifex (inquit) Jesus sedebit in solio suo, hoc est, in throno sacerdotali, et erit pax inter duos illos, hoc est, inter Zorobabel, qui de stirpe regia erat, et Jesum qui de Levitica tribu descenderat, ut sacerdotium et regnum pariter Dei populum regant, ipsasque coronas postquam impositæ fuerint capiti Jesu filii Josedech, et capiti Zorobabel filii Salathiel, consecrabis in templo nominibus eorum, a quibus oblatæ sunt, id est Helem et Tobia et Idaia et Hen. « Filio Sophoniæ memoriale in templo Domini. Et qui procul sunt, venient et ædificabunt in templo Domini, et scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos. Erit autem hoc,

si auditu audieritis vocem Domini Dei vestri. » Repositis autem coronis in templo Domini, et in æternam memoriam consecratis, venient de toto orbe gentes, et ædificabunt in templo, et scietis quoniam Dominus misit me ad vos. Videndum quod cum superius tres posuerit viros, Holdai et Tobia et Idaia, nunc primum nomen mutatum est : pro Holdai enim positum est Helem. Quartum est additum, quod prius non fuerat dictum, id est, Hen. Holdai interpretatur deprecatio Domini, Tobias bonus Domini, Idaia notus Domini, Hen gratia. Helem vero, quod pro Holdaia positum est, interpretatur somnium. Tradunt Hebræi, istos tres, id est Holdai, Tobia, et Idaia, esse tres pueros, Ananiam, Azariam, Misaelem, qui venerunt de captivitate, et hæc munera aurum et argentum in templo Domini obtulerunt : quartum vero, quod supra non est, id est Hen. Danielem dicunt esse, et ipsum venisse cum munere ; idcirco autem Helem positum esse pro Holdai, quod Helem somnium interpretetur, ut ex interpretatione ostendatur Daniel, et tres pueri qui in Babylone regalis somnii mysteria cognoverant. Josias autem iste, ad quem intrare propheta jubetur, et in cujus gratiam a Septuaginta translatoribus dicuntur esse coronæ, eo quod apud illum servarentur, ædituus, id est custos Domini templi erat. Hæc juxta litteram, sicut se habet Hebræorum traditio. Spiritualiter jubetur propheta sumere a transmigracione aurum et argentum. Transmigratio populi Judæorum, id est populi Deum confitentis, sunt vitia et peccata, quæ cum quis cœpit relinquere et agere pœnitentiam, et desiderare patriam, id est Hierusalem cœlestem, offert in templo Domini aurum et argentum, intellectu et sermone Dominum confitendo. Ex hoc auro et argento fiunt coronæ in templo Josiæ, qui interpretatur salvatus, et filius est salvationis Domini. Domus Ecclesia est, in qua est populus salvatus a Domino, qui est filius visitationis Domini. Visitavit enim Dominus eos qui male agrotabant, peccatorum languore decubantes. Imponuntur hæc coronæ Jesu filio Josedech sacerdoti magno, quod nobis a captivitate diaboli liberatis, et proficientibus per singulas virtutes nostras Dominus coronatur, imo in nobis coronas ipse accipit. Recte autem filius dicitur Josedech, qui interpretatur Dominus justitiæ, quod Deus Pater Domini Salvatoris juste singulis pro suis meritis restituet. Unde confidenter dicebat Apostolus : « Reposita est mihi corona justitiæ » etc. Præcipitur itaque prophetæ, ut postquam imposuerit coronas super caput Jesu filii Josedech sacerdotis magni, dicat ad eum : « Ecce vir oriens nomen ejus. » Christus qui Jesus dicitur, qui salvavit mundum, nunc oriens vocatur, quia in diebus ejus orta est justitia. « Et subter eum orietur, » subaudis multitudo credentium. « Et ædificabit templum Domino, » id est Ecclesiam. « Et dominabitur super solio suo, » quia cum venerit ad judicium, sedebit super sedem majestatis suæ. « Et erit sacerdos super solio suo, » quia ipse est rex, ipse pontifex, et ipse sedebit tam in regali quam in sacerdotali throno.

« Et consilium pacis erit inter duos illos, » ut nec regale fastigium sacerdotalem deprimat dignitatem, nec sacerdotii dignitas regale fastigium, sed consentiat utrumque in unius Domini Jesu gloriam.

CAPUT VII.

« Et factum est in anno quarto Darii regis, factum est verbum Domini ad Zachariam in quarta noni mensis, qui est Casleu. Et miserunt ad domum Dei Sarasar et Rogommelech, et viri qui erant cum eo ad deprecandam faciem Domini, ut dicerent sacerdotibus domus Domini exercituum et prophetis loquentes. » Mensis nonus, qui apud Hebræos dicitur Casleu, apud nos vocatur December. In cujus mensis quarta die miserunt ad templum Domini, quod jam instauratum erat, ad Zorobabel et Jesum Sarasar et Rogommelech, qui (ut Hebræi autumant) principes erant Persarum Dominum timentes, ut quia audierant instauratum templum, quærent a sacerdotibus et prophetis, utrum secundum consuetudinem pristinam flere deberent et jejunare, an luctum in lætiam et gaudium convertere. « Nunquid flendum mihi est in mense quinto? » Quinto mense, qui apud Romanos vocatur Augustus subversa est Hierusalem a Nabuchodonosor. Ob quam causam usque ad illud tempus jejunaverant, desolationem templi luctu et mœrore consolantes. Nunc vero quoniam templum restructum videbant, et causam non superesse tristitiæ, interrogant utrum hoc nunc facere debeant. Et hoc est quod dicit, « Nunquid sanctificare me debeo, sicut feci jam annis multis? » Jejunium vocant enim sanctificationem, quia in jejunio ab omnibus voluptatibus abstinebant, et bonis operibus atque eleemosynis vacabant. Unde et propheta dicit, « Sanctificate jejunium. » Jejunium sanctificare est adjunctis aliis bonis, a vitiis abstinere. Postquam ergo interrogaverunt Persarum principes per legatos quos miserant, fit sermo Domini ad prophetam, imperans ut loquatur ad omnem populum. Loquebatur etiam ad sacerdotes, quid debeant respondere.

« Et factum est verbum Domini exercituum ad me dicens: Loquere ad omnem populum terræ et ad sacerdotes dicens, Cum jejunaretis et plangeretis in quinto et in septimo mense per hos septuaginta annos, nunquid jejunium jejunastis mihi? » In quinto mense jejunabant, quia in illo subversa est Hierusalem a Chaldæis, septimo autem, quia tunc occisus est Godolias, quem præfecerat rex Babylonis terræ, et reliquæ populi dispersæ sunt. Dicit ergo Dominus: Quid mihi proderat quod jejunabatis et plangebatis per septuaginta annos desolationis Hierusalem, cum non mihi, sed vobis jejunaretis?

Et contra, « Et cum comedistis et bibistis » in festivitibus vestris, « nunquid non vobis comedistis, et vobismetipsis bibistis? » Non enim his rebus placatur Deus, sed bonis operibus, in judicio et justitia et veritate. Esca autem nos non commendat Deo.

« Nunquid hæc sunt verba, quæ locutus est Dominus in manu prophetarum priorum, cum adhuc Hie-

rusalem habitaretur, et essent opulenta, et ipsa et urbes in circuitu ejus, et ad austrum et in campis habitaretur? » Cum (inquit) adhuc staret Hierusalem, et bonis omnibus ubique abundaret, et summa pace frueretur, hæc ipsa quæ ego nunc dico, loquebantur ad vos priores prophetæ. Quæ autem essent illa, in sequentibus manifestatur.

« Et factum est verbum Domini ad Zachariam dicens, Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Judicium verum judicate, et misericordiam et miserationes facite, unusquisque cum fratre suo. Viduam et pupillum et advenam et pauperem nolite calumniari, et malum viri fratri suo non cogitet in corde suo. Et noluerunt attendere, et averterunt scapulam recedentes, et aures suas aggravaverunt ne audirent, et cor suum posuerunt ut adamantem, ne audirent legem et verba, quæ misit Dominus exercituum in spiritu suo per manum prophetarum priorum, et facta est indignatio magna a Domino exercituum. Et factum est sicut locutus est, et non audierunt, sic clamabunt et non exaudiam, dicit Dominus exercituum. Et dispersi eos per omnia regna quæ nesciunt, et terra desolata est ab eis, eo quod non esset transiens et revertens, et posuerunt terram desiderabilem in desertum. » Hæc sunt (inquit) quæ mihi plus placent quam jejunium quinti et septimi mensis, quæ quia non fecistis, traditi estis captivitati et opprobrio. « Facite (inquit) misericordiam et miserationem. » Misericordiam facere est, eleemosynam pauperi dare: miserationes vero, debitoribus indulgere, quæ duo in propheta Isaia ita dicuntur, « Frange esurienti panem tuum. » Ecce misericordiam. Et paulo supra, « Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes: » ecce miserationes. Ordo autem rectissimus est, ut judicium sequatur misericordia, maxime in fratres quos vel sanguinis vel ejusdem fidei nobis jungit affinitas. Nam quod in lege dicitur, « Non misereberis in judicio, » in ipso judicio non est illi miserendum, sed convicto et reatum suum confitenti misericordia impendenda est. De viduis quoque et pupillis Dominus præcepit: Esto pupillis pater et pro viro mater eorum. Advenæ quoque et pauperi præcipit calumniam non inferendam, quia alterum peregrinatio humiliat, alterum egestas. Cum hæc et alia præceperit Dominus, illi econtra facerunt, et verterunt ad eum dorsa, et recedentem, id est avertentem se scapulam, et aures aggravaverunt, sicut surdæ aspides. Quapropter ad magna peccata facta est magna Dei indignatio, et dispersi sunt per regna, quæ antea nescierunt, Assyriorum, Medorum et Persarum, et terra quæ fluebat lacte et melle, versa est in solitudinem. Possunt et hæc referri ad eos qui in Ecclesia positi de virtutum copia superbiunt, nec Deo doctori gratias agunt, idcirco justo Dei judicio permittuntur tentari a diabolo, et captivantur sub lege peccati, et desolatur terra eorum, id est, anima quondam Trinitatis hospitium, et vertitur in desertum, derelicta a Deo habitatore.

CAPUT VIII.

« Et factum est verbum Domini exercituum ad me dicens : Hæc dicit Dominus exercituum » Loquere de Hierusalem quasi vir de adultera uxore. Deus enim dilexit plebem Israeliticam, eamque sibi casto amore dote fidei sociavit, sicut Ezechiel propheta plenissime declarat, quæ postea relicto Deo, fornicata est cum idolis diversarum gentium, propter quod tradita in captivitatem, egit pœnitentiam dicens : Revertar ad virum meum priorem, quia bene erat mihi tunc magis quam nunc. Quam misericors Deus suscipiens, et non imputans peccata sua dicit : « Zelatus sum Sion zelo magno, et indignatione magna zelatus sum eam Hæc dicit Dominus exercituum : Reversus sum ad Sion, et habitabo in medio Hierusalem, et vocabitur Hierusalem civitas veritatis, et mons Domini exercituum, mons sanctificatus. » Quia (inquit) reliquit me Sion, quæ est Hierusalem, et secuta est amatores plurimos, et ab aliis deturpata est, zelatus sum zelo magno secundum criminum magnitudinem, quia ad me reversa est, agens pœnitentiam, et ego reversus sum ad eam majore clementia. Ædifica mihi templum, et habitabo in medio tui, et vocabitur civitas veritatis, quæ quondam vocabatur civitas mendacii. Vocabatur quoque mons sanctificatus et mons Domini. Spiritualiter possunt hæc referri ad animam, quæ debuerat esse Hierusalem, id est visio pacis, et Sion, id est specula Deum contemplando, quæ cum peccaverit, traditur in potestatem diaboli, et subditur captivitati vitiorum ; si vero pœniterit, et offensum Deum sibi propitiari studuerit, revertetur ad eam Deus, et erit mons sanctus et civitas Dei, et habitabit in medio ejus, diceturque ad eam : « Magnus Dominus et laudabilis, » etc.

« Hæc dicit Dominus exercituum : Adhuc habitabunt senes et anus in plateis Hierusalem, et viri baculus in manu ejus præ multitudine dierum, et plateæ civitatis complebuntur infantibus et puellis ludentibus in plateis ejus. » Me (inquit) habitante Hierusalem, tanta erit prosperitas et abundantia pacis, et nullo hoste remanente usque ad ultimam senectutem vivant homines in utroque sexu, et tremantes artus baculo sustentent prædierum multitudine, plateæ quoque ejus impleantur ludentibus pueris et puellis. Spiritualiter plateæ, quæ a latitudine dicuntur, sunt virtutes, in quibus sancti spantiantur et fiducialiter agunt. Nam Psalmista latum appellat mandatum Dei. In his plateis sedent senes et anus, id est perfecti quique et emeriti in virtutibus. Senectus enim venerabilis est et reliqua. Replebuntur pueris et puellis, id est qui rudimenta sermonis Dei percipiunt, qualibus dicit Joannes : Scribo vobis pueri, quia dimittuntur vobis peccata vestra per nomen ejus, et sic implebitur quod Psalmista dicit, « Juvenes et virgines, » etc.

« Hæc dicit Dominus exercituum : Si difficile videbitur in oculis reliquiarum populi hujus in diebus illis, nunquid in oculis meis difficile erit, dicit Domi-

anus exercituum. » Quia magna et pene incredibilia promittebantur Israeli, dubitare fortassis poterant pro rerum magnitudine, idcirco nunc loquitur propheta ex persona Domini. Si vobis, o reliquæ populi mei, difficile videtur esse quod spondeo, nunquid mihi difficile erit qui omnipotens sum? Pari modo impossibile videbatur sanctis, quando temporibus persecutionis diversis modis affligebatur Ecclesia, ut aliquando pax illis daretur. Sed nunc reges mundi et principes Christo colla submiserunt, et ad tumulum piscatoris flectuntur genua imperatoris.

« Hæc dicit Dominus exercituum : Ecce ego salvabo populum meum de terra orientis et de terra occasus solis, et adducam eos, et habitabunt in medio Hierusalem, et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum in veritate et in justitia. » Hæc tunc impleta sunt ex parte sub Zorobabel et Jesu, quando Dei populus reversus est de captivitate, et habitavit in Hierusalem, et vocatus est Dominus Deus eorum, et nunc plenius implentur sub Domino salvatore in Ecclesia, quæ est vera Hierusalem, cum ex omnibus mundi partibus veniunt ad fidem, sicut et Dominus in Evangelio dicit : « Multi enim venient ab Oriente et Occidente, » etc. Quod vero dicit, « In veritate et justitia, » hoc designat, quod transeunte umbra et figura legis, succedat veritas Evangelii.

« Hæc dicit Dominus exercituum : Confortentur manus vestræ, qui auditis in diebus his sermones istos per os prophetarum, in die qua fundata est domus Domini exercituum, ut templum ædificaretur. » Quia jam videbant templum exstructum secundum quod id prophetæ, id est Aggæus et Zacharias, prædixerant, nunc hortatur Dominus populum, ut priorum promissionum veritate, accommodent fidem his quæ in futurum promittuntur, et confortentur manus, non timentes eos qui illos ab ædificatione impedire volebant.

« Siquidem ante dies illos merces hominum non erat, nec merces jumentorum, neque introeunti neque exeunti erat pax præ tribulatione, et dimisi omnes homines, unumquemque contra proximum suum. » Antequam fundaretur et ædificaretur templum Domini, omnis labor eorum irritus fuit, et tam homines quam jumenta in agricultura et in diversis operibus casso conatu frustrabantur, nec erat pax introeunti et egredienti, cum intus seditio, foris adversarii, eos conturbarent. Sic et in Ecclesia factum est, quia priusquam templum Domini spiritualiter fundaretur in hominibus, et antequam diceretur eis : « Vos estis templum Dei vivi, » nulla erat merces hominum, id est eorum qui rationales sunt, et jumentorum irrationalium apud Deum. Postquam vero conversi sunt, et Deus in illis habitare cœpit, audiunt ab Apostolo : Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.

« Nunc autem non juxta dies priores ego faciam reliquiis populi hujus, dicit Dominus exercituum, sed

semen pacis erit. Vineam dabit fructum suum, et terra dabit germen suum, et cœli dabunt rorem suum, et possidere faciam reliquias populi hujus universa hæc. Quia ut templum fundatum est, nequaquam faciam sicut prius feci huic populo affligendo illum, sed dabo illis pacem, et famem pristini temporis futura abundantia compensabo. Sic et modo hæreticorum virgines, philosophorum abstinentia, Judæorum observatio, nullam habent mercedem, quia quidquid boni faciunt, non in nomine Domini faciunt, nec in seipsis domum construunt Domini. Postquam vero conversi fuerint ad Deum, et eruti de captivitate diaboli templum Domini in se ædificare cœperint, orietur in eis multitudo pacis, vinea quæ loquitur in Evangelio, « Ego sum vitis vera, » dabit fructum suum, terra quoque bona dabit fructum suum centesimum, sexagesimum, trigessimum: cœli etiam dabunt rorem prædicationis, de quibus scriptum est: « Cœli enarrant gloriam Dei. »

« Et erit, sicut eratis maledictio in gentibus domus Juda et domus Israel, sic salvabo vos et eritis benedictio. Nolite timere. Confortentur manus vestrae, quia hæc dicit Dominus exercituum. Sicut cogitavi ut affligerem vos, cum ad iracundiam me provocassent patres vestri, et non sum misertus, sic conversus cogitavi in diebus istis, ut bene faciam Hierusalem et domui Juda. » Apertæ promissiones et consolationes sunt Domini confortantis populum suum. Domum Juda, duas tribus dicit, Judam et Benjamin; domum autem Israel, decem alias tribus, quibus omnibus misericordiam promittit se præstiturum. Quæ consolatio potest ad Ecclesiam persecutionibus afflictam referri quod quicumque pro suis peccatis et ejiciuntur de Ecclesia, et captivantur a diabolo traditi Sathanæ in interitum carnis, si egerint poenitentiam, revertuntur in pristinum statum, et videbunt pacem Domini, et confessionis suæ gloriam possidebunt. « Nolite timere. Hæc sunt ergo verba quæ facietis. Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo. Veritatem et iudicium pacis iudicate in portis vestris, et unusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris. » Quia (inquit) bona vobis promisi, ut mea permaneat promissio, facite quæ præcipio, loquimini veritatem cum proximo. Proximum, omnem hominem accipiamus, quia ex uno parente omnes generati sumus. Si enim solis carne proximis veritatem loqui præcipimur, ergo peregrinis et alienis licet mentiri? Veritatem et iudicium iudicate in portis vestris, ut in iudicio primo sit veritas et justitia, deinde sequatur misericordia. Iudicium enim pacis est, ut is qui iudex est, propositum habeat pacificare discordiam. Quod vero sequitur, « In portis, » consuetudinis illorum fuit, ut in portis civitatis iudices sederent, et causas singulorum discernent. Unde Psalmista dicit de sancto viro: « Non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta; » et propheta: « Oderunt corripientem in porta. » Ideo autem in porta hoc faciebant, ne co-

gerentur agricolæ intrare urbem, et per hoc aliquod dispendium sustinerent, et tam urbani quam rustici in introitu civitatis responsa iudicum audirent, et sic ad propria redirent. Quod vero dicit: « Unusquisque malum, » duplici modo hic malum accipi potest, pro afflictione et pro peccato. Ille ergo qui sanctus est, nec cogitet ut aliquem affligat, nec ut eum peccare faciat. « Et juramentum mendax ne diligatis. » Cum dicit juramentum mendax, non prohibet verum jurare. In Evangelio autem penitus tollitur juramentum Domino dicente: Ego dico vobis non jurare omnino. Qui enim non jurat, nunquam pejerat. « Omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus. Et factum est verbum Domini exercituum ad me dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Jejunium quarti, et jejunium quinti, et jejunium septimi, et jejunium decimi, erit domui Judæ in gaudium et in lætitiā et in solemnitates præclaras. Veritatem tantum et pacem diligite. » Ad ea quæ superius principes Persarum per legatos interrogaverant, utrum mense quinto et septimo jejunare deberent, an post templi ædificationem finire jejunium et deponere luctum propheta multis in mediis positus, quæ sequi et prosperare deberent, respondet ex persona Christi. Jejunium quarti, subaudis mensis, et quinti et septimi, subaudis ἀπὸ κοινῶν, id est a communi mensis. Quartus mensis apud Hebræos, apud nos dicitur Julius, in quo mense descendens Moyses de monte, cum videret populum ludentem ante vitulum aureum quem fecerant, projecit tabulas testamenti, quas a Deo acceperat, et confregit ad radices montis, et idololatrarum viginti tria millia prostrata sunt. Hoc ipso mense (ut in Jeremia legimus) muri civitatis Hierusalem rupti sunt a Chaldæis. Propter hoc jejunaverunt Judæi semper mense quarto. Quintus mensis illorum apud nos vocatur Augustus. In hoc mense multa passi sunt Judæi adversa. Nam cum essent in deserto, hoc mense orta est seditio propter exploratores, qui reversi murmurare fecerunt populum. Propter hoc iratus Dominus, prohibuit ne statim ingrederentur terram repromissionis, sed per quadraginta annos vagarentur in deserto, donec morerentur omnes qui a viginti annis et supra, egressi sunt de Ægypto, præter Caleph et Josue. In hoc ipso mense a Nabuchodonosor primo, et post multa sæcula a Romanis templum dirutum et incensum est, propter quas causas gravissimum sibi singulis annis indixere jejunium. Septimus mensis Hebræorum a nobis appellatur October, quo mense occisus est Godolias ab Ismael ut supra memoratum est, et reliquæ Judæorum dispersæ sunt. Hæc est causa jejunii septimi mensis. Mensis decimus illorum apud Romanos vocatur Januarius, quo mense Ezechiel propheta et cunctus populus captivorum qui erant in Babylone, audierunt quinto mense templum esse subversum. Idcirco in hoc mense annis singulis jejunabant. Sensus ergo talis est: Dies jejuniorum quos hactenus habuistis, his temporibus in luctu, sciatis convertendos esse vobis in gaudium, me vobis

concedente, ita duntaxat, si veritatem diligatis et pacem.

« Hæc dicit Dominus exercituum : Usquequo veniant populi. et habitent in civitatibus multis, et vadant habitatores unus ad alterum dicentes : Eamus et deprecemur faciem Domini, et quæramus Dominum exercituum. » Jejunia (inquit) prædicta quarti et quinti mensis vertentur in solemnitates præclaras, in tantum ut civitates Judææ, quæ prius desertæ fuerant, multitudine civium repleantur, et una civitas pergat ad alteram, et se mutuo cohortabuntur, quia per hos septuaginta annos nullus fuit qui veniret ad templum Domini, eo quod viæ Sion in luctu et solitudine essent, nunc pace reddita pergamus Hierusalem, ut celebremus solemnitates, quæ in lege præcipiuntur in anno fieri, et dicente una civitate,

respondebit altera : « Vadam etiam ego, » quo tempore : « Et venient populi multi et gentes robustæ ad quærendum Dominum exercituum in Hierusalem, et deprecandam faciem Domini, » et ut sacrificent Domino Deo, et deprecentur faciem ejus. Sed altiore sensu facies Domini, Filius est Dei Patris, per illum enim quasi per faciem Pater Deus agnoscitur, sicut ipse Filius dicit : « Manifestavi nomen tuum hominibus. » Omnes ergo credentium populi confluunt ad Ecclesiam, et ibi deprecantur Filium Dei, laudis victimas Deo immolant.

« Hæc dicit Dominus exercituum in diebus illis in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium, et apprehendent fimbriam viri Judæi, dicentes : Ibimus vobiscum, audivimus enim quoniam Deus vobiscum est. » Quamvis Judæi hoc ad ultima Antichristi tempora referant, nos dicimus in adventu Domini ista fuisse, quando ex Maria virgine natus est. Decem enim isti homines Ecclesiæ sunt per orbem diffusæ. Nam denarius perfectus est numerus, finis tesseræ numerorum. Iota quoque littera apud Græcos, a quo nomen Jesu inchoat, denarium exprimit. Hos decem viros requisivit Dominus ab Abraham, si invenero ibi decem, non delebo urbem propter decem. Has Ecclesias quæ hic denario figurantur, Joannes in Apocalypsi septenario numero ostendit, dicens vidisse Filium hominis in medio candelabrorum, id est Ecclesiarum, quas mystice sub nominibus civitatum describit. In Isaia quoque dicitur : Apprehendent septem mulieres virum unum in die illa. Apostolus quoque Paulus ad septem tantum scribit Ecclesias, ad Romanos videlicet, ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Thessalonicenses. Ecclesias ergo, quas illi septenario numero signaverunt, propter dona septiformis Spiritus, hic propheta Zacharias denario exprimit numero propter denariam perfectionem. Et apprehendent decem homines, id est Ecclesiæ in virum perfectum provectæ, et rationem spiritualis intellectus habentes, apprehendent fimbrias viri Judæi, hoc est Domini Salvatoris. de quo scriptum est : « Juda, te laudabunt fratres tui ; » et in psalmo : « Juda rex meus. » Hujus Judæi fimbriam

apprehendent Ecclesiæ, id est credent incarnationis ejus mysterium. Per fimbriam, quæ est minima pars vestis, humilitas incarnationis ejus innuitur. Hanc tetigit mulier hæmorrhosa, et sanata est. Hunc itaque apprehendent, cupientes ejus inhærere vestigiis. Omnes ergo qui censentur nomine Christiano, et in mensuram (ut dictum est) viri perfecti venerunt, comprehenduntur in decem hominibus, et hi apprehendent fimbriam viri Judæi, id est imitatores student esse Christi credendo fideliter incarnationem illius. Possumus quoque per fimbriam viri Judæi Paulum apostolum specialiter accipere : nam fimbria minima pars est vestis, et ipse de se dicit : « Ego sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus. » Fimbria itaque viri Judæi Paulus est apostolus Domini nostri. Hanc fimbriam apprehendunt decem homines, id est, doctrinam ejus sequuntur omnes in Christum credentes, juxta quod ipse dicit : « Imitatores mei estote. »

CAPUT IX.

« Onus verbi Domini in terra Hadrach et Damasci requiei ejus. » Hæc prophetia de constructione sanctæ Ecclesiæ est, quæ tam ex Judæis quam ex gentibus constat. Est autem ordo verborum : Onus enim pondus verbi Domini, acuti et mollis, acuti videlicet contra peccatores, mollis erga justos. Had enim Hebraice acutum. rach molle dicitur, ergo pondus verbi Domini peccatoribus gravissimum, molle justis. In terra Hadrach, Judæos intelligamus : per Damascum, gentes. Fit ergo opus verbi Domini in terra Hadrach, id est populo Judæorum, super quem et severitatem Dominus exercuit et clementiam, severitatem in illos qui credere noluerunt. clementiam vero in eos qui ab infidelitate ad fidem conversi sunt. Damascus autem requies Domini dicitur, quia in gentilitatis fide et devotione Dominus requievit, juxta quod per Isaiam prædictum fuerat de Christo : Antequam sciat puer vocare patrem aut matrem suam, accipiet virtutem Damasci et spolia Samariæ. Recte autem Damascus sanguinem bibens, vel sanguis cilicii interpretatur, quia gentilitas primo per idololatriam cruentata, sanguine peccatorum sauciabatur, postea sanguinem malitiæ cilicio pœnitentiæ studuit detergere. « Quia Dominus est oculus hominis et omnium tribuum Israel. » Idcirco (inquit) domus Domini, id est Ecclesia de utroque populo et de terra Hadrach et de Damasco construitur, quoniam Domini est quicumque vel de gentibus, vel de Judæis respicit eum, credendo et sperando in illum. Oculus enim aspectus est contemplationis.

« Emath quoque in terminis ejus, et Tyrus et Sidon, assumpserunt quippe sibi sapientiam valde. Et ædificavit Tyrus munitionem suam, et coacervavit argentum quasi humum, et aurum ut lutum platearum. Ecce Dominus possidebit eam, et percutiet in mari fortitudinem ejus, et hæc igni devorabitur. » Emath civitas est Syriæ Cœles, quia ab Antiocho Epiphane reædificata Epiphania est nuncupata. Interpretatur

enim Emath indignatio. Et hæc igitur et Tyrus et Sidon erunt in terminis ejus, id est Damasci. sive in terminis terræ Hadrach, ut et ipsæ cum illis credant in Dominum Salvatorem, cui dicit propheta in psalmo : « Postula a me et dabo tibi gentes, » etc. Emath quæ indignatio, et Tyrus quæ angustia, et Sidon quæ venatio inutilis interpretatur, gentium populos designant, quæ primo ad prædicationem nominis Christi indignatæ sunt, et in angustia peccatorum erant, et venabantur a diabolo, in cujus typum præcesserat Nemroth robustus venator coram Domino. Quod vero hæc civitates vel magis gentes, quas significabant, promptissimæ fuerint ad credendum, Dominus ostendit in Evangelio dicens : « Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes quæ in te factæ sunt, olim pœnitentiam egissent. » Assumpserunt itaque sapientiam valde, id est sophismata et calliditates artis dialecticæ. Tyrus quoque ædificavit munitiones suas, id est fortia argumenta, quibus quasi muro quondam munita gentilitas, a nullo posset veritatis doctore superari. Coacervavit argentum, id est rhetoricæ facundiæ, et aurum sensuum moralium et allego-
 riarum. Verum quam sint hæc vilia et contemnenda ostendit, cum argentum et aurum istud comparat luto platearum. Hæc autem congregabant, ut munirent regnum idololatriæ, et insuperabile facerent. Dominus ergo possedit Tyrum et Sidonem, cum earum percusserit fortitudinem, quam habent in turbulento mari hujus sæculi, et destruxerit omnem sapientiam sæcularem, et aurum atque argentum earum excoxit et purgaverit illo igne, de quo ipse in Evangelio dicit : « Ignem veni mittere in terram, » etc.

« Videbit Ascalon et timebit, et Gaza, et dolebit nimis, et Accaron, quoniam confusa est spes ejus. Et peribit rex de Gaza, et Ascalon non habitabitur. Et sedebit separator in Azoto. » Cum (inquit) viderit Ascalon, et Gaza, et Accaron, quæ sunt civitates Philistinorum, quod Emath sit in terminis Damasci, et Tyrus et Sidon ad eam transierint, easque viderint possessas a Domino, dolebunt ac timore replebuntur, quia videbunt spem quam in idolis posuerunt, esse confusam. Ascalon interpretatur ignis ignobilis, sive ponderata; Gaza, fortis aut imperium, Accaron autem, sterilis, sive eradicata; Azotus, ignis generans, vel ignis patrii, vel ignis mamillæ. Jebusæus conculcatus, significat animas eo modo a diabolo deceptas. Nam Ascalon, in qua antea fuerat diabolus, qui est ignis ignobilis, et ad mensuram vel pondus pervenerat peccatorum, videlicet gentium populus, timuit tali pavore perterrita. Gaza, quæ fortis fuerat, et sibi imperium idololatriæ promittebat, doluit nimis, agens pœnitentiam priorum scelerum. Accaron quoque sterilis, et absque Dei notitia, non habens spirituales filios, eradicata est ab errore, quo quasi firma radice tenebatur. Cum ergo hæc civitates fuerint perterritæ, quas diximus figurare gentes, et doluerint eo quod spes earum fru-

strata sit, tunc sedebit separator in Azoto, id est, Dominus Salvator, qui separat frumentum a paleis, malos pisces a bonis, quique in judicio separabit oves ab hædis. Sedebit autem in Azoto, ubi ignis spiritus Dei generat filios adoptionis, ubi est ignis patrii, id est ejusdem Domini nostri Jesu Christi, qui ex nobis carnem assumere dignatus est, et de quo Isaias : Cantabo, inquit, dilecto meo canticum patrii mei, vineæ meæ. Ibi quoque ignis mamillæ, hoc est, desiderium et ardor sugendi lac doctrinæ spiritualis. Nam duo ubera Ecclesiæ, duo sunt Testamenta, sicut sponsa indicat in Canticis canticorum : « Botrus Cypri dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. » Et disperdam superbiam Philistinorum, et auferam sanguinem ejus de ore ejus, et abominationes ejus de medio dentium ejus. Et relinquetur etiam ipse Deo nostro, et erit quasi dux in Juda. » Philistiim, qui interpretantur cadentes poculo, eo quod de calice dæmoniorum inebriati corruerunt. Hi ergo interpretantur evocationes gentium, hoc est, blasphemiarum, sive esus eorum quæ idolis sunt immolata, ut his ablatis relinquatur ipsa Deo nostro, et spreta multorum cura, unum tantum Deum incipiat adorare, sitque dux in Juda, ut prior populus, qui hic per Judam signatur, vertatur in caudam, et novissimus qui erat cauda, transeat in caput. « Et Accaron » quondam sterilis et eradicata, id est gentilitas sit. « Quasi Jebusæus, » id est, quasi Hierusalem, quæ civitas tribus nominibus diversis temporibus appellata est. Primo dicta est Salem, deinde a Jebusæis possessa, vocata est Jebus. sicque conjunctis duobus nominibus Jebus et Salem, dicta est Hierusalem. Accaron erit quasi Jebusæus, quia gentes accipient gratiam, quam aliquando Hierosolymitæ habuerunt credentes in Deum. » Et circumdabo domum meam, » id est Ecclesiam. « Ex his qui militant mihi euntes et revertentes, » id est angeli qui mihi deserviunt in diversis ministeriis, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, quorum præsidio vallatur Ecclesia, dicente Psalmista : « Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum. » « Et non transibit ultra super eos exactor, » id est diabolus, de quo Isaias : « Quomodo quievit exactor, cessavit tributum? » « Quia nunc vidi in oculis meis, » id est, videre feci prophetas meos. Ipsi enim sunt oculi Domini, per quos vidit, id est annuntiavit vocationem gentium et Ecclesiæ securitatem.

« Exsulta satis, filia Sion, jubila, filia Hierusalem. Ecce rex tuus veniet tibi justus et salvator, ipse pauper et ascendens super asinum et super pullum filium asinæ. Hæc prophetia, ut Matthæus evangelista exponit, impleta est in Salvatore, quando venit Hierusalem, sedens super pullum asinæ, exceptus est a turbis cum ramis palmarum, divinas sibi laudes acclamantibus. Dicitur ergo : « Exsulta satis, filia Sion, jubila, filia Hierusalem, » quæ una est civitas. « Ecce rex tuus, » omnium vocibus prophetarum promissus, « venit tibi, » id est propter te, ut te liberet, « justus et salvator, » qui Hebraice dicitur Jesus, quo-

niam ipse salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Ipse pauper, qui cum dives esset, pro nobis pauper fieri dignatus est. » Ascendit super asinam et pullum filium asinae. » super utrumque videlicet populum. Nam per asinam synagoga intelligitur, quae gravissimum jugum legis sustinuerat. Pullus autem lascivus et liber gentium designat populum, non habentem rectorem dominum, nec frenum legis. Super utrumque populum sedens Dominus ingreditur Hierusalem, et de praesenti Ecclesia gubernat illos ad verae pacis visionem.

« Et disperdam quadrigam ex Ephraim, et equum de Hierusalem, et dissipabitur arcus belli, et loquetur pacem gentibus, et potestas ejus a mari usque ad mare, et a fluminibus usque ad fines terrae. » Vox Dei Patris, qui exultare jusserat filiam Sion, et jubilate filiam Hierusalem, adhuc loquitur dicens quid facturus sit. « Disperdam (inquit) quadrigam, » id est nulla erunt praemia omni mundo, in adventu Christi pacificato. Allegorice Ephraim, qui interpretatur ubertas, haereticos designat, qui gloriabantur in curribus, hoc est, in superbia scientiae suae. De quibus Psalmista : « Hi in curribus et hi in equis, » etc. Et alibi : « Filii Ephraim intendentes et mittentes arcum. » Disperdet quoque equum de Hierusalem, id est omnem carnis superbiam et voluptatem, quae designatur per equum. Unde Psalmista : « Nolite fieri sicut equus et mulus. » Tunc quoque dissipabitur arcus belli, id est omnia praeliorum instrumenta cessabunt, pace in toto mundo florente. Vel dissipabitur arcus belli, ut jam non emittantur ignita jacula, quae carnalium possint corda vulnerare. Lo-

quetur pacem gentibus, de quibus dictum est : « Ipse erit expectatio gentium. » His gentibus loquetur pacem factam inter Deum et homines per sanguinem suum. « Et potestas ejus a mari usque ad mare. » Per totum enim mundum potestas ejus est, et ubique Christus adoratur et colitur. Hinc Psalmista : « Dominabitur a mari, » subaudis Indico, « usque ad mare, » subaudis Oceanum, « et a flumine » Jordane, in quo baptizatus est, coepit praedicare « usque ad terminos orbis terrae. »

« Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. » Nunc facit propheta apostropham, imo Deus loquitur ipse ad Christum Filium suum, et dicit : Tu quoque

Dei misericordia liberandi. Vos (inquit) qui nunc victi estis in terribili carcere inferni, et solutionem inferni in adventu Christi speratis, convertimini ad munitionem, id est ad fiduciam divinae protectionis, et dicite cum Psalmista : « Esto mihi in Deum protectorem. » Sive, convertimini ad munitionem, id est, recordamini paradisi quem nunc in spe habetis, sed ex hoc tempore in re illum possidebitis, ibi erit vobis munitio et segura tranquillitas, quando jam nullius hostis imperium formidabitis. Hodie quoque annuntians duplicia reddam tibi, id est ex hoc tempore quod ista annuntio, reddam tibi duplicia, ut pro brevi tribulatione aeterna recipiatis praemia. Namque, ut Apostolus dicit, « omne quod in mundo est, momentaneum est et tribulationis breve, supra modum in sublimitate aeternae gloriae pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur. Quae videntur temporalia sunt : quae autem non videntur aeterna. »

« Quoniam extendi mihi Judam quasi arcum, implevi terram Ephraim, » Judas Christus est Dominus, qui de regali tribu natus est. Hunc Deus Pater sibi quasi arcum extendit, quando illum carnem ex virgine sumere voluit. Ipse est enim arcus, ipse sagitta, ipse et τοξότης, id est sagittarius. Arcus quidem sicut hic, « extendi (inquit) mihi Judam quasi arcum ; » sagitta vero, sicut ipse per Jeremiam de Deo Patre loquitur : « Posuit me sicut sagittam electam, in pharetra sua abscondit me : » sagittarius vero, sicut in Psalmo ei per David dicitur, « Sagittae tuae acutae, populi sub te cadent. » Hac sagitta impletus est Ephraim, id est haereticorum coetus armatus contra Dominum, et paratus ad bellum, ut ipse quoque sagittis Domini vulneretur ad salutem, et dicat cum Ecclesia : « Vulnerata charitate ego sum. »

« Et suscitabo filios tuos, Sion, super filios tuos, Graecia, et ponam te quasi gladium fortium. » Si per Ephraim intelliguntur haeretici, jure per filios Graeciae magistri mundanae philosophiae accipiuntur. Implevit ergo Dominus Ephraim sagittis, et suscitavit filios Sion, id est filios Ecclesiae super filios Graecorum, id est philosophorum, quia praedicantibus apostolis, omnes perversi dogmatis principes, omnis philosophorum assertio, qui maxime apud Athenas viguerunt, gladio suo verbi Dei destructa est, imo per ipsum Christum qui est gladius fortium, de quo Psalmista : « Accingere gladio tuo, » et alius propheta : « Et vos Aethiopes, interfecti gladio meo eritis ; » Et Apostolus : « Vivus est sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti. »

« Et Dominus Deus super eos videbitur, et exibit ut fulgur jaculum ejus. Et Dominus Deus in tuba canet, et vadet in turbine austri. » Cum (inquit) arcu et gladio Domini haeretici et gentium sapientes a filiis Sion interfecti fuerint, apparebit super eos gloria Domini ; hoc est enim quod dicit : Dominus Deus super eos videbitur, et egredietur ut fulgur jaculum praedicationis ejus, coruscans splendore

miraculorum. Hinc alius propheta dicit : « In luce A sagittarum tuarum ibunt, in splendore fulgurantis hastæ. » Qui splendor et fulgura appellantur, et tuba sive clangor, ut quos splendor illustraverit, clangor tubæ excitet ad laudandum, et talis possit dicere cum propheta : « Dominus Deus aperuit mihi aurem. » Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum. Videt etiam Dominus in turbine austri, id est in motu comminationis, qui idcirco nominatur supplicia, ut misereatur. Unde sequitur :

« Dominus exercituum proteget eos, » quos sua comminatione terruerat. « Et devorabunt, et subjicient lapidibus fundæ, » filii Sion protecti a Domino, hoc est viri Ecclesiastici, devorabunt, subaudis adversarios, qui intelliguntur per filios Græciæ, « et subjicient lapidibus fundæ, » comminationibus B Scripturarum illos sibi subjicientes, et rotatu fundæ, id est testimoniis et exemplis divinorum eloquiorum, et inebriabuntur quasi vino plenissima Scripturarum scientia, ad quam ebrietatem invitat nos Sapientia : « Comedite, amici, bibite et inebriamini, charissimi. » Sicque placebit Deo eorum ebrietas, quasi libatio sacrificii, et sicut cornua altaris, id est quatuor angeli, quos semel in anno pontifex ingressus in Sancta sanctorum cum sanguine digito in sanguine intincto tangebatur. « Et bibentes inebriabuntur quasi a vino, et replebuntur ut phialæ, et quasi cornua altaris ; et salvabit eos Dominus Deus eorum in die illa ut gregem populi sui, quia lapides sancti elevantur super terram ejus. » Quia sancti lapides, id est electi quoque elevabuntur super terram ejus, C leves et nullum penitus peccati pondus habentes, nec exspectabunt ut ab ædificantibus subleventur, sed ipsi elevabuntur, et festinabunt imponi in fundamento Christi, et contineri angulari lapide. De his lapidibus loquitur Petrus : « Ad quem accedentes lapidem vivum, et ipsa tanquam lapides vivi superædificamini. »

« Quid enim bonum ejus est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines ? » Frumentum electorum et vinum germinans virgines, secundum sacratiorem sensum, Dominus et Salvator est, qui de se dicit : « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. » De hoc frumento mola passionis D confecto et igne mortis decocto, factus est nobis panis qui de cælo descendit, et dat vitam mundo. Ipse quoque qui est panis, est et vinum quod lætificat cor hominis. Hoc vinum bibitur ab illis virginibus, quæ secundum Apostolum sunt sanctæ corpore et spiritu, et inebriatæ dicunt cum sponsa : « Introduxit me rex in cellam vinariam, et ordinavit in me charitatem. » Hoc vinum germinat virgines, quia quos amor Christi inebriat, omnia mundi oblectamenta spernunt, et quasi ebrii et insensibiles mundo fiunt, solum Christum diligunt et dicunt cum Apostolo : « Itaque ex hoc jam neminem novimus super terram. »

CAPUT X.

« Petite a Domino pluviam in tempore serotino, et Dominus faciet nives et pluviam imbris. Dabit eis singulis herbam in agro. » Hortatur Dominus credentes in Christum ut petant serotinam pluviam, hoc est plenitudinem gratiæ spiritualis in sæculi consummationem. Tunc enim dabit Dominus nives et pluviam imbris, quia quo magis affligetur Ecclesia, eo majori spe et constantia roboratur, et tunc singulis in agro pectoris virens herba virtutum succrescat, ut possint dicere cum Psalmista : « Dominus regit me, » etc.

« Quia simulacra locuta sunt inutile, et divini viderunt mendacium, et somniatores frustra locuti sunt, vane consolabantur. Idcirco adducti sunt quasi grex, affligentur, quia non est eis pastor. » Hoc de hæreticis dicitur, qui maxime in mundi termino abundabunt. Hi enim sub nomine Christiano decipiunt homines, attendentes spiritibus erroris et demoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, quique vane consolantur, quia sunt falsa quæ sibi suisque promittunt ; et quia hæc faciunt, adducti et captivati sunt a diabolo, traditi Satanae in interitum carnis, et affliguntur, quoniam non habent pastorem Christum, quem falso habent, promittunt. Hæc omnia absque eo loco ubi dicitur : « Extendi mihi Judam quasi arcum ; implevi terram Ephraim, » Hebræi ad tempora Machabæorum ducum referunt, qui vicerunt Macedones, et templum ab ethnicis sordidatum, post trium et semis annorum spatium mundaverunt. C Quod vero dicitur : « Inebriabuntur quasi a vino, et replebuntur ut phialæ, » ita exponunt : Hi qui cum Juda Machabæo erant, sic cum desperatione pugnant, veluti ebrii obliti suæ salutis, nec de vita ullam curam habentes, sed de sola victoria. Illud quoque quod dicitur : « Quid bonum est, quid pulchrum, nisi frumentum electorum et vinum, germinans virgines, » sic accipiunt : Idcirco Machabæi tanta faciebant, et mortem libentissime suscipiebant, ut superatis hostibus mundaretur templum, legis præcepta iterum servarentur, et eruditio Scripturarum germinaret virgines, id est populos credentium in unum Deum, et haberent rursus eruditos viros, qui frumentum divinæ legis comedere deberent, et idcirco peterent a Domino pluviam serotinam, ut quia jam defecerunt prophetæ, et mundus tendebat ad finem, tandem Christus qui missus est, veniret et tribueret illis nives et pluvias imbris, id est, impleret manifeste quæ a prophetis prædicta sunt.

« Super pastores iratus est furor meus, et super hircos visitabo, quia visitavit Dominus exercituum gregem suum domum Juda, et posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello. » Sæpe contingit ut pro peccatis pastorum populus affligatur et tradatur adversariis. Nam David peccante, multa millia Judaici populi pestilentia deleta sunt. Itaque propheta dicit Dominum iratum super pastores, sed iratus pastoribus visitat super hircos, id est super populum, quia ipsi magistros in culpa sequuntur, et tamen postea

cum peccatis ultionem fecerit, visitabit in bono gregem suum, domum Juda, id est eos qui Deum voce et moribus confitentur. Et ponet eos quasi equum gloriæ, quia præsidebit eis, et reget illos, et in illis mirabilis apparebit. De his equis propheta dixit : Qui ascendit super equos tuos, et equitatus tuus sanitas.

« Ex ipso, » id est qui ponet eos quasi equum gloriæ suæ, erit « angelus, » id est perfectus aliquis qui velut lapis angularis continebit et confortabit constitutos in certamine. Et « ex ipso » erit « paxillus » humilis aliquis in Ecclesia, et tamen sua patientia reliquos quasi extensum sustinens tabernaculum. Et « ex ipso arcus prælii, » id est prædicator, jacula comminationis peccatoribus immittens. « Et ex ipso egredietur omnis exactor simul, » qui quasi cogat nolentes, et exigat ut Christo subdantur, perterriti formidine iudicii, cum audiunt quanta infidelibus sint supplicia præparata.

« Et erunt quasi fortes, conculcantes lutum viarum in prælio, et bellabunt, quia Dominus cum eis, » Cum fuerint pro Christo martyrio coronati, et dixerint cum Psalmista : Si consistant adversum me castra, etc. Sed hoc loco Hebræi exponunt, quod illa persecutio quæ Judæis contigit sub Antiocho, per culpam contigerit magistrorum, et ideo visitaverit super hircos, id est populum, et tradiderit eos gentibus, postea visitaverit gregem suum domum Juda, suscitando illis Judam Machabæum et cæteros qui quasi equus gloriæ fuerunt. Quod vero dicitur : Ex ipso angelus et ex ipso paxillus, angulum interpretantur regiam potestatem, quod duos parietes contineat ; paxillum vero, sacerdotium. Ex ipso exactor, id est omnes aliæ minores dignitates, ut sit sensus : Nulla erit dignitas, quæ non illius, id est Judæ Machabæi disponatur arbitrio.

« Et confundentur ascensores equorum et confortabo domum Juda, et domum Joseph salvabo. Et convertam eos, quia miserebor eorum, et erunt sicuti fuerunt quando non projeceram eos. Ego enim Dominus Deus eorum exaudiam eos. » Hæc quoque juxta superiorem accipienda sunt intellectum, quando et persecutionibus confortabit Dominus martyres suos, et desperatis præstabit auxilium, tunc confundentur ascensores equorum, id est superbi persecutores. Tunc confortabit domum Juda, id est confidentes Dominum, et domum Joseph, qui auctus sive beatus interpretatur.

« Et erunt quasi fortes Ephraim, et lætabitur cor eorum quasi a vino, et filii eorum videbunt et lætabuntur, et exultabit cor eorum in Domino. » Ephraim, qui interpretatur ubertas, ut sint eo digni nomine. Et lætabuntur cum biberint vinum vitis veræ, id est cum socii fuerunt passicum Christi. Filii quoque eorum, quibus loquitur Apostolus : « Filii mei, quos iterum parturio, » etc., et quibus Psalmista dicit : « Venite, filii, audite me. » Lætabuntur, et cor eorum gaudebit in Domino, dicentes cum Apostolo : « Non sunt condignæ passiones hujus

temporis, » etc. Nihilominus hæc ab Hebræis ad Machabæos referuntur, quod superatis hostibus domus Juda, id est duæ tribus, et domus Joseph, id est decem tribus salvabuntur, et sic gaudebunt quasi ebrii vino. Tunc quoque sociabuntur duæ et decem tribus, quæ sub Hieroboam ab invicem separatæ fuerant, et tunc erunt sicut fuerunt antequam eos Dominus projecisset. Filii quoque eorum videntes triumphos parentum, lætabuntur in Domino.

« Sibilabo eis, et congregabo illos, quia redemi eos, et multiplicabo eos sicut antea fuerant multiplicati, et seminabo eos in populis. » Sacratiore sensu sibilabit Dominus, id est signum faciet his qui peccatis fuerant dispersi, ut ad ipsum redeant. Et loquitur in Evangelio : « Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis. » Congregantur autem, quia Dominus redemit eos pretioso sanguine suo. Multiplicantur, quia sicut antea fuerant multiplicati, id est secundum quod ad Abraham dictum est : « In semine tuo benedicentur omnes gentes. » Et Apostolus : « Quotquot ex fide sunt Abraham, hi filii sunt Abraham. » Seminantur quoque in populis, ut in omnibus gentibus Christum annuntient, sicut ipse præcepit : « Euntes in mundum universum, prædicare Evangelium omni creaturæ. »

« Et de longe recordabuntur mei. » Quibus verbis gentes innuuntur, quæ longe erant præ infidelitate a Deo ; de quibus Psalmista : « Remiscentur et convertentur ad Dominum, » et qui mortui erant peccatis. « Et vivent cum filiis suis, » illis videlicet quos prædicando genuerunt Christo. Talibus dicit Apostolus : « Tanquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. »

« Et revertentur, et reducam eos de terra Ægypti, » id est de tenebris ignorantiae, in quibus diabolus regnat. « Et de Assyriis congregabo eos » de superbo sensu prævi dogmatis hæreticorum. « Et ad terram Galaad et Libani adducam eos, et non inveniatur eis locus. » Galaad interpretatur testimonium transmigrationis, Libanus dealbatio. Reducuntur ergo ad terram Galaad, qui de carnalibus transeunt ad spiritualia, et de terrenis ad cœlestia. Adducuntur ad terram Libani, qui deposita nigredine peccatorum, dealbantur baptisate, postea educti de corpore, dealbabuntur, accipientes immortalitatis candidam stolam.

« Et transibunt in maris freto, et percutiet in mari fluctus, et confundentur omnia profunda fluminis. Et humiliabitur superbia Assur, et sceptrum Ægypti recedet. Confortabo eos in Domino, et in nomine ejus ambulabunt, dicit Dominus. » Juxta litteram traditio Hæbræorum est, quod populus Judæorum captus ab Assyriis et a Chaldæis, non solum in Medos et Persas, sive in Babylonem traditus est, sed etiam in septentrionalem plagam et in Bosphorum, et postea ex parte inde vocatus, Dei eos respiciente clementia. Et hoc est quod hic dicitur : « Transibunt in maris freto, » id est in augusto mari Propontidis, ubi angustissimum fretum Chalcedonem

et Byzantium dividit, et percutiet Dominus in mari A
fluctus, vadens ante populum suum, et confundentur
profunda fluviorum, ut quondam factum est, cum
mare Rubrum divisum est, et Jordanis siccatus est.
Tunc humiliabitur superbia Assyriorum, et sceptrum
Ægypti tolletur ab eis, liberato Dei populo, et con-
fortabuntur in Domino, et in nomine ejus ambula-
bunt, revertentes in terram suam. Hæc juxta tradi-
tionem Hebræorum dicta sint. Juxta sensum mysti-
cum, transimus et nos in angustum mare hujus sæ-
culi, quod sanctis angustissimum et periculorum est
plenum: amatoribus autem hujus sæculi latissimum
est, quia lata via est quæ ducit ad mortem. arcta au-
tem est quæ ducit ad vitam. In mari hoc hujus
sæculi angusto et turbulento, primus transivit Re-
demptor noster, deinde secuti sunt eum apostoli, B
de quibus dicitur: Qui descendunt mare in navibus,
ipsi viderunt opera Domini. Tunc humiliabitur su-
perbia Assur, id est diaboli, et imperium Ægypti,
id est tenebrarum et aeriarum potestatum, recedet,
cum novissima mors destruetur, et ille qui habebat
mortis imperium, claudetur in gehennæ carcerem.
Sancti vero confortabuntur in Domino, et dicent:
« Fortitudo mea et laus mea. » Et ambulabunt in
nomine ejus, id est in nomine Christi, a quo Chri-
stiani vocantur, et sub dignitate hujus tituli ambu-
labunt de virtute in virtutem, donec videatur Deus
deorum in Sion.

CAPUT XI.

« Aperi, Libane, portas tuas, et comedat ignis ce-
dros tuas. » Libanus mons est Phœnicis, ubi terminus
Judææ contra septentrionem est. Sed hoc loco tem-
plum vocat Libanum, quod de lignis Libani con-
structum erat. Prædixit ergo propheta quod tem-
plum, quod noviter fuerat ædificatum a Zorobabel
et Jesu, destruendum esset a Vespasiano et Tito
principibus Romanorum. « Aperi (inquit), Libane,
portas tuas, » ut suscipias ingredientes hostes. Et
quod dixerat Libanum, servat metaphoram, sub-
dens, et devoret ignis cedros tuas. Per cedros et
abietes et quercus Basan et saltum nemorosum,
principes et sacerdotes et populum significat Judæo-
rum. « Comedat (inquit) ignis cedros tuas, » ut cun-
cta vel incendio vel hostili imperio vastentur, et
tam duces quam populi consumantur.

« Ulula, abies, quia cecidit cedrus, quoniam
magnifici vastati sunt: ululate, quercus Basan, quo-
niam succisus est saltus munitus. » Mutua (inquit)
lamentatione sacerdotes et principes ac populus,
vestrum plangite interitum, et quasi quærcres quid
significent cedri. quidve abietes et quercus, respon-
det, ostendens de hominibus se dicere, quoniam mag-
nifici vastati sunt. Basan confusio dicitur, quercus
vero Basan. homines dicit confusionis et ignominiae,
quoniam succisus est saltus munitus. Saltum muni-
tum sive nemorosum, ipsum templum dicit, quod
inexpugnabili firmitate constructum fuerat a diversis
regibus, et ad ultimum ab Herode. Quod dicit meta-

phorice succidendum, id est Romanis pugnantis
devastandum.

« Vox ulutatus pastorum, quia vastata est magni-
ficentia eorum. » Quos supra cedros vel abietes sive
quercus dixerat, nunc quasi exponens quid dixerit,
per aliam metaphoram vocat pastores, id est sacer-
dotes et principes eorum. Jam dicit audiri ululatum,
quoniam magnificentia et decus illorum, templum
videlicet in quo maxime gloriabantur, incensum et
destructum sit.

« Vox rugitus leonum, quoniam vastata est super-
bia Jordanis. » Quos superius arbores vel pastores
dixerat, nunc vocat leones, et sicut superius altitu-
dinem templi comparavit celsitudini montis Libani,
quo nihil excelsius, nihilque condensius est in terra
repromissionis, sic nunc rugitum leonum et super-
biam Jordanis jungit, qui in illa regione omnium
fluminum maximus est Jordanis, juxta quem mo-
rantur leones, sive ut ardorem sitis aqua fluminis
relevent, sive quia vicinum est desertum et vasta
solitudo. Ait ergo propheta: « Vox rugitus leonum, »
id est optimatum et principum, subaudis audita
est. « Quia vastata est superbia Jordanis, » hoc est,
dignitas templi deleta est, unde auxilium speraba-
tur.

« Hæc dicit Dominus Deus meus: Pasce pecora
occisionis, quæ si possidebant, occidebant, et non
dolebant, et vendebant ea. » Vox Domini ad prophe-
tam. Nunc (inquit) interim nutriatur grex et crescat,
qui postea ab hostibus capiatur. Quæ pecora Romani
qui possidebant jure victorum, occidebant, et non
dolebant, nec miserebantur, quæ servabant ad vi-
tam, vendebant, et lætabantur, « dicentes: Bene-
dictus Dominus, divites facti sumus. » Hæc ita gesta
esse qui historiam legerit, inveniet. Tropologice
possunt hæc referri ad episcopos et presbyteros
Christianorum. Pascunt enim pecus occisionis mali
pastores, quorum negligentia perit grex Domini,
dum subjectos vident ire per abrupta vitiorum, et
non corrigunt, nec emendant, dum metuunt amit-
tere commoda temporalia, quæ diligunt, sicque pa-
scunt eos non ad vitam, sed ad occisionem, neque
possunt dicere cum Apostolo: « Quis scandalizatur,
et ego non uror? » Vendunt quoque submissos po-
pulos, cum ex illorum interitu sibi divitias parant,
D favent peccantibus, laudantes eos prædas qui agunt
de miseris, et iniquos benedicentes.

« Et pastores eorum non parcebant eis, et ego non
parcam ultra super habitantes terram, dicit Domi-
nus. » Quia (inquit) pastores non parcebant gregi,
sed ipsi primi devoraverunt populum meum, idcirco
et ego non parcam ultra super habitantes terram,
subaudis Judæam. Hoc enim juxta litteram de terra
Judæorum, et non de omni orbe dicitur. Non (inquit)
parcam ultra, sed continuo ulciscar, et tradam illos
hostibus. Quod impletum est quadragesimo secundo
anno post Dominicam passionem, quod tempus da-
tum fuerat illis ad agendam pœnitentiam.

« Ecce ego tradam homines, unumquemque in

manu proximi sui, et in manu regis sui, et concident terram, et non eruam de manu eorum, et depascam pecus occisionis, propter hoc, o pauperes gregis. » Dimittam (inquit) homines, ut mutua se cæde interficiant. Legamus Josephum, et inveniemus quod in ipsa obsidione Hierusalem tanta inter Judæos erat discordia et seditio, ut in tres partes populus divideretur, et invicem contra se pugnarent. Et concident (inquit) terram Romani. Quod vero dicit, « regis sui, » tunc quidem Judæi regem non habebant, sed regem pro protectore et principe posuit. Ostendit autem quid sit illa desolatio æterna, cum dicit: « Non eruam de manibus eorum, » id est Romanorum, propterea quia Dei est sententia ut ita fiat. O pauperes gregis, justi de Israel, qui in Dominum Deum credidistis, subaudis audite et intelligite quæ dicuntur.

« Et assumpsi mihi duas virgas, unam vocavi decorem, et alteram vocavi funiculum, et pavi gregem. » Creator et pastor Dominus Deus duas sibi assumpsit virgas, id est duos populos. Primam virgam habuit, omne simul hominum genus sub Noe, quam vocavit decorem, quia nuper instaurato post diluvium mundo, necdum homines sceleribus sorduerant, et nihil justius quam universitatis creatorem omnes æqualiter vocare, quos generavit æquali conditione; alteram vocavit funiculum, eligendo plebem Israeliticam sub Abraham. « Quando enim dividebat Altissimus gentes, » etc. « Et pavi (inquit) gregem » sive Israel, sive omne genus hominum.

« Et succidi pastores tres in mense uno, et contracta est anima mea in eis siquidem anima eorum variavit in me, et dixi. » Tres pastores, Moysen, et Aaron, Mariamque sororem eorum debemus accipere, quorum Maria primo mense, qui apud illos vocatur Nisan, apud Romanos Aprilis, mortua est in deserto Sin. In eodem mense, atque in eodem loco, Moyses et Aaron condemnati sunt, ne intrarent in terram repromissionis, quia non sanctificaverunt Dominum ad Aquas contradictionis. Sicque succisi sunt tres pastores uno mense. Maria præsentis morte, Moyses et Aaron sententia futuræ mortis. « Et contracta est anima mea in eis, » id est indignatione quadam tædiata est super tres illos pastores, quos præposueram gregi meo. Siquidem anima illorum variavit in me dubitando, quia non glorificaverunt me coram filiis Israel ad aquas contradictionis. Si vero ad populum hoc referre voluerimus, erit sensus: Idcirco indignatus sum, quia anima eorum, id est populi, variavit in me, fluctuando inter me et idola, et diversis pugnando contra me modis. Quamobrem indignatus dixi: « Non pascam vos; » et ad Moysen dixit: « Dimitte me ut deeam eos. » Iratus quidem erat, sed adhuc exspectabat, nam cum dicit, « dimitte me, » provocat illum ad se rogandum, et ostendit se posse teneri. « Quod moritur, moriatur: et quod succiditur, » per mortem, « succidatur, et reliqui devorent, unusquisque carnem proximi sui. » Omnium (inquit) corpora pro-

sternantur in deserto, et reliqui vorent, unusquisque carnem proximi sui. Vertantur (inquit) in seditio-nem, et instar bestiarum mutuis morsibus lacera-buntur, nullusque terram eorum repromissionis in-troeat.

« Et tuli virgam meam quæ vocabatur decus, et abscidi eam. » Post assumptionem Israelis, hæc enim est secunda virga, quæ appellabatur funiculum, tulit Dominus primam virgam quæ vocabatur decora, nationes scilicet totius orbis, quia relicto Deo secuta sunt idola, et ut Psalmista dicit: « Omnes declinaverunt, » et quasi exponens quæ esset hæc virga, adjunxit: « Ut irritum facerem fœdus meum, quod percussi cum omnibus populis, et in irritum deductum est in die illa, et cognoverunt sic pauperes gregis qui custodiunt mihi, quia verbum Domini est. » Mox enim ut Israel assumptus est, projecta est multitudo gentium, et irritum factum est fœdus quod inieram cum omnibus nationibus, et cognoverunt sic pauperes gregis, id est fideles ex Israel, qui mea mandata custodiunt. Quia verbum Domini est, hoc est voluntas ejus ut gentes abjiciantur et Israel in Abraham eligatur.

« Et dixi ad eos: Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam: et si non, quiescite. » Dixi (inquit) ad eos, id est ad pauperes gregis Israelitici, postquam cognoverunt verbum esse Domini, quod videlicet voluntas esset Domini, ut omnibus gentibus abjectis, et suis promissis erroribus, eligeretur natio Israel. « Si bonum est in oculis vestris, » id est, si vobis placet, liberum enim habet arbitrium eligendi quod voluerit, pro hac assumptione qua abjectæ omnes gentes, et vos in peculiarem mihi elegi populum, reddite mihi mercedem meam, id est mea præcepta servate. Sin autem non vultis meo censeri nomine, neque facere quæ præcepi, facite manifeste quæ vultis. At illi tunc quidem cum eis ista dicerentur, responderunt Moysi: « Omnia quæ præcepit nobis Dominus Deus noster, faciemus. » In fine autem temporum pro omnibus quæ eis feci, liberans eos de servitute Ægyptiaca, et mihi eos in peculiarem assumens populum.

« Et appenderunt mercedem meam, » dantes pro meo sanguine Judæ traditori « triginta argenteos, et dixit Dominus ad me, » Salvator, cujus sunt verba superiora, « projice illud ad statuarium, » id est fictorem, vel sigulum, quem Deum omnium fictorem et plasmatorem accipimus, ut istius fictoris iudicio merces reddita penderetur. Deinde cernens tam vili pretio triginta argenteorum mundi Creatorem et Dominum appretiatum, per ironiam dixit: « Decorum pretium quo appretiatum sum ab eis. » Ac si cum quadam indignantis irrisione diceret: Ecce quo pretio populus meus specialiter a me dilectus, quemque in filios adoptaveram, me vendendum judicaverunt, « et tuli, » Propheta inquit, « triginta argenteos, » et non deposui eos, « sed projeci eos in domum Domini ad statuarium » hoc est, feci illud pretium a proditore deportare in domum Domini, et reddi sacerdotibus,

confitente ipso, « peccavi tradens sanguinem justum. » At illi noluerunt illud mittere in carbonam, hoc est in gazophylacium, sed emerunt ex eo agrum figuli in sepulturam peregrinorum. Nos enim signabamur in hoc facto, qui peregrini eramus a testamento Dei, sed redempti pretioso Filii ejus sanguine in domo figuli creatoris et factoris omnium, in pretio sanguinis Christi requiescimus.

« Et præcidi virgam meam secundam, quæ appellabatur funiculus, ut dissolverem germanitatem inter Judam et Israel. » Postquam Dominus triginta argenteis appretiatum est, et pretium in sepulturam peregrinorum, hoc est, gentium quæ alienæ erant a Deo, perfecit, præcidi (inquit Dominus) virgam secundam, id est plebem illam mihi dilectam repuli, ut dissolverem germanitatem inter Judam et Israel, id est rex illo populo separarem credentes a non credentibus, apostolos videlicet, et eos qui poenitentiam egerant, quos vocant Judam, separarem eos ab illis qui clamaverunt, « crucifige, » et « non habemus regem nisi Cæsarem, » quique in sua infidelitate permanere elegerunt. Et hoc est quod dicit: « Nolite arbitrari quia veni pacem mittere in terram, etc. »

« Et dixit Dominus ad me: Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti, quia ecce ego suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, dispersum non quaeret, et contritum non sanabit, et id quod stat non enutriet, et carnes pinguium comedet, et ungulas eorum dissolvit. » Pastor stultus et imperitus Antichristus est, qui in consummatione sæculi dicitur esse venturus. Vasa pastoris stulti habitum et cætera ejus insignia dicit, peram, baculum, fistulam et sibilum, sicut Isaias, ut captivitatem futuram suo habitu ostenderet ambulavit nudus et discalceatus, sic Zacharias habitum stulti pastoris jubetur assumere, ut eum quem venturum nuntiabat, quasi venturus esset ostenderet. Nam quia superius iratus bonus pastor dixerat, « non pascam vos, » ideo prædicitur pastor stultus esse venturus, qui stultitiæ tantæ sit, ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus, quique non venit ut sanet, sed ut perdat gregem Israel. Hunc stultum pastorem suscipient Judæi justo Dei judicio, ut quia noluerunt credere veritati, credant mendacio. Qualis autem futurus sit apertissime propheta describit, ostendens eum per omnia contraria Christo agere.

O pastor et idolum derelinquens gregem, gladius super brachium ejus, et super oculum dextrum ejus. Brachium ejus ariditate siccabitur, et oculus dexter ejus tenebrens obscurabitur. » Descripto stulto et pessimo pastore, fit apostropha ad ipsum, diciturque: « O pastor et idolum. » Tam enim sceleratum eum ostendit, ut non cultorem eum idolorum, sed ipsum idolum eum vocet, dum se vult ut Deum ab omnibus adorari, qui derelinquit gregem devorandum a bestiiis, quem Dominus tanto tempore custodierat. Gladius super brachium ejus, id est manifesta ultio, ut omne robur et fortitudo illius arescat, et

super oculum ejus dextrum, ut omnis ejus scientia et intellectus, de quo jactabat se, æternis tenebris obscuretur. Potest quoque gladius ille accipi, de quo alibi dicitur: « Inebriatus est in cælo gladius meus. » Hic gladius, verbum scilicet Dei, penetrans omnia, fortitudinem Antichristi marcescere faciet, et oculum ejus, id est aciem ejus mentis, qua se acutissime putabat videre sacramenta Dei, perpetua cæcitate damnabit.

CAPUT XII.

« Onus verbi Domini super Israel. Dixit Dominus extendens cælum, et fundans terram, et fingens spiritum hominis in eo. Ecce ego ponam Hierusalem superliminare crapulæ omnibus populis in circuitu, sed et Juda erit in obsidione contra Hierusalem. Et erit in die illa, ponam Hierusalem lapidem oneris cunctis populis; omnes qui levabunt eum, concisione lacerabuntur, et colligentur adversum eam omnia regna terræ. » Extendit Dominus cælum velut tabernaculum, et secundum Psalmistam sicut pellem. Sicut enim pellis corpus animalis undique circumdat, sic cælum suo ambitu continet. Fundavit terram, quæ media et ima est omnium elementorum, quia immobilem eam et in sua mole stantem constituit. Fingit spiritum hominis in eo, id est animam in corpore hominis posuit, et ex duabus substantiis animæ et corporis, unum animal compegit. Spiritus enim hic pro anima ponitur. Iste itaque universitatis Creator et Dominus dicit, juxta litteram posituram se Hierusalem superliminare crapulæ omnibus populis in circuitu, ut qui limen ejus attigerit, inebrietur et corruat, vel etiam ipsum superliminare corruat in eum, qui eum attigerit. Sed et Judas captus ab hostibus, et in illorum transiens societatem, obsessa Hierusalem civitate suâ, cogetur obsidere ipsam suam civitatem. Ponet quoque Dominus ipsam Hierusalem lapidem oneris cunctis populis, quam qui levare voluerit, concisione lacerabitur. Mos est urbium Palæstinæ (ut dicit beatus Hieronymus) ut in castellis et vicis ponantur rotundi lapides gravissimi ponderis, ad quos juvenes exerceri solent, et eos pro suarum virium levare qualitate, aliusque ad genua, alii ad umbilicum, quibusdam usque ad humeros et caput, nonnulli super verticem erectis junctisque manibus extollere, magnitudinem suarum virium hoc modo probantes. Est ergo sensus: Ponam Hierusalem quasi gravissimum lapidem cunctis gentibus, ut quasi ad ludum sublevandi lapidis, sic ad capiendam eam congregentur, et suam virtutem ostendant. Sed necesse erit ut dum levatur lapis, id est dum oppugnatur Hierusalem, ipso nisu et elevatione scissuram vel rasuram aliquam in levantium corporibus derelinquat.

« In die illa, dicit Dominus, percutiam omnem equum in stuporem, et ascensorem ejus in amentiam, et super domum Juda aperiâm oculos meos, et omnem equum populorum percutiam cæcitate. » In die illa, hoc est in tempore quo obsessa fuerit

Hierusalem, ita ut Judas quoque obsidere eam cogatur, percutiet Dominus omnes equos adversariorum. « In stuporem, » id est, ut stupeant omnes qui eos viderint esse percussos ; sive, « percutiet in stuporem, » ut quasi stupidi et absque sensu efficiantur, et ascensores eorum in amentia, hoc est tanta magnitudine formidinis prementur, ut vertantur in amentiam. Super domum Juda, qui contra suam civitatem facere cogebant, aperiet Dominus oculos, id est respectum miserationis, ut eos dignos faciat suo aspectu, et oculorum suorum illustret lumine. Spiritually equi, quando in malam partem accipiuntur, luxuriosos atque superbos designant. Horum ascensores sunt dæmones, vel falsorum dogmatum magistri, qui omnes vertentur in stuporem et amentiam, ut convincantur nullam habuisse scientiam, et oppriment eos palpabiles tenebræ, sicut quondam Ægyptum. Super domum autem Juda, id est confitentes Dominum, aperiet Dominus oculos suos, id est miserebitur illi clamanti ad se : Respice in me et miserere mei.

« Et dicent duces Juda in corde suo : Confortentur mihi habitatores Hierusalem in Domino exercituum Deo eorum » Cum (inquit) aperuerit Dominus super Judam oculos suos, et misertus fuerit eorum, tunc duces Juda qui erant in obsidione contra Hierusalem, coacti ab hostibus, facient vota in cordibus, quia loqui libere non audebunt, ut super Hierusalem, quam obsident, et ipse Judas vincat cum civibus suis. Tropologice duces Juda sunt apostoli, viri apostolici, cæterique doctores, qui præsent exercitibus Christi. Hi nolunt habere alios auxiliares, nisi habitatores Hierusalem, id est orthodoxos et catholicos viros, eosque optant confortari in Domino Deo suo. De his ducibus unus fuit Petrus, qui invenit Marcum habitatorem Hierusalem : Paulus quoque et ipse dux egregius habuit Timotheum. Titum, Lucam, veros Hierosolymitas, et cum eis orbem terrarum subdidit Christo.

« In die illo ponam duces Juda sicut caminum ignis in lignis, et sicut facem ignis in feno, et devorabunt ad dexteram et ad sinistram omnes populos in circuitu, et habitabitur Hierusalem rursus in loco suo in Hierusalem, et salvabit Dominus tabernacula Juda, sicut in principio, ut non magnifice gloriatur domus David, et gloria habitantium Hierusalem contra Judam. » Cum, inquit, duces in Juda, qui necessitate cum hostibus erant contra Hierusalem, hæc vota fecerunt, tunc ego Dominus tantam eis dabo fortitudinem, ut quasi ignis ligna, et sicut fax fenum, sic devorent omnes adversarios in circuitu, ut peracta victoria habitetur rursus Hierusalem, et instaurentur tabernacula Juda, id est castella, vici et oppida quæ vastata fuerant, ut domus Juda (id est familia regia, quæ de David descendunt) et inclyti ac potentes de Hierusalem non glorientur contra Judam, tanquam suo imperio et consiliis regatur, sed sciant quia Dominus sit rex eorum atque victoria. Juxta allegoriam, cum Dominus de-

derit pacem Ecclesiæ, et hostes ejus in stuporem et in amentiam verterit, erunt duces Ecclesiæ sicut ignis in lignis, et sicut faces in feno excoquentes omne vitium, et ligna infructuosa, id est omnia perversa dogmata consumentur, et devorabunt a dextris et a sinistris eos qui noluerunt medium virtutis iter tenere. Omnis enim virtus in meditullio est. A dextris autem et sinistris sunt, qui aut plus sapiunt, aut minus quam oportet. Tunc Ecclesia receptura est pristinam gloriam, et tabernacula, id est conventus fidelium, per totum orbem instaurabuntur, nec sibi tribuent magistri hanc gloriam, tanquam per eos pax hæc Ecclesiæ venerit, sed Domino assignabitur omne gaudium et prosperitas fidelium.

« In die illa proteget Dominus habitatores Hierusalem, et erit qui offenderit ex eis in die illa quasi David, et domus David quasi Dei, sicut angelus Domini in conspectu ejus [eorum]. » In illo (inquit) tempore, cum Domino auxiliante Juda victoriam obtinuerit, proteget Dominus habitatores Hierusalem, qui obsidebantur et sic omnia mutabuntur in melius, ut qui offenderit ex eis Deum, et putatur vilissimus, sit quasi David, id est quasi familia regia, et qui de domo est regia, sit quasi de domo Dei, id est sicut nuntius Domini in conspectu eorum qui eos illo tempore videbunt. Altiori sensu, cum Dominus Ecclesiam suam de persecutorum manibus liberaverit, hi qui in persecutione constantes exstiterunt, tam gloriosi apud omnes erunt, ut qui minimus fuerit, et sicut homo qui verbo vel facto Deum offenderit, sit in ordine magistrorum : magistri vero sint quasi domus Dei, et sicut angelus transformatus in evangelicam dignitatem.

« Et erit, in die illa quæram contere omnes gentes, quæ veniunt contra Hierusalem. » Quod dicit, quæram se contere omnes gentes, in bonam partem accipiendum est. Conterit enim Dominus non ad perditionem, sed ad emendationem, ut desistant persequi Hierusalem, et ex hostibus efficiantur oves.

« Et effundam super domum David, et super habitatores Hierusalem spiritum gratiæ et precum. » Per effusionis largitatem dantis ostendit, quia Deus gratiam Spiritus sancti tribuit, de qua Paulus dicit : « Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. » Et per alium prophetam dicitur : « Effundam de Spiritu meo super omnem carnem. » Et bene, cum dixisset « spiritum gratiæ, » addidit « precum, » quia quos Spiritus sanctus repleverit, eos statim ad adorandum accendit. Hæc et in Christi resurrectione impleta sunt, et quotidie implentur in Ecclesia. « Et aspicient ad me, quem confixerunt, et plangent eum planctu quasi super unigenitum, et dolent super eum, ut doleri solet in morte primogeniti. » Introducit propheta ipsum Dei Filium manifestissime de se loquentem : « Aspicient ad me quem confixerunt. » Hoc autem et ad tempus Dominicæ passionis, et ad diem novissimi judicii potest referri. Domino enim in cruce posito, nulli dubium

quin pii quoque et fideles eum aspiciabant, et **A** maximo super eum movebantur viscerabiliter dolore; sed non in iudicio aspicient ad eum in majestatis suæ gloria venientem, quem confixerunt in cruce clavis, et plangent ac dolebunt maximo planctu et dolore, sicuti in morte unigeniti, cujus acerbo funeri ingens a parentibus luctus impenditur. Plangent itaque Judæi quasi super unigenito, vel, ut Septuaginta transtulerunt, « primogenito. » Christus enim unigenitus est secundum proprietatem naturæ: per divinitatem unicus Patris, per humanitatem unicus matris. Est et primogenitus, quia, ut Joannes dicit: « Primogenitus est ex mortuis, et princeps regum terræ. »

« In die illa magnus erit planctus in Hierusalem, **B** sicut planctus Hadremmon, in campo Mageddom, et plangent terræ familiæ, et familiæ seorsum: familiæ domus David seorsum, et mulieres eorum seorsum: familiæ domus Nathan seorsum, et mulieres eorum seorsum: familiæ domus Levi seorsum, et mulieres eorum seorsum: familiæ Semei seorsum, et mulieres eorum seorsum. » Hadremmon urbs est juxta Jezrael, quæ nunc Maximianopolis dicitur, sita in campo Mageddo, in quo occisus est Josias rex justissimus a Pharaone Nechao, super quo Jeremias luctum maximum fecit, cujus etiam meminit in libro Lamentationum, dicens: « Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris, cui diximus: Sub umbra tua vivemus in gentibus, » licet hoc, juxta spiritualem sensum, referatur ad Dominum salvatorem. Sicut igitur tunc magnus **C** fuit planctus in urbe Hadremmon, ita magnus planctus revocabitur, occiso Salvatore, in Hierusalem. Quod vero sequitur: « plangent familiæ et familiæ seorsum, » hoc innuit quod in tempore tribulationis non debent, qui uxores habent, operi nuptiarum servire. Nam et in Genesi legitur, quia impendente diluvio dicitur ad Noe: Ingredere in arcam tu et filii tui, uxor tua et uxores filiorum tuorum; primum ponens patrem cum filiis, deinde separatim uxorem patris et uxores filiorum. Et nunc igitur separantur ab uxoribus familia David, et familia domus Nathan, et familia domus Levi, et familia domus Semei, ut plangent unigenitum Christum, contra quem clamaverunt. « Sanguis ejus super nos, et super filios nostros. » In David quidem domus regia, hoc est **D** tribus Juda, accipitur; in Nathan prophetia; in Levi ordo sacerdotalis, quia de Levi stirpe ortum est sacerdotium illorum, in Semei doctores designantur; quia tribus de qua fuit Semei doctrinæ et magisterii privilegium tenuit. Quod vero sequitur:

« Omnes familiæ, reliquæ familiæ, et familiæ seorsum, et mulieres eorum seorsum, » omnes reliquas familias *συνουμιῶς* comprehendit, quæ nullum habent privilegium dignitatis. Hæc dicta sunt secundum quod ab Hebræis exponuntur. Dicendum nunc quomodo a doctoribus Ecclesiæ ad diem iudicii referantur. In die (inquit) illa, hoc est in tempore ju-

PATROL. CXVII.

dicii, cum Jesus Christus in majestate sua venerit, et stigmata passionis in corpore suo omnibus ostenderit, ipsam quoque crucem manibus angelicis deportatam ab omni mundo videri fecerit, erit planctus incomparabilis, plangentibus omnibus quod Dominus et Creator suus tanta et tam indigna pro indignis et peccatoribus sustinuerit. Erunt itaque ibi quatuor ordines plangentium: per familiam domus David, designatur ordo regalis et omnium sæculi dignitatum; in hoc ordine quidam erunt justi et electi, qui populum sibi commissum, secundum Dei voluntatem, bene regere studuerunt, qui designantur per viros: per familiam domus Nathan, indicant ordo doctorum Ecclesiæ. Nathan quippe propheta temporibus David, et idcirco per eum doctores intelliguntur, quos apostolus Paulus prophetas vocat: in hoc quoque ordine alii sunt quasi viri, verbum Dei sincere prædicantes; hi accipiuntur per viros, alii ex sua prædicatione laudem vel muneris mercedem ab hominibus, non a Deo quærentes, qui signantur per mulieres: per familiam domus Levi, innuitur ordo sacerdotalis, et omnis ecclesiasticorum graduum dignitas. Inter hos quoque similiter alii sunt Deo placentes, et viriliter in lucrandis animabus invigilantes, alii quasi feminæ enerviter viventes, et perditionem animarum minime curantes; per familiam domus Semei, designatur ordo laicalis; Semei quoque in medio populi habitabat, et domus suæ tamen curam gerebat, ideo per hunc illi signantur qui sæculari degunt conversatione; sed in hoc ordine sunt boni qui appellantur viri; sunt et reprobi qui mulieres dicuntur: sic tunc in iudicio singuli pro meritorum qualitate distinctis stationibus, alii ad dexteram collocabuntur coronandi, alii statuentur ad sinistram damnandi. Omnes itaque plangent, sed justorum planctus vertetur in æternam exultationem, reproborum autem in nunquam finiendam plorationem.

CAPUT XIII.

« In die illa erit fons patens domui David, et habitantibus Hierusalem, in ablutionem peccatoris et menstruatæ. » Fons iste patens domui David, secundum beatum Hieronymum, scientia est Scripturarum, qui fons patet domui David, omni Ecclesiæ. Ipsa est enim domus David, quia in ea habitat manu fortis et visu desiderabilis. Hic est fons quem Ezechiel propheta se vidisse dicit egredientem de templo, qui crevit in magnum fluvium, et perrexit ad solitudinem gentium, ut illam irrigaret divinæ scientiæ fluentis. Hic fons patet in ablutionem peccatoris et menstruatæ, ut, percepta fide, renascamur in Christo, et in aquam baptismi nostra abluantur delicta. Secundum beatum Gregorium, fons iste largissima est Dei misericordia, patens domui David, id est universæ Ecclesiæ; in ablutionem menstruatæ, et ejus qui jam concupitum scelus opere perpetravit, quem vocat peccatorem, et eum qui malum opus in animo ex deliberatione concepit, sed

secundum ad effectum perduxit, quam vocavit menstruatam. Menstruata etenim et alterius carne non tangitur, et sua carne inquinatur. Talis est anima passionibus vitiorum et voluntatis malæ sordibus foedata. Omnibus ergo patet misericordia Dei.

« Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum : Disperdam nomina idolorum de terra, et non memorabuntur ultra, et pseudoprophetas, et spiritum immundum auferam de terra. » In die illa, cum Christus Ecclesiam suam salvaverit, disperdet nomina idolorum de terra, sive quæ manu artificis sculpta sunt, sive idola pravorum dogmatum, quæ ab hæreticis conficta sunt. Sicut enim sicut idola manu artificis, ita hæreticorum perversa doctrina in idola vertitur, qui pro Christo adorant Antichristum. Auferet quoque prophetas falsos, id est idolorum sacerdotes, quos ethnici prophetas vel vates appellant. Auferet et spiritum immundum, qui in immundorum cordibus requiescit, ut jam neminem per fanaticos et divinos valeant decipere.

« Et erit, cum prophetaverit quispiam ultra : dicent ei pater ejus et mater ejus, qui genuerunt eum : Non vives, quia mendacium locutus es in nomine Domini ; et configent eum pater ejus et mater ejus, genitores ejus, cum prophetaverit. » Cum hæc quæ supra dicta sunt impleta fuerint, et nomina eorum dispersa, falsi quoque prophetae et immundi spiritus, qui per eos loquebantur, fuerint sublatis, si quis ultra ex persona Domini prophetare tentaverit, continuo pater et mater obliti paterni et materni affectus, ut Dei impleant voluntatem, proferent contra filium mortis sententiam, nec exspectabitur publicum iudicium, sed ipsorum propinquorum iudicio damnabitur, qui ausus fuerit prophetare.

« Et erit : In die illa confundentur prophetae, unusquisque ex visione sua cum prophetaverit : nec operientur pallio sacco, ut mentiantur. » Cum (inquit) convictus fuerit ille talis propheta quod falsum locutus est in nomine Domini, rerum contrario exitu, confundetur ex falsa sua visione, nec operietur pallio sacco. Hic enim erat habitus prophetarum : vestiebantur cilicio, cum populo poenitentiam annuntiabant, sicut legimus fecisse Isaiam prophetam. Ergo pseudopropheta hunc habitum non audebit assumere, et simulare se esse prophetam.

« Sed dicet » quod sequitur : « Non sum propheta, homo agricola ego sum : quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea. Et dicetur ei. » Homo (inquit) sum agricola, terram sciens vomere, et illi subjaceo sententiæ, quæ emissa est in Adam peccantem, quando ei dixit Dominus, « In sudore vultus tui, » etc. Cum se professus fuerit prophetam non esse, sed agricolam, interrogabit eum aliquis, et dicet : « Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum ? » Cur (inquit) confixus es clavibus ? Nam supra dicitur, quod genitores sui eum confixerant cum prophetaret. Si ergo (ait) non es propheta, quod peccasti tu ut huic poenæ subjaceres ? Propter hoc fortassis Christum Dominum Judæi adjudicaverunt

cruci, velut pseudopropheta, et hoc est quod disperunt : « Nos legem habemus, et secundum legem debet mori. » Lex enim non tantum illi quinque libri Moysi, sed et prophetae et psalmi lex dicuntur : unde Dominus in Evangelio : « Nonne (inquit) scriptum est in lege vestra : Ego dixi, Dii estis, » cum hoc in psalmis scriptum sit ? Respondebit ille : « et dicet : His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me. » Qua responsione tantam illo tempore ostendit veritatis futuram custodiam, ut nec ille qui suo vitio damnatus fuerat, audeat mentari, sed recte se peccatum omnia fateatur. Hæc (inquit) vulnera vel cicatrices in domo parentum accepi, qui me diligebant ; condemnatus non odientium, sed amantium me iudicio.

« Framea suscitare super pastorem meum, et super virum coherentem mihi, dicit Dominus exercituum : percutite pastorem, et dispergentur oves : et convertam manum meam ad parvulos. » Framea, rhomphæa, id est gladius bis acutus, quamvis quidam lanceam velint accipere. Imperat ergo Dominus frameæ, ut suscitetur super pastorem, quem nullus dubitat esse Christum. Deus enim Pater propter nimiam charitatem qua genus humanum dilexit, præordinavit ante sæcula per Filium mortem mundum redimere, etiam in plenitudine temporum opus suæ misericordiæ accelerat adimplere. Præcipit itaque frameæ sive gladio, quem vel passionis dolorem, vel mortem, vel certe ipsam Judæorum malitiam possumus accipere, de qua ipse ad Patrem loquitur : « Erue a framea animam meam. » Suscitatur hæc framea super pastorem Christum præcepto Patris, ad quem dicitur : Quem tu percussisti, persecuti sunt. Suscitatur et super virum coherentem illi, id est Deo Patri : filius enim semper coheret Patri, sicut ipse dicit : « Ego in Patre, et Pater in me est. » Coheret autem illi, non per conjunctionem, sed per ejusdem substantiæ unitatem. Et notandum quod sic Pater introducit præcipiens, in Evangelio vero Dominus ipse loquens inducitur : « Percutiam pastorem, et dispergentur oves. » Postquam ergo bonus pastor percussus est, et vir coherens Deo in cruce suspensus est, dispersæ sunt oves apostoli, et si qui erant oredentium, tunc vertit manum ad parvulos, quibus dixerat : « Nolite timere, pusillus grex, » etc. Parvuli erant apostoli, cæterique Domini sectatores, qui simplices et innocentes et malitia parvuli, vel qui adhuc ad comparisonem infidelium, qui innumera-biles erant, paucissimi videbantur. Ad hos manum, id est operationem convertit, ut illos salvaret, et in illis passionis suæ utilitatem fructamque perficeret. Unde sequitur :

« Et erunt in omni terra, dicit Dominus : partes duæ in ea disperdentur et deficient, et tertia pars relinquetur in ea. » Duæ partes sunt Judæorum et gentilium, quæ pariter perierunt et defecerunt, et impletum est quod in psalmis dictum est : « Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus. » Tertia autem pars est hæc credentium tam ex Ier-

capis quam ex gentibus populis relictus vitæ et salutis. A
 « Et ducam tertiam partem per ignem, et uram eos sicut uritur argentum; et probabo eos sicut probatur aurum. » Ipsa (inquit) tertia pars, quæ relinquetur in terra, ducetur per ignem tribulationis, et tentabitur, atque affligetur; non ut consumantur, sed ut probentur ut aurum et argentum, et possint dicere cum Psalmista: « Probasti nos, Deus, » etc. Sive ducantur per ignem illum quem Dominus misit in terram, et de quo dicitur: « Ille vos baptizabit in Spiritu sancto et igne. » Ducentur itaque per ignem Spiritus sancti, ut quidquid in eis fragile est et fluidum crescat et solidetur, ut nullis possit adversitatibus superari. « Ipse vocabit nomen meum, et ego exaudiam eum. Dicam: Populus meus es; et ipse dicet: Dominus Deus meus. » Cum (inquit) probati fuerint parvuli, ad quos convertit manum suam Dominus, et per eos omnis nationum turba crediderit, tunc in se credentium populus vocabit, hoc est invocabit Christum nomine suo, quod est Jesus, id est Salvator, quod sanctum nomen, quod vocatur Jesus, salvator sit omnium sæculorum. Ipse etiam Deus ostendens placitam sibi eorum fidem et devotionem, dicet: Tu es populus meus, quem novi ex nomine, populusque respondebit: Dominus Deus meus.

CAPUT XIV.

« Ecce dies venient Domini, et dividantur spolia tua in medio tui; et congregabo omnes gentes ad Jerusalem in prælium, et capiatur civitas, et vastabuntur domus, et mulieres violabuntur; et egredietur media pars civitatis in captivitatem, et reliquum populi non auferetur ex urbe. » Postquam propheta de passione Domini introduxit loquentem Deum Patrem, consequenter et de excidio Hierusalem ex voce ejusdem Domini loqui incipit, ut ostendat subversionem illam propter Dominicam necem evenisse. Dies autem quos venturos comminatur, tempus illud est de quo Isaias dicit: Dies Domini indignatione plenus, et iræ furorisque ad ponendas gentes in solitudinem, apertissime tempus dicens ultimæ captivitatis. Quod autem dicit: Dividentur spolia in medio urbis captæ, non solum capiatur Hierusalem, sed et cuncta nefaria in ea perpetrabuntur. Vastabuntur domus habitatorum, et mulieres violabuntur, ad majorem dolorem maritorum, qui suis uxoribus subvenire non poterunt, quo nihil crudelius hostilis immanitas agere potest.

« Et egredietur Dominus, et præliabitur contra gentes illas, sicut præliatus est in die certaminis: et stabunt pedes ejus in die illa super montem Olivarum, qui est contra Hierusalem ad orientem. » Cum audimus egredi vel stare Deum, sive aliquid tale, non debemus in eo corpus aut aliquem motum corporalem cogitare. Deus enim incorporeus est, de quo Apostolus: Regi autem sæculorum, etc. Et in Evangelio Dominus: « Deus (inquit) spiritus est. » Cum ergo Dominus in Scripturis stare vel ambulare, vel cum membra humana habere describitur, pro causarum varietate accipi debet. Egredi enim dicitur vel

exurgere, vel cum sanctos in tribulatione positos liberat, vel cum persecutores illorum justa ultione condemnat. Ait ergo Propheta, « Egredietur Dominus, » hoc est clementiam suam et mansuetudinem, quam per naturam habet, dimittendo peccata manifestabit. Cum enim ipse naturaliter dulcis sit, nostro vitio fit amarus, quia nobis mala pro peccatis patientibus amarus esse videtur. Dominus qui semper idem est, qui loquitur per Prophetam: « Ego sum Deus, et non mutor, » nunc dicitur egredi et præliari sicut in die certaminis, quando pro populo Israel dimicavit, et Pharaonem submersit. « Et stabunt pedes ejus. » Stare pugnantis et adjuvantis est. Stabunt itaque pedes Domini, illis et pro illis pro quibus pugnat; ambulat quoque et movetur, quibus iratus est, sicut de Adam legimus, post cujus peccatum deambulabat Dominus ad auram post meridiem. Stabat autem non in valle, sed super montem Olivarum, qui luminis, pacis, et misericordiæ locus est, unde et a misericordia nomen accepit. Ipse quoque mons est contra Hierusalem ad orientem, unde nobis oritur sol justitiæ. Hinc propheta: « Vobis timentibus nomen meum orietur sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus. » Iste mons Olivarum Christus est consitus illis olivis, de quibus in psalmo dicitur: « Filii tui sicut novellæ olivarum. » Ipse oriens splendor Patris. Sicut enim ipse est janua, et ipse janitor, ipse via per quam venimus ad ipsum, sic ipse qui stat, ipse mons super quem stat. « Et scindetur mons Olivarum ex media parte sui ad orientem et ad occidentem, prærupto grandi valle, et separabitur medium montis ad aquilonem, et medium ejus ad meridiem. » Mons Oliveti, quem diximus Christum significare, cum unus idemque semper sit, scindetur, hoc est divisionem faciet duorum populorum per media; pars quæ scindetur ad orientem Ecclesiam designat, in quam plantatæ sunt olivæ de gentibus, quarum una loquitur: « Ego autem sicut oliva, etc. » alia pars media, quæ scindetur ad occidentem, prærupta grandi valle, circumcisionis est populus, occidentem sequens litteram. Et non dicit simpliciter « scindetur, » sed additur: « prærupta grandi valle, » hoc est magna perditionis voragine; de quo Michæas propheta: « Detraham in vallem lapides ejus, » id est Hierusalem, « et fundamenta ejus revelabo. » Et separabitur medium montis ad aquilonem, et medium ejus ad meridiem. Cum mons Oliveti grandi voragine præruptus fuerit, ita ut una pars voraginis ad aquilonem, altera ad austrum respiciat, repente in ipsa voragine et prærupto, alia vorago rumpetur, et unam partem separabit ad aquilonem, aliam ad austrum, et fiet præruptum quadrangulum, ut quadrifaria in quatuor mundi plagas vorago illa tendatur.

« Et fugietis ad vallem montium eorum, quoniam conjungetur vallis montium usque ad proximum. » Duo erant montes, videlicet mons templi, et mons Sion, qui Dei montes vocabantur. Hoc est quod dicit: « Fugietis ad vallem montium eorum. » Quod

autem sequitur : « Quoniam jungetur vallis montium usque ad proximum, » ostendit quomodo vallis, quæ præruptis hinc inde montibus scinditur, usque ad montem templi, qui sanctus est, suam voraginem trahet. « Et fugietis sicut fugistis a facie terræmotus in diebus Ozia regis Juda. » Tangit historiam illius temporis, quando Ozias, rex Juda, qui alio nomine dictus est Azarias, illicitum sacerdotium sibi vindicare conatus est, et ob hoc lepra percussus, et de templo a sacerdotibus ejectus est ; ob quam impietatem terræmotus factus est. Meminit hujus terræmotus Amos propheta in principio sui voluminis, dicens : « Verba Amos qui fuit in pastoralibus Thecuzæ, quæ vidit super Israel, in diebus Ozia, regis Juda, ante duos annos terræmotus. » Hæc juxta Hebræorum traditionem ad litteram, quæ omnia illi putant in adventu Christi implenda. Videndum nunc quid spiritualis doctorum Ecclesiæ intelligentia contineat : montem Oliveti diximus significare Dominum Christum ; cum ergo mons iste divisus fuerit in orientem et occidentem, hoc est cum gentes (quæ per orientem designantur) electæ, et Judæi (qui per occidentem intelliguntur) fuerint reprobati, rursus alia scissura fiet aquilonis partis et australis, et aquilo jungetur occidenti, auster orientali plagæ sociabitur, et ad sinistram stabit circumcisio, ad dexteram populus Christianus. Nam per sinistram, aquilonem frigidissimum et glaciale ventum, diabolus intelligitur, caput omnium reproborum, qui ad sinistram collocandi sunt in judicio. Per austrum vero dextrum, solis semper luce et calore illustratum, sancti figurantur charitate ferventes, et veri solis gratia refulgentes, qui ad dexteram judicis statuendi sunt. Hinc sponsa in Canticis canticorum dicit : « Surge, aquilo, et veni, auster, » desiderans aquilonem frigidum, id est diabolum recedere, et austrum, id est fervorem dilectionis, venire ; et per Habacuc dicitur : « Deus ab austro veniet. » Cum ergo tanta fuerit divisio duorum populorum, et alii ad orientem et austrum, alii ad aquilonem et occidentem fuerint separati, jubemur fugere ad vallem montium Dei, hoc est ad duo Testamenta, quoniam vallis, id est vorago quæ prima facta est utriusque montis, jungetur ad proximum, sive, ut Septuaginta transtulerunt, ad domum Dei, paradisum videlicet, et cœlestem Hierusalem. Quod vero supra positum est : « Usque ad proximum, » significat juncta sibi esse duo Testamenta, sed non ita ut unum sint per omnia, sed magis vicina. Multum enim ex veteri lege amisimus, nec observamus in Novo, et sicut terræmotus sub Ozia rege mortalium corda perterruit, ita separatio duorum, orientis et occidentis, gentium et Judæorum, et rursus credentium in vana fide societas, quam designavit orientis et australis divisionis conjunctio, in stuporem metumque convertet animos, inscrutabilem abyssum judiciorum Dei admirantium. Cum autem hoc factum fuerit, et Judæi gentesque in unum fuerint sociati, tunc « et veniet Dominus Deus meus » ad judicium « omnes-

A que sancti cum eo. Et erit in die illa, non erit lux, sed frigus et gelu, et erit dies una quæ nota est Domino, non dies neque nox, et in tempore vesperi erit lux. » Cum Dominus venerit ad judicium, ut Joannes in Apocalypsi dicit : Ecce veniet cum nubibus, id est cum angelis ministris suis, et apostolis, et prophetis, in illa die adventus ejus non erit lux, sed frigus et gelu, refrigerante in omnibus charitate et calore fidei intepescente. Postquam omnes reprobi damnati frigus suum in inferno geluque portaverint, erit una dies perpetua sanctorum, non dies neque nox, nequaquam sibi vicissim nocte et die succedentibus. Quæ dies nota est Domino, quia Dominus dies omnium electorum, de quo Isaias dicit : « Non erit sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te, sed Deus tuus erit tibi in lucem sempiternam. » Et Psalmista : « Melior est dies una, etc. » « Et in tempore vesperi erit lux : » cum omnes reprobos vesper et tenebræ obscuraverint, erit lux sanctis electis Dei. Illa ergo dies nota est Domino ; non ergo potest ignorare quod ipse creavit. Cum autem dicit : « Nota est Domino, » ostendit ignota esse hominibus ipsisque angelis, dicente Domino : « De illa die nemo novit, neque angeli. »

« Erit in die illa : Exhibunt aquæ vivæ de Hierusalem ; medium earum ad mare orientale, et medium earum ad mare novissimum, in æstate et in hyeme erunt. Et erit Dominus rex super omnem terram. » Mare orientale, juxta litteram, mare Mortuum dicit, quod Græce λίμνη ἄσφαλτου, id est lacus bituminis dicitur, a nobis Mortuum mare vocatur, quod nihil in eo possit vivere. Mare autem novissimum, mare dicitur Tyrrenum, quod ducit ad Ægyptum, et facit littora Palæstinæ. Hoc est quod dicit : Aquæ quæ egredientur vivæ de Hierusalem, media pars earum ibit contra orientem, et cadet in mare Mortuum, in quod Jordanis influit ; media alia pars decurret in mare occidentale, quod vocat novissimum, quia ibi finis est Judææ. In æstate et hyeme erunt, ut nec gelu hyemis constringantur, nec æstatis nimio fervore siccentur, sed semper pleno alveo fluant. Cumque hoc factum fuerit, erit Dominus rex super omnem terram. Juxta sensum mysticum aquæ quæ egrediuntur de Hierusalem, hoc est de Ecclesia, doctrina est Salvatoris ; dicit enim Propheta : « De Sion exhibit lex, » etc. Harum media pars ibit ad mare orientale, id est ad populum Judæorum, qui primus lumen divinæ cognitionis, quasi ortum accepit in apostolis, et per eos ductus est ad fidem ; medium autem earum ibit ad mare novissimum, id est occidentale, hoc est ad gentium nationes. Per has autem plagas orientis et occidentis, omnes mundi partes debemus accipere, in quibus aquæ divinæ scientiæ derivatæ sunt. Unde Dominus : « Multi, inquit, ab oriente et ab occidente venient, et recumbent cum Abraham, » etc. Possumus quoque per mare orientale et mare novissimum, utrumque Testamentum legis et Evangelii accipere, quod necesse est ut Salvatoris flumine, id est spiri-

tuali sensu, dulcescant, et amaritudinem deponant occidentis litteræ. Hæ aquæ in æstate et hyeme erunt, quia nec in prosperitate, quæ per æstatem, neque in adversitate persecutionis, quæ per hyemem designatur, doctrina cœlestis manare desistit. Notandum quod in Septuaginta non habetur in hyeme, « sed in vere et in æstate erunt, » et idcirco aquas vivas quidam ad baptismum referunt, quod in vere et in æstate, id est in Pascha et in Pentecoste generaliter ab omni Ecclesia celebratur. « In die illa erit Dominus unus, et erit nomen ejus unum : et revertetur omnis terra usque ad desertum, de colle Rhemmon ad austrum Hierusalem : et exaltabitur, et habitabit in loco suo a porta Benjamin usque ad locum portæ prioris, et usque ad portam angulorum : et a turre Ananehel usque ad torcularia regis. Et habitabunt in ea, et anathema non erit amplius, sed sedebit Hierusalem segura. » Hæc omnia de extructione Hierusalem terrenæ, et de aquarum egressione, quæ ad utrumque defluant mare, Judæi et hæretici judaizantes, quos Chiliastas vocant, a numero mille annorum, quibus se putant cum Christo suo feliciter regnatos in fine sæculi sibi repromittunt. Dicit enim quod cum Christo in Hierusalem aurea et gemmata regnaverint, jam non sint idola, nec diversa cultura, sed erit Dominus unus, et ipse solus nominabitur, et omnis terra revertetur ad antiquum statum, quando omnis terra inculta et deserta erit. Ponunturque vocabula locorum, a quo loco usque ad locum Hierusalem ædificanda sit, videlicet de colle Rhemmon usque ad austrum Hierusalem, et exaltabitur in pristino a porta Benjamin usque ad portam angulorum, et a turre Ananehel usque ad torcularia regis. « Et anathema non erit, » id est nullus metus, nullus hostium impetus, sed sedebit segura et otiosa Hierusalem in pace. Anathema autem Græcum est verbum, Latine alienatio dici potest. Tractus autem sermo a rebus, quas homines vota facientes templis affigebant. et a se aliena faciebant, videlicet ἀπό τοῦ ἀνατιθέναι, id est a sursum ponendo, vel suspendendo. Hæc illi ad litteram futura suspicantur, nos sensum mysticum perscrutemur, et quæ illi de terrena Hierusalem confingunt, interpretemur de superna et cœlesti. Cum enim fuerit Dominus Jesus rex super omnem terram, et nomen ejus unum, ut ipse solus invocetur et colatur Deus, omni falsa religione sublata, impletumque fuerit quod Psalmista ad Dominum dicit : « Domine Dominus noster, etc., » tunc revertetur omnis terra ad desertum, id est gens Judæorum incredula erit, sicut quondam fuerunt gentes quæ vocantur desertum, et notitiam Dei non habent. Gentes vero credentes in Christum locum illum habebunt apud Deum, quem quondam habuerunt Judæi. Hinc per Isaiam dicitur : « Convertetur Libanus in Chermel, et Chermel in saltum reputabitur. » Revertetur autem de colle Rhemmon ad austrum Hierusalem. Rhemmon interpretatur excelsum, vel malogranatum, per quod significatur quod Ecclesia,

quæ est Hierusalem, de deserto consurget ad colles, et de collibus ad excelsa proficiendo de virtute in virtutem, nec hoc fine contenta, perveniet ad australem plagam, ubi fervor dilectionis et splendoris æterni, divinæ scilicet visionis societas, de qua Psalmista : « Satiabor cum manifestabitur gloria tua. » Rhemmon quoque interpretatur malogranatum quæ est arbor, cujus pomum pulcherrimum, plenum granis quæ continentur diversis cellulis, quibusdam membranulis cortice puniceo. Fertur autem fervores stomachi sanare, et corruptum ventrem purgare, omnibusque visceribus prodesse. Hæc speciositas pomi convenit Ecclesiæ in rubore verecundæ pudicitiae in granorum ordine, gradus et membra totius ecclesiastici corporis per singula officia distributa. De colle autem Rhemmon incipiunt fines Ecclesiæ, quia ab humilitate et a minoribus inchoat, ut ordo ecclesiasticus quibusdam profectibus construatur. Exaltabitur autem incipiens a collibus, et habitabit in loco suo in statione perfectionis. De hoc loco Psalmista dicit : « In loco (inquit) pascuæ ibi me collocavit. » Sequitur : « a porta Benjamin usque ad locum portæ prioris. » Benjamin interpretatur filius dextræ, quia sancta Ecclesia a virtute incipit, quam significat dextera, et pervenit ad portam priorem, id est fidem, ut per eam ingrediamur ad reliquas virtutes. Statim occurrit porta angulorum, id est Christus lapis angularis, continens et conjungens sibi duos parietes. Super hunc lapidem ædificantur alii angulares lapides, apostoli videlicet et apostolici viri, continentes reliquos angulos Ecclesiæ, quibus loquitur Paulus : « Estis cives sanctorum et domestici Dei, etc. » Ædificatur quoque Ecclesia a turre Ananehel, qui interpretatur gratissimus Dei, firmamentum videlicet fidei, spei, et charitatis, ad quod se pervenisse gratulabatur Psalmista, dicens : « Deduxisti me quia factus es spes mea, turris fortitudinis a facie inimici. » Qua turre nihil Deo gratius. Hinc pervenit ædificatio ad torcularia regis, in quibus exprimitur vindemia Christi, quæ ipse primus calcavit. Unde et per Isaiam dicitur : « Torcular calcavi solus, » etc. In his torcularibus calcantur botri martyrum, qui vestigia passionis Christi sequuntur, et sicut ille pro eis animam posuit, sic ipsi pro ejus dilectione mortem subire non metuunt. Cum ergo civitas Dei ædificata pervenerit ad regis Christi torcularia, jam non erit anathema, id est maledictio vel alienatio, sed erit Hierusalem segura atque confidens : « Benedictus enim vir qui confidit in Domino. »

« Et hæc erit plaga qua percutiet Dominus omnes gentes quæ pugnaverunt contra Hierusalem ; tabescet caro uniuscujusque stantis super pedes suos, et oculi ejus contabescunt in foraminibus suis, et lingua eorum contabescet in ore ipsorum. » Hic perspicue ostenditur vana esse omnia quæ Judæi de terrena Hierusalem opinantur. Nam Romani novissime pugnaverunt adversum Hierusalem eamque funditus deleverunt, nec quidquam tale passi sunt.

Cæterum de persecutoribus Ecclesiæ, qui omni instantia adversus eam pugnaverunt, dicere possumus, quia in eis etiam corporaliter hæc sæpissime impleta sunt: nam, ut taceamus de cruciatibus quos in inferno post mortem sustinuerunt, etiam in hac vita multorum carnes computruerunt, oculi contabuerunt in suis foraminibus, lingua in putorem et saniem dissoluta est. Spiritualiter, qui stat super pedes suos, et dicit cum Psalmista: « Statuit Dominus supra petram pedes meos. » defluunt in eo carnalia vitia, ut oriantur spirituales virtutes. Oculi, qui male per concupiscentias versabantur, cadunt ut meliores ponantur, et dicat: « Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cælis. » Lingua blasphemia in Deum deficiet, ut renascatur quæ glorificet Deum. Ita probantur flagella Dei non esse crudelitatis, sed misericordiæ, ut, extirpatis malis, succrescant bona.

« In die illa erit tumultus Domini magnus in eis: et apprehendet vir manum proximi sui, et conseretur manus ejus super manum proximi sui. » Hæc quæ Judæi et Judaizantes hæretici ad litteram accipiunt, transeuntes referamus spiritualiter ad felicitatem Ecclesiæ, quod cum illi fuerint hostes subjecti, suscepta fide Christi, fiat tumultus et miratio omnium in tam subita rerum mutatione. Et tunc apprehendet vir manum proximi sui, conseretur manus cum manu illius, ut dexteræ mutuae societatis sibi dent in fide Christi, et quasi tirones jurent permansuros se in ejus cultu et religione. Quod autem sequitur:

« Sed et Judas pugnet contra Hierusalem: » significat quia multi ex his qui antea confitebantur nomen Christi, necessitate persecutionis coacti, facient contra Ecclesiam, quamvis in Septuaginta interpretibus non sit: « Pugnet contra Hierusalem, sed, præparabitur in Hierusalem, » ut sit sensus: quia confitentes Dominum præparabuntur in Ecclesia, ut contra adversarios ejus dimicent. Tunc « et congregabuntur divitiæ omnium gentium in circuitu, » subaudis in Ecclesia, « aurum, » hoc est sensus, « et argentum, » id est sermonis: « et vestes multæ satiss, » diversitas virtutum quibus decoratur Ecclesia.

« Et sic erit ruina equi, et muli, et cameli, et asini, et omnium jumentorum, quæ fuerint in castris illis, sicut ruina hæc. » Omnia mala quæ prius contra Ecclesiam dimicabant, prædicuntur corruere, ut bona repente consurgant. Qui prius fuerat equus impatientis ad libidinem, corruit in eo luxuria, et surgit in eo castitas, et incipit habere sessorem Dominum: qui prius erant muli steriles, et filios bonorum operum non habentes, evertuntur, et progenerant spiritualem sobolem, et dicitur eis: « Filii tui sicut novellæ olivarum. » Cameli, qui gravi gibbo premuntur, ruminant quidem, sed unguam non findunt, significant eos quos gravia peccata deprimunt. Legunt Scripturas, sed quæ ibi scripta sunt negligunt; designant et Judæos, qui legem Dei ruminant, hoc est meditantur, sed unguam non dividunt, quia in

Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum non credunt. Asini sunt immundi, non resistentes passionibus carnis suæ. His omnibus utile est ut corruat in eis quod male stabat, quatenus surgentes mansuetum in se suscipiant Deum, a quo inducantur in cælestem Hierusalem.

« Et omnes, qui reliqui fuerint de universis gentibus quæ venerunt contra Hierusalem, ascendent ab anno in annum, ut adorent regem Dominum exercituum, et celebrent festivitatem tabernaculorum. » Festivitas tabernaculorum, quæ Græce scenopegia dicitur, agebatur in mense septimo, quinta decima die mensis, in memoriam illius temporis quando in deserto, ubi non erant domus, in tabernaculis hospitabantur per quadraginta annos. Et nos mystice: « quoadmodum sumus in certamine, et novimus nos esse peregrinos et hospites super terram, habitamus in tabernaculis, confitentes quia « non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus, » et ad eam toto corde suspiramus, dicentes cum Psalmista: « Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est, » Cum vero pervenerimus ad patriam, et poterimus dicere: « Beati qui habitant in domo tua, » et: « Unam petii a Domino, hanc requiram, etc., » tunc celebrare conveniet festivitatem tabernaculorum, hoc est in memoria semper habere tempus liberationis nostræ, et æternæ illius quietis, quæ post sæculi ætates nobis septima tanquam in uno sabbato repromittitur, sumentes nobis ramos ligni pulcherrimi, id est sapientiæ, in marcescibilem virorem, in cujus laude dicitur. « Lignum vitæ est his qui apprehenderit eam. » Ramos quoque palmarum, in quibus signum victoriæ et præmium continetur. Ramos etiam arboris densarum frondium, quem myrtum Judæi putant, ut mortificemus in nobis incentiva victiorum, quod etiam signatur per salices de torrente, quas similiter præcipimur sumere. Nam fertur a medicis quod si quis florem salicis cum aqua mistum biberit, omnis in eo genuinus refrigescat calor, et venena libidinis siccentur, ut ultra non generet. Qui vero festivitatem tabernaculorum vult celebrare, de hujusmodi arboribus sibi umbracula faciat.

« Et erit: qui non ascenderit de familiis terræ ad Hierusalem, ut adoret regem Dominum exercituum, non erit super eos imber. » Hierusalem cælestis civitas est regis Domini nostri Jesu Christi, de qua Apostolus: Illa (inquit) quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra. Ad hanc quicumque vult venire, necesse est ascendere. Non enim in humili loco, sed in excelso monte sita est. De qua Dominus. « Non potest civitas abscondi supra montem posita. » Cives itaque Hierusalem ascendunt ut adorent regem Dominum exercituum: qui vero non sunt cives, sed de familiis et tribubus, quales sunt Judæi et hæretici, isti non ascenderunt, et idcirco non venit super eos imber prædicationis apostolicæ; de quibus dictum est: « Nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem. »

« Quod et si familia Egypti non ascenderit, et non

venerit : nec super eos erit, sed erit ruina, qua percutiet Dominus omnes gentes, quæ non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum. » Ægyptus, tenebræ, vel mœror interpretatur. Qui ergo Ægyptus est, hoc est in tenebris ignorantie Dei vel scelerum constitutus, non potest ascendere ad Hierusalem, non habens lumen prævium, quod dicit : « Ambulate dum lucem habetis. » Non potest habere gaudium de spe futurorum. Ideo non veniet super eum imber cœlestis benedictionis.

« Hoc erit peccatum Ægypti, et hoc peccatum omnium gentium qui non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum. » Ammonitarum, scilicet et Moabitarum, Assyriorum, Chaldæorum, cœterarumque gentium, per quas designantur qui eligunt permanere in erroribus, et nolunt egredi de terra sua, ut veniant ad societatem Ecclesiæ, et efficiantur Israelitæ, et cives cœlestis Hierusalem.

« In die illa erit quod super frenum equi est, sanctum Domino. » Hebræi more suo juxta litteram dicunt, quod postquam cum æquitate rex eorum venerit, et regnaverit in aurea Hierusalem, pace cuncta obtinente, non erit opus equis aut equitatu, sed frena et ornatus phalarum ad cultum Domini transferentur ; et in eo quod dicitur : « super frenum equi, » omnem bellicum ornatum intelligamus. Secundum sensum mysticum, frenum disciplina cœlestis est magisterii, qua insaniens libido et petulans lascivia refrenatur; de qua Psalmista : « In chamo et freno maxillas eorum constringe. » Hoc frenum in ore equi ponitur, ut, relictis errori anfractibus, recta gradiatur vita, et mollia ad sedendum terga præbeat Salvatori. Talia ornamenta et tale frenum, auro et argento, id est sensu et eloquio decorata, sancta sunt Domino, et ejus cultui proprie consecrata. Sane quod in libello inventionis sanctæ crucis legitur, hoc tunc impletum fuisse, quando Helena Augusta, mater Constantini imperatoris, clavos Dominicæ crucis fieri salivares in freno equi regis jussit; beatus Hieronymus pio quidem sensu, sed ridiculo dicit esse confictum.

Et erunt lebetes in domo Domini quasi phialæ

coram altari. Et erit omnis lebes in Hierusalem et in Juda sanctificatus Domino exercituum. » Lebetes, id est ollæ æreæ, in quibus coquebantur carnes victimarum : erunt autem ita sanctæ et veneratione dignissimæ, sicut phialæ aureæ, in quibus libationes et aromata Domino offerebantur. Per quod ostenditur quod omnis carnalis traditio et observatio Judæorum convertenda sit in spiritualem, et virtutes carni succedant aromata spiritualis intelligentiæ. De his phialis dicit Joannes vidisse se viginti quatuor seniores habentes citharas et phialas plenas odorum, quæ sunt (inquit) orationes sanctorum, et in Canticis canticorum secundum Septuaginta : Dilectus meus descendit in hortum suum ad phialas aromatum, ut pascatur in hortis et filia colligat. Phialæ namque aromatum receptacula sunt sanctarum animarum, plena virtutum et mundarum orationum aromatis, de quibus quotidie Domino bonus odor diffunditur. Cum ergo lebetes conversi fuerint in phialas, et carnalia spiritualibus purgata, tunc omnis lebes consecratus erit Domino in Hierusalem et in Juda, hoc est in Ecclesiâ, quæ est visio pacis, et ubi sunt contentes, hoc est laudantes Dominum. « Et venient omnes immolantes, et sument ex eis, et coquent in eis : et non erit mercator ultra in domo Domini exercituum in die illo. » Cum (inquit) lebetes versi fuerint in phialas, et carnalis sensus in spiritualis intelligentiæ subtilitatem transierit, tunc venient omnes immolantes Domino, hoc est seipsos holocaustam acceptabile facientes, et sument et coquent in eis carnes victimarum, ut quidquid in eis carneum et fluxum est, excoquatur igne sancti Spiritus. Nam et in lege perhibemur carnes agni paschalis crudas comedere, hoc est Pascha cum Judæis carnaliter celebrare. Tunc tanta ex phialis exhibetur boni odoris fragrantia, ut nullus sit qui mercimonia in domo Domini audeat exercere, et vendere ibi boves et oves et columbas : timebunt enim ne sicut tunc fecit flagellum de resticulis, et omnes ejecit de templo, sic nunc spiritualiter veniens nefarios mercatores excludat a templo supernæ Hierusalem.

IN MALACHIAM PROPHETAM.

Malachiam prophetam ultimum duodecim prophetarum, Hebræi putant esse Esdram prophetam et sacerdotem. Hic prophetavit eodem tempore quo et Aggæus et Zacharias. Unde nec tempus ponitur in titulo. Interpretatur angelus Domini, sive angelus mens, quia tantæ fuit auctoritatis, ut quidquid dixisset, ita crederetur velut ab angelo Domini dictum fuisset. Unde nonnulli putaverunt eum natura angelum de cœlo descendisse carne indutum, ad commonefaciendum populum, qui nuper de captivitate reversus erat.

CAPUT PRIMUM.

« Unus verbi Domini ad Israel in manu Malachiæ »

prophetæ. Sicut jam in præcedentibus dictum est, ubicunque onus ponitur in prophetis, pondus comminationis sive adversitatis alicujus peccantibus indicit. Ergo et hic onus verbi Domini dicitur, quod grave quidem sit eis ad quos dicitur : habet tamen aliquid consolationis, quia non dicitur contra Israel, sed « ad Israel, » ut ad ea quæ sequuntur, non contra populum Israel ventura dicantur, sed ad illum, id est ut ea præscire posset quæ nuntiabantur ventura. Hic autem Israel duas tribus Judam et Benjamin debemus accipere, ex quo enim decem tribus in captivitatem ductæ sunt, quo Israel vocabantur, reliquæ duæ tribus indifferenter Israel ap-

pellari cœperunt. Quod vero dicitur : « In manu Ma-
lachiæ, » manum posuit, quia bonis operibus donum
prophetiæ promerebatur. Qui enim lavat inter in-
nocentes, et excutit manus ab omni munere, mere-
tur spiritum accipere prophetiæ. At illi quibus di-
citur : « Manus vestræ sanguine plenæ sunt, » in
his, vel ad hos non fit sermo Domini.

« Dilexi vos, dicit Dominus, et dixistis : In quo
dilexisti nos ? Nonne frater erat Esau Jacob, dicit
Dominus, et dilexi Jacob, Esau autem odio habui ?
Et posui Seir montes ejus in solitudinem, et hæ-
reditatem ejus in dracones deserti. Quod si dixerit
Idumæa : Destructi sumus, sed revertentes ædificabi-
mus quæ destructa sunt : Hæc dicit Dominus exerci-
tuum : Isti ædificabunt, et ego destruam et vocabun-
tur termini impietatis, et populus cui iratus est Do-
minus usque in æternum. Et oculi vestri videbunt,
et vos dicetis : Magnificetur Dominus super termi-
num Israel. » Quia præmiserat onus suppliciorum,
quod portare cogebantur, subjungit quare ista non
merentur : dici, dilexi (inquit) vos, et subaudis ne-
quaquam vicem mihi dilectionis mutæ rependistis.
Ut enim se habet proverbium : Amantem non red-
amare, amoris est impendia perdere; quia diligentem
se Dominum non dilexerant, minatur illis pœnam,
ut sentiant per tormenta quæ noluerunt sentire per
beneficia. Sane cum dicit præterito tempore « dilexi, »
negat se diligere in præsentem, dum præteritam con-
fitemur dilectionem. Cum ergo Dominus dixisset,
« Dilexi vos, » illi, ea temeritate qua peccabant, re-
sponderunt : In quo dilexisti nos ? tanquam obliti
beneficiorum quæ innumera illis præstiterat. Quibus
Dominus respondit : « Nonne frater erat Esau Jacob ? »
Ut (inquit) taceam cætera, quomodo vos nuperrime de
Babylonis captivitate liberavi, ut hæc et alia præter-
mittam, altius repetam, et ab ipsa conceptione vestra
ostendam, quomodo vos dilexerim ? Antequam Re-
becca Jacob et Esau pareret, in Jacob vos dilexi, in
Esau autem Idumæos odio habui, et posui (inquit)
montes ejus, id est regionem Seir, in solitudinem, et
urbes ejus desertas ab hominibus feci a draconibus
et bestiis possideri. Si autem dixerit Edom, qui est
Esau : Destructi sumus, sed iterum revertentes ædi-
ficabimus urbes nostras, illi quidem ædificabunt,
sed ego destruam. Odium et dilectio Dei non sunt
humano more cogitanda carnaliter. Sicut enim
Deus omnes creavit, ita et diligit : miseretur enim
hominum, et nihil odit eorum quæ fecit. Ergo odium
Dei aut ex præscientia nascitur futurorum, aut ex
operibus. Eos enim diligit Deus quos videt repu-
gnaturos vitiis, et obedituros divinis præceptis.
Illos vero dicitur odisse quos videt servire peccatis
et destructa jam vitia iterum velle restruere. Hæc
secundum historiam ab Hebræis dicuntur, qui etiam
per Idumæos Romanos volunt intelligi, crudeles et
sanguinarios, quia Edom rubeus vel sanguineus in-
terpretatur, quorum imperium in mundi termino
sit destruendum, et ab ipsis totius orbis potestas
transitura. Allegorico sensu, Esau et Jacob fratres

de una stirpe generati, vitiorum atque virtutum
figuram prætendunt. Quæ duo licet sint contraria,
ex uno cordis fonte procedunt. Nam quia liberi su-
mus arbitrii, pro nostra voluntate, aut ad vitia de-
flectimus, aut ad virtutes. Primo genitus est Esau,
quia priora sunt vitia per infantiam, adolescentiam
et juventutem. Post nascitur Jacob, qui supplantator
interpretatur, qui errores fragilioris ætatis ætas
firmior succedens corrigit et supplantat. Unde bene
major frater, hispidus et agrestis, venationis et silvis
assuetus fuisse dicitur; minor, lenis et simplex, ha-
bitasse domi perhibetur. Itaque sub nomine Esau
Deus vitia odisse se asserit, non naturam, quam bo-
nam fecit, et propterea fines ejus ponit in solitudi-
nem, ut omne malum extirpetur, et vitia non suc-
crescant. Quod si impudens malitia ea quæ sunt
destructa rursus ædificare conetur, Dominus iterum
se ea destructurum profitetur. Quod fit duobus mo-
dis, sive cum corriguntur peccatores, sive cum per-
tinaciter peccantes justa ultione damnantur.

« Filius honorat patrem, et servus dominum
suum. Si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus ?
et si Dominus ego sum, ubi est timor meus, dicit
Dominus exercituum ? » Ac si diceret : Licet prius-
quam renasceremini quasi filios vos in Jacob dilexe-
rim; tamen eligite quo nomine me velitis appellare,
id est aut Patrem, aut Dominum. Si ergo Pater
sum, cur non detis debitum Patri honorem ? Si Do-
minus, quare me contemnitis ? cur non sicut Domi-
num timetis ? Hoc ad illos dicit qui, de captivitate
nuper reversi, necdum ædificato templo vel civi-
tate, in peccatis tamen pristinis permanebant,
Deum nec timore, nec amore venerantes. Spi-
ritualiter, vult Deus primo ut simus filii ejus, vo-
luntarie illi obsecundantes, et non timore, sed
amore illi servientes. Quod si hoc esse nolumus,
vult ut saltem simus servi, timore suppliciorum re-
cedentes a malo, et bona facientes. Ergo a filiis
quærit Dominus honorem, a servis autem expetit
timorem. « Principium enim sapientiæ timor Do-
mini, ut timore incipientes, ad filiorum transeamus
amorem. » Ad vos, o sacerdotes, qui despicitis no-
men meum, et dixistis : In quo despeximus nomen
tuum ? Offertis super altare meum panem pollu-
tum, et dicitis, In quo polluimus te ? In eo quod
dicitis, mensa Domini despecta est. » Ad vos (in-
quit) o sacerdotes, specialiter meus sermo dirigitur,
qui nomen meum despicitis, dum meis sacrificiis de-
rogatis, et cum reversi de Babylone, debuissetis tota
mente converti a præteritis criminibus, jungitis
contemptum sacrificiorum meorum. Sed illi quasi
nescientes hæc, sciscitantur adhuc ab eo qui cuncta
novit, In quo despeximus te ? Respondit Dominus : Of-
fertis super altare meum panem pollutum, panes sci-
licet propositionis quos, juxta traditiones Hebræorum
ipsi sacerdotes serere, ipsi metere, ipsi molere et
coquere debent. Quod spernentes agere, sumebant
qualescunque panes, et super mensam Domini sab-
bato ponebant : ibique usque ad aliud sabbatum

servabantur, et dicebatur panis sanctus, de quo non licebat edere nisi sacerdotibus. Ait ergo : « Offertis super altare meum panem pollutum, » et dum mea sacrificia male tractatis, me, cujus sunt sacramenta, violatis. Quod vero sequitur : « In eo quod dicitis : Mensa Domini despecta est, » potest sic exponi, quod illud altare quod fecerant reversi de captivitate, non erat ejus gloriæ, cujus fuerat antiquum, ideoque dicebant despectam esse mensam Domini, tanquam religioni deesset sanctitas, qui deerat ambitio, cum econtra Deus non altaris ornatum, sed offerentis devorationem requirat. Sed et altiori sensu, increpat divinus sermo sacerdotes et ministros Ecclesiæ, quod negligenter tractent divina mysteria, et offerant super altare Domini panem pollutum, cum videlicet indigni ad altare accedunt, et polluta conscientia mundum sanguinem bibunt, et sacrosantum panem inquinato ore percipiunt ; sicque fit, ut despiciatur mensa Domini, quæ per se sancta est, pro ministrorum vilitate. Sed alio intellectu, quando prædicator, qui spiritualem panem, id est doctrinam populis dividere deberet, blanditur potentibus et divitibus hujus sæculi, eaque loquitur quæ illis placeant, nec peccantes justa asperitate corripit, panem utique doctrinæ polluit, et ipsi Domino contumeliam facit, dum mensam Scripturarum divinarum sæculari doctrinæ, quæ est mensa idolorum, putat esse similem.

« Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est ? et si offeratis claudum et languidum, nonne malum est ? Offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum. Et nunc deprecamini vultum Dei ut misereatur vestri. De manu enim vestra factum est hoc, si quomodo suscipiat facies vestras, dicit Dominus exercituum. » Reversi de Babylone sacerdotes cæterique ministri templi Domini offerebant in Domini sacrificio illicitas victimas, cæca quoque et clauda et varia debilitate confecta, conquerentes se de penuria et necessitate offerre hæc. Dicit ergo : Si hujusmodi munera offerres duci tuo, nunquid non respueret illa ? Utique diceret factam sibi injuriam. Qua igitur ratione offertis Domino quod dare hominibus non audetis ? Allegorice victima Dei est bonum aliquod opus, oratio, eleemosyna, cæteraque Deo sunt grata sacrificia. Verum si cæca est victima, si animus offerentis non illustratus luce veritatis, id est, si non simplex est ejus intentio qui offert, clauda est orationis victima, quæ duplici mente accedit ad precandum Deum, debilisque Christum non habet, qui est virtus et sapientia. Istiusmodi victimæ si offerantur, minime Deo placere possunt, quin potius reum faciunt offerentem. « Et nunc deprecamini vultum Domini, ut misereatur vestri, » ut supra.

« Quis est in vobis qui claudat ostia, et incendat altare meum gratuito ? » Sensus talis est : Nullus est in vobis qui gratuito, id est sine mercede, mihi serviat, non pontifex, non sacerdos, sed neque janitor, et is qui ignem supponit altari ad cremanda

holocausta. Recipitis enim a populo decimas omnium frugum, et cætera quæ ex sacrificiis hostiarum vobis lege decreta sunt. Proinde quia Deum in sacrificiis offenditis debilia quæque offerendo, agite pœnitentiam, et deprecamini vultum Domini, si quomodo misereatur vestri. Ex hoc loco colligimus gratiorem esse Deo servitatem quæ impræsentiarum mercedem non recipit. Unde Apostolus gratis prædicabat Evangelium, nocte et die laborans operando victum manibus, ut nulli esset oneri. « Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. » Manifestissima est prophetia, nec eget profundiori expositione : loquitur autem ad sacerdotes proprie, qui illicitas victimas offerebant, atque ideo voluntas Dei quem exacerbabant, non erat in eis, simul etiam docet carnalibus illorum victimis spirituales victimas succeduras, nec in una tantum provincia Judæorum, sed omni loco offerri Deo mundam oblationem, hoc est, sacrificium quod nunc frequentat Ecclesia.

« Abortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum, et vos polluistis illud in eo quod dicitis : Mensa Domini contaminata est, et quod superponitur contemptibile est cum igni qui devorat illud. » Sicut jam supra breviter dictum est, populus qui de captivitate reversus fuerat, tantum altare fortuitis et impolitis lapidibus ædificaverat, sed quia templi ornamenta deerant, putabant minorem esse in eo cultum religionis. Loquitur ergo ad eos Dominus per prophetam : Pollutum putatis esse altare et holocausta ac victimas quæ superponuntur, nec cognoscitis Dominum non auri vel argenti ornatum quærere, neque multitudinem victimarum, sed mundam offerentium voluntatem. Sane mensam hic non eam debemus putare super quam panes propositionis ponebantur, sed altare in quo sacrificia incendebantur, quod innuitur manifeste, cum dicitur : « Cum igni qui illud devorat. » Neque enim panes illos ignis assumebat, sed a sacerdotibus comedebantur. Vel certe ita potest accipi quod dicitur : « Mensa Domini contaminata est, » et quod supra ponitur contemptibile, cum igne qui illud devorat ; quid (inquiunt) prodest, si optima offeramus ? Qualiæcunque enim fuerint, igne consumenda sunt.

« Et dixistis : Ecce de labore, et exsufflastis illud, dicit Dominus exercituum. Et intulistis de rapinis claudum et languidum, et intulistis munus. Nunquid suscipiam illud de manu vestra, dicit Dominus exercituum ? » Populus de Babylone reversus, cum hostias Domino offerret, coacti et tristes dicebant : Ecce de labore nostro illud offerimus, prædæ sumus hostium, et quidquid habere potuimus, in longo itinere consumpsimus, qualiæcunque habemus offerimus. Hæc dicentes, exsufflabant sua sacrificia, id est exsufflatione digna faciebant. Quidam codices habent, « exsufflastis me, » ut sit sensus : Non sa-

crificiō, sed mihi cui sacrificabatis, fecistis injuriam. **A**ejus, ut æterno sacerdotio mihi ministrarent. Tropologice, omnes quidem homines, sed præcipue sacerdotes Deus sanctos esse voluit, et nullam habere maculam; præcepit eos habere brachium, sive armum dextrum, id est ornatam bonorum operum. Pectusculum bonæ et innocentis conscientiæ, linguam sanctæ confessionis, ventriculum quoque jubentur accipere, ut nihil intra se mortiferum, nihil venenatum contineant. Nam stomacho coquantur cibi, et eorum sacco corpus irrigatur. Idcirco per ventriculum signatur coagulum charitatis, qua se invicem membra omnia fovent, non quærendo quæ sua sunt, sed quæ aliorum. Si ergo contra fecerint sacerdotes, minatur Deus quod hæc omnia vertantur in stercus, et assumat eos stercus illud, et deturpet vultum animæ, ut non possit se vultus extollere et dicere: « Vultum tuum, Domine, requiram, » etc. **B** Et dedi ei timorem, et timuit me, et a facie nominis mei pavebat. Lex veritatis fuit in ore ejus, et iniquitas non est inventa in labiis ejus. In pace et in æquitate ambulavit mecum, et multos avertit ab iniquitate. **C** Ex persona Levi ore divino laudati, describitur officium sacerdotis, et qualis esse debeat. Pactum enim fuit Dei cum Levi patriarcha, ex Levi pervenit ad Aaron et posteros ejus. Pactum autem vitæ non est jus, quod vobis et cunctis animantibus commune est, sed illius qui dicit: « Ego sum via, veritas, et vita, » et de qua Apostolus: « Vita nostrâ abscondita est cum Christo in Deo. » Ipse etiam pax nostra est, secundum Apostolum, « qui fecit utraqûe unum. » Dedi ei (inquit) timorem, qui est initium sapientiæ, et a facie nominis mei pavebat, mentis habitum tremore exagitati corporis ostendens, juxta illud quod scriptum est: Super quem requiescet Spiritus meus, nisi super humilem et quietum, et tremementem sermones meos? Lex veritatis fuit in ore ejus, hoc est, doctrina simplex, et nulla mendacii macula fuscata, et iniquitas non est inventa in eo, quia illum unicum pontificem imitabatur, de quo veraciter dictum est: « Peccatum non fecit, » etc. **D** In pace et in æquitate ambulavit mecum, » quo et ipse pacem haberet, et cæteros pacificaret, ac nullius in judicio personam acciperet, et multos avertit ab iniquitate. Qui enim sacerdos est, et non corripit delinquentes, perdit officium sacerdotis.

« Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile Domino, quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, et nomen meum horribile in gentibus. » Suggillat eos aperte, qui dixerunt: « Ecce de labore, » et ostendit eos dolose obtendere paupertatem, cum haberent optima, et vota facientes offerunt vilia. Hæc iniquitas quoque non de suo grege, sed de rapinis et fletibus miserorum.

CAPUT II.

« Et nunc ad vos mandatum hoc, o sacerdotes. Si nolueritis audire, et si nolueritis ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum, mittam in vos egestatem. » Fecistis, inquit, quod impium est, sed quia malo pœnitentiam quam mortem peccatoris, si nolueritis me audire, ut detis gloriam nomini meo, quod est et horribile et tremendum in gentibus, videlicet ut pœniteat vos talia egisse, mittam in vos veram egestatem, ut jam non mentiendo, sed coacti penuria, dicatis: « Ecce de labore. » **E** Et maledicam benedictionibus vestris, et maledicam illis, quoniam non posuistis super cor. **H** His videlicet bonis quæ nunc per meam benedictionem possidetis, quoniam non posuistis super cor, hoc est nolueritis audire et agere quæ vobis dicta sunt. Possumus tropologice maledictum dolosum interpretari populum Judæorum, qui cum haberent egregium masculum et immaculatum agnum Dominum Salvatorem, et omnium prophetarum vocibus essent præmoniti, ut illum susciperent, et immolarent, credendo venisse eum Dei Filium pro salute omnium, hoc facere noluerunt, sed, reprobato Christo, elegerunt debile pecus et morbidum Barabban, qui typum præfigurabat Antichristi. Sed licet illi hoc fecerint, nomen tamen Christi horribile et venerandum est in gentibus.

« Ecce ego projiciam vobis brachium, et dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatum vestrarum, et assumet vos secum. » Ad sacerdotes comminatio ista dirigitur, qui male utebantur ceremoniis legalibus. Stercus autem solemnitatum despective sanctiora dicit, quæ pro munere secundum legem accipiebant, armum scilicet dextrum, et pectusculum, linguam et ventriculum, cæteraque quæ in Levitico jubentur accipere sacerdotes ex hostiis populi, quæ nunc se abjicere, et in vultus eorum se mittere contestatur, ut ostendat eos tales esse qualia sunt et illa quæ offerunt. Et assumet vos secum, subaudis stercus vestrarum solemnitatum, ut facies vestræ putida stercoreis commistione turpentur.

« Et scietis quia misi ad vos mandatum istud, ut esset pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercituum: pactum meum fuit cum eo vitæ et pacis. » Ideo (inquit) ista vobis faciam, ut sciat is me esse qui quondam elegi Levi patrem vestrum, et in Levi Aaron, ut esset pactum meum cum Levi et posteris

« Labia enim sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirent ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est. » Non dixit proferent aut loquentur, sed « custodient, » ut impleant opere, et sic cæteris quæ agere debeant, verbo et exemplo proponant; « et legem requirent ex ore ejus, » id est sacerdotis. Hoc et in Aggæo legimus: « Interroga sacerdotes legem. » Ad sacerdotes disciplina pertinet, ut interrogatus de lege respondeat. Hinc Paulus ad Titum formam describens sacerdotis, « ut potens sit inquit exhortari in doctrina sana et contradicentes redarguere. » Interpretatur Malachias angelus Domini, et omnis sacerdos angelus Domini est, sequē-

ster inter Deum et homines, Deique voluntatem populis annuntiat.

« Vos autem recessistis de via, et scandalizastis plurimos in lege. Irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum. Propter quod et ego dedi vos contemptibiles et humiles omnibus populis, sicut non servastis vias meas, et accepistis faciem in lege. » Ac si aperte diceret: Ego volui ut tales essetis, qualem descripsi fuisse patrem generis vestri Levi: vos autem econtra recessistis sive declinastis de via quam ostendi vobis, et de qua alibi dicitur: Hæc est via, ambulate in ea neque ad dexteram neque ad sinistram. Scandalizant autem plurimos in lege, qui eos quos verbo instruunt, et exemplo malæ conversationis errare faciunt. « Irritum fecistis pactum meum cum Levi, » negligenter agendo quæ ad officium pertinent sacerdotis. Quamobrem « et ego dedi vos contemptibiles, » ut pro honore et reverentia quam vobis debebant, tanquam despectos vos abjectosque calcarent. Ut enim beatus Gregorius dicit, cujus vita despicitur, restat ut et prædicatio contemnatur. Illud tanquam gravissimum ultimum ponit, quod personas accipiunt, justos pauperes despiciendo, superbos divites suscipiendo. « Nunquid non pater unus omnium nostrum? Nunquid non Deus unus creavit nos? Quare ergo despicit unusquisque vestrum fratrem suum, violans pactum patrum vestrorum? » Sicut in Esdræ libro legitur, reversi de Babylonica captivitate, tam principes quam etiam multi ex sacerdotibus et Levitis abjecerunt uxores Israelitici generis, quæ senio vel paupertate seu labore longioris viæ, et sexus fragilitate confectæ erant, debilitatemque et deformitatem contraxerant, et copulaverunt sibi juvenculas florentes formositate corporum, vel nobilitate et divitiis excellentes. Hos corripit propheta, provocat ut abjectis illis, quas sibi illicito matrimonio junxerant, illas quas male abjecerant recipiant. Dicit ergo: Nunquid non pater unus omnium nostrum?

« Transgressus est Juda, et abominatio facta est in Israel et in Hierusalem, quia contaminavit Judas sanctificationem Domini quam dilexit, et habuit filiam dei alieni. » Judam et Israel sive Hierusalem, duas hic tantum tribus Judæ et Benjamin debemus accipere cum sacerdotali, id est Levitica tribu. Hæ enim tantum reversæ fuerant de captivitate. Nam decem tribus adhuc ab Assyriis in captivitate tenebantur. « Judas ergo contaminavit sanctificationem, » semen electum a Deo, miscendo se alienigenis, et iniquorum filias assumendo in conjugium. Hoc quod sequitur: « Et habuit filiam dei alieni, » accipiendo scilicet uxorem quæ idola colebat, contra præceptum Dei, quo dicitur: « Non accipies filiam de stirpe Chanaan uxorem filio tuo. »

« Disperdet Dominus virum qui fecerit hoc, magistrum et discipulum de tabernaculis Jacob, et offerentem munus Domino exercituum. » Nota quod non dicit: Qui fecit, sed futuri temporis: « Qui fecerit. » Non enim tollit veniam peracti sceleris,

sed in futurum minatur maledictionem. Illos autem qui prolapsi fuerant provocat ad pœnitentiam, nec ullam facit exceptionem. sed sive doctor, sive discipulus, sive popularis, sive offerens munus, id est sacerdos, una maledicti sententia feruntur, ut nulla sit in eis diversitas, in quibus par est culpa.

« Et hoc rursus fecistis: Operiebatis lacrymis altare Domini, fletu et mugitu, ita ut ultra non respiciam ad sacrificium, nec accipiam placabile quid de manu vestra; et dixistis: » Derelictæ uxores a viris Israeliticæ, et in virorum suorum toris alienas conjuges contemplantis. confugiebant ad Dei solius auxilium, prostratæ cum lacrymis et gemitu ante ejus altare, tanquam causantes, quod talia Deus fieri permetteret, cum ejus omnia regantur providentia. Dicit ergo quod sacrificium sacerdotum, qui ista commiserunt, non possit respicere, nec aliquid de manu eorum accipere, impeditus et velut obrutus fletibus miserorum. Sed illi superbe et tanquam nihil mali se scirent fecisse, interrogant, « quam ob causam » sacrificium de eorum manibus non possit accipere; quibus respondetur: « Quia Dominus testificatus est inter te et uxorem pubertatis tuæ, quam tu despexisti, et hæc particeps tua, et uxor fœderis tui. Nonne unus fecit, et residuum spiritus ejus est? Et quid unus quærit, nisi semen Dei? » Dicens: « quamobrem dimittet homo patrem vel matrem suam, et adhærebit uxori suæ. » Tali modo est particeps tuæ et uxor fœderis tui, quæ de costa viri formata est, et « residuum spiritus ejus » est, id est viri, quod tantâ inter virum et uxorem conjunctio, ut una anima videatur esse in duobus corporibus. « Et quid unus, » subaudis Deus, « quærit nisi semen Dei? » Deus (inquit) qui tanta illos affectus necessitudine conjunxit, semen Dei quærit, ut filii Israeliticæ stirpis ex illis generentur. Cum ergo propter creationem filiorum nuptiæ sunt institutæ, et habeatis fecundas conjuges, et possitis ex illis suscipere gaudium filiorum, cur uxores pulchras quæritis, et legitimas uxores abjicitis? Hortatur itaque nos ad pœnitentiam, dicens: « Custodite ergo spiritum vestrum, et uxorem adolescentiæ tuæ noli despiciere. » Quæ primum tibi virginali matrimonio juncta est, sed perseverat tecum usque ad senectutem.

« Cum odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Israel. Operiet autem iniquitas vestimentum ejus, dicit Dominus exercituum. » Hoc ex persona sacerdotum et Levitarum cæterorumque, qui volebant rumpere illicita matrimonia, accipiendum est. Qui cum a propheta reprehenderentur cur hoc fecissent, respondebant: Deus præcepit in lege. Si odio habueris uxorem tuam, dimitte eam. Cur autem hoc Dominus permiserit, Salvator exponit in Evangelio interrogantibus apostolis: « Si licet homini dimittere uxorem suam? » Cum hoc doctor bonus manifeste ostendisset non debere dimitti, interrogaverunt de novo: Quid (inquiunt) Moyses præcepit ut daretur libellus repudii? Respondit Dominus: Ad duritiam cordis vestri hoc præceptum, vel permissum est

minus malum, ne majus peccatum, id est homicidium veniret. « Si quis (inquit) legitimam dimiserit uxorem, et aliam duxerit, excepta causa fornicationis, mœchatur. » Et operiet iniquitas vestimentum ejus, id est carnem, qua anima induitur sicut vestimento corpus, ut in quo peccavit, in ipso puniatur. « Custodite spiritum vestrum, et nolite despiciere. » Quia (inquit) uxores non potestis sine magno peccato dimittere, custodite animas vestras, et nolite despiciere uxores, si pauperes, vel si aliqua sunt fœditate deformes.

« Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris, et dixistis : In quo eum fecimus laborare ? In eo cum diceretis : Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, et tales ei placent. Aut certe ubi est Deus judicii ? » Reversus populus de captivitate, cum videret cunctas per circuitum nationes, quæ idolis serviebant, ipsosque hostes et prædatores suos Chaldæos divitiis et prosperis gaudere successibus, omniaque quæ bona putantur in sæculo possidere : se vero qui veri Dei cultores erant, egestatē et servitute opprimi, scandalizabatur, et dicebat non esse Dei providentiam, sed casu omnia fieri : quodque pejus est, malos dicebant placere Deo, bonos displicere. Hoc David propheta plenius exsequitur, dicens se prope dubitasse, et prolapsus fuisse, cum videret pacem peccatorum, tandemque adjecit : « Ergo sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas. » Quo morbo genus humanum laborat, et hujusmodi deplorat querimoniam.

CAPUT III.

« Ecce ego mitto angelum meum, et præparabit viam ante faciem meam. » Hanc prophetiam de Joanne Baptista præmissam esse ipse Dominus in Evangelio exponit, dicens : « Hic est de quo scriptum est : Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, et præparabit viam tuam ante te. » Sed in Evangelio Dei Patris vox est ad Filium loquentis : hic vero Christus loquitur de Joanne : Ecce ego (inquit) mittam angelum meum, qui præparabit viam ante faciem meam. Præmisit enim Salvator Joannem ante se in deserto prædicare baptismum pœnitentiæ. Quod vero sequitur : « Et statim veniet ad templum suum dominator, quem vos quæritis et angelus testamenti quem vos vultis. » Ita de se Christus Dominus, quasi de alio loqui incipit, consueto more Scripturarum. Ipse est enim dominator, qui dominatur omni creaturæ, ipse angelus Testamenti Novi, ipse quærendus et desiderandus ab omnibus, qui ab antiquis patribus semper expectabatur. Præparante ergo Joanne in cordibus hominum viam Domino, statim venit ad templum suum, id est ad Ecclesiam suam dominator Dominus, sive ad singulorum corda fidelium, quibus loquitur Apostolus : « Templum Dei sanctum est quod estis vos. » Hebræi hoc quod dicitur : « Mitto angelum meum, » ad Eliam referunt. Quod vero sequitur : « Statim veniet ad templum dominator, » Antichristo coaptant, quem pro Chri-

sto in fine mundi sunt suscepturi. « Ecce venit, dicit Dominus exercituum, et quis poterit cogitare diem adventus ejus ? Et quis stabit ad videndum eum ? » Ille de quo supra dixit : « Statim veniet ad templum suum dominator, et angelus testamenti. » Ecce venit, nullamque faciet moram, et quis poterit cogitare cum quanta gloria et majestate venturus sit ? Si nemo potest cogitare, quis poterit ferre ? « Ipse enim quasi ignis conflans, » exurens peccatores. Ignis enim in conspectu ejus ardebit, etc. Hoc igne consumentur ligna, fenum, stipula. Nec solum erit quasi ignis, sed etiam, « et quasi herba fullonum, » quæ Hebraice dicitur borith, qua vestes nimium sordibus infectæ lavantur. Illis enim qui graviter peccaverunt, erit ignis conflans et exurens : illis vero qui levia peccata commiserunt, erit herba fullonum. Hinc per Isaiam dicitur : « Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, et sanguinem Hierusalem laverit de medio ejus spiritu judicii et spiritu ardoris. » Qui enim habent sordes levium peccatorum, spiritu judicii purgabuntur ; qui vero sanguine, hoc est, gravibus criminibus infecti sunt, spiritu ardoris exurentur ut purgentur.

« Et sedebit conflans et emundans argentum, » hoc est, intellectum et eloquium, ut quidquid mistum est stanno vel plumbo, camino Domini exuratur, et purum aurum argentumque remaneat. « Et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum, et quasi argentum, et erunt Domino offerentes sacrificia in justitia. » In filiis Levi omnes sacerdotalem intelligimus ordinem, a quibus iudicium incipiet, quia scriptum est : « Tempus est ut incipiat iudicium de domo Domini ; » et alibi : « A sanctuario meo incipite. » Si autem sacer ordo flammis purgandus est et colandus, quid de cæteris dicendum est, quos nullius commendat privilegium sanctitatis ?

« Et placebit Domino sacrificium Juda et Jerusalem, sicut dies sæculi, et sicut anni antiqui. » Cum (inquit) filii Levi purgati fuerint, tunc placebit Domino sacrificium quod offertur pro Juda et Hierusalem, id est pro his qui Dominum confitentur factis et verbis, quique pacem ejus mente contemplantur. Quod autem sequitur : « Sicut dies sæculi et sicut anni antiqui, » hoc significat quod sicut in principio placuerunt Domino, sic post peccatum per pœnitentiam purgati placere incipiant.

« Et accedam ad vos in iudicio, et ero testis velox maleficis et adulteris, et perjuris, et qui calumniantur mercedem mercenarii, viduas et pupillos, et opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum. » Terribile valde est, « accedam ad vos in iudicio, et ero testis velox. » Ipse qui iudex est, erit et testis, quia iudicabit facta operum exterius ; ipse testis erit latentis conscientie maleficis, adulteris et perjuris. Hæc crimina occulte patrata proferentur in medium. Sequuntur et illa quæ manifesta sunt : qui calumniantur mercedem mercenarii, cum dicat Dominus : « Merces mercenarii apud te omnino non maneat ; » sed viduas et pupillos

calumniantur, cum dicat propheta : « Non despiciet Dominus clamorem pupilli et viduam, cum effuderit loquelam gemitus, » etc.; et opprimunt peregrinum, cum Dominus specialiter præcipiat : « Peregrinum et advenam non contristabis. » Altiore quoque sensu, peregrinum dicit catechumenum, qui necdum civis effectus est supernæ Hierusalem per baptismum. Nemo ergo putet levia peccata perjurium vel fraudem, aut calumniari viduam et pupillum et opprimere peregrinum, cum hoc Dominus maleficiis et adulterio jungat, et similes se judicaturum.

« Ego enim Dominus, et non mutor. » Ne putemus ejus mutari naturam, dum judicat, et aliquam iræ vel furoris in se suscipere passionem, cum dixisset : « Accedam in iudicio, » consequenter addidit : « Et non mutor. » Ipsi enim verissime dictum est : « Tu autem, Domine sabaoth, cum tranquillitate iudicas. » « Et vos, filii Jacob, et non estis consumpti. A diebus enim patrum vestrorum recessistis a legitimis meis, et non custodistis. » Vos (inquit Dominus), o filii Levi, per maleficia et adulteria cæteraque mala sæpe mutamini : ego vero, qui iudex justus sum et cum tranquillitate iudico omnia, nulla personarum varietate permutor. Cum ergo me severum et justum iudicem fatear, vos tamen, o filii Levi, non estis consumpti, licet sitis conflati igne tribulationum, nec per flagella a malis vestris emundati. Tale est et illud quod per Jeremiam dicitur : « Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt. » Nec hoc novum est aut semel a vobis commissum, ut aliquam

mereamini veniam, hæreditariam habetis impietatem a diebus patrum vestrorum, recedendo a legitimis et non custodiendo quæ præcepi. Hoc et de his qui sunt in Ecclesia constituti dici potest : et sunt filii Jacob supplantantis vitia, id est doctorum et magistrorum Ecclesiæ discipuli, qui nomine tenus in Ecclesia, sed non recedunt a vitiis, nec custodiunt præcepta Dei, falso nomen sibi Christianæ religionis assumunt. « Revertimini ad me, et revertar ad vos, dicit Dominus exercituum. » Magna Dei clementia hortatur contemptores ut ad se redeant, et se ad illos promittit reversurum. Sed illi non intelligentes peccando se a Domino recessisse, impudenter interrogant : « In quo revertemur ? » qui nunquam recessimus a te. Quibus Dominus respondit : « Si affliget homo Deum, quia vos configitis me et dixistis : In quo configimus te ? In decimis et in primitiis et in penuria, vos maledicti estis, et vos configitis me gens tota. Inferte omnem decimam in horreum, et sit cibus in domo mea, et probate me super hoc, dicit Dominus, si non aperuero vobis cataractas cæli, et effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam, et increpabo pro vobis devorantem, et non corrumpet fructum terræ vestræ, nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum, et beatos vos dicent omnes gentes. Eritis enim vos terra desiderabilis, dicit Dominus exercituum. » Temporibus Malachiæ (qui et Esdras esse

creditur) ac Nehemiæ, fames facta est gravissima, ob quam pauperes qui erant in populo, compulsi sunt vendere filios suos et filias, sed et possessiones suas omnemque substantiam : denique dicebant, sicut in libro Esdræ legitur : « Filii et filiæ nobis multi sunt nimis, et accipiamus in pretio eorum frumentum, et comedamus et vivamus. » Alii dicebant : « Agros nostros et vineas et domos opponamus, et accipiamus frumentum in fame. » Illi vero qui habebant in horreis frumenta, nolebant Levitis reddere decimas, qui nullas habebant hæreditates, sed primitiæ et decimæ erant hæreditas eorum. Si (inquit) homo potest affigere Deum, id est fraudare, vos me fraudastis, quia ministris meis decimas et primitias non reddetis. Ego fraudem sustineo, cujus ministri Levitæ coacti penuria templum deseruerunt. Sic autem dicit se fraudari in his qui sibi serviunt, sicut se dicit visitari in his qui sunt in carcere, accipere cibum et potum in esurientibus, cæteraque quæ memorantur in sex operibus misericordiæ. Quod autem dicitur : « Si affigit homo Deum suum, » quamvis simpliciter pro defraudat vel supplantat accipi possit, tamen occultiore intellectu ad Domini passionem referri potest, ut sit sensus : Non mirum si me modo in ministris meis affigitis, et quantum in vobis est suspenditis, quia aliquando me in memetipso clavis affigetis in cruce. Quia ergo non reddetis decimas, quas per Moysen sacerdotibus et Levitis jussi dare, idcirco vos maledicti estis in fame et penuria, et propter hoc fames ista vobis superinducta est. Vos enim me, et non ministros meos, configitis gens tota ; et ut sciatis me irato vobis hoc evenisse, hortor et commoneo ut inferatis decimas in horrea templi mei, unde ministri cibum habeant. Et probate me super hoc, si non aperuero vobis cataractas cæli, hoc est, si non tantam copiam pluviarum vobis effundo, ut credantur fenestræ cæli apertæ, et effundam super vos benedictionem usque ad abundantiam. Verbo effusionis nimiam largitatem ostendit, et increpabo pro vobis devorantem, id est locustam, erucam, vel rubiginem, cæteraque quæ noxia sunt laboribus hominum, increpando, id est, nutu majestatis meæ prohibebo a vobis, et non corrumpet fructus terræ vestræ tantaque erit vestra felicitas, ut cunctæ per circuitum nationes mirentur terræ vestræ fertilitatem, et eritis terra desiderabilis, quia omnes desiderabunt in ea habitare. Quod autem de illorum decimis, hoc de Ecclesiæ populis dicere possumus, quibus præcipitur non solum ut decimas dent, sed ut etiam sua omnia pauperibus et Ecclesiæ ministris largiantur. Sed si hoc facere noluerint, saltem sicut Judæi aliquam partem sacerdotibus et pauperibus tribuant, ne iratum Deum sentiant, sed potius experiantur ejus benignissimam largitatem.

« Invaluerunt super me verba vestra, dicit Dominus, et dixistis : Quid locuti sumus contra te ? Dixistis, Vanus est qui servit Domino, et quod emo-

lumantum, quia custodivimus præcepta ejus? » Ut jam superius prælibatum est, populus qui reversus fuerat de captivitate, et habebat legem Dei in notitia, et videbatur observare legem, et reddere decimas, et cætera quæ in lege jubentur implere, videns cunctas per circuitum nationes rebus omnibus abundare, se vero penuria et egestate tabescere, dicebat: Quid mihi prodest quod verum Deum colo, ejus mandata custodio? Unde Dominus per prophetam dicit: « Invaluerunt. » id est ingravata sunt « verba vestra super me. » Sed illi, non intelligentes gravissime se peccare in verbis blasphemiarum quæ contra Dominum proferebant, interrogant: « Quid locuti sumus contra te? » Quibus respondet Dominus: « Dixistis, Vanus est quæ servit Deo, et quod emolumentum, » id est quæ utilitas, qui fructus, quæ remuneratio, quia custodimus præcepta ejus? Hæc loquebantur, quia in præsentem tantum mercedem pro Dei volebant servitute, et idcirco nec in futuro eam merebantur invenire, nec dicebant quod ait sanctus Tobias: « Filii sanctorum sumus, et aliam vitam expectamus. » Addunt adhuc: « Et quia ambulavimus tristes coram Domino exercituum? » Est enim tristitia religionis, cum simplex quis et humilis incedit, sicut est confusio laudabilis, de qua dicitur: « Et confusio adducens gloriam. » De tali tristitia dicit Psalmista: « Tota die contristatus ingrediebar. »

« Ergo nunc beatos dicimus arrogantes, » id est superbos, qui contra Deum hujusmodi blasphemias jaculari non timent. Cur autem eos beatos vocaverit, ostendit subdicens: « Siquidem ædificati sunt facientes impietatem, » id est in sæculi gloria, et post scelera prosperis omnibus perfruuntur. « Et tentaverunt Deum, » sive restiterunt Deo, præceptis ejus contraria facientes. « Et salvi facti sunt » dum suam tantum salutem putant esse felicitatem præsentis sæculi. Hæc quæ juxta litteram de Judæis dicuntur, possunt et de hæreticis et de omnibus, qui de præsentis vitæ prosperitate superbiunt, non incongrue accipi, qui in sua impietate proficiunt, et multos sui sceleris participes asciscunt.

« Tunc locuti sunt timentes Dominum, unusquisque cum proximo suo. » Sensus ille est: Blasphemantibus, et judicia Dei (quæ nonnunquam occulta, semper autem justa sunt) reprehendentibus, tunc timentes Deum ad invicem locuti sunt, subaudiendum quod retributio bonorum et malorum non semper in præsentem fiat sæculo, sed reservetur in futuro, quod homo non possit scire inscrutabilia judicia Dei, nec debeat de illius æquitate et justitia disputare. Hæc enim et hujusmodi sanctis convenit ut loquantur. Unde non dixit quid sint locuti timentes Deum, ut subintelligeremus ea locutos quæ Scripturarum vocibus continentur. Si vero secundum Septuaginta interpretes legerimus: « Hæc locuti sunt qui timent, » ironicis accipiendum, et pressa voce annuntiandum, « hæc quæ diximus locuti sunt timentes. » id est non timentes Deum, qui ne cogitare qui-

dem talia, nedum loqui debuissent. « Et attendit Dominus, et audivit, et scriptus est liber monumenti coram eotimentibus Dominum et cogitantibus nomen ejus. » Hæc justis et timentibus Dominum inter se conferentibus, attendit Dominus, et audivit, cujus auditus æterna cognitio est, cui non est aliud audire quam videre. Totus est enim auris, totus est oculus, et de toto se videt, de toto audit. Audivit ergo, id est præscivit, et ante omnia sæcula præordinavit. « Et scriptus est liber monumenti, » id est memoriae coram eo. Liber iste æterna memoria, in qua apud Deum sancti omnes attitulati atque prædestinati sunt. De hoc libro in Apocalypsi dicitur: Libri aperti sunt, et alius liber apertus est, qui est vitæ. Libri aperti duo sunt Testamenta, per quæ singuli judicandi sunt. Liber vero apertus, est memoria eorum quæ singuli gesserunt. Unde et bene in quibusdam codicibus habetur: Qui est vitæ uniuscujusque. Hic ergo liber monumenti scriptus est timentibus Deum, ut noverint quia cum dies judicii advenit, reddendæ sunt blasphemis et impiis pœnæ et timentibus Deum præmia. De hoc libro et Dominus in Evangelio ait: « Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cælo. » Quid quasi exponens Psalmista dicit: « In memoria æterna erit justus. »

« Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die qua ego facio in peculium, et parcam eis sicut parcat vir filio suo servienti sibi. Et convertemini, et videbitis quid sit inter justum et impium, et inter servientem Deo et non servientem ei. » Erunt (inquit) mihi in peculium, quia eligam eos non solum generali vocatione, qua omnes Christiani vocantur, sed etiam peculiari et propria, qua soli electi vocantur, de qua Apostolus: « Quos autem vocavit, hos et justificavit. » Qua etiam se vocatum asserit dicens: « Paulus servus Christi Jesu, vocatus apostolus. » Et parcam eis sicut pater homo filio servienti sibi, in quo duplex est affectus, pietatis in filium, servitutis in famulum. Tunc vos qui nunc blasphemantes, dicitis: « Quod emolumentum quia custodimus præcepta ejus? » et illorum electione, et vestra repulsione cognoscetis quid inter justum et impium, et inter servientem Deo et non servientem.

CAPUT IV.

« Ecce enim dies veniet succensa quasi caminus, et erunt omnes superbi et omnes facientes impietatem stipula, et inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum. » Dies hæc, tempus judicii universalis est, quæ sanctis erit lux, peccatoribus autem tenebræ, quæ dies erit succensa quasi caminus, ut omnes impii vertantur in stipulam, et æternis dici crementur ardoribus. Cumque eos inflammaverit atque combusserit, « quæ non derelinquet eis germen et radicem. » Hoc de impiis dicitur, quid passuri sint in die judicii. Sequitur, et dicit, quid econtrario timentibus nomen Domini venturum sit.

« Et orietur vobis timentibus nomen meum sol

justitiæ, et sanitas in pennis ejus, et egrediemini, et salietis sicut vituli de armento, et calcabitis impios cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum, in die qua ego facio, dicit Dominus exercituum. » Sol justitiæ Christus, cui Deus Pater dedit judicium, quique juste omnia judicabit, et nec vitia neque virtutes latere patietur. Orietur timentibus Deum, occidet autem et obcurabitur contemptibus et blasphemantibus eum; unde et damnati dicent, quod scriptum est in libro Sapientiæ: « Lumen justitiæ non luxit nobis, et sol non ortus est nobis. » In hujus solis alis sanitas est, ut sanatos per pœnitentiam protegat, et ad caulas gregis sui reportet, juxta quod in Deuteronomio scriptum est: « Expandit alas suas, » etc. Tunc egredientur qui in sæculi hujus carcere clausi tenebantur, et salient quasi vituli de armento, placentes Deo victimæ, renovati et nitidi, squalore mortalitatis abjecto. Vel, sicut alia editio dicit, vituli soluti a vinculis, a quibus liberari cupiebat Apostolus, dicens: « Cupio dissolvi et esse cum Christo. » Nec tali jucunditate contenti, calcabunt impios cum fuerint cinis sub planta pedum eorum, juxta quod Apostolus precatur: « Deus conteret Satanam sub pedibus vestris velociter. » Calcabunt autem non insultando perditioni eorum, sed justo Dei judicio concordando, et nulla ad eos compassione animum flectendo. Nam sancti in comparatione divinæ majestatis, se cinerem recognoscunt. Unde Abraham: « Loquar (inquit) ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis. » At superbi, quorum princeps dicebat: « Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo, » detrahentur in lacum inferni, et erunt vere cinis sub sanctorum pedibus.

« Mementote legis Moysi servi mei, quia mandavi ei in Horeb ad omnem Israel præcepta et judicia. » Horeb mons est in Sina, ubi Moyses accepit legem digito Dei scriptam in tabulis lapideis. Cum (inquit) sciatis pro certo venturum diem judicii, quando superborum radicem et germen flamma comburet, timentibus autem orietur sol justitiæ, oportet ut recordemini legis, quam per Moysen vobis dedi, et ea quæ ibi percipiuntur opere impleatis. Sed et nobis præcipitur ut recordemur spiritualis et divinæ legis, eaque non carnaliter, sed spiritualiter impleamus. Apostolus enim dicit quia lex spiritualis est. Psalmista quoque spiritualem ostendit esse legem, dicens: « Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua. » Hanc spiritualem legem dedit

A Dominus in Horeb, qui mons interpretatur siccitas, quia lex spiritualiter intellecta omnem vitiorum excogit hamorem. Locutus est autem ad Israel præcepta et judicia, quia illis committenda sunt mysteria Scripturarum, qui mundi cordis oculis Deum videre merentur.

« Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis, et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum, ne forte veniam et percutiam terram anathemate. » Præmonito ut meminerit legis Moysi, dicit se missurum Eliam, quia in Moyse lex, in Elia significatur prophetia. Unde et transfigurato in monte Domino apparuerunt Moyses et Elias cum eo loquentes, quia tam lex quam omnis prophetarum chorus, Christi prænuntiaverunt adventum. Igitur antequam dies judicii veniat, mittet Dominus Eliam, qui interpretatur Deus meus Dominus, et est Thesbites de oppido Thesbi, quod interpretatur: conversio. Quorum? Videlicet prophetarum, qui nos quotidie ad conversionem et pœnitentiam hortantur, ut convertatur cor patrum ad filios, id est fidem quam habuit Abraham, Isaac et Jacob, et cæteri patriarchæ inspirent, et insinuent filiis propheticis lectionibus, quatenus quod illi crediderunt de Christo implendum, hi credant impletum. Sive « cor patrum, » id est mentem Dei dicit, quæ fuit in patribus, transfundat in filios adoptionis, et cor filiorum convertat ad patres, ut ex gentibus et Judæis credentes Patri, in Christo fide et religione consentiant. Nisi enim spiritualis prophetiæ intelligentia cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum tali modo converterit, veniens Dominus percutiet terram anathemate, hoc est, æternæ maledictionis alienatione, qua dicturus est his quæ a sinistris erunt: « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum. » Non solum autem cælum se dicit anathemate percussurum, id est, eos qui cælestem habent conversationem, sed terram, id est terrena sapientes, et terrenis operibus inhiantes. Hæc de Elia diximus, secuti doctores, quanquam multi sint etiam nostrorum qui credunt eum ad litteram venturum, et restitutum omnia, ac mortis debitum persoluturum. Cæterum Dominus interrogatus de adventu Eliæ ab apostolis, respondit: « Elias jam venit, et non cognoverunt eum, sed fecerunt in eum quæcunque voluerunt, » Joannem in Elia volens intelligi, unde subsecutus adjunxit: Si vultis recipere, Joannes ipse est Elias qui venturus est.